

Η Επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής εργασίας :

Υπογραφή

Γιαβάση Αγγελική
Καθηγήτρια Εφαρμογών του τμήματος
Κοινωνικής Εργασίας

Υπογραφή

Ζαφειροπούλου Γεωργία
Καθηγήτρια Εφαρμογών του τμήματος
Κοινωνικής Εργασίας

Υπογραφή

Σκούρα Ελένη
Καθηγήτρια Εφαρμογών του τμήματος
Κοινωνικής Εργασίας

ΠΑΤΡΑ, Απρίλιος 1995

ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

Μετέχοντες Σπουδαστές

**Αθανασίου Ευαγγελία
Ματθαιάκη Δημούλα**

Υπεύθυνος Εκπαιδευτικός

**Γιαβάση Αγγελική
Καθηγήτρια Εφαρμογών του
Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας**

**Πτυχιακή για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία από το τμήμα
Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του
Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι. Πάτρας)**

ΠΑΤΡΑ, ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1995

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

1552

Στη σχεδία πάνω

*Δεν έχεις ελπίδα, είπαν, μην παλεύεις,
χαμένος κόπος
Μόνο η βροχή μπορεί να ξεπλύνει τις πληγές.
Μα δεν τους άκουσα.
Ταμάτια έκλεισα και είδα
άσπρα πουλιά
να αγκαλιάζουν την ψυχή μου.
Εδωσα μάχες να κρατήσω τ' όνειρο
σφιχτά στη χούφτα μου.
Δεν άντεχα να βλέπω θάλασσες μαύρες
να πνίγουν τις ελπίδες μου
και ανθρώπους με μάσκες
ν' αφήνουν θανάτου αποτυπώματα στο νου μου.
Εκλειδα τα μάτια
ονειρεύτηκα
και δε φοβάμαι πια.*

ΔΕΝ ΜΠΟΡΟΥΝ ΝΑ ΣΚΟΤΩΣΟΥΝ ΤΑ ΟΡΑΜΑΤΑ

Αμαλία Π. Παπαδοπούλου

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Σ' αυτό το σημείο θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά όλους όσους βοήθησαν, άμεσα και έμμεσα, στη συγγραφή αυτής της μελέτης. Σίγουρα οι λίγες αυτές γραμμές δε φτάνουν για να εκφράσουν την ευγνωμοσύνη που νοιώθουμε.

Τους ευχαριστούμε όλους!

*Την υπεύθυνη εκπαιδευτικό κα **Γιαβάση Αγγελική** που με τις γνώσεις και τις κατευθύνσεις της αλλά και χάρις την απεριόριστη ηθική της συμπαράσταση καταφέραμε να φέρουμε σε πέρας το έργο αυτό.*

Τις οικογένειές μας, για τη στήριξη και συμπαράσταση τους καθώς επίσης και για την υπομονή τους όλα αυτά τα χρόνια.

*Την **Οικολογική Κίνηση Πάτρας** που μας έδωσε τα πρώτα ερεθίσματα για ν' ασχοληθούμε με το θέμα αλλά και για την πολύτιμη βοήθεια των μελών της, που με την εμπειρία τους και τις γνώσεις τους μας έδωσαν ιδέες και θάρρος για την ολοκλήρωση της μελέτης αυτής.*

*Το **Υπουργείο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος** για τη βοήθεια και τις πληροφορίες που ήταν καθοριστικής σημασίας για τη μορφοποίηση της μελέτης μας.*

*Ιδιαίτερα ευχαριστούμε τον κο **Αρβανιτίδη Γεώργιο**, Βιολόγο, Διευθυντή Περιβαλλοντικού σχεδιασμού ΥΠΕΧΩΔΕ.*

*Την δακτυλογράφο μας **Τζανετή Φιλιά** που κατόρθωσε, δίνοντας από τον προσωπικό της χρόνο, η εργασία αυτή να αποκτήσει "σάρκα και οστά" σε σύντομο χρονικό διάστημα.*

*Τις επόπτριες μας στα πλαίσια της πρακτικής μας άσκησης κα **Νικολίτσα Γκοτσοπούλου** και κα **Λέλα Σεργίου**, Κοινωνικούς Λειτουργούς, για την απεριόριστη συμπαράσταση, βοήθεια και θάρρος που μας έδωσαν.*

Θα ήταν σημαντική παράληψη να μην ευχαριστήσουμε “από καρδιάς” τους συμφοιτητές μας και μελλοντικούς συναδέλφους μας που η βοήθεια τους ξεπερνά την απλή συμπαράσταση.

Ιδιαίτερα τους :

***Τάτση Παναγιώτη, Μπαβέλα Δήμητρα, Γιακουμίδου Ευτυχία,
Αδακτά Διονυσία, Ζέρβα Κωνσταντίνο, Θεοδωσίου Ιωάννα,
και Ζησιμοπούλου Ελευθερία.***

Περίληψη της Μελέτης

Η μελέτη αυτή αναφέρεται στον τρόπο ζωής του σύγχρονου ανθρώπου που παρά τις εξελίξεις που έχουν επιτευχθεί στην τεχνολογία, την επιστήμη και γενικότερα τη ζωή του, η ηθική και η ψυχική υγεία του ανθρώπου καθώς και η σωματική παρουσιάζουν δυσκολίες που έχουν τον αντίκτυπό τους στην καθημερινή του λειτουργικότητα. Η Οικολογία, ως δεδομένο μελέτης, θέτει τον άνθρωπο ως στοιχείο αλληλεξάρτησης με τη φύση και αναπόσπαστο κομμάτι της. Οι δύο αυτές διαστάσεις κάθε άλλο παράλληλες είναι, αντίθετα συναντιούνται. Το ζητούμενο αυτής της μελέτης είναι η διερεύνηση της σχέσης του περιβάλλοντος με την αρμονικότητα των σχέσεων του ανθρώπου και τη συμβολή της Κοινωνικής Εργασίας στην επιτυχή αλληλοσύνδεση με στόχο την ανύψωση του επιπέδου της ποιότητας της ζωής.

Η διερεύνηση του θέματος οριοθετήθηκε με βάση την εξέταση των παραγόντων που συντελούν στην επιδείνωση της περιβαλλοντικής κρίσης αφ' ενός και αφ' ετέρου την αναζήτηση και τον προσδιορισμό των παραγόντων εκείνων που δύνανται κάτω από τις κατάλληλες συνθήκες να περιορίσουν την ήδη υπάρχουσα κρίση και να συντελέσουν στην άνοδο του επιπέδου της ποιότητας της ζωής.

Η προσέγγιση του θέματος έγινε μέσα από την βιβλιογραφική ανασκόπηση κειμένων και μελετών τόσο από τον Οικολογικό χώρο όσο και από τη μελέτη συγγραμάτων από το χώρο των κοινωνικών, οικονομικών και νομικών επιστημών. Βοήθησαν επίσης σημαντικά οι γνώμες εμπείρων ατόμων γύρω από το θέμα που είχαν κατευθυντικό και καθοδηγητικό ρόλο. Η συμμετοχή και η ενασχόληση των συγγραφέων αυτής της μελέτης σε οικολογικές οργανώσεις έδωσε το ερέθισμα για την εμπλοκή τους και την ευαισθητοποίηση πάνω στο συγκεκριμένο θέμα.

Μέσα από την όλη διαδικασία μελέτης προέκυψαν ορισμένες σημαντικές διαπιστώσεις :

- Η βιομηχανική κοινωνία που ο σύγχρονος άνθρωπος ζει, εργάζεται και αναπτύσσεται, με τον καταναλωτικό τρόπο λειτουργίας που προτείνει και την πολιτική της ολοένα και μεγαλύτερης ανάπτυξης ωθεί τον άνθρωπο σε αδιέξοδο και στην αμφισβήτησή της.
- Η ιδεολογία της ανάπτυξης ωθεί τον άνθρωπο στην αλόγιστη χρήση των πηγών και στην άκρατη εξειδίκευση που έχει σαν συνέπεια την ολοένα

και μεγαλύτερα απομόνωση του και τον περιορισμό του σ' ένα περιβάλλον που ούτε το αγαπά ούτε τον εκφράζει.

- Η κρίση του περιβάλλοντος οδηγεί στην κρίση των ανθρωπίνων σχέσεων αφού αναγκάζει τον άνθρωπο να απομονώνεται σ' ένα χώρο ξεχωριστό για την εργασία, έναν άλλο για την κατοικία, άλλο για την ψυχαγωγία και πολλούς άλλους χώρους για την ικανοποίηση των αναγκών του. Έτσι αναγκάζεται να μοιράζεται σε πολλά κομμάτια χάνοντας τελικά την ικανότητα δημιουργίας ανθρωπίνων δυνατών σχέσεων.
- Η οικολογική κρίση γίνεται ολοένα και πιο ορατή στις ανθρώπινες κοινωνίες, τόσο στις κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων όσο και στην υγεία του ανθρώπου, σωματική ψυχική. Οι αρρώστιες του πολιτισμού, τα τελευταία χρόνια μαστίζουν την ανθρώπινη ύπαρξη και αντί να ανεβάζουν το βιοτικό επίπεδο επιφέρουν σημαντικότερες απώλειες στη ζωή και στην ψυχή του ανθρώπου.
- Ο σύγχρονος πολιτισμός στηρίζεται οικονομικά στην αρχή του ατομικού ανταγωνισμού που επηρεάζει σημαντικά την ανθρώπινη συμπεριφορά. Το ψυχικό αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης του ανταγωνισμού είναι μια γενική εχθρική ένταση ανάμεσα στους ανθρώπους. Η ένταση αυτή κλιμακώνεται σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης ζωής, στον εργασιακό χώρο, στην οικογένεια, στις φιλικές σχέσεις, στο χώρο της παιδείας ακόμα και στο χώρο της ψυχαγωγίας και του αθλητισμού.

Στην κατάληξη της μελέτης αυτής, γίνεται η προσπάθεια διερεύνησης της σχέσης της Κοινωνικής Εργασίας με τον περιβαλλοντικό - οικολογικό χώρο. Οι δύο χώροι αποδεικνύεται ότι έχουν κοινές επιδιώξεις, αξίες, στόχους, σκοπούς και υπάρχουν περιθώρια για αμοιβαία ανταλλαγή εμπειριών και μεθόδων παρέμβασης.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	<u>Σελίδες</u>
Αναγνώριση	III
Περίληψη της Μελέτης	IV
Πίνακας Περιεχομένων	IIV
 <u>ΚΕΦΑΛΑΙΑ</u> 	
I. Εισαγωγή	
1. Το Πρόβλημα	1
2. Σκοπός της Μελέτης	4
3. Ορισμοί Ορων	6
II. Μεθοδολογία	13
III. Ανασκόπηση Επιστημονικών Μελετών και Συγγραμμάτων	
<u>Ενότητα Πρώτη</u> : Ανάλυση Βασικών Ορων - Εννοιών	16
A. Ορισμοί που αναφέρονται στην Οικολογία	16
B. Η έννοια του Οικοσυστήματος	21
Γ. Ορισμοί που αναφέρονται στην Φύση	25
Δ. Η έννοια του Περιβάλλοντος	29
E. Η έννοια "Ποιότητα Ζωής"	32
<u>Ενότητα Δεύτερη</u> : Ιστορική Αναδρομή	35
1. Εξέλιξη Οικολογικής Σκέψης	35
2. Σημασία της Φύσεως στην Αρχαία Ελλάδα	37
α. Η φύση ως σύστημα	37
β. Η φύση ως ενότητα	38
γ. Η φύση ως έλλογη πειθαρχία	40
δ. Η φύση ως κανόνας συμπεριφοράς και η "αρετή" των οικολόγων	42
ε. Φύση "πλήρης θεών"	44
3. Οικολογική σκέψη των Αρχαίων Ελλήνων γύρω από τη φύση και την διοίκηση των πόρων	46
4. Προάγγελοι της Οικολογίας	48
α. Η συμβολή του Φυσιοδίφη "Κάρολλου Λιναίου"	

	<u>Σελίδες</u>
στην ιστορία της Οικολογίας (18ος αιώνας)	49
β. Ορισμός της Οικολογίας κατά τον Χέγκελ	52
γ. Δαρβινισμός και Οικολογία	54
δ. Ευγένιος Βάρμινγκ, ο Ιδρυτής της Οικολογίας	56
ε. Σίμπερ : Η στηριζόμενη σε βάσεις Φυσιολογίας Οικολογία	58
Ανακεφαλαίωση	60
<u>Ενότητα Τρίτη :</u> Οικοφιλοσοφία	61
Ανακεφαλαίωση	73
<u>Ενότητα Τέταρτη :</u> Οικολογική καταστροφή που προμυ- νείται από τους αρχαίους προφήτες	74
Ανακεφαλαίωση	88
<u>Ενότητα Πέμπτη :</u> Αρχές-Διαστάσεις της Οικολογίας	89
1. Μερικές Οικολογικές Αρχές	89
2. Οι τρεις διαστάσεις της Οικολογίας	92
Ανακεφαλαίωση	97
<u>Ενότητα Έκτη :</u> Αιτίες Οικολογικής Κρίσης	98
1. Διάφορες εξηγήσεις της αυξήσεως της περιβαλλοντικής κρίσης	98
2. Πληθυσμιακή Αύξηση	100
3. Οικονομική και Βιομηχανική Ανάπτυξη	102
Ανακεφαλαίωση	108
<u>Ενότητα Εβδομη :</u> Νομοθεσία-Πολιτική Περιβάλλοντος	109
1. Περιβαλλοντική Πολιτική και Ποιότητα Ζωής	109
2. Θεσμικό Πλαίσιο στην Ελλάδα	112
α. Τρόποι Νομικής Προστασίας	115
ι) Αμεση-Εμμεση Προστασία	115
ιι) Προληπτική-Κατασταλτική Προστασία	116
β. Θεσμοί Προστασίας	118
ι) Φορείς Ευθύνης για το περιβάλλον	119

Σελίδες

ii)	Νομοθεσία προστασία του περιβάλλοντος	121
iii)	Διεθνής συνεργασίες στον τομέα του περιβάλλοντος	123
iv)	Εκπαίδευση, Πληροφόρηση, Επικοινωνία πάνω σε θέματα περιβάλλοντος	125
γ.	Δαπάνες Προστασίας	127
3.	Αρχές και μέτρα Περιβαλλοντικής Πολιτικής στην Ελλάδα	128
4.	Αρχές του Διεθνούς Δικαίου για το Περιβάλλον	132
α.	Το Δικαίωμα Πληροφόρησης και Ενημέρωσης	132
β.	Η αρχή της Πρόληψης	132
γ.	Η ευθύνη	133
δ.	Η αποζημίωση	134
5.	Κοινοτική Νομοθεσία για την προστασία του Περιβάλλοντος	135
α.	Νομοθετικά Μέτρα για την προστασία του Περιβάλλοντος	135
β.	Δικαιώματα του Έλληνα Πολίτη στην Κοινοτική Νομοθεσία	136
6.	Αρμοδιότητες Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) σε θέματα Περιβάλλοντος σύμφωνα με το Δημοτικό και Κοινοτικό Δίκαιο	138
7.	Ο ρόλος συμμετοχής των Πολιτών στην Πολιτική του Περιβάλλοντος	139
α.	Κοινοτική Συμμετοχή - Θεωρητική Προσέγγιση	139
β.	Μορφές Συμμετοχής	140
8.	Συμβολή των Κοινωνικών Επιστημών στο σχεδιασμό για το Περιβάλλον και την Ανθρώπινη Ανάπτυξη	143
	Ανακεφαλαίωση	145
<u>Ενότητα Ογδοη :</u> Οικολογικό Κίνημα σε Διεθνή και Εθνικό Επίπεδο		146
1.	Το Οικολογικό Κίνημα - Οι ρίζες του	146
2.	Πολιτικές διαστάσεις του Οικολογικού Κινήματος	150
3.	Το Οικολογικό Κίνημα σε Διεθνές Επίπεδο	152
4.	Το Οικολογικό Κίνημα στην Ευρώπη	155
5.	Το Κίνημα των Πρασίνων στην Γερμανία	157
6.	Το Οικολογικό Κίνημα στην Ελλάδα	159
	Ανακεφαλαίωση	164

		<u>Σελίδες</u>
<u>Ενότητα Εννατη :</u>	Περιβαλλοντική Εκπαίδευση	165
1.	Συνειδητοποίηση του Περιβαλλοντικού Προβλήματος	165
2.	Οι Πρώτες Ενέργειες	168
3.	Τι είναι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, γενικά	170
4.	Φιλοσοφία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	173
5.	Σκοποί - Στόχοι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	175
6.	Αρχές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	177
7.	Στοιχεία ταυτότητας της οικο-περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	179
8.	Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και η συμβολή της στη διαμόρφωση της Οικολογικής Συνείδησης	181
	Ανακεφαλαίωση	184
<u>Ενότητα Δέκατη :</u>	Οικολογία σε μια Κοινωνία Αλλοτρίωσης	185
1.	Ηθική και Ψυχική υγεία της Κοινωνίας	185
2.	Τεχνολογία και η συμβολή της στην αλλοτρίωση της Κοινωνίας	188
3.	Κατανάλωση και Ποιότητα Ζωής	192
3α.	Η Κοινωνική Ιδεολογία του Αυτοκινήτου	196
4.	Δομή Αναγκών και Καταναλωτικό Μοντέλο	199
5.	Οι προτάσεις των Οικολόγων για μια Κοινωνία Οικολογική	202
5α.	“Το πρόγραμμα του Δικτύου των Φίλων της Γης”	205
	Ανακεφαλαίωση	206
<u>Ενότητα Ενδέκατη :</u>	Συνέπειες της Οικολογικής κρίσης στην ποιότητα της ζωής του ανθρώπου	207
1.	Ανθρώπινη Υγεία στην Βιομηχανική Κοινωνία	210
2.	Ψυχική ισορροπία του ανθρώπου στην Βιομηχανική Κοινωνία	215
	Ανακεφαλαίωση	220
<u>Ενότητα Δωδέκατη :</u>	Σχέση Κοινωνικής Εργασίας και Οικολογίας	221
	Ανακεφαλαίωση	220

IV. Συμπεράσματα

Σελίδες
227

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

A.	Νόμος - Πλαίσιο για την Προστασία του Περιβάλλοντος	
B.	Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον	
Γ.	Κατάλογος Κοινοτικής Νομοθεσίας για την Προστασία του Περιβάλλοντος	
Δ.	Εναρμόνιση Ελληνικού Δικαίου Προστασίας Περιβάλλοντος προς το Κοινοτικό	
E.	Φορείς που ασχολούνται με το Περιβάλλον	
ΣΤ.	Συνεντεύξεις	237
Z.	Βιβλιογραφία	238

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

***“Είμαστε καλύτερα μ’ ένα αηδόνι
παρά χωρίς αηδόνι”***

Ελσα Τριολέ

1. Το Πρόβλημα

“Μια και τα πόδια του ανθρώπου δεν πιάνουν παρά μια μικρή γωνιά της γης, παντού βρίσκεται χώρος που δεν τον καταλαμβάνει. Κι έτσι ο άνθρωπος μπορεί να περιπλανηθεί πάνω στην απέραντη Γη. Το μυαλό του ανθρώπου δεν μπορεί να διεισδύσει παρά σ’ ένα μικρό κομμάτι της ολικής αλήθειας. Και μέσα απ’ αυτά που του ξεφεύγουν μπορεί να καταλάβει, Τι είναι Ουρανός.”

TCHOUANG - TSEU

Η σύγχρονη κοινωνία διέρχεται εδώ και καιρό μια περίοδο βαθιάς κρίσης. Μια κρίση περίπλοκη και πολυδιάστατη, που άγγιξε από κάθε άποψη τη ζωή μας, την υγεία, την ποιότητα της ζωής μας, τις κοινωνικές σχέσεις, την οικονομία, την τεχνολογία, ακόμα και την πολιτική. Μια κρίση με διανοητικές, ηθικές, πνευματικές, ψυχικές διαστάσεις. Μια κρίση χωρίς προηγούμενο στην έκταση της μέσα στα πλαίσια της ανθρώπινης ιστορίας.

Η κοινωνία μας φαίνεται να ενισχύει την μαζικοποίηση, την ιδιωτικοποίηση και την παθητικοποίηση των πολιτών της, αφού δίνεται έμφαση στην αύξηση της παραγωγικότητας με κάθε μέσο χωρίς να λαμβάνεται καθόλου υπόψη η ανθρώπινη υπόσταση με τις ιδιαιτερότητές της. Η αλλοτρίωση της κοινωνίας και ειδικότερα του ανθρώπου αποτελεί τα τελευταία χρόνια κέντρο συζήτησης και μελέτης από πολλούς ερευνητές. Παρ’ όλα αυτά ο σημερινός τρόπος ζωής εξακολουθεί να υποβαθμίζει την σωματική, ψυχική και ηθική υγεία του ανθρώπου και ενισχύει την αλλοτρίωσή του.

Το βιοτικό επίπεδο των πολιτών έχει ανέβει σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες, η “ποιότητα της ζωής” τους όμως δεν φαίνεται να αναβαθμίζεται, αντίθετα ένα πλήθος προβλημάτων απασχολεί καθημερινά τον σύγχρονο άνθρωπο. Τα προβλήματα αυτά ξεκινούν από την αλόγιστη χρήση των πηγών της φύσης.

Της φύσης που αποτελεί σημείο αναφοράς για τον ίδιο τον άνθρωπο. Η μελέτη αυτή στηρίζεται στη σχέση του ανθρώπου με τη φύση και στο βαθμό που ο παράγοντας φύση επηρεάζει τη λειτουργικότητα του ανθρώπου και γενικότερα της κοινωνίας. Γιατί η φυσιολογική αλληλεπίδραση του ανθρώπου με το περιβάλλον οδηγεί

στην ανύψωση της υγείας του, σωματικής - ψυχικής - ηθικής, του βιοτικού επιπέδου και βέβαια της ποιότητας της ζωής του.

Η αποξένωση του από τη φύση, και η βάρβαρη συμπεριφορά του στο περιβάλλον, τον αποξενώνει από τον ίδιο τον εαυτό του και έχει επιπτώσεις στον ψυχισμό του κάθε ατόμου.

Ο σύγχρονος άνθρωπος μαστιάζεται από τις χρόνιες παθήσεις του “πολιτισμού” δηλαδή τον καρκίνο, τις καρδιοπάθειες και τις καρδιακές προσβολές, που και αυτές με την σειρά τους συνεισφέρουν στην ψυχική κατάρρευση του ανθρώπου.

Η ανατροπή της οικολογικής ισορροπίας, συνεπάγεται με πληθώρα προβλημάτων, τόσο στον τομέα του φυσικού περιβάλλοντος όσο και στις ανθρώπινες κοινωνίες. Η οικολογική κρίση γίνεται αντιληπτή στην υγεία, την παιδεία, την εργασία, την πολιτική, τις ανθρώπινες σχέσεις, την οικογένεια και σε πολλούς άλλους τομείς. Είναι ξεκάθαρο ότι οι ανθρώπινες σχέσεις, στην εποχή μας τείνουν να γίνουν απρόσωπες σχέσεις και ο άνθρωπος θυσιάζεται στο βωμό της παραγωγικότητας χάνοντας την δυνατότητα αυτοπραγμάτωσής του.

Η μελέτη των κοινωνικών προεκτάσεων της διατάραξης της οικολογικής ισορροπίας κέντησαν το ενδιαφέρον των μελετητών αυτής της εργασίας. Οι συγγραφείς, αυτής της μελέτης, επέλεξαν να ασχοληθούν με το συγκεκριμένο θέμα έχοντας λάβει τα πρώτα ερεθίσματα από τις εμπειρίες κατά την διάρκεια της φοίτησής τους στη σχολή της κοινωνικής εργασίας. Συγκεκριμένα τόσο στα πλαίσια της πρακτικής τους άσκησης απ’ όπου είχαν την εμπειρία να μελετήσουν από κοντά οικολογικές ομάδες και της ανάληψης ενεργού ρόλου ευαισθητοποίησης των πολιτών σε οικολογικά θέματα, όσο και μέσω εργασιών που ανέλαβαν ιδιαίτερα στο μάθημα Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα.

Πολλές είναι οι διαστάσεις που θα μπορούσε να μελετήσει κανείς εν’ όψει της διατάραξης της οικολογικής ισορροπίας του περιβάλλοντος. Οι μελετητές επέλεξαν να μελετήσουν την κοινωνική διάσταση του θέματος στις ανθρώπινες σχέσεις έχοντας το θεωρητικό υπόβαθρο όσων αφορά την προβληματική τους. Περαιτέρω επεξεργασία του θέματος από βιολογικής, γεωγραφικής, περιβαλλοντολογικής, οικονομικής διάστασης δεν θα επιχειρηθεί στη

συγκεκριμένη μελέτη γιατί γίνεται προσπάθεια να μελετηθούν οι συνέπειες της οικολογικής κρίσης στις ανθρώπινες σχέσεις και κατ' επέκταση στην ανθρώπινη κοινωνία.

2. Σκοπός της Μελέτης

α. Γενικός Σκοπός

Σκοπός της εργασίας μας είναι η μελέτη του περιβάλλοντος - φύση, ως στοιχείο αλληλεξάρτησης με τον άνθρωπο και οι κοινωνικές προεκτασεις της διατάραξης της οικολογικής ισορροπίας στον ψυχισμό του και στην ποιότητα της ζωής του.

Στόχος είναι η αφύπνιση της οικολογικής συνείδησης και η συνειδητοποίηση της περιβαλλοντικής ευθύνης, έτσι ώστε, αυτό να αποτελέσει γενικότερη αξία της ανθρώπινης ύπαρξης.

Ο επαγγελματίας κοινωνικός λειτουργός καλείται, με βάση τις αρχές και τις αξίες του επαγγέλματός του να προωθήσει την ενεργό συμμετοχή των πολιτών και την ανάληψη των ευθυνών του.

β. Ειδικοί σκοποί

1. Να διερευνηθούν οι έννοιες “οικολογία”, “οικοσύστημα”, “περιβάλλον”, “φύση” και “ποιότητα ζωής”.
2. Να παρουσιαστούν θέσεις φιλοσόφων και μελετητών που καλλιεργούν τον φιλοσοφικό στοχασμό, πάνω στην σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον του, στοχασμός που είναι απαραίτητη προϋπόθεση, για συνεχή προβληματισμό.
3. Να καταγραφούν οι αιτίες της οικολογικής κρίσης για να γίνει πιο κατανοητό το μέγεθος του σημερινού προβλήματος και της κατάστασης που αναγκάζεται να αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα.
4. Να διατυπωθούν οι αρχές και οι διαστάσεις της οικολογίας για να τονιστεί πόσο καθοριστική είναι η σημασία του, για την εξέλιξη της ζωής στον πλανήτη.
5. Να διερευνηθεί η περιβαλλοντική πολιτική της Ελλάδος και η νομοθεσία, η οποία εκφράζει τις προθέσεις και τις δυνατότητες της πολιτείας για την προστασία του περιβάλλοντος και για την αναβάθμισή του.

6. Να μελετηθεί η δράση και η προσφορά του οικολογικού κινήματος σε τοπικό και διεθνή επίπεδο.
7. Να δοθεί η έκταση της οικολογικής καταστροφής, έτσι όπως διατυπώνεται και προμυνείται από τους αρχαίους προφήτες.
8. Να μελετηθεί η περιβαλλοντική εκπαίδευση, με βάση την φιλοσοφία της, τους στόχους και τις αρχές της, για να κατανοηθεί η συμβολή της, στην διαμόρφωση της οικολογικής συνείδησης στους πολίτες, έτσι ώστε να αναλάβουν ενεργό δράση για την αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής τους.
9. Να μελετήσουμε το πως, η αποξένωση του ανθρώπου από την φύση, τον οδηγεί στην αποξένωσή του από τον ίδιο τον εαυτό, δηλαδή, την αλλοτρίωσή του και κατ' επέκταση στην αλλοτρίωση της κοινωνίας.
10. Να διερευνηθεί η σχέση, κοινωνικής εργασίας και οικολογίας, δύο χώρων με κοινούς σκοπούς και επιδιώξεις για την ανθρώπινη ευημερία.

3. Ορισμοί όρων

Εννοιες και ορισμοί που συναντιούνται στη μελέτη και χρειάζονται επεξήγηση είναι οι εξής :

Αλλοτρίωση : αποξένωση, μεταβίβαση πράγματος, δικαιώματος σ' άλλους. Αλλοίωση του χαρακτήρα του ανθρώπου.

(Λεξικό, Τεγόπουλος Φυτράκης, Αθήνα 1993, σελ. 36)

Ανάπτυξη : είναι η εξάπλωση, η μεγένθυση / το ξεδίπλωμα / (μτφ) η πρόοδος στα γράμματα, στην οικονομία, στον πολιτισμό κτλ/ η επεξήγηση.

(Κοινωνιολογικά) Ο όρος ανάπτυξη έχει ταυτιστεί μεταπολεμικά με την έννοια της εκβιομηχάνισης και έχει δωθεί σειρά ολόκληρη από ορισμούς, ανάλογα με την σκοπιά από την οποία κοίταζε κάθε φορά ο ερευνητής, ή οι διεθνείς οργανισμοί το πρόβλημα..... “ανάπτυξη” σημαίνει τελικά μια διαδικασία που οδηγεί ή αποβλέπει σε ορισμένο σκοπό..... θα μπορούσε να καταλήξει κανείς, κάτω από το σημερινό επίπεδο γνώσης και την ιστορική πείρα που έχει συσσωρευτεί, σε ένα ορισμό της ανάπτυξης ως μια μακρόχρονης διαδικασίας διαρθρωτικών μεταβολών μιας κοινωνίας και μιας οικονομίας προς την κατεύθυνση της μετάβασης από μια οικονομία που στηρίζεται στην γεωργία, σε μια οικονομία που στηρίζεται στη μεταποίηση, όπου η αύξηση της παραγωγικότητας και η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων επιτρέπουν και εξασφαλίζουν μια συνεχή αύξηση του πραγματικού μέσου βιοτικού επιπέδου των πολιτών με ταυτόχρονη αύξηση του πληθυσμού.

(Εγκυκλοπαίδεια Υδρία, τ.7, σελ. 449)

Αποκέντρωση : Η απομάκρυνση από το κέντρο.

(οικον. - διοικ.) Σύστημα διοικητικής οργάνωσης της δημόσιας διοίκησης με το οποίο ο νόμος αναθέτει την άσκηση αποφασιστικών διοικητικών αρμοδιοτήτων των οργάνων της κεντρικής κρατικής εξουσίας σε περιφεριακά κρατικά όργανα της πάνω σε τοπικές υποθέσεις των διοικητικών περιφερειών. Οι όροι αποκέντρωση και συγκέντρωση είναι διαμετρικά αντίθετοι. Μεταξύ των δύο όρων κινείται ο όρος αποκέντρωση που κατά την γαλλική επιστήμη αποτελεί μέρος της έννοιας συγκέντρωση, ενώ κατά την γερμανική προοιμιακό επίπεδο της έννοιας αποκέντρωση με την στενή έννοια του όρου αυτού. Στη χώρα μας η έννοια αποκέντρωση ακολουθεί τη γερμανική θεωρία.

Με την θεώρηση λοιπόν αυτή, στην έννοια του όρου αποκέντρωση δε νοούμε τη μεταβίβαση εξουσίας (αρμοδιοτήτων) των κρατικών οργάνων της κεντρικής δημόσιας διοίκησης σε αιρετά όργανα της αυτοδιοίκησης, που είναι το “άριστο μέσο αποκέντρωσης”. Κατά τον Fleiner, αλλά μόνο την κατανομή περισσότερων αρμοδιοτήτων των οργάνων της κεντρικής κρατικής εξουσίας στα περιφεριακά της, ιδίως γενικά όργανα (π.χ. νομάρχες), δηλαδή την αποκέντρωση που ανταποκρίνεται καλύτερα στον όρο αποσυγκέντρωση. Καμμιά άλλη μορφή αποκέντρωσης δεν ευδοκίμησε στην χώρα μας μέχρι σήμερα, σε όργανα αυτοδιοικούμενων οργανισμών πρώτου ή δευτέρου βαθμού.

(Εγκυκλοπαίδεια Υδρία, τ.9, σελ. 354)

Αυτοδιοίκηση : Το να διοικείται κάποιος μόνος του χωρίς εξάρτηση από άλλη εξουσία, η ανεξάρτητη διοίκηση.

(Εγκυκλοπαίδεια Υδρία, τ.12, σελ. 117)

Η διοίκηση ενός τόπου από τους ίδιους του κατοίκους του, που συγκροτούν πολιτικό σώμα, χωρίς εξάρτηση από άλλη εξουσία κυρίαρχη.

(Εγκυκλοπαίδεια “Επιστήμη και Ζωή” τόμος 3)

Υποδηλώνει κυρίως μορφή διοίκησης με κάποια αυτονομία συνδυασμένη με γεωγραφική αποκέντρωση.

(Στασινοπούλου Ολγα, Αθήνα 1986, σελ. 147)

Αυτοοργάνωση : Διαδικασία στην πορεία της οποίας δημιουργείται, αναπαράγεται ή τελειοποιείται η οργάνωση ενός συνθέτου δυναμικού συστήματος. Οι διαδικασίες της αυτοοργάνωσης πραγματοποιούνται μόνο σε συστήματα με υψηλό επίπεδο πολυπλοκότητας και μεγάλο αριθμό στοιχείων που οι μεταξύ τους συνδέσεις δεν έχουν αυστηρό αλλά πιθανοκρατικό χαρακτήρα.

Ιδιότητες αυτοοργάνωσης εμφανίζουν αντικείμενα με την πιο διαφορετική φύση : στο ζωντανό κύτταρο, στο πολυκύτταρο σύνθετο οργανισμό, στους βιολογικούς πληθυσμούς, στις γεωκοινότητες, στις ανθρώπινες κοινότητες κ.α. Οι διαδικασίες αυτοοργάνωσης γίνονται για την αναδιάρθρωση των συνδέσεων μεταξύ των στοιχείων του συστήματος. Διακριτικό γνώρισμα των διαδικασιών αυτοοργάνωσης είναι ο προσανατολισμός τους προς έναν σκοπό, αλλά ταυτόχρονα, και ο φυσικός αυθόρμητος χαρακτήρας τους : οι διαδικασίες αυτές που εκτυλίσσονται κατά την αλληλεπίδραση του συστήματος και του περιβάλλοντος του είναι, στο ένα ή στον άλλο βαθμό αυτόνομες και σχετικά ανεξάρτητες από το περιβάλλον.

(Ηλισταφ Α.Φ. Φεντοσέγιεφ Π.Η., Φιλοσοφικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό, τόμος 1, σελ. 261)

Βιόσφαιρα : Είναι το τμήμα εκείνο της γης στο οποίο τα οικοσυστήματα μπορούν να λειτουργήσουν, δηλαδή το έδαφος, το νερό, και ο αέρας που κατοικούνται από ζωντανούς οργανισμούς.

(Ορισμός του Ε. ΟDUM, Εγκυκλοπαίδεια Υδρία, τεύχος 41 σελ. 372)

Βιότοπος : Τόπος με καθορισμένα όρια, π.χ. ένα δάσος, μια λίμνη κτλ., όπου ζουν, αναπτύσσονται και έρχονται σε επαφή ζωντανοί οργανισμοί (άνθρωποι, ζώα, φυτά). Ο βιότοπος και η βιοκοινότητα αποτελούν την βιογεωκοινότητα. Για το βιότοπο ενός μόνο είδους έχει καθιερωθεί ο όρος "Οικολογική Φωλιά".

(Πολυλεξικό της Ελληνικής Γλώσσας, "Επιστήμη και Ζωή")

Κίνημα : Όταν λέμε κίνημα εννοούμε τις συλλογικές ανθρώπινες προσπάθειες που στοχεύουν στην επιβολή θεσμικών αλλαγών σε μια οργανωμένη κοινωνία, ή ακόμα και ανατροπή της υπάρχουσας, και την εγκαθίδρυση μιας νέας κοινωνικής τάξης.

(Τσάλτου Γ., Πανεπιστημιακές Παραδόσεις ΑΣΠΕ, σελ. 16)

Κοινότητα : Ο απλούστερος ορισμός της κοινότητας αναφέρεται σ' ένα σύνολο ατόμων που κατοικούν σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Η περιοχή αυτή μπορεί να περιλαμβάνει μια μικρή κοινωνία, μια συνοικία, μια πολιτεία ή και μια ομάδα κρατών όπως είναι για παράδειγμα η Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Συνήθως όμως με τον όρο Κοινότητα εννοούμε μικρές γεωγραφικές περιοχές. Για πληθυσμούς πάνω από 100.000 κατοίκους σπάνια χρησιμοποιούμε τον όρο κοινότητα με την Κοινωνιολογική σημασία του.

(BULMER 1987:27), (Σταθόπουλος Π., Αθήνα 1990, σελ. 107-108)

Με τον όρο "κοινότητα" εννοούμε το σύμπλεγμα ομάδων ατόμων, εγκατεστημένων σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή που έχει σημαντικά στοιχεία κοινής ζωής, αλλά και αντιθέσεων, καθώς αυτά εκδηλώνονται από τους τρόπους ζωής, συμπεριφοράς κατοίκων, παραδόσεις, έθιμα, πλέγματα επικοινωνίας.

(Στασινοπούλου Ολγα, Αθήνα 1986, σελ. 144)

Κατανάλωση : Ξόδεμα, δαπάνη, η χρησιμοποίηση αγαθών και υπηρεσιών για την ικανοποίηση ανθρωπίνων αναγκών.

(Λεξικό Τεγόπουλος - Φυτράκης, Αθήνα 1993, σελ. 362)

Κοινωνία : σύνολο ανθρώπων που συμβιώνουν σ' έναν τόπο ή σε μια εποχή / σύνολο ζώων του ίδιου είδους που ζουν ομαδικά.

(Λεξικό Τεγόπουλος - Φυτράκης, Αθήνα 1993, σελ. 384)

Κοινωνική Εργασία : Αν και στην αρχική της παλιότερη μορφή η κοινωνική εργασία αναπτύχθηκε σαν μέθοδος βοήθειας σε άτομα και οικογένειες και ως τρόπος οργάνωσης κοινοτικών οργανώσεων και υπηρεσιών για τους φτωχούς σε αστικές κυρίως κοινότητες, η σημερινή της εξελιγμένη μορφή αντικατοπτρίζει τα κύρια χαρακτηριστικά ανάπτυξης όλου του πληθυσμού με ευρύτερη επιδιωκόμενη αλλαγή. Η πρακτική εφαρμογή της κοινωνικής εργασίας ορίζεται σήμερα ως το συγκρότημα διαφόρων επαγγελματικών ρόλων του κοινωνικού λειτουργού, που προσαρμόζονται ευέλικτα για την πρόληψη και αντιμετώπιση των αναγκών ενός πλατιού συστήματος χρηστών - πελατών σύμφωνα με τους σκοπούς, στόχους, του ηθικού κώδικα και τις λειτουργίες του επαγγέλματος.

(Ιατρίδης Δημήτρης, Αθήνα 1990, σελ.260)

Κοινωνικό κίνημα : Ο όρος κοινωνικό κίνημα υποδηλώνει τη συγκλίνουσα και εξακολουθητική προσπάθεια μιας κοινωνικής ομάδας που αποβλέπει στην επίτευξη ενός ή περισσότερων σκοπών κοινών για τα μέλη της. Ειδικότερα, η προσπάθεια αποβλέπει στην τροποποίηση, τη διατήρηση, την αντικατάσταση ή την κατάργηση ενός υπάρχοντος κοινωνικού θεσμού. Ο όρος χρησιμοποιείται επίσης για την κατάδειξη της ομάδας που έχει αποδοθεί στην προσπάθεια (όπως π.χ. οικολογικό). Η γενική αυτή διατύπωση αφήνει ανοικτά τα θέματα του βαθμού της οργανώσεως και της εμμονής ή της σαφήνειας του σκοπού, στοιχείων που μπορεί να ποικίλλουν από το ένα κοινωνικό κίνημα στο άλλο ή και μέσα στο ίδιο κοινωνικό κίνημα, κατά την ιστορική διαδρομή του.

(Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών UNESCO, τ.2, σελ. 442)

Κοινοτική δράση : Η κοινοτική δράση είναι κυρίως μια στρατηγική για την κινητοποίηση και οργάνωση κατοίκων σε ομάδες, με σκοπό την διεκδίκηση κοινωνικών δικαιωμάτων, οικονομικών πόρων και την ανακατανομή κοινωνικής δύναμης, για την προστασία των συμφερόντων της ομάδας.

(Σταθόπουλος Π. , Αθήνα 1990, σελ. 32)

Κοινωνική συμμετοχή : Με τον όρο “κοινωνική συμμετοχή” υποδηλώνεται η συμμετοχή των πολιτών κυρίως σε κοινωνικά και προνοιακά θέματα. Καλύπτει τους τομείς κοινωνικής περίθαλψης υγείας, εκπαίδευσης, κοινωνικής κατοικίας, αστικής ανάπλασης.

(Σταθόπουλος Π. , Αθήνα 1990, σελ. 170)

Κοινωνία των πολιτών : Με τον όρο “κοινωνία των πολιτών” εννοούμε το πλέγμα των κοινωνικών δεσμών που συνάπτουν τα άτομα μεταξύ τους στο πλαίσιο ομάδων ή κοινοτήτων, δεσμοί που δεν οφείλουν την υπαρξή τους ούτε στην παρέμβαση, ούτε στην θεσμοθετική δραστηριότητα του Κράτους : είναι όλοι οι δεσμοί που βασίζονται στην αμοιβαιότητα και την εθελοντική συνεργασία και όχι στο δίκαιο και στις νομικές υποχρεώσεις.

(Bosquet Michei, Αθήνα 1983, σελ. 44-45)

Λαϊκή Συμμετοχή : Εννοούμε την μορφή εκείνη συμμετοχής των μελών μιας κοινότητας στη λήψη αποφάσεων σε όλα τα επίπεδα σχεδιασμού και υλοποίησης προγραμμάτων, για την ανάπτυξη ποιοτικά αναβαθμισμένης ζωής.

(Στασινοπούλου Ολγα, Αθήνα 1986, σελ. 145)

Ομάδες Αυτοβοήθειας : Είναι οι ομάδες οι οποίες τονίζουν τη δύναμη των μελών τους να βοηθήσουν ο ένας τον άλλον παρά να στηρίζονται μόνο στην βοήθεια των επαγγελματιών. Οι κλινικές μορφές όσο και οι κοινωνικές μορφές των ομάδων αυτοβοήθειας είναι παράγωγα της πολιτιστικής επανάστασεως η οποία παρακινήθηκε τόσο από τις θετικές όσο και τις αρνητικές επιπτώσεις της εξαιρετικά γρήγορης τεχνολογικής και πολιτιστικής εξελίξεως. Δύο είδη κοινωνικών εφαρμογών της κινήσεως αυτοβοήθειας θεωρούνταν κύρια. Οι ομάδες κοινοτικής οργανώσεως και οι ομάδες για τα δικαιώματα πρόνοιας. Οι πρώτες ενδιαφέρονται για την ευρεία αναμόρφωση των κοινωνικών συνθηκών, ενώ οι δεύτερες αποσκοπούν στη βελτίωση συγκεκριμένων συνθηκών στο σύστημα πρόνοιας και την προστασία των δικαιωμάτων των δικαιούχων.

(Vatano Anthory, περ. Εκλογή, τ.28, Αθήνα 1973, σελ. 17-19)

Οικολογισμός : Ένας τρόπος σκέψης των οικολόγων, που στηρίζεται στην κινηματική διάσταση της οικολογίας. Χρησιμοποιήθηκε ως έννοια στη Γαλλία για να διαχωρίσει του “ECOLOGES”, οικολόγους-τους

επιστήμονες- από τους "ECOLOGISTES", οικολογιστές-τα μέλη του οικολογικού κινήματος.

(Σάμουελ κ.α., Αθήνα 1990, σελ. 10)

Η οικολογία, αντίθετα με τον οικολογισμό, δεν συνεπάγεται την απόρριψη αυταρχικών και τεχνο-φασιστικών λύσεων. Πρέπει να το συνειδητοποιήσουμε. Η απόρριψη του τεχνο-φασισμού δεν απορρέει από την επιστήμη των φυσικών ισορροπιών, αλλά από μια πολιτική και πολιτισμική επιλογή. Ο οικολογισμός χρησιμοποιεί την οικολογία σαν όργανο ριζοσπαστικής κριτικής αυτής της κοινωνίας και αυτού του πολιτισμού. Η οικολογία όμως, μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί και για την έξαρση της τεχνολογίας που εφαρμόζεται στα ζωντανά συστήματα.

(BOSPUET MICHEL, Αθήνα 1984, σελ. 25)

Οικολογισμός είναι η κοινωνική έκφραση της μέριμνας για την φύση.

(Ακο Πασκάλ, Αθήνα 1991, σελ. 19)

Οικολόγος : Επιστήμονας που ασχολείται με την οικολογία - ο οπαδός του οικολογικού κινήματος.

(Πολυλεξικό της Ελληνικής Γλώσσας : "Επιστήμη και Ζωή".)

Οικολογική Πολιτική : "Αλλά εμείς δεν φτάνουμε στον πολιτικό χώρο μ' ένα συνοθύλευμα λύσεων-κλειδιά, μ' ένα σχέδιο κατάληψης της εξουσίας ή της διακυβέρνησης του Κράτους. Νομίζουμε ότι πολλά προβλήματα θα βρουν την λύση τους σ' ένα επίπεδο περιφεριακό. Οι λύσεις στις άμεσες ανάγκες των μαζών, θα δοθούν από τις ίδιες τις μάζες. Δεν μπορούμε λοιπόν παρά να προτείνουμε ένα ξεμοντάρισμα των πολύ βασικών μηχανισμών, ένα μπλοκάρισμα των διοικητικών οδών, ξέροντας ότι οι συνέπειες μπορεί να είναι καταστροφικές. Κι αυτό που μένει, αυτό που δεν μπορεί να ρυθμιστεί από τις περιφερειακές ή τις τοπικές επιτροπές, θα ρυθμίζεται από το κέντρο, τον εθνικό φορέα".

(Οικολόγοι και Πολιτική, έτος δεν αναφέρεται, σελ. 22-23)

Ομοιόσταση : Ομοιόσταση είναι ο όρος που δείχνει την ισορροπία στη φύση και αναφέρεται όχι μόνο στην ισορροπία των ζωντανών ειδών (π.χ. μεταξύ ξενιστή και παρασίτου ή θηρευτή και θηράματος), αλλά και στην ισορροπία της ενέργειας και της ύλης στο οικοσύστημα.

(Εγκυκλοπαίδεια Υδρία, τεύχος 41, σελ. 374)

Παραγωγικότητα : Είναι η ποσότητα της ζωντανής ύλης που παράγεται σ' ένα ορισμένο χρονικό διάστημα από την αρχική ή τελική βιομάζα.

(Οικονομίδου Ε., Εκλογή, τ. 62, 12/83, σελ. 113)

Τοπική Αυτοδιοίκηση : Αναφερόμαστε στη μορφή εκείνη κρατικής εξουσίας, στο τοπικό επίπεδο, που αν και αποτελεί μέρος του κρατικού μηχανισμού και κινείται μέσα στα πλαίσια της κεντρικής κρατικής πολιτικής, χαρακτηρίζεται από αυτοτέλεια, στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της.

(Τσενές, Αθήνα 1986)

Σύστημα : Σύστημα με τον απλούστερο ορισμό είναι ένα σύνολο στοιχείων που συγκροτούνται με τρόπο ώστε δημιουργούνται νέες ιδιότητες συνδεδεμένες με το σύνολο ή καταστάσεις φαινομένων, των οποίων οι μεταβλητές ποσότητες επηρεάζονται και επιδρούν μεταξύ τους κατά τρόπο οργανωμένο.

(Εγκυκλοπαίδεια Υδρία, τεύχος 41, σελ. 372)

II. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η προσέγγιση του θέματος γίνεται μέσα από την μελέτη βιβλιογραφικού υλικού, τόσο για την διατύπωση του οικολογικού προβληματισμού όσο και για την μελέτη της κοινωνικής διάστασης της διατάραξης της οικολογικής ισορροπίας.

Εχοντας σαν βασικό σκοπό, την μελέτη του περιβάλλοντος-φύση, ως στοιχείο αλληλεξάρτησης με τον άνθρωπο και τις κοινωνικές προεκτάσεις της διατάραξης της οικολογικής ισορροπίας στον ψυχισμό του ανθρώπου και στην ποιότητα της ζωής του, οι μελετητές δεν έκριναν σκόπιμο μετά την συμμετοχή τους σε οικολογικές οργανώσεις και την πραγματοποίηση συναντήσεων με γνώστες του οικολογικού χώρου, να πραγματοποιήσουν έρευνα.

Για να μελετηθούν οι σκοποί που αναφέρθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, κρίθηκε αναγκαίο να χωριστεί το βιβλιογραφικό υλικό σε δώδεκα επιμέρους ενότητες. Κάθε ενότητα αποτελείται από υποενότητες, που και αυτές είναι διαμορφωμένες με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργούν μια αυτόνομη και νοηματικά κατά το δυνατόν ολοκληρωμένη ενότητα.

Στην πρώτη ενότητα, επιχειρείται η διερεύνηση του περιεχομένου των εννοιών “οικολογία”, “οικοσύστημα”, “φύσις”, “περιβάλλον” και “ποιότητα ζωής”, που απαντώνται σε όλη τη διάρκεια της μελέτης.

Η δεύτερη ενότητα, αναφέρεται στην οικολογική σκέψη των αρχαίων ελλήνων, η οποία εκφραζόταν μέσα από την ίδια τους την ζωή και την φιλοσοφία τους. Η εφαρμογή της βρίσκεται στην αρμονική σχέση του ανθρώπου με την φύση, με την κοινωνία και την σχέση του με την ηθική. Αναφέρεται στους προάγγελους της οικολογίας, που με την δράση τους συνέβαλλαν στην εξέλιξη της επιστήμης της οικολογίας.

Στην τρίτη ενότητα, γίνεται αναφορά στην φιλοσοφία της οικολογίας. Η οικοφιλοσοφία, σφαιρική και συνθετική είναι μια φιλοσοφία που δέχεται την ροή της ζωής, μια φιλοσοφία περιεκτική, ιεραρχική και κανονιστική. Σε σχέση με τον άνθρωπο κηρύσσει την αυτοπραγμάτωση, σε σχέση με τον κόσμο την συμβίωση. Επιμένει ότι καθήκον του ανθρώπου είναι να ανακαλύψει ξανά το νόημα της ζωής, σε σχέση με το νόημα του σύμπαντος. Όταν ένας λαός μια κοινωνία ή ένας πολιτισμός καταρρέουν προβάλλει αδιάκριτα η ανάγκη, να ανανεωθεί η σκέψη και μάλιστα να μπουν καινούργια φιλοσοφικά θεμέλια.

Η τέταρτη ενότητα, αναφέρεται στην οικολογική καταστροφή που προμηνύεται από τους αρχαίους προφήτες. Οι αρχαίες προφητείες που διατυπώθηκαν δεκάδες χρόνια πριν, επαληθεύονται στην σημερινή εποχή. Τοποθετούν το τέλος του κόσμου στην εποχή μας και το αποδίδουν, στους σεισμούς, στους λοιμούς, στους καταποντισμούς, τις ηφαιστιακές εκρήξεις και τους κατακλυσμούς. Οι περισσότερες αναφέρονται στα πυρηνικά όπλα, που η δημιουργία τους θα σημάνει την αρχή του τέλους. Πρέπει να καταλάβουμε πως η καταστροφή του περιβάλλοντος είναι θέμα ήθους. Η αδιαφορία μας προς το ίδιο το περιβάλλον που ζούμε και η απραξία μας, προς αυτό το κομμάτι που μας ανήκει και του ανήκουμε, είναι καλό να σταματήσει.

Στην πέμπτη ενότητα, διατυπώθηκαν οι αρχές και οι διαστάσεις της οικολογίας. Η οικολογία με την νέα ηθική που προτείνει, μας δίνει την δυνατότητα να αποκτήσουμε μια νέα σχέση με την φύση και μέσα απ' αυτή με τους συνανθρώπους μας, που αποτελούν στοιχείο της φύσης. Είναι αναγκαίο, για να εξακολουθήσει ο άνθρωπος να ζει στον πλανήτη, να υιοθετήσει ενεργά πλέον τρόπους δράσεις που δεν επιβαρρύνουν την φύση, αλλά είναι αρμονικοί μ' αυτήν.

Στην έκτη ενότητα, επισημαίνονται οι αιτίες της οικολογικής κρίσης. Η πληθυσμιακή αύξηση, η οικονομική και βιομηχανική ανάπτυξη, συνιστούν τις κυριότερες αιτίες που οδηγούν στην κρίση αυτή. Και όσο οι αιτίες μεγαλώνουν περισσότερο, τόσο το μέγεθος του σημερινού προβλήματος θα αποδειχθεί μηδαμινό, σε σύγκριση με την κατάσταση την οποία θα αναγκαστεί να αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα σε λίγα χρόνια.

Στην έβδομη ενότητα, σε μια προσπάθεια διερεύνησης των ευθυνών και των υποχρεώσεων της πολιτείας για την προστασία του περιβάλλοντος, αναλύεται η περιβαλλοντική πολιτική του περιβάλλοντος και η νομοθεσία. Μέσα από το πρίσμα της αναβάθμισης της "ποιότητας ζωής", η περιβαλλοντική πολιτική αποκτά μια ευρύτερη διάσταση. Συνδέεται οργανικά με την αναπτυξιακή πολιτική, που στοχεύει όχι μόνο στην ανάπτυξη της οικονομικής ισχύος της δοσμένης χώρας, αλλά και στο ποιοτικό "ανέβασμα" της κοινωνίας. Το περιβαλλοντικό πρόβλημα εμφανίζεται μέσα από το πρίσμα αυτής της αντίληψης, σαν κοινωνικό πρόβλημα, συνδεδεμένο με την αναπτυξιακή, οικονομική και κοινωνική πολιτική.

Η όγδοη ενότητα, αναφέρεται στην δράση του οικολογικού κινήματος, διεθνώς, στην Ευρώπη και στον ελλαδικό χώρο. Επίσης, μελετά την ενεργό δράση των πολιτών μέσα από την αυτοοργάνωσή τους σε οικολογικές ομάδες

και δίκτυα.

Στην έννατη ενότητα, σε μια προσπάθεια διερεύνησης των προθέσεων και των δυνατοτήτων της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για την προστασία του περιβάλλοντος, αναλύεται η φιλοσοφία, οι σκοποί και οι αρχές της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, καθώς και η συμβολή της, στην διαμόρφωση της οικολογικής συνείδησης. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση μπορεί να συνδέσει το παιδί με το οικολογικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον και να διαμορφώσει πολίτες με οικολογική συνείδηση και περιβαλλοντική ευθύνη, που να είναι αύριο έτοιμοι να προτείνουν λύσεις.

Στην δέκατη ενότητα, έγινε προσπάθεια διερεύνησης των στοιχείων που οδηγούν στην πολιτισμική κρίση της κοινωνίας. Η τεχνολογία, η κατανάλωση και ο τρόπος ζωής που προτείνουν, διαπιστώνεται ότι δεν έφεραν τα επιθυμητά αναμενόμενα αποτελέσματα. Η αλλοτρίωση της κοινωνίας στηρίζεται στην “αρχή” της αλλοτρίωσης του ανθρώπου. Οι ανάγκες που δημιουργεί και επιβάλλει το καταναλωτικό μοντέλο βάζουν τον άνθρωπο σ’ ένα κλοιό ασφυκτικό και δεν του αφήνει περιθώρια αυτενέργειας.

Η ενδέκατη ενότητα, αναφέρεται στις συνέπειες που έχει η οικολογική κρίση στην ποιότητα της ζωής του ανθρώπου. Ιδιαίτερα στις επιπτώσεις που έχει στην υγεία και την ψυχική ισορροπία του. Η κατάρριψη της ιδέας ότι η ανθρώπινη υγεία αποτελεί μετρήσιμο αγαθό, αγοράσιμο και εμπορεύσιμο, επιχειρήθηκε μέσα από τους στόχους της Οικολογίας.

Στην δωδέκατη και τελευταία ενότητα, γίνεται προσπάθεια διερεύνησης της σχέσης Οικολογίας και Κοινωνικής Εργασίας. Πως αυτοί οι δύο χώροι συναντιούνται εμπλουτίζονται και χρησιμοποιούν τις γνώσεις και τις τεχνικές τους. Επίσης, η εργασία των κοινωνικών λειτουργών στην κοινότητα θεωρείται αναγκαία, αναγνωρίζοντας την επιστημονική προσέγγιση των προβλημάτων, σαν απαραίτητη προϋπόθεση για την ουσιαστική επίλυσή τους.

III. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Στον Καθένα

*Μην αφήνεις τον ήλιο να σου χαϊδεύει το πρόσωπο.
Πιάσε τις αχτίδες του
κλείστες στη χούφτα σου
και μη φοβάσαι.*

*Η φλόγα γίνεται περισσότερη
κάθε φορά που η ψυχή σου ελευθερώνεται.*

Αμαλία Π. Παπαδοπούλου

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

Ανάλυση Βασικών όρων - εννοιών

Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι η προσπάθεια ανάλυσης των όρων “οικολογία”, “οικοσύστημα”, “φύση”, “περιβάλλον”, όροι που θα μας απασχολήσουν στην διάρκεια αυτής της μελέτης.

A. Ορισμοί που αναφέρονται στην Οικολογία

“Οικολογία, ουσιαστικό, γένους θηλυκού (από το οίκος και λόγος): Βιολογία, βιονομία, μελέτη των σχέσεων των φυτικών και ζωϊκών ειδών με το περιβάλλον τους”.

(ορισμός από το λεξικό ROBERT, στον οποίο αναφέρεται η DOMINIQUE SIMONNET, 1985, σελ. 9)

“Η οικολογία μας βοηθάει να ανακαλύψουμε τις εξωοικονομικές συνθήκες της οικονομικής δραστηριότητας και τα όρια της αποτελεσματικότητας της”

(ορισμός της Michel Bosquet, Οικολογία και πολιτική, στον οποίο αναφέρεται η DOMINIQUE SIMONNET, 1985, σελ. 9)

“Οικολογία είναι να απολαμβάνεις το κελάδισμα ενός πουλιού, αλλά τα πόδια σου να πατούν στην γη”

(ορισμός του Jean-Paul Rides, La Baleine, Η Φάλαινα, στον οποίο αναφέρεται η DOMINIQUE SIMONNET, 1985, σελ. 9)

Τρεις οξυδερκείς απόψεις για την οικολογία, τρεις διαφορετικοί αλλά όμως ακριβείς ορισμοί. Ο τελευταίος είναι ο πιο ονειροπόλος, ο δεύτερος ο πιο εξεζητημένος, ο πρώτος ο πιο δόκιμος.

Αλλά τι σημαίνει Οικολογία; Η λέξη αυτή εμφανίστηκε τα τελευταία χρόνια στο λεξιλόγιό μας, αλλά ήδη πήρε μια σημαντική θέση σ’ αυτό. Όλο και περισσότερο συνηθίζουμε να χαρακτηρίζουμε μερικές από τις πράξεις μας ή μερικές από τις ενέργειες μας ως “οικολογικές”.

Κι εδώ και λίγο καιρό, εμφανίζονται και στο πολιτικό προσκήνιο “οικολόγοι” με κάπως προκλητικό τρόπο.

“Η οικολογία είναι πρώτα απ’ όλα επιστήμη συνεπώς, μέσα από την επιστήμη, θα εξετάσουμε τα διάφορα οικολογικά προβλήματα και μέσα από την επιστήμη θα κατανοήσουμε την κριτική και τις προτάσεις των οικολόγων”

(Dominique Simonnet, Τι είναι οικολογία, 1985, σελ. 9)

“Η λέξη Οικολογία (από τις λέξεις οίκος και λόγος), σημαίνει το λόγο (μελέτη) πάνω στο σπίτι των ζωντανών οργανισμών, δηλαδή, πάνω στις σχέσεις ανάμεσα στους οργανισμούς και το περιβάλλον, θεωρούνται ότι για κάθε οργανισμό το περιβάλλον αποτελείται όχι μόνο από ύλη χωρίς ζωή όπως, το νερό και ο αέρας αλλά και από όλα τ’ άλλα ζωντανά όντα. Κάθε ζωντανό ον είναι για τ’ άλλα μέρος του περιβάλλοντος”

(Λάουρα Κόντι, Τι είναι οικολογία, έτος δεν αναφέρεται)

“Οικολογία είναι η επιστήμη που μελετά τις συνθήκες που είναι απαραίτητες για την επιβίωση των οργανισμών και τις κάθε είδους αλληλεπιδράσεις ανάμεσα σ’ αυτούς και το περιβάλλον τους”

(ορισμός του R. DAJOR στον οποίο αναφέρεται
ο Μπάμπης Δερμιτζάκης, 1988, σελ. 21)

“Οικολογία: τμήμα της βιολογίας, που μελετά τις σχέσεις των εμβίων μεταξύ τους και ιδιαίτερα με το περιβάλλον στο οποίο ζουν. Πριν από λίγο σχετικά χρόνο, η οικολογία, ως επιστήμη μελέτης, είναι περιορισμένη στο γεωργικό τομέα, με αντικειμενικό πρακτικό σκοπό να διερευνήσει την παραγωγή και την απόδοση των καλλιεργούμενων φυτών, είτε μελετώντας τις σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ της δομής των λειτουργειών και των εξωτερικών συνθηκών τους, είτε παρακολουθούνται τα φαινόμενα προσαρμογής τους στο περιβάλλον. Σήμερα το πεδίο της Οικολογίας είναι αρκετά πιο ευρύ, επειδή αναγνωρίστηκε γενικά η σημασία των σχέσεων μεταξύ των εμβίων όντων και του περιβάλλοντος”.

(Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια)

Η οικολογία αποτελεί τον επιστημονικό κλάδο που επιτρέπει μια σφαιρική αντιμετώπιση των προβλημάτων, που αντιμετωπίζει ο άνθρωπος σε σχέση με το περιβάλλον του : (ή κατά μια άλλη αντίληψη, των προβλημάτων που αντιμετωπίζει το περιβάλλον εξαιτίας του ανθρώπου).

Ο R. Dajor λέει “Οικολογία είναι η επιστήμη που μελετά τις συνθήκες που είναι απαραίτητες για την επιβίωση των οργανισμών και τις κάθε είδους αλληλεπιδράσεις ανάμεσα σ’ αυτούς και το περιβάλλον τους”.

(Εγκυκλοπαίδεια, Χάρη Πάτση)

“Οικολογία είναι η επιστήμη που ασχολείται με τις πολύπλοκες αλληλεπιδράσεις μεταξύ ζώντων οργανισμών και του περιβάλλοντός του που ο Δαρβίνος τις αποκάλεσε “συνθήκες ενός αγώνα για επιβίωση στην εξέλιξη των ειδών”. Κατά την αρχή της εξέλιξης του Δαρβίνου και τις νεότερες αρχές που αναφέρονται στην ανάπτυξη της ζωής γίνεται δεκτό πως η ανάπτυξη αυτού του πλήθους και του πολυμορφισμού της ζωής ορίζει ένα αλληλοεξαρτώμενο σύστημα, ένα πολύπλοκο πλέγμα βιολογικών διεργασιών που την κορυφή σε τελειότητα και δύναμη κατέχει ο άνθρωπος. Για την οικολογία, έτσι περισσότερο καθορισμένα, προκύπτει πως : “είναι η επιστήμη με τις υπόλοιπες μορφές ζωής, με τις οποίες ορίζει ένα εννιαίο οικοσύστημα και με το περιβάλλον της ζωής του”.

Το τι είναι η οικολογία αποδίδεται και με το επόμενο ιστόρημα : “ Σε μια σκωπτική ερώτηση προς το Δαρβίνο για το που κατά την θεωρία του οφείλει η τότε βικτωριανή Αγγλία την κυριαρχία της στις θάλασσες, απάντησε χωρίς δισταγμό “στις γάτες” και εξήγησε “Το τριφύλλι αναπτύσσεται στους λειμώνες της Αγγλίας και μάλιστα εντυπωσιακά, γιατί κατοικούν εκεί πολλές μέλισσες. Η ανάπτυξη του είναι μεγαλύτερη σε λειμώνες κοντά σε κατοικημένους χώρους γιατί εκεί υπάρχουν περισσότερες μέλισσες και λιγότεροι αρουραίοι από ότι στους μακρινούς λειμώνες που τρώνε τις μέλισσες και καταστρέφουν τις κυψέλες τους. Οι μέλισσες με τα μακριά τους ράμφη είναι αποτελεσματικές στην παραλαβή του νέκταρ από τα άνθη του τριφυλλίου και με αυτό γίνονται μεταφορείς γύρης για την γονιμοποίηση και την καρποφορία - ανάπτυξη του τριφυλλίου. Οι αρουραίοι είναι λιγότεροι κοντά στους κατοικημένους χώρους όπου ζούνε άνθρωποι γιατί τους τρώνε οι γάτες. Αλλά έτσι επιβιώνουν οι μέλισσες και αναπτύσσονται οι λειμώνες που εκτρέφον ζώα από όπου παράγεται κρέας για ανθρώπινη τροφή”. “Γιατί” ο Δαρβίνος συνέχισε, “την

κυριαρχία των θαλασσών η Αγγλία την οφείλει στην καλή διατροφή των πληρωμάτων των πλοίων που διασφαλίζεται από την σωτήρια δράση της γάτας”.

Αργότερα ο Thomas Huxley, που κύρια διάδοσε την θεωρία του Δαρβίνου, συμπλήρωσε πως “επειδή οι γάτες συντηρούνται από γεροντοκόρες είναι φανερό πως η θαλάσσια δύναμη της Αγγλίας οφείλεται στις γεροντοκόρες που είναι και τα θύματα των επιτυχών εξερευνητικών κατακτήσεων της Αγγλίας της εποχής”.

Μ’ αυτό, που χιουμοριστικά δικαιώνει η θεωρία του Δαρβίνου καθαρά, δίνεται και μια απάντηση στο ερώτημα τι είναι οικολογία.

(Γιώργος Βαλκάνας, “Οικολογία”, σελ. 2)

“Το σύνολο των γνώσεων που αφορούν στην οικονομία της φύσης. Ως επιστήμη μελετά τις σχέσεις φυτών και ζώων με το ανόργανο περιβάλλον”. Με άλλα λόγια, είναι η μελέτη των πολυσύνθετων σχέσεων στην φύση, καθώς χαρακτηρίστηκαν από τον Δαρβίνο “συνθήκες για την πάλη προς επιβίωση”. Ο όρος οικολογία είναι ελληνικός (οίκος + λόγος) και σημαίνει : “την μελέτη του οίκου η ευρύτερα την μελέτη του περιβάλλοντος”, προτάθηκε δε, το 1866 από τον Γερμανό βιολόγο Ernst Haeckel.

Η πραγματική αντίληψη της έννοιας της οικολογίας ως επιστήμης άρχισε ουσιαστικά από το 1900. Ο Αγγλος οικολόγος Charles Elton όρισε την οικολογία ως την “επιστημονική φυσική ιστορία” ενώ, ο Αμερικανός Frederick Clements, την χαρακτήρισε ως την “επιστήμη της κοινωνίας”. Τέλος ο σύγχρονος Eugene P. Odum έδωσε έναν ευρύτερο και ακριβέστερο ορισμό : “Μελέτη της κατασκευής και της λειτουργίας της φύσης”. Ασχετα με την ακρίβεια ή όχι των παραπάνω ορισμών, η ουσία της οικολογίας βρίσκεται στους άπειρους βιοτικούς και αβιοτικούς μηχανισμούς και αλληλοεξαρτήσεις, κατά την ροή της ενέργειας και των τροφών που κυβερνούν, την μορφή, την κατασκευή και την δυναμική των οικοσυστημάτων”.

(Εγκυκλοπαίδεια Υδρία, τόμος 41, σελ. 374)

“Η επιστήμη της Οικολογίας (ECOLOGY) εξετάζει γενικά την συμπεριφορά όλων των φυσικών οργανισμών, ζωϊκών ή φυτικών, μέσα στο ευρύτερο περιβάλλον στο οποίο ζουν μέσα στον “οίκο” τους, σε συσχετισμό με τις κοινωνικές, βιολογικές, φυσικές και χημικές παραμέτρους.

Υπό την στενότερη όμως έννοια, η Οικολογία μελετά τις αλλαγές στην ποιότητα των περιβαλλοντικών παραμέτρων λόγω της ανθρώπινης ποικιλόμορφης δραστηριότητας και αναλυτικότερα ερευνά :

- α) τις φυσικές, βιολογικές ή χημικές αλλοιώσεις του περιβάλλοντος λόγω ρύπανσης
- β) την βιολογική και χημική επίδραση του αέρος, του νερού, εδάφους τροφής, που δέχονται τους ρυπαντές των ανθρώπινων, γεωργικών, βιομηχανικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων.
και
- γ) την εφαρμογή σύγχρονων γνώσεων της τεχνολογίας καθώς και των φυσικών και κοινωνικών επιστημών, (συμπεριλαμβανομένων και των πολιτικών επιστημών), για τον έλεγχο και την βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος”.

(Κωτσοβίνος Ε. Νικόλαος, 1985, σελ. 13)

B. Η έννοια του Οικοσυστήματος

“Οικοσύστημα, είναι μια ολοκληρωμένη έννοια που αναφέρεται σε κάθε ενότητα βιοτικών (πληθυσμός,βιοκανοτήτων) και αβιοτικών παραγόντων (το φυσικό περιβάλλον) και στις αλληλεπιδράσεις τους σε μια συγκεκριμένη μονάδα χώρου”.

(Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια)

Ο George Martz στο βιβλίο του “Προστασία του περιβάλλοντος” (Αθήνα 1977, σελ. 15) αναφέρει ότι σ’ ένα οικολογικό σύστημα (οικοσύστημα), οι ζωτικές κοινότητες βρίσκονται σε πολύπλοκες μεταβλητές σχέσεις προς το άψυχο περιβάλλον. Ένα τέτοιο σύστημα αποτελεί μόνο του μονάδα, μπορεί δε να δρουν στην περιοχή του, αλλά και αντίστροφα να υπόκεινται το ίδιο σε επιδράσεις. Τα μεγέθη των συστημάτων διαφέρουν πολύ. Έτσι π.χ. είναι βάλτος θεωρείται στο σύνολό του σαν οικοσύστημα, αλλά παρόμοιο μεγάλο οικοσύστημα είναι και η βιόσφαιρα.

Οι μηχανισμοί της ζωής δεν είναι ομοιόμορφοι σ’ όλη την βιόσφαιρα. Σ’ αυτήν μπορούμε να διακρίνουμε σύνολα σχετικά ομοιογενή συστήματα, με ιδιάζοντα τροφικά δίκτυα, που βρίσκονται σε ιδιαίτερη ισορροπία. Τα οικολογικά αυτά συστήματα ονομάζονται πολύ απλά, οικοσυστήματα. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα που δίνει η Dominique Simonnet στο βιβλίο του “Τι είναι οικολογία” (Αθήνα 1985, σελ. 35) “Ένα δάσος αποτελεί ένα οικοσύστημα, αφού διαθέτει ιδιαίτερες τροφικές αλυσίδες και ιδιάζουσα πανίδα και χλωρίδα. Μια λίμνη αποτελεί επίσης ένα οικοσύστημα. Όλα αυτά τα οικοσυστήματα επικαλύπτουν το ένα το άλλο και προβαίνουν σε ανταλλαγές ύλης μεταξύ τους. Το οικοσύστημα λίμνη, - υποστηρίζει η Dominique Simonnet στο παράδειγμα του - μπορεί να ενταχθεί σ’ ένα οικοσύστημα δάσος” και συνεχίζει :

- Το ζωντανό μέρος ενός οικοσυστήματος ονομάζεται βιοκανότητα, το αδρανές μέρος ονομάζεται βιότοπος. Έτσι στο οικοσύστημα λίμνη, τα ψάρια, τα βακτηρίδια, το ζωπλαγκτόν (ζωικοί μικροοργανισμοί), τα κουνούπια και οι πάπιες αποτελούν μέρος της βιοκοινότητας, όπως επίσης και τα φύκια, τα καλάμια, τα νούφαρα κλπ. Βέβαια τα οικοσυστήματα αυτά έχουν την τάση να εξιδρορροπούνται, εντούτοις, έχουν διαπιστωθεί και ορισμένες διαταραχές στην λειτουργία τους : αύξηση των πληθυσμών, εξάντληση των πόρων, διατάραξη των κύκλων,

εξαφάνιση ειδών, όλα αυτά τα φαινόμενα, που οφείλονται στη δράση του ανθρώπου, υποβαθμίζουν τα οικοσυστήματα”.

“Οικοσύστημα είναι η μελέτη των σχέσεων μεταξύ των ανθρωπίνων ομάδων ή πληθυσμών και του φυσικού ιδίως περιβάλλοντος”

(Λεξικό Τεγόπουλος - Φυτράκης σελ. 319)

Σύμφωνα με τον E. Odum ο καλύτερος τρόπος για να τοποθετήσουμε σήμερα τα όρια της οικολογίας είναι να δεχτούμε την ιδέα των “επιπέδων οργάνωσης”. Υποστηρίζει πως κάθε επίπεδο είναι μια βιολογική μονάδα και όλες αλληλεπιδρούν με το αβιοτικό περιβάλλον (ύλη και ενέργεια) και δίνουν μια σειρά βιοσυστημάτων. Η οικολογία μελετά κυρίως το δεξιό τμήμα, δηλαδή το επίπεδο από τους οργανισμούς μέχρι τις κοινωνίες. Οπως αναφέρεται στην εγκυκλοπαίδεια Υδρία (τόμος 41, σελ. 376), ο όρος πληθυσμός περιλαμβάνει μια ομάδα παραπλήσιων οργανισμών με κοινή καταγωγή, μεταξύ των οποίων δεν υπάρχουν φράγματα ανταλλαγής γενετικού υλικού και μπορεί να αφορά φυτά, ζώα, μικροοργανισμούς, ανθρώπους. Τέτοιες ομάδες είναι γνωστές ως είδη. Οι κοινωνίες είναι ομάδες πληθυσμών με αλληλεξαρτώμενες σχέσεις. Η κοινωνία των πληθυσμών μαζί με το αβιοτικό περιβάλλον συνλειτουργούν ως ένα οικολογικό σύστημα ή οικοσύστημα. Σύμφωνα μ’ αυτό τον ορισμό αντιλαμβανόμαστε πως πρόκειται για μια συμπλοκή ιδεατή στην ουσία, μονάδα. Είναι ένα σύστημα μεταφοράς (ενέργειας ύλης, πληροφοριών) στην οποία οι διάφορες αλληλεπιδράσεις προσφέρουν αναδραστικούς μηχανισμούς (Reed back) που ελέγχουν τους αριθμούς και την ανάπτυξη των οργανισμών που το συνιστούν.

Θεωρούμε πως για την καλύτερη κατανόηση του όρου - έννοια οικοσύστημα, είναι αναγκαίο να αναφερθούμε στα είδη και τα χαρακτηριστικά του οικοσυστήματος.

“Ένα οικοσύστημα εξετάζεται σε σχέση με μερικές εξαρτημένες αλλά εξίσου σημαντικές έννοιες, όπως αυτές των τροφικών αλυσίδων, της ενεργειακής ροής, των βιογεωχημικών κύκλων κ.τ.λ. Μερικές απ’ αυτές προκύπτουν από την θεώρηση της δομής, ενώ άλλες από την λειτουργία του οικοσυστήματος. Αναμφίβολα, η δομή και η λειτουργία των οικοσυστημάτων, δεν είναι έννοιες που μπορούμε εύκολα και πάντοτε να τις ξεχωρίσουμε καθαρά. Για την καλύτερη κατανόηση της

έννοιας του οικοσυστήματος θα αναφέρουμε ένα αξίωμα σύμφωνα με το οποίο οι ζωντανοί οργανισμοί (τουλάχιστον πάνω στον δικό μας πλανήτη) είναι αδύνατο να υπάρξουν σε βιολογική και φυσική απομόνωση. Επομένως, υπάρχουν αλληλεπιδράσεις τόσο μεταξύ των οργανισμών όσο και μεταξύ οργανισμών και περιβάλλοντος. Έτσι σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν, κάθε οικοσύστημα πρέπει να περιέχει :

- 1) Ένα αβιοτικό στοιχείο, που είναι το φυσικό περιβάλλον. Περιλαμβάνει φυσικούς παράγοντες του περιβάλλοντος, όπως φως, υγρασία κ.τ.λ.
- 2) Ένα βιοτικό στοιχείο, τις κοινωνίες που προκύπτουν από τους πληθυσμούς, των αυτότροφων και ετερότροφων οργανισμών. Οι πληθυσμοί των φυτών και ζώων συνιστούν τις κοινωνίες δηλ. το βιοτικό στοιχείο ενός οικοσυστήματος.
- 3) Είσοδο και χρησιμοποίηση ενέργειας.
- 4) Είσοδο και ανακύκλωση των θρεπτικών υλικών”.

(Εγκυκλοπαίδεια Υδρία, Τόμος 41 σελ. 376)

Η Μάργαρη στο βιβλίο της “Εισαγωγή στην Οικολογία” (σελ. 10) αναφέρεται στα χαρακτηριστικά των οικοσυστημάτων :

“Ένα οικοσύστημα μπορεί να είναι τόσο μεγάλο όσο όλη η γη ή τόσο μικρό όσο το κόπρανο ενός ποντικιού. Τα οικοσυστήματα τείνουν προς την ποικιλότητα και τη σταθερότητα. Η ποικιλότητα καθορίζεται από την έκταση των πληροφοριών που περιέχουν, η δε σταθερότητα διατηρείται από τους διάφορους αναδρασικούς μηχανισμούς που υπάρχουν σ’ αυτά και δημιουργείται έτσι μια εξισορροπημένη σχέση μεταξύ των πληθυσμών, των κοινωνιών και του περιβάλλοντος.

Το οικοσύστημα έχει μεν σταθερότητα αλλά δεν πρέπει να συνεχεται η σταθερότητα αυτή με την στατικότητα. Υπάρχει συνεχώς εξέλιξη και προσαρμογή όσο συσσωρεύονται οι πληροφορίες. Με την σειρά τους αυτές επιτρέπουν την καλύτερη ρύθμιση των αβιοτικών στοιχείων.

Οι πληθυσμοί μπορούν εύκολα ή δύσκολα, να χαρακτηρισθούν και να μετρηθούν. Η κοινωνία, με κάποιες παραμέτρους, να εκφρασθεί. Τα οικοσυστήματα όμως, ουσιαστικά καθορίζονται αυθαίρετα και ο

καθορισμός τους είναι κάτι ιδεατό. Δεν υπάρχει κάποια φυσική ή χημική παράμετρος που να βοηθά. Μερικές φορές υπάρχει, εν πάσει περιπτώσει, ένα φυσικό φράγμα, όπως ένας ποταμός ή ένας φράχτης που δεν επιτρέπει την φωτιά να προχωρήσει ή τα ζώα να βοσκήσουν, οπότε υπάρχει ένα φυσικό όριο προς μια διεύθυνση.

Η γη δεν είναι φτιαγμένη από κάποιο συγκεκριμένο αριθμό οικοσυστημάτων που το καθένα απ' αυτά να έχει ξεκάθαρα σύνορα με το διπλανό του. Ο αριθμός των οικοσυστημάτων που αναγνωρίζουμε και το μέγεθος του είναι μάλλον θέμα εκείνου που κάνει την κατάταξη. Συνήθως σαν οικοσύστημα καθορίζουμε ότι οι φυτογεωγράφοι ονομάζουν διάπλαση. (formation). Συνήθως πρόκειται για μια ομάδα κοινωνιών που περιέχουν φυτικούς, ζωϊκούς και μικροβιακούς πληθυσμούς και χαρακτηρίζεται συνήθως από την φυσιογνωμία και τα είδη των φυτών που κυριαρχούν με κάποια γεωγραφική προσθήκη, όπως π.χ. τα δάση κωνοφόρων Β. Ευρώπης. Εναλλακτικά, η επιλογή μιας μικρότερης ομάδας παραμέτρων για τον καθορισμό ενός οικοσυστήματος μπορεί να προσφέρει αυτό που οι φυτογεωγράφοι ξανά ονομάζουν ένωση (association). Για παράδειγμα η ένωση χαρουπιάς - αγριελιάς (ceratonion - Olea association). Πάντως μπορεί να αναφερθεί σαν κανόνας ότι αποκλειστικά τα φυτά χρησιμοποιούνται για τον καθορισμό και ουδέποτε τα ζώα. Ακόμη σαν οικοσυστήματα μπορούν να ορισθούν και μικρότερες εκτάσεις όπως, η παράχθια κοινωνία ενός ποταμού ή ένα μικρό νησί. Ακόμη, σαν οικοσυστήματα συχνά αναφέρονται ανθρώπινες κατασκευές, που είναι αποτέλεσμα υποβάθμισης φυσικών κοινωνιών ή ακόμη και τελείως συνθετικά συστήματα ζωής, όπως π.χ. σιταγρός, τα οποία ο άνθρωπος κατασκευάζει για τον ένα ή άλλο λόγο και τα οποία είναι σήμερα γνωστά με τον όρο αγροοικοσυστήματα”.

Γ. Ορισμοί που αναφέρονται στην Φύση

Φύση : “(από το ρήμα φύω, λατ. natura από το ρήμα nasci) Η αρχή απ’ όπου κάτι φύεται και έρχεται στο φως. Το ον που γεννιέται εξελίσσεται σε παρουσία”.

(Εγκυκλοπαίδεια για σας παιδιά)

Φύση : “Το σύνολο των όντων, ο φυσικός κόσμος και οι νόμοι που τον διέπουν”.

(Χρησικό Ερμηνευτικό Λεξικό, Α. Γεωργοπαπαδάκου,
Αθήνα 1988)

Στην εγκυκλοπαίδεια Χάρη Πάτση ως φύση αναφέρεται το σύνολο όλων των πραγμάτων ζωντανών και άψυχων, που υπάρχουν στον κόσμο, και ο τρόπος κατά τον οποίο υπάρχουν και αλληλεπιδρούν το ένα επάνω στα άλλα, καθώς και οι φυσικοί νόμοι που τα κυβερνούν αυτά όλα τα πράγματα.

Η φύση είναι πολύμορφη. Τα πάντα σ’ αυτήν βρίσκονται σε αδιάκοπη και σε αιώνια κίνηση, σε συνεχή μεταβολή και εξέλιξη. Είναι επίσης ατέλειωτη δηλαδή, απεριόριστη μέσα στο χώρο και στον χρόνο. Στην κοινή γλώσσα, με τον όρο φύση εννοούμε συνήθως το φυσικό μας περιβάλλον, δηλαδή τα δέντρα, τον κάμπο, τα βουνά, τα δάση κ.τ.λ. Εννοούμε επίσης την μορφή, το είδος, την ιδιοσυγκρασία κάποιου δηλαδή τις φυσικές ιδιότητες ενός ανθρώπου.

“Φύση στους προσωκρατικούς φιλοσόφους, είναι το σύνολο των όντων, ο εννιαίος αντικειμενικός κόσμος που έγινε αφεαυτού, όχι από κάποιον εξωκοσμικό Θεό.

Κατά τον Χέγκελ η φύση είναι το προσωρινό, συγκαλυμένο και ανίσχυρο πνεύμα, στο μαρξισμό φύση είναι ο κόσμος που μας περιβάλλει, η αντικειμενική πραγματικότητα που υπάρχει έξω από την συνείδηση και ανεξάρτητα απ’ αυτή, ο άναρχος και ατελεύτητος, ο άπειρος στο χώρο και στο χρόνο μεταβαλλόμενος υλικός κόσμος”.

(Λεξικό Θησαυρός, Χρ. Γιοβάνη)

Η παλιότερη γνωστή στα ελληνικά γράμματα αναφορά στην λέξη “Φύσις” γίνεται στον Όμηρο. Η λέξη “Φύσις” δεν απαντάται στον Ησίοδο,

ενώ στον Ομηρο εμφανίζεται μία μόνο φορά (Οδύσσεια κεφ. 303). Εκεί, όπου ο Ερμής δείχνει στον Οδυσσέα “την φύσιν ενός βοτάνου” δηλαδή την υλική του σύσταση.

(KAHN CHARLES, 1982, σελ. 327)

Επεξηγώντας ο Γεωργούλης (1975 σελ. 294) την έννοια της φύσις κατά τον Αριστοτέλη αναφέρει τα πιο κάτω :

“Λέγοντας Φύσιν, ο Αριστοτέλης εννοεί το σύνολο των όντων τα οποία υπόκεινται σε κίνηση. Δεν θεωρεί ότι η φύση καλύπτει ολόκληρη την περιοχή του όντος. Η φύση είναι ένα μόνο γένος του όντος”.

Εκτός από τα φυσικά όντα υπάρχουν - κατά τον Αριστοτέλη - (όπως επεξηγεί ο Γεωργούλης), και τα αίδια όντα, όπως ο Θεός και τα νοητικά όντα, τα οποία κατευθύνουν την κίνηση των ουράνιων σφαιρών.

Ο όρος φύση κατά τους Στωϊκούς “δηλοί την ενιαίαν δύναμιν, ήτις εμπυχώσει τα πάντα, η το όν ενιαίον και μόνιμον, του οποίου πάντα τα άλλα όντα αποτελούν μερικούς και προσωρινάς εκδηλώσεις”.

(Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια σελ. 285)

Επίσης για τους Στωϊκούς στους οποίους αναφέρεται ο LONG (1987 σελ. 238) η φύση είναι :

- 1) Η δύναμη ή η αρχή που διαμορφώνει και δημιουργεί όλα τα πράγματα.
- 2) Η δύναμή ή η αρχή που δίνει στον κόσμο ενότητα και συνοχή.
- 3) Πύρινο πνεύμα (ή τεχνικός πυρ) που κινείται μόνο του και δημιουργεί.
- 4) Ανάγκη και εκμαρμένη
- 5) Θεός, πρόνοια, δημιουργός, ορθός λόγος.

Οι ίδιοι οι Στωϊκοί απέδωσαν στην φύση, δύο πρωταρχικές λειτουργίες στις οποίες εντάσσονται μερικές απ’ αυτές τις χρήσεις. Η φύση έλεγαν συνεχίζει ο LONG (1987, σελ. 239) είναι και αυτό που συνέχει τον κόσμο και αυτό που κάνει τα πράγματα στην γη να αναπτύσσονται. Ωστόσο αυτή η πρόταση δεν περιλαμβάνει τις λειτουργίες της φύσης που υποδηλώνονται στην πέμπτη κατηγορία. Η φύση είναι μόνο μια φυσική δύναμη που γίνεται αιτία σταθερότητας και

μεταβολής, είναι ακόμη κάτι προικισμένο πάνω απ' όλα με λογικότητα. Αυτό που συνέχει τον κόσμο είναι ένα υπέρτατο λογικό ον, ο Θεός που διευθύνει όλα τα συμβάντα για την εκπλήρωση σκοπών που είναι αναγκαία καλοί. Ψυχή του κόσμου, νους του κόσμου, Φύση, Θεός, όλοι αυτοί οι όροι αναφέρονται σ' ένα και το ίδιο πράγμα, στο τεχνικό πυρ, που προχωρεί στο δρόμο προς την δημιουργία.

Στην Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια (σελ. 286) μας “δίνετε” η έννοια της φύσης τόσο από φιλοσοφική, όσο και από θεολογική πλευρά :

Από φιλοσοφική άποψη ως φύσις γενικώς καλείται “το σύνολον των εν τω χώρω και χρόνω όντων ο αντικειμενικός κόσμος ως ενότης. Ειδικώτερον παρά τοις διάφοροις φιλόσοφοις ο όρος αυτός λαμβάνει ποικίλας σημασίας. Ούτω παρ' Αριστοτέλει δηλοί το σύνολον της διαμορφωμένης ύλης παρά τοις στωϊκοίς την έννοια δύναμιν, ή τις εμψυχώνει τα πάντα τα άλλα όντα αποτελούν μερικούς και προσωρινάς εκδηλώσεις παρά τω Καντίω, τον σύνδεσμον των παραστάσεων κατά τους νόμους της διανοίας ημών' παρά τη Εγέλω το πνεύμα εν τη κένωση εαυτού”.

Από θεολογική άποψη ως όρος φύσιν “έχων καταρχάν παρά τοις πατράσι της εκκλησίας, εξ επιδράσεως της έξω φιλοσοφίας κυμαινομένην σημασίαν, έλαβε ίδια μετά την σύνοδον ης χαλκηδόνας ωρισμένη τοιαύτην, επί τη βάσει της οποίας ανεπτύχθει το δόγμα περί του Ιησού Χριστού, ως ενός προσώπου εν δύο φύσεσι. Κατά τον κλασσικό δογματικόν της ανατολικής εκκλησίας του Ιωάννη του Δαμασκηνού, φύσις δηλοί : 1) την αφηρημένη έννοιαν την φύση καθ' εαυτήν, ήτις “ψιλή θεωρεία κατανοήται καθ' εαυτήν γαρ ουχ υφέστηκε” 2) την έννοια του γένους ήτις συνάπτει πάσας τας ομοίας υποστάσεις εις ενότητα “ήτις λέγεται εν τω είδε θεωρουμένη φύσις” και 3) την συγκεκριμένην πραγματική φύσιν, ως αυτή δια της προσλήψεως των συμβεβηκόντων υπάρχει εν μια φύσει, την φύσιν ήτις έχει πραγματικότητα εν ένι άτομω. Ο Λόγος γενόμενος σαρξ δεν ανέλαβε την αφηρημένη φύσιν, ούτε την φύσιν ως γένος, αλλά την φύσιν κατά την τρίτη έννοιαν. Κατά ταύτα την υπό του Λόγου προσληφθείδαν ανθρώπινην φύσιν δεν πρέπει να εκλάβει της ούτε ως άτομον, ούτε ως γένος, το πρώτο ουχί, διότι η φύσις καθ' εαυτήν δεν υφίσταται εις υπόστασιν το δεύτερο ουχί, διότι το γένο περιλαμβάνει όλα τα άτομα. Ο Λόγος έχει αναλάβει μιαν ορισμένην ατομικήν εν τω προσώπω του

Λόγου υποστάσαν ανθρώπινην φύσιν.

Δ. Η έννοια του περιβάλλοντος

Ως περιβάλλον ορίζεται “το σύνολο των φυσικών, χημικών και βιοτικών παραγόντων που επιδρούν σ’ ένα οργανισμό ή σε μια βιοκοινότητα και τελικά καθορίζουν την μορφή και την επιβίωσή τους”.

(Ερμηνευτικό λεξικό οικολογικών και συναφών όρων)

Περιβάλλον: “Το σύνολο των συνθηκών που επικρατούν στο χώρο όπου βρίσκεται ένας οργανισμός’ το περιβάλλον αυτό είναι αποτέλεσμα φυσικών αλληλεπιδράσεων και βιολογικών παραγόντων στις διάφορες περιοχές της γης. Το περιβάλλον με την πλατιά έννοια της λέξης υποδειλώνει όλες τις επιδράσεις που δεν οφείλονται στα γονίδια’ δρα από την γονιμοποίηση ως το θάνατο και ασκεί σημαντική επίδραση στον οργανισμό”

(Λεξικό Θησαυρός, Χρ. Γιοβάνη)

Πολλές φορές όταν μιλάμε για το περιβάλλον στο νου μας έρχεται το φυσικό περιβάλλον. Ομως κατ’ αντίθεση από το φυσικό περιβάλλον, πολλές φορές μιλάμε και για το κοινωνικό περιβάλλον, που είναι το σύνολο των ανθρώπων που βρίσκονται γύρω απ’ ένα συγκεκριμένο άτομο ή σύνολο ατόμων και το επηρεάζουν.

Και όπως αναφέρει ο George Martz στο βιβλίο του “Προστασία του περιβάλλοντος” (Αθήνα 1977, σελ. 15) όπως το περιβάλλον εξαρτάται από τον άνθρωπο, έτσι και ο άνθρωπος εξαρτάται επίσης από το περιβάλλον του. Κάθε οργανισμός χρειάζεται ένα ιδιαίτερο περιβάλλον. Αυτό το περιβάλλον περιλαμβάνει όλους τους παράγοντες από το έμψυχο και το άψυχο περιβάλλον που αναπτύσσουν την ζωή, και στους οποίους προσαρμόζονται οι ζώντες οργανισμοί με τα κληρονομικά τους χαρακτηριστικά. Σε μερικά είδη και μικρές ακόμη μεταβολές προκαλούν βαρειές ζημιές, ενώ άλλα είδη δεν υφίστανται επίδραση από παρόμοιες μεταβολές. Γι’ αυτό οι ζημιές που γίνονται με τις ρυπάνσεις των νερών ή του αέρα, με τον θόρυβο κ.τ.λ. στο περιβάλλον του, μπορούν τελικά να απειλήσουν τον ίδιο τον άνθρωπο.

Στην εγκυκλοπαίδεια Χάρη Πάτση βρίσκουμε ένα διαφορετικό ορισμό για το περιβάλλον : “Το σύνολο των αντικειμένων ζωντανών ή μη που βρίσκονται κοντά ή γύρω από ανθρώπους, ζώα, φυτά ή πράγματα

που κάθε φορά μας ενδιαφέρουν. Το ρηματικό αυτό επίθετο περιβάλλον προσδιορίζει το ουσιαστικό “μέσον” και ίσως αρχικά προήλθε από απόδοση του γαλλικού milieu ambiant. Συνήθως ο όρος περιβάλλον αναφέρεται στο σύνολο της φύσης που βρίσκεται γύρω από τον άνθρωπο ή άλλους ζωντανούς οργανισμούς τους οποίους επηρεάζει”.

Στην βιολογία ως περιβάλλον ορίζεται το σύνολο των συνθηκών στις οποίες διαβιούν οι οργανισμοί, κατά την διάρκεια του ζωϊκού κύκλου του. Διακρίνουμε εξωτερικό περιβάλλον (περιβαλλοντικές συνθήκες) και εσωτερικό περιβάλλον (συνθήκες των λειτουργειών του οργανισμού). Οι σχέσεις μεταξύ οργανισμού και περιβάλλοντος μελετώντας από την οικολογία μπορεί να είναι φυσικής τάξεως (θερμοκρασία, φως, ατμοσφαιρική πίεση), φυσικοχημικής (συγκέντρωση στο περιβάλλον αλάτων, υδρογόνο, ανθρακικού οξέος, οξυγόνου κ.τ.λ), βιολογικής (αμοιβαίες ανταλλαγές μεταξύ των συστατικών του φυτικού και ζωϊκού βασιλείου) και ανθρωπολογικής (τροποποιήσεις του περιβάλλοντος, συνέπεια της δράσεως του ανθρώπου για διάφορους σκοπούς.”

(Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια)

“Το ανθρώπινο περιβάλλον μπορεί να ορισθεί σαν το σύνολο των κοινωνικών, βιολογικών, φυσικών και χημικών παραμέτρων, μέσα από τις οποίες ζει και κινείται ο άνθρωπος.”

Από πλευράς ανθρωποκεντρικής κλίμακας μπορούμε να διακρίνουμε τρεις κλίμακες περιβάλλοντος :

- 1) Το περιβάλλον του εσωτερικού, του ανθρώπινου σώματος.
 - 2) Το άμεσα γειτονεύον και χρησιμοποιούμενο περιβάλλον ο αέρας που αναπνέουμε, το νερό που πίνουμε και η τροφή που καταναλώνουμε.
- και
- 3) Το περιβάλλον μέσα στο οποίο υπάρχει ζωή σ' όλο τον πλανήτη της γής και που απασχολεί μια ουσιαστικά λεπτή ζώνη (σχετικά με την ακτίνα της γης) τυπικού πάχους πέντε χιλιομέτρων (βιόσφαιρα).

(ορισμοί στους οποίους αναφέρεται ο Κωτσοβίνος Ε. Νικόλαος, 1985, σελ. 13 - 14)

Στην Μηνιαία νομική επιθεώρηση “Αρμενόπουλος” που εκδίδεται από τον Δικηγορικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης (ΕΤΟΣ 33, ΤΕΥΧΟΣ 11) γίνεται αναφορά στην έννοια του φυσικού περιβάλλοντος : “Εις την χώραν μας αυτό τούτο το ισχύον Σύνταγμα ομιλεί ρητώς περί του περιβάλλοντος υπό την ευρείαν του όρου έννοιαν, δεδομένου ότι ανάγει εις “υποχρέωσιν του Κράτους” την “προστασίαν του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος” (άρθρο 1 παραγρ. 1 εδ. α). Ομοίως ο ν.360 της 18/22.6.1976 “περί χωροταξίας και περιβάλλοντος” λέγει (άρθρο 1 παραγρ. 5-6) : “εν τω παρόντι νόμω νοούνται:.....5. Ως “Φυσικόν Περιβάλλον” : ο περιβάλλον τον άνθρωπον χερσαίος, θαλάσσιος και εναέριος χώρος, μετά των εν αυτώ χλωρίδος, πανίδος και φυσικών πόρων 6. Ως “Πολιτιστικόν Περιβάλλον” : Τα ανθρωπογενή στοιχεία του πολιτισμού και χαρακτηριστικά, ως ταύτα διεμορφώθησαν εκ της παρεμβάσεως και των σχέσεων του ανθρώπου μετά του φυσικού περιβάλλοντος περιλαμβανομένων των ιστορικών χώρων ως και της καλλιτεχνικής και πολιτιστικής εν γένει κληρονομιάς της Χώρας”.

Όσον αφορά την ελληνικήν νομικήν επιστήμην, ο όρος “περιβάλλον” χρησιμοποιείται υπ’ αυτής είτε υπό την ευρείαν έννοιαν εις την οποίαν εντάσσεται και ο πολιτιστικός χώρος, είτε υπό την στενήν έννοιαν, του φυσικού δηλ. και μόνον περιβάλλοντος, χωρίς όμως να δύναται να λεχθεί μετά βεβαιότητας, ότι οι οπαδοί της δευτέρας απόψεως αποκλείουν το πολιτιστικόν περιβάλλον, ως ενδεχόμενον περιεχόμενον της έννοιας του περιβάλλοντος εν γένει όπου την πρωτεύουσαν θέσιν καταλαμβάνει η φύσις.

Ε. Η έννοια “ποιότητα ζωής”

Ο όρος “ποιότητα ζωής” αναδείχτηκε μέσα από τις έρευνες για τις συνθήκες ζωής που αναπτύχθηκαν προς τα τέλη του 19ου και στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα στις προηγμένες χώρες της Ευρώπης και στην Αμερική.

Ο Θανάσης Βακαλιός στο βιβλίο του ποιότητα ζωής, προβληματισμοί, κατευθύνσεις αναφέρει : “Το 1929 ιδρύθηκε στις ΗΠΑ η πρώτη προεδρική επιτροπή για την καταγραφή των συνθηκών της ζωής διαφόρων στρωμάτων της αμερικανικής κοινωνίας και των τάσεων διαφοροποίησής τους. Ακολούθησαν και άλλες μελέτες κυρίως στις ΗΠΑ, στη δεκαετία του ‘30 για να συνεχιστούν, μετά το Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο, στη δεκαετία του ‘50 και στις άλλες προηγμένες χώρες του κόσμου. Τα τελευταία 20 χρόνια το θέμα ποιότητα της ζωής έχει έλθει παντού, στη Δύση και στην Ανατολή, στο προσκήνιο της έρευνας και έχει εισέλθει στον οικονομικό και κοινωνικό προγραμματισμό”. (Θανάσης Βακαλιός, 1984, σελ. 15).

Από το 1970 και πέρα έχουν γίνει πολλές επιστημονικές συζητήσεις και έχουν γραφεί αρκετές μελέτες με το θέμα ποιότητα ζωής. Από τις έρευνες αυτές διαπιστώθηκε ότι η ποιότητα ζωής είναι μια ιστορική κατηγορία δηλαδή μία έννοια που το περιεχόμενο της αλλάζει σύμφωνα με τις οικονομικοκοινωνικές συνθήκες που επικρατούν κάθε φορά, τις κυρίαρχες αξίες της ζωής και το δυναμισμό των κοινωνικών δυνάμεων που βλέπουν μπροστά και αγωνίζονται για έναν ανώτερο τρόπο ζωής.

Στην πιο γενική της μορφή η έννοια “ποιότητα ζωής” αναφέρεται στις συνθήκες ζωής που, μαζί με τους αναγκαίους υλικούς όρους, συνθέτουν την καθημερινή ευημερία των ανθρώπων στην ευρύτατη δυνατή εκφρασή της. Αυτό προϋποθέτει την εξασφάλιση υλικών και μη υλικών όρων ζωής : υγεία, ασφάλεια στη ζωή, κοινωνική γαλήνη, σεβασμό στον άνθρωπο, αισθητικές και πολιτιστικές αξίες, καλιέργεια του σώματος και της ψυχής και φυσικά, καλό οικολογικό και κοινωνικό περιβάλλον. Ο Θανάσης Βακαλιός αναφέρει πως : “σε μια ευρύτερη αντίληψη για τον άνθρωπο ως προσωπικότητα και για το ρόλο του στην κοινωνία, ο όρος ποιότητα ζωής προσλαμβάνει και μια άλλη διάσταση : αναφέρεται και στις υποκειμενικές προϋποθέσεις, στον εσωτερικό ψυχικό, ηθικό και διανοητικό κόσμο του ατόμου, χωρίς όμως αυτές οι

“πλευρές” να ενσωματώνονται οργανικά σ’ αυτόν τον όρο, που εξάλλου επιστημονικά είναι αδιαμόρφωτος. Η αντίληψη, παραπάνω παρουσιάζει δύο βασικές ελλείψεις : πρώτο, δεν αναφέρεται στην σχέση του ανθρώπου ως δημιουργού προς το περιβάλλον του - κοινωνικό και φυσικό - πράγμα που επηρεάζει την αντίληψή του και την ίδια την προσωπικότητά του, και δεύτερο, αγνοεί την ιστορική και οικουμενική διάσταση του συγκεκριμένου ανθρώπου για τον οποίο μιλούμε κάθε φορά που καταπιανόμαστε με το θέμα ποιότητα ζωής”. (Θανάσης Βακαλιός, 1984, σελ. 17).

Η έννοια ποιότητα ζωής δεν μπορεί να είναι αδιάφορη στο γεγονός ότι ο άνθρωπος είναι μια ιστορικά ορισμένη ύπαρξη, καθώς και στο γεγονός ότι στο σημερινό κόσμο η ζωή κάθε λαού και κάθε ανθρώπου προσλαμβάνει μια οικουμενική διάσταση. Τα θέματα της ειρήνης, του αφοπλισμού, της συνεργασίας και της φιλίας των λαών τονίζουν αυτή τη διάσταση. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η έννοια αυτή συνδέεται στενά με την ιδέα του θετικού ανθρωπισμού που αναφέρεται στην ενεργό στάση του ατόμου απέναντι στα κοινωνικά προβλήματα της εποχής μας. Τα γενικά στοιχεία που συνθέτουν την έννοια “ανθρωπισμός” όπως σεβασμός του ανθρώπου και της ανθρωπίνης προσωπικότητας, ευθύνη για τον άνθρωπο, αγάπη, δημιουργία και χαρά της ζωής, συνιστούν στην αντίληψη για την θετική συνόψιση των αξιών, οι οποίες ανυψώνουν τον άνθρωπο μέσα από το κοινωνικό - ιστορικό γίγνεσθαι.

Στην εποχή μας ο ανθρωπισμός εκφράζεται με την πιο ολοκληρωμένη και ταυτόχρονα την πιο δυναμική του μορφή με συνεπή αγωνιστική προσπάθεια του κοινωνικού ατόμου για την κατάργηση όλων των σχέσεων στις οποίες κατά τον Μαρξ : “ο άνθρωπος είναι ένα ον εξευτελισμένο, υποδουλωμένο, εγκαταλειμένο, καταφρονημένο”, με οδηγό την ιδέα ότι ο άνθρωπος είναι για τον άνθρωπο το υπέρτατο ον, σκοπός και αυταξία της κοινωνικής ζωής και όχι απλό μέσο στα χέρια άλλων ανθρώπων. Η ερμηνεία του ανθρωπισμού στηρίζεται στην επιβεβαιωμένη άποψη ότι οι άνθρωποι, στο βαθμό που αλλάζουν την κοινωνία και το κοινωνικό τους περιβάλλον προς το καλύτερο, αλλάζουν και οι ίδιοι.

“Η έννοια ποιότητα ζωής δεν έχει προσλάβει ακόμη σαφή ερμηνευτική σημασία. Καταγράφει και χαρακτηρίζει κυρίως καταστάσεις ή μια συνολική πραγματικότητα, επισημαίνει προβλήματα

και παρακινεί τη θετική αντιμετώπισή τους. Δε διερευνά τις γενεσιουργές αιτίες και τον τρόπο αντιμετώπισής τους (.....). Η έννοια ποιότητα της ανθρώπινης ζωής ερμηνεύεται με βάση τον πραγματικό δυναμισμό του σύγχρονου ανθρώπου, που εκφράζεται μέσα από τη σύγχρονη ζωή, έχοντας ως κεντρικό σημείο αναφοράς το “σεβασμό των φυσικών ορίων και νομοτελειών της ζωής και την ιδέα - αίτημα του εξανθρωπισμού των κοινωνικών όρων της ζωής του ανθρώπου”. (Θανάσης Βακαλιός, 1984, σελ. 21).

Ετσι η έννοια περιβάλλον αποκτά μια ευρύτερη σημασία. Αναφέρεται σ’ όλο το φάσμα των εξωτερικών συνθηκών της ζωής του ανθρώπου, φυσικών και κοινωνικών. Αυτό συμβαίνει στο βαθμό που η έννοια αυτή υιοθετείται και από τις κοινωνικές επιστήμες - οικονομικές, κοινωνιολογία, ψυχολογία, παιδαγωγική - και από άλλες κοινωνικές πρακτικές, δηλαδή την οικοδομική, τη χωροταξία, την οργανωτική πρακτική κ.τ.λ. και στο βαθμό που γίνεται προσπάθεια να συνδεθεί οργανικά με το πρόβλημα ποιότητα ζωής. Γιατί είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς ότι ανάμεσα στο φαινόμενο της “οικολογικής κρίσης” και τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιήθηκε η αστική εκβιομηχάνιση υπάρχει στενή σχέση. Την ίδια στενή σχέση διαπιστώνει κανείς ανάμεσα στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος στο “βιομηχανικό πολιτισμό”.

***“Ὡσπερ γὰρ καὶ ἀνθρώπους οὐ ποιεῖ ἡ πολιτικὴ,
οὕτω καὶ τροφήν διὰ φύσιν παραδούναί γῆν ἢ
θάλασσαν ἢ ἄλλο τίδε; ἐκ δὲ τούτων ὡς δεῖ ταῦτα
διαθεῖναι προσήκει τὸν οἰκονόμον”***

Ἀριστοτέλης

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

Ιστορική Αναδρομή

1. Εξέλιξη Οικολογικής Σκέψης

Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι οι αρχαίοι Έλληνες απασχολήθηκαν και θεωρητικά και πρακτικά με τα προβλήματα του περιβάλλοντος. Ίσως δεν θα υπήρχε άλλο περισσότερο πρόσφορο έδαφος, φιλοσοφικό, για την ανάπτυξη απόψεων που συνδέουν πολιτική, ηθική, οικονομία και οικολογία και περισσότερο κατάλληλη υποδομή για τη θεμελίωση ιδεών που σχετίζονται με την εναρμόνιση του ανθρώπου προς τη φύση και ακόμη περισσότερο με την εναρμόνιση σχέσεων ανθρώπου προς άνθρωπο, ανθρώπου προς φύση και αγαθών προς ανάγκες. Και δε θα υπήρχε ίσως ευνοϊκότερο περιβάλλον για τη διαμόρφωση μιας νέας συμπεριφοράς απέναντι στην αναζήτηση της αφθονίας των αγαθών, στην υπερανάπτυξη των αναγκών, στη σιουφική στόχευση στον πλούτο ως αποκλειστική πηγή ευτυχίας για τη διαμόρφωση δηλαδή ενός άλλου πολιτιστικού ιδεώδους με προσανατολισμούς προς την ποιότητα της ζωής και το μέγιστο “είναι”, όχι το μέγιστο “έχειν”. Η κατάληξη των δύο συστημάτων, του καπιταλισμού και του σοσιαλισμού, στο συμπέρασμα ότι απαιτείται έλλογος περιορισμός στην επιδίωξη άμετρης ικανοποίησης αναγκών, υπήρξε ήδη κοινός παρανομαστής της αρχαιοελληνικής σκέψης που είχε διαπιστώσει ότι η άμετρη επιδίωξη υλικών αγαθών δεν οδηγεί στην ευτυχία, αλλά και θέτει σε κίνδυνο και την ψυχική ισοροπία και τη βιολογική επιβίωση του ατόμου.

Για το λόγο αυτό, μολονότι η Οικολογία αποτελεί σύγχρονη επιστημονική κατάκτηση, είναι ίσως από τις πιο οικείες επιστήμες, όχι μόνο στην πρακτική ζωή, αλλά και στη θεωρητική σκέψη των αρχαίων Ελλήνων. Εισαγωγικά θα ήταν δυνατό να λεχθεί ότι για την αρχαία Ελλάδα η Οικολογία υπήρξε αντικείμενο και πρακτικής και θεωρητικής μελέτης. Είναι βάσιμος ο ισχυρισμός ότι ο πυρήνας πολλών συγχρόνων θεωριών, όπως της ισορροπίας του οικοσυστήματος και της προστασίας του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, του τεχνητού πολλαπλασιασμού των αναγκών, των οικονομικών κλίμακος της ειδολατρίας του γιγαντισμού, της επίδρασης της αστικής συγκέντρωσης, του αρίστου μεγέθους της πόλης και του πληθυσμού, των χωροταξικών και πολεοδομικών επιδράσεων στο οικοσύστημα, της αρχιτεκτονικής ρύπανσης και της αισθητικής των προϊόντων, είχαν από νωρίς αποτελέσει αντικείμενο προσοχής τόσο της πολιτειακής πράξης όσο και της

θεωρητικής σκέψης του αρχαίου ελληνικού πνεύματος. Ακόμη και παρατηρήσεις σχετιζόμενες με την οικονομική της οικολογίας ή την οικονομική του περιβάλλοντος, και ειδικότερα με τις προϋποθέσεις της γενικής και ειδικής ισορροπίας της ανάλωσης και της παραγωγής αγαθών του περιβάλλοντος μέσα στο σύστημα της αγοράς και με τις επιδράσεις των οικονομικών ενεργειών στην ισορροπία αυτή, έχουν διατηρηθεί από τους αρχαίους Έλληνες, ιδιαίτερα από τον Ξενοφώντα και τον Αριστοτέλη. Στο πλαίσιο των αρχαιοελληνικών αυτών αντιλήψεων δεν είναι παράδοξο ότι εξετάστηκαν και θέματα αναφερόμενα σε αγαθά που εθεωρούντο ελεύθερα ή δεν έπαιρναν μια τιμή στα πλαίσια της αγοράς, σχετίζονταν όμως με την καλούμενη ποιότητα ζωής. καθώς και θέματα σχετιζόμενα με τις σύγχρονες απόψεις για την **“τραγωδία των κοινοκλήτων”**.

Οι προδρομικές αυτές αρχαιοελληνικές σκέψεις πρέπει να εκτιμηθούν περισσότερο, αν ληφθεί υπόψη ότι το πρόβλημα της προστασίας του περιβάλλοντος δεν είχε προσλάβει την εποχή εκείνη τη σημερινή οξύτητα, που υπήρξε μεταγενέστερο αποτέλεσμα της αύξησης του πληθυσμού, από 250 εκ. την εποχή εκείνη σε 4 δισεκατομύρια, της αστικής συγκέντρωσης, της σύγχρονης τεχνολογίας με τις ποικίλες μορφές έντασης, της έντασης του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης που οδηγεί σε εξάντληση πόρων αλλά και σε ευρύτερη προσφυγή σε ρυπαντικά μέσα κλπ. Είναι αξιοσημείωτο ότι οι αρχαίοι Έλληνες είχαν αποδώσει ξεχωριστή σημασία στην αρχιτεκτονική αισθητική, οπτική και ψυχοπνευματική ρύπανση, στην οποία μόλις τώρα προσεγγίζει η σύγχρονη οικολογική θεωρία και πράξη.

2. Σημασία της φύσεως στην Αρχαία Ελλάδα

α. Η Φύση ως σύστημα

Βασική υπόθεση της Οικολογίας είναι η αναγνώριση του σύμπαντος ως “**συστήματος**”, ως συνόλου, δηλ. εναρμονισμένων και αλληλοεξαρτημένων στοιχείων, η διατάραξη των οποίων οδηγεί στη διατάραξη του συνολικού οικοσυστήματος ή των επί μέρους οικοσυστημάτων. Την έννοια αυτή της φύσης του συστήματος πρώτη είχε διαγνώσει και προβάλλει η αρχαιοελληνική σκέψη, στο πλαίσιο των κοσμοθεωρητικών και κοσμογονικών της αντιλήψεων.

Η άποψη αυτή κατ' αρχήν εμπεριέχεται λογικά στο σύνολο των απόψεων των αρχαιοελληνικών διανοητών για την ενότητα, των αλληλεξάρτηση και εναρμόνηση των στοιχείων της φύσης, είτε πρόκειται για στατική ή δυναμική συνάρθρωση τους, είτε νοήτου ως είναι είτε ως γίνεσθαι ή ως νοείν, από τους στωϊκούς. Για τους στωϊκούς ο κόσμος είναι “**σύστημα εξ ουρανού και γης και των εν τούτοις φύσεων**” ή “**το εκ θεών και ανθρώπων σύστημα και των ένεκα τούτων γεγονότων**”. Την ενότητα μάλιστα αυτού του συστήματος υπογραμμίζει ο Χρύσιππος:

“εν τε είναι θεόν και νουν και ειμαρμένην και Δία”

(Γ.Π. Στάμου, Θεωρητική Οικολογία, 1986, σελ. 79)

Για τους Στωϊκούς η δομή του συστήματος κυριαρχείται από ένα συνεκτικό στοιχείο, που προσδιορίζει ακόμη και τις σχέσεις ανθρώπου, φύσης, ανθρώπου προς άνθρωπο. Η συνεκτική αυτή δύναμη αποκαλείται “**τόνος**” είναι δηλ. το πνευματικό στοιχείο που ενίοτε αποκαλείται και “**Ηρακλής**”. Η συνεκτική αυτή αλληλεπίδραση εκτείνεται από τα ουράνια σώματα στα γήϊνα και από τα γήϊνα στην ατομική τύχη του ανθρώπου . Τη συνεκτική αυτή αλληλεξάρτηση που η διαταραχή της μπορεί να οδηγεί σε οικολογικές ανωμαλίες οι στωϊκοί αποκαλούν συμπάθεια.

β. Η Φύση ως ενότητα

Η αρχαιοελληνική σκέψη, αναζητώντας την έννοια της φύσης, διαπιστώνει τη σύνθεσή της και παραγωγή από ένα στοιχείο, είτε από περισσότερα, που ωστόσο εναρμονίζονται και δημιουργούν την ενότητα. Ακριβώς αυτή η διαταραχή των διαρθρωμένων και εναρμονισμένων στοιχείων προκαλεί τις οικολογικές αναστατώσεις και τους οικολογικούς κινδύνους.

Ετσι, ο Αναξίμανης (585 - 525) τονίζει : “ο κόσμος εις εστιν” (στο “περί φύσεως” ή “εστία”). Ο Ξενοφάνης (570 - 475) της Ελεατικής σχολής διαπιστώνει στο έπος του “περί φύσεως” την ενότητα του σύμπαντος :

“Ξενοφάνης, πρώτος τούτων (δηλ. προ του Παρμενίδου και Μελίσσονος) ενίσας ουδέν διεσαφήνισεν, ουδέ περί της φύσεως αυτών ουδετερας έοικεν θιγείν, αλλ’ εις τον ολον κόσμον αποβλέψας το εν είναι φυσιν τον Θεόν”.

Την ίδια ενότητα πιστοποιεί ο Παρμενίδης (540 - 470) στο ποιημά του “περί φύσεως” όπου τονίζει :

“ουδέ διαιρετόν έστιν, επει πάσιν εστίν ομοίον του ξυνεχές παν εστιν’ ευν γαρ εύντι πελάζει”.

(Στάμου, ‘86, σελ. 80)

Ανάλογες είναι οι απόψεις του Ηράκλειτου (544 - 484), που, παρά το γεγονός ότι εμφανίζει τη φύση σαν δυναμική, θέλει τον κόσμο ρευστό και εναρμονισμένο με αντιθέσεις και διαμορφούμενο με την “παλίντροπον αρμονίην ώσπερ τόξον και λύρης”. Για τον Ηράκλειτο, για τον οποίο “ένα πάντα είναι”, η φύση έχει δυναμική όψη και αναπτύσσεται με συνδέσεις και αποσυνδέσεις των επί μέρους καταστατικών στοιχείων :

“Συνάψεις όλα και ουχ όλα, συμφερόμενον διαφερόμενον, συναϊδον και διαϊδον και εκ πάντων ευ και εξ ενός πάντα”

Την ίδια άποψη για την ενότητα, έχει ο Αναξαγόρας (501 - 428) και ο Διογένης Απολλωνιάτης (460) που εκθέτει κατά τρόπο ζωντανό και

έτσι την ισορροπία του :

“πάντα τα ευντα απο του αυτού ετεριούσθαι και το αυτό είναι και τούτο ευδηλον ει γαρ τα ευ τώδε τω κόσμω εύντα νυν, γη και ύδωρ και αήρ και πυρ και τ’ άλλα όσα φαίνεται ευ τώδε κόσμω εύντα, ει τουτων τι ην έτερον του ετέρου, έτερον ευν τη ιδία φύσει και μη το αυτό ευν, μετέπιστε πολλαχώς και ετεροποιούντο, ουδαμή ουτε μίγεσθαι αλληλους ηδύνατο ούτε ωφέλησις τω ετέρω ούτε βλάβη, ουδ’ αν ούτε φυτόν εκ της γης φύναι ούτε ζώνον ούτε άλλο γενέσθαι, ουδέν, ειμή ούτω συνίστατο ώστε ταύτο είναι. Αλλά πάντα ταύτα εκ του αυτού ετεροποιημένου άλλατε αλλοία γίγνεται και εις το αυτό αναχωρεί”

(Στάμου, ‘86, σελ. 81)

Ανάλογη είναι και η θέση του Ευκλείδη (450 - 380):

“εν το αγαθόν, αποφαίνεται, πολλοίς ονόμασιν καλούμενον”

Τέλος, στην ίδια σκέψη εντάσσονται οι στωϊκοί. Ο Κλεάνθης τονίζει :

“εις ευ πάντα συνήρμοσται”

και ο Χρύσιππος :

“ευ τι είναι θεόν νουν και ειμαρμένην και Δία”

γ. Η Φύση ως έλλογη πειθαρχία

Ιδιαίτερης σημασίας για την οικολογική σκέψη των αρχαίων Ελλήνων είναι ότι η φύση έβλεπαι μια λογική κυριαρχία, πειθαρχία στο λόγο, συσχετισμό των στοιχείων του κόσμου σε μια λογική κατεύθυνση αυτοσυντήρησης, επιβίωσης και προαγωγής του είδους. Είτε η φύση υπαγόρευε στο λόγο είτε ο λόγος υπαγόρευε στην φύση, είτε συνυπήρχε στη λειτουργική της έκφραση τελεολογία ή όχι, αναγνωριζόταν από τους διανοητές ότι, κατά κανόνα, στους νόμους δομής λειτουργίας της φύσης δεσπόζει ο λόγος, ο νους, ο θεός, που ίσως και να είναι πολλές μορφές της ίδιας ουσίας : “*εν αρχή ην ο λόγος*”. Κάθε διατάραξη του ισόρροπου συσχετισμού των στοιχείων, της “*διακοσμήσεως*” κατά τους στωϊκούς, αποτελεί διατάραξη της λογικής και του μέτρου, αφού ο καθολικός ορθός λόγος είναι η ιδέα της φυσικής τάξης.

Έτσι η αρχαιοελληνική σκέψη διαπιστώνει την ύπαρξη του λόγου ως στοιχείου που διέπει τη φύση και τη σχέση της προς τον άνθρωπο. Άλλοτε το φυσικό γεγονός θεωρείται και λογικό (Ηράκλειτος), άλλοτε το λογικό θεωρείται και φυσικό (στωϊκοί) άλλοτε τέλος ο λόγος, ο νους, εκλαμβάνεται ως εξωγενές στοιχείο, κοινό της φύσης και του ανθρώπου (Αναξαγόρας), που δίνει την ενότητα και την ορθολογικότητα στο συσχετισμό. Ουσιαστικά ενοποιείται το είναι, το γίνεσθαι και το νοείν. Έτσι ο Θαλής, όπως τονίζει ο Αέτιος, λέγει :

*“νουν του κόσμου τον θεόν, το δε παν έμψυχον αμα
και δαιμόνον πλήρες”*

(Στάμου, 1986, σελ. 82)

Ανάλογη είναι η παρατήρηση του Ξενοφάνους (570 - 475) στο “περί φύσεως όπου τονίζεται ότι η φύση διοικείται από τη νόηση :

“αλλ’ απάνευθε πάνοιο νόου φρενι πάντα κραδαίνει”

και η παρατήρηση του Παρμενίδου :

“το αυτό νοείν έστιν τε και είναι”

που κατά την ερμηνεία του Hegel σημαίνει ταυτότητα νόησης και

ύπαρξης, στον ίδιο αντικειμενικό σκοπό τείνει. Για τον Ηράκλειτο το κοινό στοιχείο στις επιμέρους αντιθέσεις και διαστάσεις είναι ο λόγος, η ενοποιητική διάσταση του είναι, που έχει αποφασιστικό ρυθμιστικό ρόλο και ομορφοποιεί τη φύση, κοινωνία, πολιτεία από άποψη κανόνων συμπεριφοράς.

δ. Η φύση ως κανόνας συμπεριφοράς και η “αρετή” των Οικολόγων.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι από του θάλητος μέχρι των σοφιστών και των στωϊκών και των επικουρείων κύριο μέλημα της διανόησης ήταν η φύση, κύριο σύγγραμμα το “περί φύσεως”, και ότι υπο την έννοια φύση δεν νοείται απλώς το φυσικό περιβάλλον, αλλά και ο άνθρωπος και η ανθρώπινη κοινωνία και η πολιτεία.

Η φύση ερευνάται ως αλληλοσυσχέτιση ζώντων και μη ζώντων όντων, ακριβώς όπως στη σύγχρονη οικολογία, άσχετα από τις κοσμογονικές θεωρίες των αρχαίων, που επίσης αναπτύσσονταν απ’ αυτούς παράλληλα.

Για τον αρχαιο έλληνα φιλόσοφο και διανοητή αντικείμενο των κοσμολογικών ερευνών ήταν η ισορροπία ανάμεσα στα στοιχεία της φύσης, ανάμεσα στη φύση και στον άνθρωπο ανάμεσα στον άνθρωπο και άνθρωπο. Ανάμεσα στον άνθρωπο και στη φύση, στο υποκείμενο και το αντικείμενο, υπάρχει εσωτερική συνάρτηση. Κατά τον Ηράκλειτο, ο νόμος της πόληραποτελεί μερικευμένη εμφάνιση του παγκοσμίου θείου νόμου, που συνέχει, το σύμπαν. Αφού φυσική κοσμική τάξη διέπεται από το λόγο, ο λόγος αυτός υπαγορεύει συγκεκριμένο ήθος απέναντι και στο συνάνθρωπο και στη φύση. Είναι η συμπεριφορά “κατά το δέοντα λόγον”. Αυτή η εναρμόνιση της συμπεριφοράς με τη φύση είναι ουσιαστικά η “αρετή” των στωϊκών, και αυτήν την έννοια φαίνεται να έχει η ρήση που αποδίδεται στο Ζήνωνα (332 - 261) :

“ομολογουμένως τη φύσει ζην, τουτέστιν κατ’ αρετήν ζην”

Ο Κλεάνθης των στωϊκών (304 - 233) ερμηνεύει τη ρήση αυτή ως σημαίνουσα τη διαβίωση σύμφωνα με την “κοινήν φύσιν” όπως άλλωστε και ο Χρύσιππος :

*“φύσιν δε Χρύσιππος εξακούει η ακολούθως δει ζην,
την κοινήν, ιδίως την ανθρωπίνην”*

Η ουσία της επιταγής αυτής είναι ότι το λογικό συνυπάρχει στο φυσικό στοιχείο και ότι ο καθολικός ορθός λόγος είναι η ιδέα της φυσικής τάξης, καθώς υποστήριζε και ο Ηράκλειτος. Είτε νοήσουμε την επιταγή αυτή ως επιβάλλουσα τη διαβίωση με συνεπές σχέδιο, είτε σε αρμονία προς τη φύση, είτε τέλος σε αρμονία με την ανθρώπινη και με

την περιβάλλουσα φύση καταλήγουμε στον ουσιαστικό σεβασμό των φυσικών και λογικών κανόνων, κατά συνέπεια στη διαβίωση “κατ’ αρετήν”, που υπονοεί την υποταγή στο φυσικό μέτρο, την αποφυγή των υπερβάσεων, τη διατήρηση της φυσικής αρμονίας. Η φρόνηση επιβάλλει να ενεργεί κανείς σύμφωνα με τη φύση κατακτώντας το νόημά της και επειδή η φύση είναι λογική, σημαίνει να πράτεις κατά λόγω. Είτε νοήσουμε τη φύση την κοινή του ανθρώπου (Κλεάνθης) είτε όλη τη φύση και μέσα σ’ αυτή του ανθρώπου (Χρύσιππος), το συμπέρασμα είναι ότι ενέργεια κατά φύση δεν σημαίνει υπακοή, αλλά συγκατάθεση στη φύση όπως έλεγε ο Σενέκας. Ενέργεια κατά λόγο σημαίνει εκτέλεση του “καθήκοντος”, ενέργεια κατά ορθό λόγο σημαίνει “κατόρθωμα”

(Στάμου, 1986, σελ. 84)

ε. Φύση “πλήρης θεών”

“Εκδήλωση της αντίληψης της φυσικής οικονομίας και της φυσικής ισορροπίας έχουμε πριν απ’ όλα στη θρησκεία όπου οι ανθρώπινες δραστηριότητες έναντι του φυσικού περιβάλλοντος αποτελούσαν αντικείμενα ενδιαφέροντος των θεών και επιδοκιμαζόταν ανάλογα με τη θετική ή αρνητική επίδραση τους στο οικοσύστημα.

Κατά τον Θαλή (611 - 546) “πάντα πλήρη Θεών είναι”, όπως αναφέρει ο Αριστοτέλης. Μέσα σ’ ένα πνεύμα πανθεισμού η πανθεισμού, οι θεοί ανακηρύσσονταν προστάτες της φύσης, της γης, των δασών, των ποταμών και των τοπίων, των ιερών περιοχών των δέντρων και των ζώων. Γιορτές της φύσης και των εποχών επικύρωναν την παράδοση αυτή.

Η προστασία της φυσικής λειτουργίας από τη θρησκεία και την αντίστοιχη θεοκρατική μορφή της πρώτης πολιτειακής οργάνωσης στην αρχαία Ελλάδα εξέφραζε ουσιαστικά το σεβασμό προς τη φύση και την ταύτισή της προς το ανθρώπινο γένος. Ετσι, στους ιερούς χώρους θεοπιζόταν η απαγόρευση θήρας, αλείας, κοπής δέντρων, ή ιεροποίηση των αλεών. Ο Παγανιστικός πανηγυρισμός της αιωνιότητας, της ανανέωσης και της ανάκύκλησης των φυσικών δυνάμεων με το μύθο της Δήμητρας και της Περσεφόνης και ιδιαίτερα με τα ελευσίνια μυστήρια μετέδιδαν το μήνυμα της ταύτισης του ανθρώπινου γένους με το φυσικό κόσμο την παρακμή και την ακμή των φυσικών στοιχείων, την “παλιγγενεσία”, τη δαιώνιση του είδους, την ανάσταση και αθανασία της φύσης και την πειθαρχία του φυσικού κόσμου και έτσι και του ανθρώπου στη φυσική τάξη και ισορροπία. Κάθε καταστροφή ή αλλοίωση του περιβάλλοντος, που δεν είναι αποτέλεσμα της ισορροπητικής λειτουργίας των ιδίων των φυσικών στοιχείων, αλλά βίαιη συνέπεια ανθρωπίνων επεμβάσεων, έπρεπε να αποδοκιμάζεται ως ενέργεια εναντίον της θρησκευτικής φυσικής και ανθρώπινης τάξης. Γενικότερα, καθώς παρατηρεί ο Bertrand Russel (Γ.Π. Στάμου, 86, σελ. 46) οι Έλληνες είχαν μια θεωρία περί του σύμπαντος, που μπορεί να χαρακτηριστεί θρησκευτική ή ηθική. Σύμφωνα μ’ αυτή τη θεωρία, κάθε άνθρωπος και κάθε πράγμα έχει την προσδιορισμένη θέση του και το καθορισμένο λειτούργημα του στον κόσμο. Και αυτό δεν εξαρτάται από το Δία, γιατί και ο ίδιος ο Ζευς υπόκειται στον ίδιο κόσμο που κυβερνά τους άλλους.

Οι πανθειϊστικές και πανεθειϊστικές απόψεις που διατυπώνονταν από θεοσοφικούς συγγραφείς εκρατώνανε και ταυτόχρονα εμπεδώνανε την αντίληψη για το σεβασμό του φυσικού συστήματος.

Πρέπει γενικά να τονιστεί ότι κατά κανόνα οι θρησκείες, με το πνεύμα της λιτότητας και της κατά φύση ζωής που διδάσκουν, γίνονται παράγοντες ενισχυτικοί της προστασίας του οικοσυστήματος. Αυτός ισχύει και για την παλιά εποχή και για τη σύγχρονη. Σήμερα πιστεύεται ότι μια από τις κρίσεις του οικοσυστήματος είναι ηθικοπνευματική και για το λόγο αυτό διδάσκεται η ανάγκη της διαμόρφωσης ενός ανθρώπου με νέο πολιτιστικό ήθος, με νέες αξίες, είτε με την έννοια της αριστοτελικής θέσης για την πολιτεία και τον πολίτη, είτε με την έννοια της χριστιανικής αρετής, είτε με την κονφουκιανή ευθύτητα ή την βουδιστική “**σμπάθεια**”. (Γ,Π. Στάμου, 1986, σελ. 47)

3. Οικολογική σκέψη των αρχαίων Ελλήνων γύρω από τη φύση και τη διοίκηση των πόρων.

Βάση της οικολογικής σκέψης των αρχαίων Ελλήνων ήταν η ίδια η φιλοσοφία τους, που εφαρμοζόταν και στη σχέση του ανθρώπου με τη φύση και στη σχέση του με την κοινωνία και στη σχέση του με την ηθική. Προείχε η φυσική τάξη και θεωρία. Η ισόρροπη οδός ήταν η φυσική. Κάθε απόκλιση ήταν για τη δικαιοσύνη ή την ηθική, διαφθορά, για την οικονομία ανεπιθύμητη και τεχνικά άσκοπη ενέργεια. Η κοινωνία και οικονομική έκφραση της αντίληψης αυτής, εφαρμοζόμενη στο θέμα των φυσικών πόρων συνίσταται στην ορθή κατανόηση της ουσίας της φύσης και των φυσικών πόρων και στην αποτελεσματικότερη εναρμόνιση μεταξύ τους. Η άποψη αυτή έχει δύο πρακτικές επιταγές :

Πρώτον : Εναρμόνιση των ανθρωπίνων ενεργειών προς τη φύση και προσαρμογή των ενεργιών στη λογική της, έτσι ώστε η οικονομία των φυσικών δυνάμεων μεταξύ τους για την επίτευξη του καλύτερου αποτελέσματος, θέμα δηλ. ορθής διάταξης, οργάνωσης και αποτελεσματικής συσχέτισης φυσικών και ανθρωπίνων πόρων, θέμα μ' άλλα λόγια "οικονομίας". Αυτή είναι η θεωρία του Ξενοφώντα που έμμεσα οδηγεί σε αποτροπή σπατάλης, οικονομία πόρων αξιοποίηση των πόρων με τη μικρότερη θυσία. Σύμφωνα με τον Ξενοφόντα πρέπει να ρίχνεται ιδιαίτερο βάρος στη διευθέτηση, στη διαρύθμιση, στην τακτοποίηση των φυσικών πόρων, έτσι ώστε να διαμορφώνεται ένα επιθυμητό αλλά σύμφυτο με τη φύση αποτέλεσμα. Βασικά ο Ξενοφών εκκινεί από την αρχή ότι το έργο του οικονόμου είναι η χρήση και η διαχείριση των πόρων :

*"Οικονόμου άρα έστιν αγαθού και τας εχθροίς
επιστασθαι χρήσθαι"*

(Στάμου, 1986, σελ. 101)

Στην ουσία ο Ξενοφών αποδίδει σημασία στη γνώση των χαρακτηριστικών των φυσικών πόρων και στην προσαρμογή των ανθρωπίνων πρακτικών ενεργειών μεταξύ τους και προς το έδαφος. Αυτό σημαίνει οργάνωση, προγραμματισμό, ευαρμένιση και προπάντως παραγωγικότητα δηλ. παραγωγή με τη μικρότερη δυνατή θυσία πόρων. Από αυτή την άποψη πρόκειται για θέση που άγει στην οικονομική χρήση του περιβάλλοντος.

Δεύτερον : Η οικονομική συμπεριφορά έναντι των φυσικών πόρων πρέπει να αποβλέπει όχι μόνο την ορθολογική διάταξη των υπαρχόντων, αλλά και στην

έλλογη παραγωγή νέων. Η παραγωγή δεν πρέπει να υπερβαίνει ένα φυσικό όριο, προσδιοριζόμενο από τον αυξανόμενο πληθυσμό και την κάλυψη των αναγκών ενός στοιχειώδους ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης, ένα επίπεδο αυτάρκειας. Σ' αυτήν την αντίληψη τείνει κυρίως η θεωρία του Αριστοτέλη περί **“κτητικής κατά φύσιν”**, η οποία είναι και η πιο κεφαλαιώδεις από άποψη οικολογική. Κατ' αρχήν ο Αριστοτέλης θεωρεί ως αντικείμενο της οικονομίας την παραγωγή αγαθών για άμεση χρήση και τη διευθέτηση των πόρων για το σκοπό αυτό, και ως αντικείμενο της οικολογίας της σχέση των ανθρώπων με τη φύση.

Για τον Αριστοτέλη η οικονομική ενέργεια περιλαμβάνει την **“κατά φύσιν κτητική”**. Έργο της είναι :

*“Υπάρχειν ή πορίζειν όπως υπάρχοντων έστιν θησαυρός
χρημάτων προς ζωήν αναγκαίων και χρήσιμων εις κοινωνίαν
πόλεως και οικίας”.*

(Στάμου, 1986, σελ. 103)

Αυτός είναι και ο αληθινός πλούτος. Κατ' αρχήν η κτήση αυτή έχει όριο. Και είναι η αυτάρκεια, πράγμα που συνδέεται άμεσα με τη φειδώ των φυσικών πόρων του περιβάλλοντος. Δεν αποκλείεται βέβαια στη μορφή αυτή της κτήσης και η ανταλλαγή, εφόσον γίνεται για κτήση άλλων άμεσα χρησιμοποιήσιμων αγαθών, όπως άλλωστε και για το ίδιο το κράτος. Και η κτήση αυτή λέγεται χρηματιστική, αλλά εντάσσεται στην έννοια και είναι υπηρετική της οικονομίας. Εναντι αυτής δημιουργείται η χρηματιστική χωρίς όρια, που δεν είναι φυσική. Κατ' αυτή δε γίνεται ανταλλαγή περισσευόντων, αλλά πρόσθετη παραγωγή περισσευμάτων για ανταλλαγή με χρήμα ή για συσσώρευση κέρδους. Ο πλούτος της μορφής αυτής δεν είναι ο απαιτημένος για ορισμένο σκοπό, αλλά για αόριστη ικανοποίηση αόριστων αναγκών. Είναι πλούτος παρά φύση, που αποδοκιμάζεται δεοντολογικά από τον Αριστοτέλη γιατί παρασύρει σε ευδαινισμό, σε εκμετάλευση ανθρώπων, σε δημιουργία ψευδών αναγκών, σε σπατάλη της φύσης, σε υπερβολική ζήτηση αγαθών και απολαύσεων και σε ηθικά αποδοκιμαζόμενες ενέργειες.

4. Προάγγελοι της Οικολογίας

Σύμφωνα με τον Πασκάλ Ακο (Ιστορία της Οικολογίας, 1991, σελ. 9) ο Φρανκ Εγκερτον (Frank Egerton) τοποθετεί την αρχή της “Οικολογίας των πληθυσμών” το 707 π.χ. ίσως δε ακόμα πιο παλιά, την εποχή της βαβυλωνιακής επιστήμης. Επίσης ο Εγκερτον δε διστάζει να δηλώσει ότι “(.....) τα γραπτά του Αριστοτέλη περιέχουν συστατικά μιας εντυπωσιακής βιολογίας των Πληθυσμών”, και ακόμη στη μοναδική ιστορική ανθολογία της οικολογίας που έχει δημοσιευτεί μέχρι το Μάιο του 1986, ο συγγραφέας παραθέτει ένα κείμενο του Θεόφραστου. Εξάλλου και ο Μποντενχάιμερ (F.S. Bodenheimer) δημοσιεύει, στη δεκαετία του 1950 ένα άρθρο με τίτλο : “Αριστοτέλης ο πατέρας της οικολογίας των ζώων”.

Σύμφωνα με τον Ακο (1991 σελ. 10 - 11) εκτός από τον Αριστοτέλη και άλλοι συγγραφείς της αρχαιότητας με οικολογική σκέψη, που άλλωστε συμφωνούν μαζί του, όπως ο Θεόφραστος, ο Πλίνιος ο Αρχαίος ή ο Ιπποκράτης θεωρούνται εξίσου οικολόγοι ή προάγγελοι της οικολογίας. Στον Αριστοτέλη όμως αποδίδει, αν όχι τον τίτλο του οικολόγου, τουλάχιστον αυτόν του “προάγγελου” ή του “οραματιστή” και πολλούς άλλους. Έτσι επανέρχεται η επιστημονική αλληλοσύνδεση της Ιστορίας των ζώων, με τη νεότερη οικολογία.

α. Η συμβολή του φυσιοδίφη “Καρόλου Λινναίου” στην Ιστορία της Οικολογίας. (18ος αιώνας)

Κατά τον Ακο, στο διάστημα που μεσολαβεί μεταξύ Πλίνειου του αρχαίου και σουηδού βοτανολόγου Κάρολου Λινναίου, κύλησαν δεκαέξι αιώνες, κατά τη διάρκεια των οποίων κανένα ενδιαφέρον έργο δεν τραβά την προσοχή των ιστορικών της βιολογίας που επιδίδονταν στην ανακάλυψη των προαγγέλων της επιστήμης της Οικολογίας. Το χρονικά μεγάλο αυτό κενό μπορεί να οφείλεται, σύμφωνα με τον Ακο (σελ. 12) στο ότι κατά την ύστερη αρχαιότητα και μεσαιωνική περίοδο, η ιατρική, η φαρμακευτική βοτανική, η φυσική ιστορία και η μεταφυσική της ψυχής βρίσκονταν υπό την επίδραση μιας χριστιανοποιημένης αριστοτελικής σκέψης, της οποίας η τελεολογία και η “εκ θείας πρόνοιας” μεριμνά δεν ενοούσαν τη διερεύνηση των σχέσεων των εμβίων όντων μεταξύ τους καθώς και των σχέσεων τους με το περιβάλλον.

Το 18ο αιώνα παρουσιάζεται ο Κάρολος Λίνναιος, ένας φυσιοδίφης με θεολογικές ανησυχίες που όπως, επισημαίνει ο Καμίλ Λιμόζ (Ακο σελ. 13), η πλειοψηφία των συγγραφέων θεωρεί ότι η Οικολογία γεννήθηκε από τις εργασίες του Λινναίου. Ο συγκεκριμένος όμως ιστορικός θεωρεί ότι “(.....) η προβληματική του Λινναίου δεν είναι ακόμα οικολογικής μορφής (.....)”, την οποία άποψη υποστηρίζει και ο Πασκάλ Ακό.

Η κλασική όμως επιχειρηματολογία των ιστορικών της βιολογίας, που θεωρούν ότι η γέννηση της οικολογίας συμπίπτει με τις απόψεις του Λινναίου, παρουσιάστηκε πολύ χαρακτηριστικά στην ανάλυση του Ρόμπερτ Κλίντον Στόφερ. (Robert Clinton Stauffer), που περιέχεται στο περίφημο άρθρο του, το 1960. Η κεντρική ιδέα του Στόφερ είναι ότι η άποψη του Λινναίου στο *Oeconomia Naturae* (με τον όρο “οικονομία της φύσης” υπονοείται η πολύ σοφή διάταξη των φυσικών όντων, που πραγματοποίησε ο Υπέρτατος Δημιουργός έτσι ώστε να εξυπηρετούν κοινούς σκοπούς και να έχουν αλληλοεξαρτώμενες λειτουργίες), αποτελεί τον θεωρητικό άξονα αυτού που θα ονομαστεί αργότερα, το 1866, από τον Χέκελ (Haeckel), επιστήμη της οικολογίας.

Κατά τον Ακο (1991, σελ. 13-14), όσο λογική και αν είναι η αλληλοσύνδεση που βεβαιώνει ο Στόφερ, το να θεωρηθεί ο Λινναίος, ως ο πρώτος οικολόγος είναι κάτι αμφισβητούμενο. Διότι ο μεγάλος

σουηδός φυσιοδίφης, αναλύει τις εκάστοτε υπάρχουσες σχέσεις μεταξύ εμβίων οργανισμών και περιβάλλοντος, θεωρώντας πάντοτε ότι η κατανομή και εξισορρόπηση τους πάνω στην επιφάνεια της Γης προέρχεται από τη θεία πρόνοια. Αυτή η σκέψη είναι καταδικασμένη να μείνει σε επίπεδο απλής διαπίστωσης, που χωρίς βέβαια να την απαγορεύει, δημιουργεί εμπόδια στην αποτελεσματική έρευνα των υλικών αιτιών, αφού ο “τελικός σκοπός” και οι ενδιάμεσοι “σκοποί” είναι ήδη γνωστοί.

Όμως ο Κάρολος Λινναίος είναι ένας φυσιοδίφης με θεολογικές ανησυχίες. Σαν φυσιοδίφης, δηλώνει την ύπαρξη κάποιου συστήματος της φύσης, με πρωταγωνιστικό ρόλο στις ειδικές αμοιβαίες σχέσεις. Σαν θεολόγος προσδίδει σ’ αυτό το σύστημα θεϊκή προέλευση και θεϊκό τελικό σκοπό. Το σύστημα του Λινναίου είναι ένα σύστημα “λειτουργίας” όπου επικρατούν ισορροπίες μεταξύ ειδών, τα οποία έχουν ήδη το χώρο τους και όχι κάποιο σύστημα που να περιγράφει μηχανισμούς “επένδυσης” των ειδών για τους “χώρους” και που θα έπρεπε να λάβει αναγκαστικά υπόψη αβιοτικές συνθήκες, δηλ. μη ζώντες παράγοντες του περιβάλλοντος.” (ACOT, 1991, σελ. 14)

Παράλληλα επισημαίνεται ότι η κατηγορηματική διατύπωση του Λινναίου για τους “ενδιάμεσους σκοπούς” στις σχέσεις μεταξύ των ειδών, αντίθετα ανοίγει ένα δρόμο προς την επανατοποθέτηση του συστήματος σε εγκόσμια βάση και κατά συνέπεια προς την προσχώρηση, κατά τη σύγχρονη αντίληψη, σε αυτό που κατά τα τέλη του αιώνα θα ονομάσουμε “κοινότητες”. (ACOT, 1991, σελ. 15)

Τη δεκαετία του 1920 εμφανίζονται κάποιες νεώτερες αντιλήψεις, με τη μορφή ενός νέου κλάδου της οικολογίας, τη βιοκοινωνική, η οποία κατάγεται από την έννοια της βιοκοινωνότητας που εισήχθη για πρώτη φορά το 1877. Η πρόσφατη λοιπόν επανεμφάνιση της προβληματικής του Λινναίου για την ισορροπία της φύσης εξηγεί την αλληλοσύνδεση που όρισε ο Στόφερ. Τονίζεται ότι :

“τότε και μόνο τότε, η παράδοση της σκέψης του Λινναίου για τη φυσική ισορροπία, που επανατοποθετήθηκε σε εγκόσμια βάση από τους Λαιελ, Δαρβίνο και Χέκελ μπορεί να βρει, με τη νέα της μορφή, τη θέση της στην ιστορία της Οικολογίας.”

(ACOT, 1991, σελ. 17)

Η χρήση της λέξης “Οικολογία” έγινε καθημερινή μόλις στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Στη Γαλλία, η πρώτη μεγάλη “μαύρη κηλίδα” του πετρελαιοφότου Τόρει Κάνιον, το 1967, και οι αγώνες της προώθησης της οικοπεδοποίησης του πάρκου Βανουάζ, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην εκλαίκευση του όρου. Το πρόβλημα της νομιμότητας, όμως της εκμετάλλευσης της φύσης και της εξάντλησης των φυσικών πόρων υπήρχε πολλούς αιώνες πριν και πιο συγκεκριμένα από την Αναγέννηση. Μπροστά σε αυτά τα ερωτήματα, η βιογεωγραφία του 19ου αιώνα παραμένει σχεδόν βουβή, ενώ η σκέψη του Λινναίου λειτουργεί περιστασιακά, σαν ιδεολογία για την νομιμοποίηση της καταστροφικής ενέργειας των ανθρώπων και σαν ένδειξη της ευθραυστότητας των φυσικών ισορροπιών. (ACOT, 1991, σελ. 18)

Εν κατακλείδει ο ACOT αναφέρει :

“Επανατοποθετημένη λοιπόν και επιστημονικά εκσυγχρονισμένη, η παλιά προβληματική του Λινναίου μας φέρνει μπροστά σ’ ένα αναπόφευκτο φιλοσοφικό πρόβλημα : αυτό της διττής ταυτότητας του ανθρώπου, του οποίου η μορφή ξεπηδάει από την απείθαρχη συγχώνευση του βιολογικού με το κοινωνικό ον.”

Ετσι η πρόσφατη ιστορία της οικολογίας, ως επιστήμη της βιολογίας, δεν μπορεί να διαχωριστεί ούτε από τον οικολογισμό, που είναι η κοινωνική έκφραση της μέριμνας για τη φύση, ούτε από τη μελέτη πάνω στη φύση του ανθρώπου.

(ACOT, 1991, σελ. 19)

β. Ο ορισμός της Οικολογίας κατά τον Χέκελ

Η λέξη “οικολογία” εμφανίζεται για πρώτη φορά στο έργο του Χέκελ σαν υποσημείωση στο κάτω μέρος της σελίδας του βιβλίου του *Generelle Morphologie der Organismen*, σαν υποκατάστατο της λέξης “βιολογία”, της οποίας η έννοια εκείνη την εποχή, ήταν χωρίς λόγο περιορισμένη :

“(.....) η οικολογία (.....) επιστήμη της οικονομίας, του τρόπου ζωής, των ζωτικών εξωτερικών σχέσεων των οργανισμών κλπ.”

(ACOT, 1991, σελ. 43)

Αυτός ο νεολογισμός, δομημένος με βάση τις ελληνικές λέξεις οίκος και λόγος, σημαίνει εννοιολογικά “επιστήμη του οικιστικού περιβάλλοντος”.

Περίεργως το ινδο-ευρωπαϊκό θέμα *weik*, από το οποίο προέρχεται η λέξη οίκος, υποδεικνύει μια κοινωνική ενότητα πάνω από το σπίτι του αρχηγού της οικογένειας και είναι, έτσι, ήδη φορέας της βιοκοινοτικής διάστασης που περιέχεται συχνά στις σύγχρονες παραδοχές της λέξης : σήμερα οι βιοκοινοτικοί καθορίζουν εθελοντικά την οικολογία σαν επιστήμη των κοινοτήτων”

Στο δεύτερο τόμο του έργου *Generelle Morphologie der Organismen* ο Χέκελ δίνει στην οικολογία τον πιο διάσημο της ορισμό :

“Με τη λέξη οικολογία υπονοούμε το σύνολο της επιστήμης των σχέσεων των οργανισμών με το περιβάλλον, που περιλαμβάνει, με την ευρεία έννοια, όλες τις συνθήκες ύπαρξης”

(ACOT, 1991, σελ. 43)

Το 1868, ο γερμανός βιολόγος, προτείνει έναν τρίτο ορισμό που συνδιάζει τη βιογεωγραφική παράδοση με την οικονομία της φύσης :

“Η οικολογία ή η γεωγραφική κατανομή των οργανισμών (.....) η επιστήμη του συνόλου των σχέσεων των οργανισμών με τον περιβάλλοντα εξωτερικό κόσμο, με τις οργανικές και

ανόργανες συνθήκες ύπαρξης. Οτι αποκαλέσαμε οικονομία της φύσης, οι αμοιβαίες σχέσεις όλων των εμβίων οργανισμών σ' ένα και μοναδικό χώρο, η προσαρμογή τους στον περιβάλλοντα χώρο, ο μετασχηματισμός τους λόγω του αγώνα τους για επιβίωση, κυρίως τα φαινόμενα του παρασιτισμού κλπ. ”

Ενα χρόνο αργότερα, τον Ιανουάριο του 1869, ο Χέκελ κατά την διάρκεια μιας διάλεξης στο πανεπιστήμιο της Γένας, θα προτείνει ένα νέο ορισμό, πολύ κοντινό στον προηγούμενο και θα αναφερθεί ρητά στο δαρβινισμό :

“Με τον όρο οικολογία υπονοούμε το σύνολο των γνώσεων που αφορούν την οικονομία της φύσης, τη μελέτη των σχέσεων του ζώου με το οργανικό και ανόργανο περιβάλλον του. Αυτό περιλαμβάνει τις φιλικές ή εχθρικές σχέσεις του με τα φυτά ή τα άλλα ζώα, με τα οποία σχετίζεται εμμέσως ή αμέσως, με δύο λόγια η οικολογία είναι η μελέτη των σύνθετων σχέσεων, στις οποίες αναφέρεται ο Δαρβίνος με την έκφραση συνθήκες πάλης για επιβίωση”.

(Ακο, 1991, σελ. 44)

Τέλος η λέξη οικολογία εμφανίζεται το 1874 στο έργο “Ανθρωπογέννηση” :

“Το σύνολο των τόσο ποικίλων σχέσεων ζώων και φυτών, των σχέσεών τους με τον εξωτερικό τους κόσμο, ότι αφορά την οικολογία των οργανισμών, παραδείγματος χάριν τα τόσο ενδιαφέροντα φαινόμενα του παρασιτισμού, της ζωής σε οικογένειες, της φροντίδας για το νεογνό κλπ. Ολα αυτά δεν θα μπορέσουν να εξηγηθούν φυσικά και απλά, παρά μόνο από την θεωρία της προσαρμογής και της κληρονομικότητας.”

Σύμφωνα με τον Ακο, προκύπτει ξεκάθαρα ότι η άποψη του για την οικολογία συγκροτείται τουλάχιστον μερικώς στα επιστημονικά και ιδεολογικά πλαίσια της οικονομίας της φύσης, των φυσικών ισορροπιών και της προσαρμογής των εμβίων όντων στις “συνθήκες ύπαρξής” τους.

γ. Δαρβινισμός και Οικολογία

Σύμφωνα με τον Ακο είναι πολύ δελεαστικό το να συνδέσουμε στενά, το ιστορικό κίνημα της συγκρότησης της οικολογίας με το Δαρβινισμό. Το ζήτημα όμως της αποτελεσματικής επίδρασης του Δαρβινισμού στο προ-οικολογικό ρεύμα θέτει δύο σοβαρά προβλήματα.

Γιατί αν πιθανώς, σήμερα θεωρούμε το δαρβινισμό σαν μια οικολογική θεωρία της εξέλιξης των ειδών, δεν έπεται ότι δίκαια θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε την οικολογία του τέλους του 19ου αιώνα σαν μια δαρβινιστική θεωρία των σχέσεων όντων - περιβάλλοντος.

Εδώ πρέπει να θυμηθούμε ότι μετά τον Ρ.Κ. Στόφερ, οι εργασίες του Χέκελ δεν είχαν ποτέ καμιά σχέση μ' αυτό που σήμερα ονομάζουμε οικολογία και ότι είχε εκφράσει δυσπιστία για τις εργασίες του Χένσεν (Hensen) με θέμα το πλαγκτόν, εργασίες που αποδείχτηκαν πολύ σχετικές με αυτό μερικές δεκαετίες αργότερα θα γινόταν η οικολογία. Ακόμα σημαντικότερο είναι το γεγονός ότι ο Δαρβίνος δεν χρησιμοποίησε ποτέ τη λέξη οικολογία στο έργο του, ακόμα ούτε προλογίζοντας το έργο του Χέρμαν Μίλερ. *The Fertilization of flowers* που ή θα το έκανε τότε ή ποτέ. Εθρεφε όμως μεγάλη εκτίμηση για το *Generelle Morphologie der Organismen* και το είχε πει στο συγγραφέα του. (ACOT, 1991, σελ. 45)

Βασικό είναι πως παρ' όλο που τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα όλοι οι σημαντικοί οικολόγοι δηλώνουν υποταγή στο Δαρβίνο, δεν χρησιμοποιούν καθόλου τις εργασίες του. Οπως μεταξύ άλλων, οι : Βαρμινγκ, Σίμπερ, Κούουλς, Ανταμς, Κλεμεντς, Ελτον και Σελφορντ.

Οπότε πρέπει να παραδεχθούμε ότι εάν μερικά απ' αυτά τα γεγονότα δεν αξίζουν, το καθένα ξεχωριστά, ιδιαίτερης προσοχής, το σύνολο τους αποτελεί ένα αμετακίνητο εμπόδιο στην αξιοπιστία της υπερισχύουσας μέχρι πρόσφατα άποψης, σύμφωνα με την οποία, το δαρβινικό ρεύμα μπορεί να θεωρηθεί ως σημαντικό για την ιστορία της οικολογίας. (ACOT, 1991, σελ. 46)

Καθώς όμως δεν μπορούμε πλέον να εξαλείψουμε αυτό το ξένο σώμα, ξεχνώντας το εντελώς η πιο προωθημένη επιχειρηματολογία είναι να παρουσιαστεί η οικολογία του 19ου αιώνα σαν καταγόμενη από το βιογεωγραφικό και το δαρβινικό ρεύμα.

Κατά τον ΑΚΟ “αυτή η θεωρητικά σωστή θέση είναι ιστορικά λανθασμένη”. Ο λόγος είναι ότι τα δύο ρεύματα δεν συναντώνται χρονικά παρά τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα αρκετό καιρό αφού η οικολογία αποτελούσε ήδη μια εντελώς ξέχωρη από τη βιολογία επιστήμη. Αυτό αποδεικνύεται αν κάνουμε μια συγκριτική ανάλυση της βιογεωγραφικής και της δαρβινικής παράδοσης, επανατοποθετώντας τις στο ιστορικό τους πλαίσιο. Η διαφορά είναι μεγάλη : από τη γέννηση της, η σκέψη των βιογεωγράφων αφιερώθηκε στις ταξινομήσεις σε ομάδες των μη συστηματικών τύπων ενώ ο Δαρβίνος θεωρεί ομοιόμορφους τους μετασχηματισμούς των ατόμων και των πληθυσμών. Η δεύτερη διαφορά, σύμφωνα με το συλλογισμό του ΑΚΟ είναι εξίσου βασική : Τα προβλήματα που έθετε ο Δαρβίνος τον εξανάγκαζαν να μελετήσει τα όντα καθ’ ολη την διάρκεια των γεωλογικών χρόνων ενώ, όταν οι προοικολόγοι επικαλούντο τις εργασίες που γίνονταν πάνω στην χλωρίδα του τριτογενούς, το έκαναν αποκλειστικά για να εξηγήσουν τους σύγχρονους τύπους βλάστησης. Η αποψή τους στηριζόταν στη θεωρία της κληρονομικότητας και όχι στην θεωρία του μετασχηματισμού. Ο Δαρβίνος εξέταζε την προσαρμογή των ειδών σε νέες συνθήκες περιβάλλοντος, μέσω μηχανισμών επιλογής των προτιμώμενων μεταβολών, ενώ οι προ-οικολόγοι μελετούσαν τις συνέπειες της ενέργειας των συνεξελικτικών μηχανισμών.

“Τελικά ενώ Δαρβίνος μελετούσε τις εξελίξεις οι προ-οικολόγοι έσκυβαν πάνω από γεγονότα”. Ετσι καταλαβαίνουμε γιατί οι εργασίες του Δαρβίνου δεν χρησιμοποιήθηκαν ούτε από τους προ-οικολόγους ούτε από τους οικολόγους του 20ου αιώνα. (ACOT, 1991, σελ. 48).

Φυσικά δεν αμφισβητήται ο τεράστιος ρόλος που έπαιξε η δαρβινική επανάσταση στο να μπει σε κάποια τάξη η βιολογία του τέλους του 19ου αιώνα, αφού την ενοποίησε στο χωνευτήρι μιας προβληματικής, σημαδεύοντας, λίγο ή πολύ τους κλάδους που την αποτελούσαν. (ACOT, 1991, σελ. 49).

δ. Ευγένιος Βάρμινγκ, ο Ιδρυτής της Οικολογίας

“Το 1895, η λέξη “Οικολογία” εμφανίζεται για πρώτη φορά στον τίτλο μιας γενικής γεωβοτανικής πραγματείας (Lehrbuch der Oekologischen Pflanzengeographie, Berlin). Ο συγγραφέας Ευγένιος Βάρμινγκ είναι καθηγητής της βοτανικής στο πανεπιστήμιο της Κοπεγχάγης. Κάποιοι οικολόγοι που στις επιστημονικές τους εργασίες ασχολήθηκαν με την ιστορία της επιστήμης τους, τον θεωρούν ιδρυτή της οικολογίας, η οποία θεωρείται ως γνήσιος κλάδος της βιολογίας :

“Η φυτική γεωγραφία ασχολείται με την κατανομή των φυτών στην επιφάνεια της Γης και με τις αρχές που τη διέπουν. Θα μπορούσαμε να μελετήσουμε αυτή την κατανομή από δύο διαφορετικές απόψεις και, κατά συνέπεια, να χωρίσουμε αυτή την επιστήμη σε δύο κλάδους, τη χλωριδική γεωβοτανική και την Οικολογική γεωβοτανική.”

(Lehrbuch) (ACOT, 1991, σελ.50)

Η οικολογία γεννήθηκε. Οπωςδήποτε ξαναβρίσκουμε σε αυτό το πρόγραμμα όλες τις τάσεις της γεωβοτανικής. Αλλά είναι η πρώτη φορά που συγκεντρώνονται όλες σε ένα καλά δομημένο σώμα, από θέματα που επικεντρώνονται στην συστηματική μελέτη των βιολογικών τύπων που αποτελούν τις φυτικές κοινότητες. Σύμφωνα με το Ακο, για πρώτη φορά, σε πραγματεία γεωβοτανικής, οι καθαρά χωρολογικοί προβληματισμοί δεν καταλαμβάνουν την πρώτη θέση. Ολοι τον 19ο αιώνα, η εξάπλωση της χωρολογικής γνώσης συνοδεύεται από τη συνεχώς αυξανόμενη ανάγκη να ευρεθούν οι βάσεις πάνω στις οποίες θα στηρίζονται οι μελέτες που αναφέρονται στις αρχές κατανομής των φυτικών ειδών. Ο Βάρμινγκ τοποθετείται στο σημείο της ρήξης : Η οικολογία θα δώσει στη γεωβοτανική τις βιολογικές βάσεις που χρειάζεται για να μπορέσει να συνεχίσει γην προοδό της. (ACOT, 1991, σελ. 51).

Σύμφωνα με τον ΑΚΟ, όλα τα συγγράμματα γεωβοτανικής που εμφανίζονται μετά τον Βαρμινγκ, φέρουν βαθιά χαραγμένη την “οικολογική σφραγίδα”. Ηδη ο Βαρμινγκ θεωρείται παραδοσιακά ως “εφευρέτης” της οικολογίας, ως ο δημιουργός μιας νέας επιστήμης.

Ομως, πολλές καθαρά οικολογικές εργασίες είχαν δημοσιευτεί,

μετά το 1890, στις Ηνωμένες Πολιτείες και πολλές σχολές άρχισαν να γεύονται, ανεξάρτητα από τον Βάρμινγκ. Κατά την γνώμη του ΑΚΟ, ο Βάρμινγκ ξεχώρισε από τους άλλους ερευνητές που υπήρχαν εκείνη την εποχή για τους εξής λόγους : “Εκτός του ότι το Lehrbuch προηγείτο χρονικά είναι η πρώτη πραγματεία με τόσο μεγάλη ευρύτητα. Η επίδραση του Βάρμινγκ στην ιστορία της οικολογίας έγκειται λιγότερο στα επιστημονικά του αποτελέσματα απ’ ότι στις δυνατότητες που δίνει στους διαδόχους του η θεωρητική του διαύγεια. Το Lehrbuch είναι μια πραγματεία της οικολογίας αλλά είναι, εξίσου, και μια θεωρία της οικολογίας. Το δεύτερο αυτό σημείο δικαιολογεί, κατά τη γνώμη μου, περισσότερο από το πρώτο τη θέση που αποδόθηκε, αργότερα στο συγγραφέα της..... Είναι, πιθανόν, τέλος το έργο του Βάρμινγκ να συνεισέφερε στο να δοθεί το ερέθισμα για την δημιουργία οργανισμών έρευνας με οικολογικό άξονα και σχολές διδασκαλίας της νέας επιστήμης.

ε. Σίμπερ : Η στηριζόμενη σε βάσεις φυσιολογίας Οικολογία

Παρ' ότι το έργο του Βάρμινγκ ήταν πολύ αξιόλογο, για πολλούς οικολόγους, οι εργασίες ενός βοτανολόγου από το Στρασβούργο, του Σίμπερ είχαν την ίδια τουλάχιστο σημασία στην ιστορία της οικολογίας με αυτές του δανού οικολόγου.

“Ο Σίμπερ ήταν ένα εγκυκλοπαιδικό πνεύμα. Είχε κάνει σπουδές στην ορυκτολογία και στη βοτανική, έρευνες στην κρυσταλλογραφία, στην ιστολογία και στην φυτική φυσιολογία. Το έργο του *Pflanzengeographie auf physiologischer Grundlage* που εκδόθηκε το 1898 στη Λειψία, θα σημαδέψει την οικολογία του πρώτου μισού του 20ου αιώνα.”

(ACOT, 1991, σελ. 55)

Η έρευνα είναι καινούργια. Θα μελετηθεί συστηματικά ο τρόπος επίδρασης του περιβάλλοντος στα όργανα των φυτών, σε επίπεδο φυσιολογίας. Ο τίτλος όμως προαναγγέλει μια πραγματεία στη γεωβοτανική, όπως ακριβώς και στο *Lehrbuch*. Στην πράξη, πρόκειται για οικολογική προσέγγιση της γεωβοτανικής. Υπάρχουν όμως κατά τον Ακο πολλές μεγάλες διαφορές στα έργα των δύο συγγραφέων (Σίμπερ-Βάρμινγκ) : Ο Σίμπερ, που έχει διαβάσει τον Βάρμινγκ, δεν επιδιώκει να θεμελιώσει μια θεωρία οικολογίας ή γεωβοτανικής. Η προσέγγιση του στα οικολογικά προβλήματα γίνεται από φυτο-φυσιολογικής άποψης. Επιμένει περισσότερο απ' ότι ο συγγραφέας του *Lehrbuch* στη γεωγραφική διάσταση αυτών των προβλημάτων : ένα μεγάλο μέρος του *Plant geography upon a physiological basis* είναι αφιερωμένο στη βλάστηση των γεωγραφικών ζωνών και περιοχών της υδρογείου. Από την αρχή του συγγράμματος, ορίζει ένα διαχωρισμό που θα σημαδέψει την οικολογία για μισό αιώνα (ACO, σελ. 56) :

*“ένα πολύ υγρό υπόστρωμα είναι εντελώς ξηρό
για ένα φυτό που δεν μπορεί να απορροφήσει νερό
ενώ ένα έδαφος, που μας φαίνεται εντελώς ξηρό,
μπορεί να εφοδιάσει με νερό, σε ικανοποιητική
ποσότητα, πολλά φυτά που είναι ελάχιστα
απαιτητικά.”*

Ο διαχωρισμός μεταξύ φυσικής και φυσιολογικής ξηρότητας του εδάφους θα κάνει την οικολογία να προχωρήσει με τεράστια βήματα.

Ο ΑΚΟ αναφέρει ότι ο Σίμπερ με διακόσιες σελίδες έρχεται να ενισχύσει τις επιστημονικές βάσεις της οικολογίας αφού τουλάχιστον μέχρι τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι οικολόγοι επηρεάζονται πολύ από τις εργασίες του ή από τις κατευθύνσεις του. Το 1903 εμφανίζεται μια μετάφραση στα αγγλικά του έργου *Pflanzengeographie auf physiologischer Grundlage* ενώ *Lehrbuch* του Βάρμινγκ δεν θα μεταφραστεί ποτέ στην αυθεντική του μορφή. Αυτό, κατά τον Ακο, οφείλεται στο ότι το *Lehrbuch* έχει πιο μεγάλη αξία σε θεωρητικό επίπεδο αποτελεσμάτων. Κατά βάθος, οι δύο επιστήμονες, αν και ιστορικά είναι σύγχρονοι, ανήκουν σε δύο διαφορετικούς αιώνες. Ο Βάρμινγκ δεσπόζει στη γεωβοτανική του 19ου αιώνα, ξεπερνώντας την στη συγκρότηση των θεωρητικών βάσεων της οικολογίας των φυτών. Ο Σίμπερ εγκαινιάζει την οικολογία του 20ου αιώνα, εισάγοντας την αναγκαιότητα να μεταφερθεί σε άλλο επίπεδο κάθε μεταγενέστερη ανάπτυξη της δυναμικής του έργου του δανού βοτανολόγου. Το γεγονός είναι ότι ο Βάρμινγκ και ο Σίμπερ είχαν οικοδομήσει μια στατική οικολογία. Ομως την ίδια περίπου εποχή, ξεκινώντας από παρόμοιες προβληματικές, οι αμερικάνοι οικολόγοι βάζουν τα θεμέλια μιας δυναμικής οικολογίας : Ο Κλεμεντς από φυσιολογικής άποψης και ο Κόουλς από φυσιογραφικής θα οικοδομήσουν μεταξύ 1898 και 1907 αυτό που σήμερα ονομάζουμε : “**Βοτανική της διαδοχής**”, της οποίας οι αντιλήψεις αποτελούν ακόμα και σήμερα αναπόσπαστο μέρος των σύγχρονων εργασιών.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στην ενότητα αυτή επιχειρείται μια Ιστορική αναδρομή της οικολογίας. Αναφέρεται στην οικολογική σκέψη των αρχαίων Ελλήνων, η οποία εκφραζόταν μέσα από την ίδια τους την ζωή και την φιλοσοφία τους. Η εφαρμογή της βρίσκεται στην αρμονική σχέση του ανθρώπου με την φύση, με την κοινωνία και την σχέση του με την ηθική. Αναφέρεται στους προάγγελους της οικολογίας, που με την δράση τους συνέβαλαν στην εξέλιξη της επιστήμης της Οικολογίας.

***“Αυτόν που φρόνιμα συμμοφρώνεται με την
αναγκαιότητα στα θεία πράγματα τον
λογίζουμε επιδέξιο και σοφό.”***

Ευριπίδης

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ

Οικοφιλοσοφία

Η Ελλάδα είναι το λίκνο της φιλοσοφίας. Παρόλο που η αρχαία σοφία δεν εμπνέει πια τους σημερινούς κατοίκους της χώρας, φωλιάζει ακόμα στα βαθύτερα στρώματα της προσωπικότητάς τους. Όταν ο πολιτισμός σου έχει περάσει μέσα από μια μεγάλη μεταμορφωτική εμπειρία, η εμπειρία αυτή παραμένει στις φλέβες σου, στα κοκαλά σου, στις κρυφές κόγχες του νου σου. Γι' αυτό δεν χρειάζεται καμιά προσπάθεια να πεισθεί ένας γνήσιος Έλληνας για την σημασία της φιλοσοφίας, αφού ο καθένας ξέρει, έστω και μόνον υποσυνείδητα, ότι η φιλοσοφία είναι ένα από εκείνα τα πράγματα που σε κάνουν περήφανο που είσαι άνθρωπος.

Ωστόσο, η πίεση που εξασκεί πάνω μας ο σημερινός τρόπος ζωής, η συνεχής επιτάχυνση του ρυθμού της ζωής μας χάρη στην αδυσώπητη τεχνολογία, έχει κάνει πολλούς από εμάς να ξεχνάμε τις εσώτερες ανάγκες του ανθρώπου. Και πρέπει να πούμε κι αυτό : εμπνευσμένοι από τα μεθυστικά συνθήματα της επιδεικτικής κατανάλωσης, πολλοί Έλληνες ζουν αδιαφορώντας για το περιβάλλον τους και μάλιστα καταστρεφοντάς το' ξεχνούν ότι η φύση είναι ένα μέρος της ίδιας τους της επιδερμίδας.

Ας μην παραβλέπουμε όμως ότι, παρά την ύπαρξη μερικών μεγάλων περιβαλλοντικών προβλημάτων, η Ελλάδα έχει ακόμη και τώρα καλύτερη όψη απ' ότι οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες. Σε πολλά ελληνικά χωριά διατηρείται ακόμη, σε μεγάλο βαθμό, ο παραδοσιακός τρόπος ζωής. Τα χωριά αυτά μας θυμίζουν την ομορφιά και την ευρωστία των παλιών εθίμων, των βασισμένων στην αυτοδυναμία και την αυθεντικότητα που πάντα απαιτεί η ζωή. Αυτή η αυτοδυναμία και η αυθεντικότητα άνησε με την μορφή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, που σήμερα την στερούμαστε συχνά, γιατί εξαρτώμαστε από την τεχνολογία. Στον βαθμό που η τεχνολογία μας κάνει να στηριζόμαστε όλο και πιο πολύ στα δεκανίκια μας, μας κάνει όλο και λιγότερο αυτοδύναμους, όλο και λιγότερο υπεύθυνους, και μάλιστα υπονομεύει τα μεγάλα εκείνα ιδανικά που διαμορφώθηκαν γύρω από το Αιγαίο :

***την δημοκρατία, την αξιοπρέπεια,
την ανεξαρτησία, την ατομικότητα.***

(Στολιμόφσκι Η. "Οικοφιλοσοφία, καινούργια τακτική για την ζωή,
1984, σελ. 10)

Ο Περικλής στον περίφημο επιτάφειο λόγο που εκφώνησε το 431 π.χ., είπε : “Μόνον εμείς, εμπνευσμένοι από το πνεύμα της ελευθερίας, παραμερίζουμε την ιδιοτέλεια και κάνουμε το καλό αδιαφορώντας για τις συνέπειες.....

Με λίγα λόγια, υποστηρίζω ότι η αθηναϊκή πολιτεία είναι το σχολείο ολόκληρης της Ελλάδας κι ότι ο κάθε Αθηναίος ξέρει ν’ ανταποκρίνεται σ’ οποιαδήποτε κατάσταση και αν βρεθεί δείχνοντας απaráμμιλη αυτενέργαία, ευστροφία και καλαισθησία..... Η ευτυχία βρίσκεται στην ελευθερία και η ελευθερία στην ευψυχία.”

(Η. Σκολιμόφσκι, 1984, σελ. 11)

Αλλά τι ακριβώς είναι η “οικοφιλοσοφία”;

“Οι φιλοσοφικοί πρόδρομοί μου στον εικοστό αιώνα” γράφει ο Σκολιμόφσκι “είναι ο Γουάιτχεντ, ο Τεγιάρ ντε Σαρντέν και ο Χάιντεγκερ. Από την άλλη μεριά υπάρχει η αναλυτική παράδοση που επιδίωξε την εκλέπτυνση της γλώσσας εις βάρος της κατανόησης των γενικότερων φιλοσοφικών προβλημάτων. Αυτήν ακριβώς την αναλυτική παράδοση, που εξακολουθεί να δεσπόζει στη σημερινή ακαδημαϊκή φιλοσοφία, αντιμάχεται και προσπαθεί ν’ αντικαταστήσει η οικοφιλοσοφία. Η επιστημολογία της ζωής είναι μια έκφραση της οικοφιλοσοφίας. Ένα από τα βασικά γνωρίσματα της οικοφιλοσοφίας είναι ότι λογοδοτεί στην ζωή. Και ακριβώς γι’ αυτό το λόγο πρέπει να κατανοήσει τη ζωή, όχι βέβαια με εξωτερικό και Βαρύγδουπα ευφρόσυνο τρόπο, αλλά’ με μια βαθιά, σχεδόν μεταφυσική συναίσθηση της θαυμαστά πολύπλοκης και μυστηριώδους φύσης της ζωής. Το τεχνητό περιβάλλον είναι ένα από τα δημιουργήματα της λογοκρατίας του εικοστού αιώνα.....” καταλήγει ο Σκολιμόφσκι.

(Λεωνίδας Λουλούδης, Πολιτικολογία, 1986, σελ. 186)

Η οικοφιλοσοφία, σφαιρική και συνθετική, είναι μια φιλοσοφία που δέχεται την ροή της ζωής, μια φιλοσοφία περιεκτική, ιεραρχική και κανονιστική. Σε σχέση με το άτομο κηρύσσει την αυτοπραγμάτωση, σε σχέση με το κόσμο τη συμβίωση.

(Η. Σκολιμόφσκι 1984, σελ. 51)

Ο Μπέρτραντ Ράσελ και άλλοι θετικιστές του εικοστού αιώνα κόντεψαν να μας πείσουν ότι το καθήκον του ανθρώπου είναι να εξερευνά τον φυσικό κόσμο. Η οικοφιλοσοφία επιμένει ότι το καθήκον του ανθρώπου είναι να

ανακαλύψει ξανά το νόημα της ζωής του, σε σχέση με το νόημα του σύμπαντος.

Εξερευνώντας το φυσικό κόσμο δημιουργήσαμε ένα πολύπλοκο σύστημα συντεταγμένων, με βάση το οποίο χαρτογραφούμε τα φυσικά φαινόμενα. Το σύστημα αυτό έχει γίνει τόσο πολύπλοκο, διαβρωτικό και εξαντλητικό ώστε δεν μας αφήνει περιθώρια για να καταλάβουμε άλλα πράγματα, όπως λόγου χάρη το νόημα της ανθρώπινης ζωής.

(Η. Σκολιμόφσκι 1984, σελ. 13)

Μέσα από μια ποικιλία μηχανιστικών και φυσικών σχέσεων μπορούμε να αποδείξουμε ότι οι περισσότερες κρίσεις που μας μαστίζουν, ιδιαίτερα οι οικονομικές, δεν είναι αποτέλεσμα κακής διαχείρισης, κακής θέλησης ή μειωμένης ορθολογικότητας στην ανάλυσή μας, αλλά οφείλονται σε πολύ βαθύτερα αίτια: προέρχεται από το γεγονός ότι έχουμε κατασκευάσει ένα λειψό κώδικα για να διαβάσουμε τη φύση κι αυτός ο κώδικας μας οδηγεί σε μια ελαττωματική επικοινωνία με την φύση. Η βαθύτερη αιτία βρίσκεται στα ίδια τα θεμέλια του επιστημονικού κοσμοειδωλού μας και στις αντιλήψεις που απορρέουν από αυτό το κοσμοείδωλο.

Βασικό ρόλο στο επιστημονικό κοσμοείδωλο παίζουν ορισμένες αντιδιαστολές και, ταυτόχρονα ευθύνονται για πολλά από τα σημερινά μας προβλήματα, εννοιολογικά και άλλα. Μια απ' αυτές είναι η διάκριση ανάμεσα στη γνώση και τις αξίες. Ο Διαχωρισμός της γνώσης από τις αξίες ήταν ένα βαρυσήμαντο γεγονός στην πνευματική ιστορία της Δύσης, γιατί οδήγησε στην χειραφέτηση των διαφόρων επιστημονικών κλάδων από το κορμό της φυσικής φιλοσοφίας. Αλλά ήταν κι ένα επικίνδυνο γεγονός, γιατί μακροπρόθεσμα οδήγησε στην αντίληψη ότι το σύμπαν είναι ένα είδος ωρολογιακού μηχανισμού και στο βαθμιαίο εξοβελισμό όσων στοιχείων της γνώσης δεν εναρμονίζονταν μ' αυτήτην μηχανιστική άποψη. Σ' αυτά τα στοιχεία ανήκαν και οι εσωτερικές αξίες, που αντικαταστάθηκαν από ωφελμιστικές πρακτικές αξίες.

(Λ. Λουλούδης 1986, σελ. 188)

Η περίπτωση του Πασκάλ, είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική, γιατί αυτός, ίσως καθαρότερα από κάθε άλλη διάνοια του δέκατου έβδομου αιώνα, διέκρινε την μεγάλη αξία και την μεγάλη έλξη της επιστήμης, και ταυτόχρονα, τον μεγάλο κίνδυνο που εγκυμονούσε ή άνευ όρων υποταγή στην επιστήμη. Ο Πασκάλ

έγραψε :

“Στις δύσκολες στιγμές ψυχικής οδύνης η γνώση της φυσικής επιστήμης δεν θα με παρηγορήσει για την άγνοια της ηθικής, αλλά η γνώση της ηθικής θα με παρηγορεί πάντα για την άγνοια της φυσικής επιστήμης.”

(Η. Σκολιμόφσκι 1984, σελ. 19)

Τον δέκατο όγδοο αιώνα ο Ρουσό και ο Καντ υπεράσπισαν, καθένας με τον τρόπο του, την αυτονομία του ανθρώπινου κόσμου απέναντι στην εισβολή της μηχανιστικής αντίληψης και του κύματος της εμπειριοκρατίας. Από τους δύο, ο Ρουσό ήταν ο πιο φλογερός κι εντυπωσιακός, ενώ ο Καντ ο πιο διεισδυτικός. Ο Ρουσό διαμαρτυρήθηκε γλαφυρά και μερικές φορές δραματικά για τον “πολιτισμό”, για τον οποίο πίστευε ότι αποξένωνε τον άνθρωπο από την φύση του και από τους συνανθρώπους του. Ο “τεχνητός” τρόπος ζωής που μας επιβάλλει ο πολιτισμός είναι η πηγή της ατομικής και κοινωνικής αλλοτρίωσης. Αυτή η άποψη ήταν το πρελούδιο των κατακραυγών που ακούγονται στον εικοστό αιώνα εναντίον των καταχρήσεων της επιστήμης και της τεχνολογίας.

(Η. Σκολιμόφσκι 1984, σελ. 20)

Ο Καντ, από την άλλη μεριά, υποστήριζε ότι αν η εμπειριοκρατία είναι σωστή, τότε δεν έχουμε ασφαλείς γνώσεις για τον φυσικό κόσμο’ αν όμως έχουμε τέτοιες γνώσεις, με την μορφή των νόμων της φυσικής τότε η εμπειριοκρατία. (που επιμένει ότι οι πηγές αυτών των αδιαμφισβήτητων γνώσεων είναι οι αισθήσεις) καταρρέει. Ο Καντ αισθάνθηκε αναγκασμένος να συμπεράνει ότι η γνώση που μας προσφέρει η φυσική είναι μόνο γνώση των επιφανομένων, όχι των “πραγμάτων καθ’ εαυτών”. Ταυτόχρονα, υποστήριξε ότι η ηθική βρίσκεται κάτω από την πλήρη αυτεξουσιότητα του ανθρώπου και υπόκειται στην κατηγορική προστακτική : **“Να ενεργείς σύμφωνα με την αρχή που θα ήθελες να γίνει παγκόσμιος νόμος.”** που ισχύει γενικά για όλους τους ανθρώπους. Η γνώση του ηθικού νόμου δεν απορρέει από την γνώση του φυσικού κόσμου’ προσιδιάζει στην ικανότητα του ανθρώπου να κατανοεί την θέση του στο σύμπαν και το “καθήκον” του.

(Η. Σκολιμόφσκι 1984, σελ. 21)

Και όμως, η αμαρτία απέναντι στον κόσμο και το Δημιουργό του, δεν προϋποθέτει αναγκαστικά και την γνώση. Αρκεί απλώς και η υπαίτια άγνοια.

Αγνοια που αρκετές φορές εμπλέκεται και διαπλέκεται με την **Πλάνη**, με Π κεφαλαίο. Αξίζει να αναφέρουμε κάποιες τέτοιες **Πλάνες**, πλην όμως αναμφισβήτητες αρχές λειτουργίας και εξέλιξης του σημερινού Πολιτισμού μας, κυρίαρχες συνιστώσες της σύγχρονης φιλοσοφίας και αναγκαίες συνθήκες ισορροπίας του οικονομικο-κοινωνικού μας μοντέλου :

Πλάνη Πρώτη	:	ότι ο κόσμος είναι άπειρος.
Πλάνη Δεύτερη	:	η ελευθερία αυξάνεται διαρκώς
Πλάνη Τρίτη	:	η επιστήμη και η τεχνική υπηρετούσαν ανέκαθεν την πρόοδο.
Πλάνη Τέταρτη	:	η υλική ευημερία κάνει τον άνθρωπο ευτυχισμένο.
Πλάνη Πέμπτη	:	ο άνθρωπος έχει απεριόριστες δυνατότητες στην διάθεσή του.
Πλάνη Εκτη	:	Πως ένα αόρατο χέρι κατευθύνει την οικονομική συμπεριφορά του ανθρώπου.

Η μεγαλύτερη δε **Πλάνη**, που διαμόρφωσε και καθόρισε τις εξελίξεις, οικονομικές και κοινωνικές, ηθικές και πνευματικές, πολιτικές και πολιτισμικές ήταν μέχρι πριν λίγα χρόνια η διαπάλη των δύο κυρίαρχων οικονομικό-πολιτικών στρατοπέδων του καπιταλιστικού και αυτού του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού.

Σήμερα και με την παταγώδη κατάρρευση του ενός από τα δύο αντίπαλα δέη, με την πλήρη επικράτηση του ενός στρατοπέδου, αναπόφευκτα πλέον προβάλλουν τα αδιέξοδα και οι αγκυλώσεις, επείγονται λύσεις και αναδιρθώσεις, αμφισβητούνται αρχές και νομοτέλειες. Σε παγκόσμιο επίπεδο επανατοποθετούνται δεδομένα, βάλονται κεκτημένα, επαναδιατυπώνονται φιλοσοφικοί προβληματισμοί.

Κι ο λόγος; Η πλήρης αδυναμία των σημερινών κοινωνιών, ο πανικός, η ατολμία, μπροστά στα κοσμογονικά φαινόμενα, που για πρώτη φορά απειλούν την ύπαρξη του πλανήτη μας, μπροστά στα εφιαλτικά σενάρια επιστημονικής φαντασίας που προσεγγίζουν τις Αποκαλυψιακές Προφητείες. Η εντεινόμενη μείωση του στρώματος του Οζοντος, η δραματική αύξηση της γήινης θερμότητας, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η εξαφάνιση των φυσικών πνευμόνων της γής, των τροπικών δασών με την ταχύτατη εξαφάνιση ζωτικών, φυτικών και ζωϊκών ειδών, η καταστροφή των υδάτων, η μόλυνση της ατμόσφαιρας, η ερημοποίηση και η διάβρωση των εδαφών, είναι τα φαινόμενα που έχουν γεννηθεί τα τελευταία εκατόν πενήντα χρόνια. Γέννημα και θρέμα του πολιτισμού μας, των σύγχρονων κοινωνιών μας. Ταυτόχρονα όμως και

νεκροθάφτης μας.

“Μέχρι και πριν από λίγα χρόνια, ο άνθρωπος αντιλαμβανόταν την προοδό του, την υπόσχεση του καλλίτερου, τώρα γνωρίζει ότι επίσης είναι αγγελιοφόρος του τέλους”

(Σκέψεις του Κούντερα τα οποία αναφέρει ο Λ. Λουλούδης στο βιβλίο του, 1986, σελ. 178)

Πως όμως φτάσαμε ως εδώ; Πως φτάσαμε στο σημείο να θεωρούμε την προμηθεϊκή πρόοδο σαν προάγγελο του τέλους; Που είναι οι φιλοσοφικές υποσχέσεις των στοχαστών του 19ου αιώνα για έναν ανθρώπινο πολιτισμό, για ελευθερία, ισότητα, αδερφοσύνη;

Τα φιλοσοφικά θεμέλια της σύγχρονης κοινωνίας τα έθεσε η φράση του Καρτέσιου :

“Να φτάσουμε στη γνώση και την αλήθεια για να γίνουμε αφέντες της φύσης”.

Κυνικός αφορισμός και η πεμππουσία του μετέπειτα ακλόνητου **Θεπικισμού** και του **Ορθολογισμού** της κυρίαρχης φιλοσοφίας. Η βιομηχανική επανάσταση κυριάρχησε απ' άκρη σε άκρη στηριγμένη στο σταθερό υπόβαθρο του εμπειροκρατικού μοντέλου, σύμφωνα με το οποίο κάθε τι είναι έγκυρο και θετικό εάν στηρίζεται μόνο στην επιστημονική ορθολογικότητα και την τεχνολογική αποτελεσματικότητα. Θριάβευσε η ανθρωποκεντρική αντίληψη του κόσμου μας. Όλα για τον άνθρωπο. Ακρογωνιαίος λίθος της ηθικής και των πράξεων μας, πρέπει να είναι η αρχή του μεγαλύτερου δυνατού οφέλους για τον μεγαλύτερο δυνατό αριθμό ανθρώπων' Και η μετεξέλιξή του; “Μεγαλύτερη δυνατή ποσότητα υλικών αγαθών, για το μεγαλύτερο δυνατό αριθμών ανθρώπων” **ΑΠΟΛΥΤΗ** λοιπόν κυριαρχία της **ΥΛΙΚΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ**. Προμηθεϊκή **ΠΡΟΟΔΟΣ** λοιπόν μεταφράζεται πλέον σαν μόνο υλική πρόοδος.

(Η. Σκολιμόφσκι, 1984, σελ. 23)

Όσο και να φαίνεται επιφανειακά παράδοξο πάνω σ' αυτά τα θεμέλια στηρίχτηκαν και τα δύο κυρίαρχα οικονομικά μοντέλα. **Καπιταλισμός** και **Σοσιαλισμός**. Όταν ο Μαρξ διακήρηξε ότι το νέο πολιτικο-κοινωνικό σύστημα θα στηρίζεται στις γνώσεις και τις κατακτήσεις του παλιού καθεστώτος, ήταν

διαγεγραμμένη και η πορεία του νέου καθεστώτος. Γνώσεις που είχαν μετατραπεί σε πληροφορίες, η αξία σε οικονομικά εμπορεύματα, οι άνθρωποι σε εμπειρογνώμονες. Η ανθρώπινη σοφία κατάντησε πλήρης εξειδίκευση. Κι όμως, όπως ειρωνεύτηκε ο Φούλερ :

“Αν η φύση ήθελε να εξειδικευτούμε θα μας εφοδίαζε με ένα μικροσκόπιο στο ένα μάτι κι ένα τηλεσκόπιο στο άλλο.”

(Η. Σκολιμόφσκι, 1984, σελ. 31)

Ταυτόχρονα, στα πλαίσια της διαμόρφωσης της νέας κοσμοαντίληψης για την ανθρωποκεντρική φύση του κόσμου μας, διαμορφώθηκε και το κυρίαρχο οικονομικό μοντέλο. Η συνεχής συσσώρευση του κεφαλαίου διαμόρφωσε την “νομοτέλια” της παντοδυναμίας της οικονομίας και της ανάπτυξης πάνω σ’ όλες τις εξελίξεις. Το κέρδος αποτέλεσε τον κινητήριο μοχλό της ιστορίας, η υλική παραγωγή διαμόρφωσαν την ζωή, την δράση και τη σκέψη του σύγχρονου πολιτισμού μας. Και μοναδικά στοιχεία της υλικής παραγωγής ήταν το κεφάλαιο και η εργασία. Στοιχεία όπως το νερό, ο αέρας, το έδαφος, ο ορυκτός πλούτος, τα δάση δεν ήταν στοιχεία της παραγωγής. Αυτά μας τα προμηθεύει απλόχερα και δωρεάν η μητέρα φύση. Πάντα προνοεί για το μέλλον του ανθρώπου. Ετσι παρακολουθούμε αδιάφοροι την εγωϊστική εκμετάλλευση της Γης, την κατασπατάλωση του φυσικού πλούτου, την αλόγιστη λεηλασία και καταστροφή του βιολογικού κεφαλαίου. Ο απολογισμός της ως τώρα καταστροφικής δραστηριότητας του ανθρώπου αποδεικνύει την πλήρη αδιαφορία για τις μέλλουσες γενιές.

Και πλέον τίθεται επιτακτικά το αγωνιώδες ερώτημα : Τι γίνεται πλέον; Όταν ένας λαός, μια κοινωνία ή ένας πολιτισμός καταρρέουν, προβάλλει, αδιάκριτα η ανάγκη να ανανεωθεί η σκέψη και μάλιστα να μπουν καινούργια φιλοσοφικά θεμέλια. Να ανατραπούν οι κυρίαρχες αρχές, πάνω στις οποίες στηρίχτηκε, η πλάνη, η αμαρτία και ο παραλογισμός.

(Η. Σκολιμόφσκι, 1984, σελ. 35)

Στο κέντρο της προσοχής του οικολογικού κινήματος ή προβληματισμού είναι ολόκληρη η αντίληψη, ολόκληρη η τοποθέτηση των σχέσεων ανάμεσα στην ανθρωπότητα και τον περιβάλλοντα κόσμο και τελικά το θεμελιακό και προαιώνιο φιλοσοφικό ερώτημα : “Τι είναι η ανθρώπινη ζωή; Ζούμε για ποιο λόγο;”.

Η κυρίαρχη φιλοσοφία έχει δώσει ήδη την απάντηση. Ανάπτυξη επιστήμης και τεχνολογίας για την υλική ευημερία του ανθρώπου. Αναγωγή της “**λογικής της αγοράς**” στην πεμπουσία της ύπαρξης του πολιτισμού μας. Ανάδειξη των ατομικών προτιμήσεων σε κινητήριο μάντα της ανάπτυξης, με την διαμόρφωση μοντέλου “**καταναλωτών**” και μόνο. Εξοστρακισμός της πανανθρώπινης συνιστώσας του “**υπάρχω**” από τον οικονομικό παράγοντα του “**αποκτώ**”.

(Η. Σκολιμόφσκι, 1984, σελ. 38)

Στην απάντηση αυτή η **ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ** απαντά με την “**Λογική της Βιόσφαιρας**”. Επιγραμματικά προτείνει την αξιολόγηση των ανθρώπινων και εμπορευματικών αξιών. Πρεσβεύει στις αρχές ανάπτυξης με την συνεισφορά της Βιολογίας και της θερμοδυναμικής, οι οποίες μας παρέχουν την δυνατότητα να προσδιορίσουμε το ελάχιστο όριο καταπίεσης που ασκείται σ’ έναν οργανισμό και το μέγεθος της υποβάθμισής του. Δυνατότητα αναπαραγωγής του φυσικού περιβάλλοντος και η κάλυψη του “**κόστους του ανθρώπου**”. Ανατροπή της “**ανθρωποκεντρικής**” θεώρησης του κόσμου με την αντίληψη του οικολογικού ανθρωπισμού. Σύμφωνα μ’ αυτόν ο άνθρωπος είναι απλώς ένα μέρος μιας γενικότερης δομής, ένα κύτταρο του Σύμπαντος, ένα αξιοθαύμαστο δημιούργημα της φυσικής εξέλιξης. Ένα δημιούργημα όμως, που υπονομεύει συστηματικά τον δημιουργό του, απαρνείται την κοιτίδα του, καταστρέφει την φύση του.

(Η. Σκολιμόφσκι, 1984, σελ. 40)

Η επανατοποθέτηση, η αναθεώρηση των σχέσεών μας με τον κόσμο, η νέα κοσμοαντίληψη, όπως αυτή διαπραγματεύεται από την Οικολογία πρέπει να έχει τα εξής χαρακτηριστικά σύμφωνα με τον Σκολιμόφσκι :

1. Η οικοφιλοσοφία λογοδοτεί στη ζωή, σε αντίθεση με την σύγχρονη που λογοδοτεί στη γλώσσα.

Τα περισσότερα εγκλήματα, οικολογικά και τεχνολογικά, έχουν διαπιστωθεί στην δήθεν προσπάθεια για την προαγωγή της ανθρώπινης ζωής. Είναι όμως βέβαιο, δύσκολα η σύγχρονη φιλοσοφία να μπορεί να αντικρύζει κατάματα τα σημερινά ανθρώπινα ράκη :

“Που είναι η ζωή που χάσαμε στις ζήσης τη τυρβή;”

κραυγάζει ο Τ. Ελλιοτ.

(Η. Σκολιμόφσκι, 1984, σελ. 36)

2. Η Οικοφιλοσοφία σημαίνει έμπρακτη κατάφαση στις ανθρώπινες αξίες, στη φύση, στην ίδια την ζωή.

Εδώ η ακαδημαϊκή φιλοσοφία εκφράζει αφοσίωση στην αντικειμενικότητα, την συγκινησιακή αποδέσμευση, στα ψυχρά γεγονότα.

3. Η Οικοφιλοσοφία είναι πνευματικά ζωντανή.

Η πνευματικότητα που εδώ υποστηρίζεται είναι τόσο λεπτή έννοια που δύσκολα υπερασπίζεται. Είναι εκείνη η εκδήλωση του νου που εστιάζεται αυθόρμητα στη θέα ενός αγάλματος, στο άκουσμα ενός θροΐσματος, η προσπάθεια να κατανοήσει τα ανεξήγητα, να πλησιάσει τ' άστρα, να υπερβεί την συμβατότητα.

4. Είναι συνθετική και σφαιρική.

Ενώ η σύγχρονη φιλοσοφία είναι αποσπασματική και αναλυτική. Η αναγόρευση της επιστήμης και της τεχνολογίας, σαν το αναμφισβήτητο κριτήριο ερμηνείας και κατανόησης των φαινομένων, οδήγησε στην εξαντλητική εξειδίκευση, στην άρνηση της αλληλουχίας και αλληλεπίδρασης των φαινομένων αυτών. Επικράτηση της αντικειμενικότητας και της αναλυτικότητας. Αντίθετα η οικοφιλοσοφία σφαιρική και συνθετική, δέχεται την συνεχή ροή της ζωής, την απόλυτη ισορροπία του οικοσυστήματος. Αρνείται την απλή φυσική ή χημική περιγραφή των φαινομένων.

5. Συνδέεται με την οικονομία της ποιότητας της ζωής.

Ποιος είναι αυτός σήμερα που αμφιβάλλει ότι η πλήρης επικράτηση της οικονομίας της αγοράς, του ιδανικού της υλικής προόδου και την απόλυτη ταύτισή της με την ύπαρξη του ανθρώπου, την ευτυχία του, την πορεία του πολιτισμού μας. Αν θα έπρεπε να παραστήσουμε το δέντρο του σύγχρονου πολιτισμικού μας κοσμοείδωλου τότε θα λέγαμε ότι η εμπειριοκρατία είναι η ρίζα, η υλική πρόοδος, ο κορμός και τα κλαδιά και η οικονομία της προόδου αυτής ο

καρπός του.

6. Είναι πολιτικά συνειδητοποιημένη.

Βέβαια είναι και πολιτικά στρατευμένη, αλλά όχι με επιπόλαιο τρόπο. Η οικοφιλοσοφία είναι πολιτική με την αριστοτελική έννοια : ο άνθρωπος είναι πολιτικό ζώο, όχι επειδή ζητάει εξουσία, αλλά επειδή οι πράξεις του εγκυμονούν πολιτικές συνέπειες. Με λίγα λόγια παίρνουμε πολιτικές θέσεις όχι τόσο με τον τρόπο που ψηφίζουμε όσο με τον τρόπο που ζούμε.

7. Ενδιαφέρεται σοβαρά για την ευεξία της κοινωνίας.

Η κοινωνία είναι ένας από τους τρόπους της πνευματικής ύπαρξης του ανθρώπου. Προϋποθέτει κατ' ανάγκη την συνεργατικότητα, την αλληλεγγύη, τις διαπροσωπικές σχέσεις και επαφές. Η σύγχρονη κοινωνιολογία τοποθετεί την κοινωνία στο μικροσκόπιο και οι αναλύσεις είναι εξονυχιστικές. Απαιτείται μια κοινωνία **καταλύτης** στην προσπάθεια του ανθρώπου να υπερβεί τις συνιστώσες του, να υλοποιήσει την έννοια του **“υπάρχω”** σε αντίθεση με την εξωφρενική πραγματικότητα που έχει σαν σκοπό το **“αποκτώ”**. Και μόνο όποιος αποκτήσει τα κοινωνικώς αποδεκτά' καλύψει τις πλαστές ανάγκες, κρίνεται σαν κοινωνικό ον.

8. Δέχεται την υπευθυνότητα του ατόμου.

Απορρίπτει τον κόσμο των ειδικών, που μόνο έχουν το δικαίωμα να κρίνουν, να συσκέπτονται και να αποφασίζουν. Η οικοφιλοσοφία υποστηρίζει ότι εμείς είμαστε υπεύθυνοι για το κάθε τι, με την ουτοπιστική έννοια. Εδώ ταιριάζει απόλυτα το αγωνιώδες παραλήρημα του Καζαντζάκη :

*“Νιώθω υπεύθυνος που δεν κατάφερα
να αλλάξω τον κόσμο”.*

(Η. Σκολιμόφσκι, 1984, σελ. 57)

9. Ενδιαφέρεται ζωηρά για την υγεία.

Η Οικοφιλοσοφία υποστηρίζει, ότι το να βρισκόμαστε σε κατάσταση θετικής υγείας, σημαίνει να έχουμε καλές σχέσεις με τον

κόσμο.

“Η ιδέα του δικαιώματος στην υγεία πρέπει να αντικατασταθεί από την ιδέα της ηθικής υποχρέωσης να διαφυλάσσει κανείς την υγεία του”.

(Τζ. Νόουλς)

(Η. Σκολιμόφσκι, 1984, σελ. 61)

Μέσα στα πλαίσια των αρχών αυτών, η φροντίδα του ατόμου για την υγεία του σημαίνει την ανάληψη ευθύνης, για το κομμάτι εκείνο του σύμπαντος, που του είναι πιο κοντά, σημαίνει την έκφραση ευλάβειας προς την ζωή μέσα από το ίδιο το άτομο. Σημαίνει αναγνώριση για την ιερότητα της ζωής. Αντίθετα, η σύγχρονη αντίληψη για την ζωή έχει σχέση με την απάντηση που ο πολιτισμός μας έχει δώσει στο ερώτημα **γιατί ζούμε**. Είναι αυτονόητο ότι δεν μπορεί να ζει κανείς αν δεν μπορεί να αποκτήσει, τα υλικά αγαθά που του προσφέρει η τεχνολογία ή όταν δεν είναι δυνατό να συμμετάσχει στην παραγωγική διαδικασία. Το εξωφρενικό είναι ότι, ενώ δαπανώνται δισεκατομμύρια για την παράταση ζωής του ανθρώπου, όταν παρέλθει σε κάποια ηλικία, τότε τα ηλικιωμένα αυτά άτομα είναι άξια μόνο για τα γηροκομεία και το περιθώριο της κοινωνίας.

10. Η Οικοφιλοσοφία έχει περιβαλλοντική και οικολογική συνείδηση.

Όταν μιλάμε για οικολογική συνείδηση δεν πρέπει να περιοριζόμαστε μόνο στην διατήρηση κάποιων στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά κυρίως συναίσθηση του γεγονότος ότι είμαστε προέκταση της φύσης και η φύση του εαυτού μας.

(Η. Σκολιμόφσκι, 1984, σελ. 42 - 62)

Τα χαρακτηριστικά της Οικοφιλοσοφίας αναφέρονται στις πιο πάνω σελίδες.

Το ουσιαστικότερο μήνυμα της οικοφιλοσοφίας είναι το γεγονός ότι δεν μπορούμε να επηρεάσουμε το κάθε στοιχείο της κοινωνικής, ιδιωτικής, πνευματικής, οικολογικής και πολιτικής ζωής μας χωριστά, παρά μόνο επηρεάζοντάς τα όλα μαζί.

(Η. Σκολιμόφσκι, 1984, σελ. 66)

Πρέπει, να δούμε την εποχή που έρχεται σαν εποχή της διατήρησης.

Πρέπει, να βλέπουμε τον κόσμο σαν ναό, στον οποίο παραβρισκόμαστε ταυτόχρονα σαν προσκυνητές και σαν ιερείς.

Πρέπει, να θεωρούμε την γνώση σαν μεσολαβήτρια ανάμεσα σε μας και τις δημιουργικές δυνάμεις της εξέλιξης. Γνώση όχι για την ανάλυση αλλά για την διατήρηση της πνευματικής και φυσικής ισορροπίας μας.

(Η. Σκολιμόφσκι, 1984, σελ. 69)

Ενα μέρος της ευθύνης μας για την διατήρηση της περιβαλλοντολογικής μας κληρονομιάς είναι να ζούμε υπεύθυνα. **“Ζω υπεύθυνα”** σημαίνει **“φροντίζω για το περιβάλλον μου”**. Οι μελλοντικές γενιές δεν πρέπει να κληρονομήσουν απ’ εμάς ερήμωση και καταστροφή. Η Ελλάδα να δείξει και πάλι ότι μπορεί να είναι παράδειγμα για τ’ άλλα έθνη, φροντίζοντας για το περιβάλλον της. Οι Αρχαίοι Θεοί εξακολουθούν να μας κοιτάζουν’ και η Αρχαία Σοφία περιμένει αυτόν που θα την ανακαλύψει ξανά.

(Η. Σκολιμόφσκι, 1984, σελ. 12)

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Σ' αυτήν την ενότητα έγινε αναφορά στην φιλοσοφία της οικολογίας. Η οικοφιλοσοφία, σφαιρική και συνθετική είναι μια φιλοσοφία που δέχεται την ροή της ζωής, μια φιλοσοφία περιεκτική, ιεραρχική και κονονιστική. Σε σχέση με τον άνθρωπο κηρύσσει την αυτοπραγμάτωση, σε σχέση με τον κόσμο την συμβίωση.

Επιμένει ότι καθήκον του ανθρώπου είναι, να ανακαλύψει ξανά το νόημα της ζωής, σε σχέση με το νόημα του σύμπαντος. Όταν ένας λαός, μια κοινωνία ή ένας πολιτισμός καταρρέουν, προβάλλει αδιάκριτα η ανάγκη, να ανανεωθεί η σκέψη και μάλιστα να μπουν καινούργια φιλοσοφικά θεμέλια. Να ανατραπούν οι κυρίαρχες αρχές, πάνω στις οποίες στηρίχτηκε, η πλάνη, η αμαρτία και ο παραλογισμός.

Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε το υπαρξιακό φιλοσοφικό ερώτημα που τέθηκε αιώνες πριν : ***“Τι είναι ανθρώπινη ζωή; Ζούμε για ποιο λόγο;”*** Ένα μέρος της ευθύνης μας για την διατήρηση της περιβαλλοντικής μας κληρονομιάς είναι να ζούμε υπεύθυνα. ***“Ζω υπεύθυνα”*** σημαίνει ***“φροντίζω για το περιβάλλον μας”***.

Οι μελλοντικές γενιές δεν πρέπει να κληρονομήσουν από μας ερήμωση και καταστροφή. Η Ελλάδα να δείξει και πάλι ότι μπορεί να είναι παράδειγμα για τα άλλα έθνη φροντίζοντας για το περιβάλλον.

Η Ειρήνη, ο Ιησούς και το πουλί.

***Καθόταν ο Ιησούς κοντά στο ποτάμι, στην ρίζα ενός δέντρου και περίμενε την μητέρα του. Δίπλα στο αυτί του, πάνω σ' ένα κλαδί που το σάλεψε ανάλαφρα το φώς ή το αγέρι κελάδαγε ένα πουλί. Από το ράμφος του έσταζαν διάφανες τρίλιες στο ποτάμι που κύλαγε. Χαμογελούσε ο Ιησούς. Περίμενε την μητέρα του να του φέρει δύο δάκτυλα μαύρο ψωμί.
Η ζωή είναι όμορφη.***

Νικηφόρος Βρεττάκος

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ

Οικολογική καταστροφή που προμνηνείται από τους αρχαίους προφήτες

Ολοι μας έχουμε ακούσει για την απειλή μιας οικολογικής καταστροφής. Αυτό όμως συνεχίζει να παραμένει μόνο ένας ήχος στα αυτιά όλων μας. Εξίσου μεγάλος είναι και ο βαθμός της ενοχής μας. Απειλείται ολόκληρος ο κόσμος μας και απειλείται από μας τους ίδιους, που είμαστε κομμάτια αυτής της φύσης.

Από τα βάθη των αιώνων μέχρι σήμερα κάθε λογής προφήτες πρόβλεψαν την συντέλεια του κόσμου από φωτιά, κατακλυσμό, παγετώνα, αστρική σύγκρουση ή άλλα καταστροφικά αίτια. Ανήκαν είτε στην κατηγορία θρησκευτικών και μυστικιστικών προσωπικοτήτων, που σε στιγμές έμπνευσης οραματίστηκαν την τελική καταστροφή και πέθαναν πολύ πριν συμβεί η πραγματοποίησή της, είτε στην κατηγορία των επιστημόνων και ερευνητών που βασισμένοι στα αστρονομικά, γεωλογικά, μετεωρολογικά και οικονομικά δεδομένα, προδιαγράφουν μια καταστροφή σε πολύ μεγαλύτερη έκταση από εκείνη που πρόβλεψαν οι προφήτες.

Οι σύγχρονοι προφήτες - ερευνητές θεωρούν την τελική καταστροφή αναπόφευκτη, εξαιτίας της εξάντλησης των φυσικών αποθεμάτων, της ασυγκράτητης εκβιομηχάνισης του υπερπληθυσμού, της ανεπάρκειας τροφίμων, των κλιματολογικών διαταραχών, της μόλυνσης της ατμόσφαιρας και της δηλητηρίασης των ωκεανών, που αδυνατούν πλέον να ανανεώσουν τον βιολογικό κύκλο. Τα φαινόμενα αυτά είναι ήδη γνωστά και θα αποκτήσουν οξύτερη μορφή προς τα τέλη του αιώνα μας, δηλαδή γύρω από το 2000 μ.χ.

Παράλληλα δεν λείπουν και αυτοί που φοβούνται τα αποτελέσματα ενός θερμοπυρηνικού πολέμου, ικανού να μεταμορφώσει τον πλανήτη μας σε ένα “λαμπρό και βραχύβιο ήλιο” σύμφωνα με την άποψη ορισμένων θεωρητικών.

Το ένα μετά το άλλο τα έθνη αποκτούν χρόνο με το χρόνο το πυρηνικό τους οπλοστάσιο. Στην περίπτωση αυτή δεν χρειάζεται πόλεμος για να δηλητηριάσουν και να καταστρέψουν τον πλανήτη, αρκούν μόνο οι πυρηνικές δοκιμές.

Στην Αποκάλυψη αναφέρονται πολλά, οι Ευαγγελιστές Λουκάς, Ιωάννης, Ματθαίος, Μάρκος, ο Κοσμάς ο Αιτωλός και ο Νουστράδαμος είναι μερικοί από τους ανθρώπους, που έζησαν δεκάδες χρόνια πριν και οραματίστηκαν ή πρόβλεψαν την τελική καταστροφή. Εγιναν, γίνονται και θα γίνουν όσα και όπως τα περιγράφει η Αποκάλυψη.

“Και εγένετο αίμα ως νεκρούκαι πάσα ψυχή ζώσα και απέθανε εν τη θάλασσα. Δεύτερος άγγελος κατόπιν εντολής του Θεού, χύνει και αυτός την φιάλη του εις τη θάλασσα και ιδού η τιμωρία, η θάλασσα μεταβλήθει εις αίμα όμοιον με το αίμα φονευθέντος ανθρώπου και ζώσα ύπαρξη η οποία ζει εντός της θάλασσας απέθανεν”

(Αποκάλυψη Ιωάννη. Εκδόσεις Σωτήρ, Αθήνα 1974)

Παρατηρούμε λοιπόν, ότι οι αρχαίες προφητείες που διατυπώθηκαν δεκάδες χρόνια πριν, επαληθεύονται στην σημερινή εποχή. Η θάλασσα “που βλέπουμε να κυματίζει” δεν είναι πια κρυστάλλινη, παρά μονάχα στους στίχους των ποιητών. Όλο και πιο συχνά μιλάμε για μολυσμένη θάλασσα και μαύρες πετρελαιοκηλίδες. Ο κόσμος της θάλασσας έχει σταδιακά υποβαθμιστεί από την βιομηχανική ανάπτυξη. Όλα τα κράτη εδώ και μερικές δεκάδες χρόνια, θεωρούν τους ωκεανούς σαν τεράστια δοχεία απορριμάτων. Σ’ αυτόν ρίχνουμε όλα τα “ενοχλητικά” προϊόντα : απόβλητα υπονόμων, απορρυπαντικά, πετρέλαιο ακόμη, και ραδιενεργά κατάλοιπα. Η θάλασσα έχει καταντήσει ο μεγάλος υπόνομος της βιομηχανίας. Οι άνθρωποι δεν απαλλάσσονται από τις συνέπειες που προκαλούν, αφού, συχνά κολλούν διάφορες ασθένειες από την μόλυνση. Οι μαύρες πετρελαιοκηλίδες ολοένα και πιο συχνά αποτελούν τις θεαματικότερες αλλά και καταστροφικότερες αιτίες ρύπανσης της θάλασσας, ενώ ο τουρισμός ολοκληρώνει την καταστροφή στα παράλια, όπου τσιμεντένιοι τοίχοι ορθώνουν ένα εχθρικό σύνορο, ανάμεσα στον κόσμο μας και στον κόσμο της θάλασσας.

Οι τροφικές αλυσίδες είναι όλο και πιο δηλητηριασμένες από τα τοξικά λύματα, το πλαγκτόν κατακρατεί τα εντομοκτόνα, τα ψάρια φθείρονται από τις ρυπαντικές ουσίες. Αλλωστε, οι περισσότεροι από μας, είμαστε μάρτυρες αντικρύζοντας χιλιάδες ψόφια ψάρια, να επιπλέουν στο νερό με την κοιλιά τους στον αέρα.

“Τρίτος άγγελος εκχύνων και αυτός το περιεχόμενο της φιάλης τιμωρεί τον άνθρωπο εις τον εκ δίψης

Θα λέγαμε θάνατον, αφού τα ύδατα των πηγών και των ποταμών μεταβλήθησαν εις αίμα.”
(Αποκάλυψη Ιωάννου, Αθήνα 1974)

Και φτάνουμε στο σήμερα όπου η έλλειψη νερού αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα παγκόσμιου ενδιαφέροντος αφού απειλείται ολόκληρη η γη, από καυσωνα και ξηρασία. Μάλιστα στην χώρα μας, τα δύο, τρία τελευταία χρόνια, το πρόβλημα της λειψυδρίας είναι έντονο. Από την μια οι κλιματολογικές συνθήκες και από την άλλη η μεγάλη αύξηση του πληθυσμού και η μόλυνση των νερών, μας έχουν οδηγήσει στο φαινόμενο της λειψυδρίας. Το νερό έχει κατακτήσει ένα είδος πολυτελείας. Πολλά παιδιά θεωρούν το νερό ίδιο με το αναψυκτικό, αφού βλέπουν τους γονείς τους να αγοράζουν από το σούπερ-μάρκετ μαζί με τα αναψυκτικά και μεταλλικό νερό. Και πολύ εύστοχα μπορεί να αναρωτηθεί κανείς : Πως γίνεται να ‘χουμε έλλειψη νερού, αφού αυτό το υγρό είναι τόσο άφθονο;

Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί μια αισθητή μείωση των βροχοπτώσεων, ενώ οι ποσότητες νερού που χρειάζεται ο άνθρωπος όλο και μεγαλώνουν. Η μόλυνση επίσης των νερών τα καθιστά ακατάλληλα για χρήση από τους ανθρώπους, αλλά και τις βιομηχανίες. Συχνά ακούμε στην τηλεόραση, πως λόγω έλλειψης νερού, πρέπει να παρθούν κάποια περιοριστικά μέτρα. Τα ατομικά μέτρα που προτείνουν δεν αρκούν. Η αποτελεσματικότητά τους - που εξαρτάται από τον καθένα μας προσωπικά - είναι περιορισμένη. Ωπωσδήποτε πρέπει να παρθούν πιο ριζικά μέτρα για να αυξηθούν οι ποσότητες του νερού.

Τέταρτος άγγελος επεφύλασε δια τους ανθρώπους του Αντίχριστου μια από τις σκληρότερες τιμωρίες. Το άδειασμα της τέταρτης φιάλης επάνω στον ήλιο είχε σαν αποτέλεσμα να κατακαούν με την θερμότητά του οι άνθρωποι της γής”

(Αποκάλυψη Ιωάννου, Αθήνα 1974)

Ίσως κάπου εδώ αποκαλύπτονται τα σημάδια του σύγχρονου καιρού μας. Ο πλανήτης μας έχει μεταβληθεί σ’ ένα τεράστιο θερμοκήπιο όπου η τρύπα του όζοντος είναι η κύρια αιτία. Οι ακτίνες του ήλιου είναι αδύνατο να συγκρατηθούν προκαλώντας τεράστιες και δυσμενείς συνέπειες όχι μόνο για την υγεία του ανθρώπου αλλά γενικότερα για την ίδια την ατμόσφαιρα που μας περιβάλλει. Ο άνθρωπος θεωρούσε την ατμόσφαιρα τόσο τεράστια που δεν

υπήρχε περίπτωση να την βλάψει. Και έτσι συνέχεια την κακομεταχειριζόμαστε και την μολύνουμε.....Και τώρα είναι πολύ αργά. Εχουμε φτιάξει ένα θερμοκήπιο γύρω από αυτόν τον κόσμο, ένα θερμοκήπιο από διοξείδιο του άνθρακα. Ο πλανήτης μας θα γίνεται θερμότερος, ώσπου θα γίνει σαν την Αφροδίτη. Όταν έρθει αυτός ο καιρός ο βόρειος και ο νότιος πόλος, θα είναι τόσο θερμοί όσο είναι σήμερα η τροπική ζώνη, και όσο για τον υπόλοιπο κόσμο δεν θα μπορέσει να συντηρήσει καμιά μορφή ζωής, εκτός από έντομα και ψυχρόαιμα ζώα.

Στην συνέχεια η Αποκάλυψη του Ιωάννη αναφέρει, ότι :

“ισχυροί σεισμοί θα ξεσπάσουν στη γη, θα κοκκινήσει η σελήνη, θα κλειδωνιστεί ο έναστρος ουρανός. Ολα θα καταστραφούν και το κέντρο των αναστατώσεων θα είναι ο φυσικός κόσμος”.

(Αρχιμ. Γουβάλη Δανιήλ. Ερμηνία της Αποκάλυψης Εκδόσεις Πουρνάρα)

Η καταστροφή του λοιπόν, ίσως σημαίνει και την γενικότερη καταστροφή. Ολοι φοβόμαστε από την απειλή ενός πυρηνικού πολέμου και θα σημαίνει το τελειωτικό “μπαμ” όλης της ανθρωπότητας, ποτέ όμως δεν αναλογιστήκαμε ότι οι καταχρήσεις μας και η ίδια η επινόηση και εφαρμογή της τεχνολογίας συντελούν στον σταδιακό αφανισμό όλων μας πάνω στη γη.

Τα παραπάνω λόγια του Ιωάννη, ίσως να μας προμυθήσουν την επανάληψη της παγκόσμιας καταστροφής που περιγράφονται στη Βίβλο, πιο συγκεκριμένα στη Γένεση.

“Εγώ δε, ιδού, εγώ επιφέρω τον κατακλισμό των υδάτων επί της γης, δια να εξολοθρεύσω πάσαν σάρκαν έχουσα εν αυτή πνεύμα ζωής υποκάτω του ουρανού’ παν ότι είναι επί της γης, θέλει αποθάνει.”

.....”Και απέθανεν σαρξ κινούμενη επί της γης, των πτηνών και των κτηνών και των ζώων και πάντων των ερπετών, των ερπόντων επί της γης και πάσαν άνθρωπος. Εκ πάντων των όντων επί της ξηράς, πάντα όσα είχαν πνοήν ζωής εις τους μυκτήρας αυτών απέθανον. Και εξελείφθη παν υπάρχον επί του προσώπου της γης, από ανθρώπους εως κτήνους, εως ερπετού και εως πτηνού του ουρανού και εξελείφθησαν από της γης’ έμενε δε μόνον ο Νώε, και όσα ήσαν μετά αυτού εν τη κιβωτό.”

(Αρχμ. Δημοπούλου Γ. Γεωργίου Δεύτερη Παρουσία και ο Αντίχριστος. Εκδόσεις Σωτήρ)

Τότε, ο Κύριος διέταξε τον Νώε να μαζέψει τα πλάσματα και τους ανθρώπους που έμελλε να μπουν στην κιβωτό, αυτούς που θα γλίτωναν από τον παγκόσμιο αφανισμό.

Σήμερα, υποστηρίζεται ότι παρόμοια διάσωση μπορεί να συμβεί με τα διαστημόπλοια, όπου θα αποτελούν την κιβωτό του εικοστού αιώνα και θα διασώσουν την ανθρωπότητα μεταφέροντας την σε άλλον πλανήτη.

Σάλπισε ο πρώτος άγγελος, και ήρθε χαλάζι και φωτιά ανακατωμένα με αίμα και ρίχτηκαν πάνω στη γη. Και κατακάηκε το ένα τρίτο της γης και το ένα τρίτο των δέντρων και κάθε χλωρό χορτάρι.

Σάλπισε και ο δεύτερος άγγελος, και κάτι σαν μεγάλο βουνό που καιγόταν ρίχτηκε στην θάλασσα. Το ένα τρίτο της θάλασσας έγινε αίμα, πέθανε το ένα τρίτο από τα ζωντανά πλάσματα που είναι στην θάλασσα και καταστράφηκε το ένα τρίτο από τα πλοία.

Σάλπισε και ο τρίτος άγγελος, και έπεσε απ' τον ουρανό ένα μεγάλο αστέρι που καιγόταν σαν λαμπάδα. Έπεσε στο ένα τρίτο από τα ποτάμια και τις πηγές. Το όνομα του αστεριού ήταν Αψιθιά, και πίκρισε το ένα τρίτο των υδάτων, και πολλοί άνθρωποι πέθαναν, γιατί το νερό έγινε φαρμάκι.

Σάλπισε και ο τέταρτος άγγελος, και χτυπήθηκε το ένα τρίτο του ήλιου, το ένα τρίτο της σελήνης και το ένα τρίτο από τα αστέρια για να σκοτεινιάσουν κατά το τρίτο τους. Έτσι η μέρα έχασε το φως της κατά το ένα τρίτο, το ίδιο και η νύχτα. Τότε είδα ένα μεγάλο αετό να πετάει μεσουρανίς και άκουσα να λέει με δυνατή φωνή: ***“Αλίμονο, αλίμονο! Αλίμονο σ’ αυτούς που κατοικούν στη γη, όταν θα ακουστεί ο ήχος της σάλπιγγας των τριών αγγέλων που απομένουν ακόμα να σαλπίσουν.”***

Σάλπισε και ο πέμπτος άγγελος, και είδα ένα αστέρι να πέφτει από τον ουρανό στη γη, του δόθηκε το κλειδί του πηγαδιού που οδηγεί στην άβυσσο. Το αστέρι άνοιξε το πηγάδι της άβυσσου απ' όπου βγήκε ένα αναμμένο καμίνι, ο ήλιος και η ατμόσφαιρα σκοτεινίασαν απ' τον καπνό του πηγαδιού. Από τον καπνό βγήκαν ακρίδες πάνω στην γη, στις οποίες δόθηκε εξουσία, σαν την εξουσία που έχουν οι σκορπιοί της γης. Τους δόθηκε η εντολή να μην βλάψουν το χορτάρι της γης, ούτε κανένα φυτό χλωρό, ούτε κανένα δέντρο, παρά μονάχα τους ανθρώπους εκείνους που δεν έχουν την σφραγίδα του θεού στα μέτωπά τους. Αυτούς που πήραν την εντολή να μην τους σκοτώσουν, αλλά μόνο να τους αφήσουν να βασανιστούν πέντε μήνες.

Το βάσανό τους θα είναι σαν τον πόνο που προκαλεί ο σκορπιός όταν

τσιμπήσει τον άνθρωπο. Εκείνες τις μέρες θα αποζητούν οι άνθρωποι το θάνατο και ο θάνατος δεν θα έρχεται. Θα παρακαλούν να πεθάνουν και ο θάνατος θα απομακρύνεται από αυτούς.

Οι ακρίδες έμοιζαν στην εμφάνιση με άλογα έτοιμα για πόλεμο. Πάνω στα κεφάλια τους είχαν κάτι σαν στεφάνια που έμοιαζαν χρυσά, και τα πρόσωπά τους ήσαν σαν πρόσωπα ανθρώπων. Είχαν μαλλιά των γυναικών, και τα δόντια τους ήσαν σαν των λονταριών. Κι είχαν θώρακες που έμοιαζαν με σιδερένιους, και το πλατάγισμα των φτερών τους έμοιαζε με το θόρυβο αρμάτων που τρέχουν για πόλεμο δεμένα σε πολλά άλογα. Είχαν ουρές σαν των σκορπιών και κεντριά, στις ουρές τους βρισκόνταν η δύναμή τους να βασανίζουν τους ανθρώπους για πέντε μήνες, βασιλιά τους έχουν τον άγγελο της αβύσσου, το όνομά του είναι εβραϊκά Αβαδδών και ελληνικά Απόλλων, δηλαδή καταστροφέας.

Το ένα το αλίμονο πέρασε, ύστερα απ' αυτό ακολουθούν άλλα δύο αλίμονο.

Σάλπισε και ο έκτος άγγελος, και άκουσα μια φωνή από τις τέσσερις γωνίες του χρυσού θυσιαστηρίου, που βρισκόταν μπροστά στο θεό, να λέει στον έκτο άγγελο που κρατούσε την σάλπιγγα : **“λύσε τους τέσσερις αγγέλους που είναι δεμένοι στο μεγάλο ποταμό, τον Ευφράτη”**. Λύθηκαν τότε οι τέσσερις άγγελοι που είχαν προετοιμαστεί για την συγκεκριμένη αυτή ώρα και μέρα και μήνα και χρονιά να σκοτώσουν το ένα τρίτο των ανθρώπων. Άκουσα πως το ιππικό του στρατού ήταν διακόσια εκατομμύρια. Τα άλογα και οι καβαλάρηδες που είδα στο όραμά μου φορούσαν θώρακες κόκκινους σαν φωτιά, γαλαζωπούς σαν τον υάκινθο και κίτρινους σαν το θειάφι. Τα κεφάλια των αλόγων ήταν σαν του λιονταριού και από τα στόματά τους, εξολοθρεύτηκε το ένα τρίτο από τους ανθρώπους. Η δύναμη των αλόγων βρισκόταν στο στόμα τους και στις ουρές τους, γιατί οι ουρές τους έμοιαζαν με φίδια και είχαν κεφάλια που σκόρπιζαν τον θάνατο.

Ωστόσο οι υπόλοιποι άνθρωποι, όσοι δεν εξολοθρεύτηκαν απ' αυτές τις συμφορές, δεν μετανόησαν που λάτρευαν τα είδωλα, δεν έπαψαν να προσκυνούν τα δαιμόνια και τα χρυσά, τα ασημένια, τα χάλκινα, τα πέτρινα και τα ξύλινα είδωλα, που μήτε να βλέπουν μήτε ν' ακούν μήτε να περπατούν μπορούν. Και δεν μετανόησαν για τα φονικά τους ούτε για τις μαγγανείες τους ούτε για την πορνεία τους ούτε για τις κλεψιές τους.”

(Αποκάλυψη του Ιωάννη στην “Καινή Διαθήκη”. Μετάφραση
Τρεμπέλα, εκδόσεις “Σωτήρ” Αθήνα 1974,
σελ. 1010 - 1012)

Το ίδιο αποκαλυπτικές είναι και οι επτά φιάλες της οργής του Θεού :
Και άκουσα μια δυνατή φωνή από τον ναό να λέει στους επτά αγγέλους :

“Πηγαίνετε και αδειάστε στην γη τις εφτά φιάλες της οργής του Θεού”

Εφυγε ο πρώτος και άδειασε τη φιάλη του στη γη. Και παρουσιάστηκε μια επώδυνη και κακοήθης πληγή στους ανθρώπους που είχαν το σημάδι του θηρίου και προσκυνούσαν το άγαλμά του.

Ο δεύτερος άγγελος άδειασε τη φιάλη του στη θάλασσα και το νερό έγινε στο αίμα του νεκρού, και κάθε ζωντανή ύπαρξη στην θάλασσα απέθανε.

Ο τρίτος άδειασε την φιάλη του στα ποτάμια και στις πηγές των υδάτων, και το νερό έγινε αίμα.

Ο τέταρτος άδειασε την φιάλη του πάνω στον ήλιο, που του δόθηκε η άδεια να κατακάψει τους ανθρώπους.

Ο πέμπτος άδειασε την φιάλη του στο θρόνο του θηρίου. Σκοτάδι απλώθηκε παντού πάνω στο βασίλειο του και οι άνθρωποι δάγκωσαν την γλώσσα τους από τον πόνο.

Ο έκτος άγγελος άδειασε την φιάλη του στον ποταμό του Ευφράτη. Το ποτάμι ξεράθηκε.

Ο έβδομος άγγελος άδειασε την φιάλη του στον αέρα. Και έγιναν αστραπές και βροντές και φωνές και έγινε μεγάλος σεισμός.

(Αποκάλυψη του Ιωάννη στην “Καινή Διαθήκη”. Μετάφραση Τρεμπέλα, εκδόσεις “Σωτήρ” Αθήνα 1974)

Όλα αυτά αποκαλύπτουν και τα σημάδια του σύγχρονου καιρού μας. Μας μιλούν για την μόλυνση των ωκεανών, για την καταστροφή των δασών, για την μόλυνση των λιμνών και των ποταμών, για την ρύπανση της ατμόσφαιρας.

Ο Ευαγγελιστής Λουκάς υπογραμμίζει ότι η καταστροφή θα προηγηθεί της τελικής κρίσης και αποδίδει μια ανάλογη προφητεία με αυτή της Αποκάλυψης :

“ Ο ήλιος θα χάσει την λάμψη του και θα σκοτιστεί η σελήνη δεν θα δώσει το φως της και τα άστρα θα πέσουν από τον ουρανό και οι ουράνιες δυνάμεις των αγγέλων που θα συγκρατούν την τάξη του σύμπαντος, θα σαλευτούν και θα μετακινηθούν και η παρούσα μορφή του κόσμου θα παρέλθει και θα ανακαινιστεί το σύμπαν.....

.....Επάνω στην γη θα παρατηρηθεί και θα επικρατήσει μεγάλη στεναχώρια και αδημονία που θα καταλάβει τα έθνη, τα οποία λόγω του θορύβου των βίαιων κυμάτων της θάλασσας τα οποία θα ορμούν για να καταπλημμυρίσουν την γη, θα κυριευτούν από μεγάλη απορία και αμηχανία επειδή δεν θα ξέρουν πως να προφυλαχθούν και θα

λιποθυμούν και θα χάνουν τις αισθήσεις τους και θα γίνονται σαν νεκροί πολλοί άνθρωποι.”

(Ευάγγελιο Λουκά, Μετάφραση Π. Τρέμπελα. Εκδόσεις Σωτήρ)

Χαρακτηριστικές είναι οι προφητείες του Κοσμά του Αιτωλού που αποδίδουν ότι η καταστροφή του φυσικού μας κόσμου συντελεί στην δική μας τελική καταστροφή. (Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι όλες οι προφητείες του Κοσμά του Αιτωλού έχουν παρθεί από το βιβλίο “Διδαχαί και Προφητείες”, Αθήνα 1991)

“Ω, ευλογημένο βουνό, πόσες ψυχές γυναικόπαιδα θα σώσεις όταν έλθουν τα χαλεπά τα χρόνια.”

Πραγματικά η ιστορία της Ελλάδας αποδεικνύει ότι στην διάρκεια διάφορων πολέμων, οι άνθρωποι καταφεύγουν στα βουνά όχι μόνο για να πολεμήσουν τον εχθρό, όπως στην Τουρκοκρατία τους αρματωλούς και κλέφτες, αλλά και για να σωθούν από την πείνα, όπως γίνονταν στην Κατοχή που για να μην πεθάνουν από την πείνα στις πόλεις κατάφευγαν στην ύπαιθρο και στα βουν. Με αυτήν την προφητεία ο Κοσμάς ο Αιτωλός προειδοποιεί, ότι θα ξανάρθουν δύσκολα χρόνια, αλλά ταυτόχρονα δείχνει στους ανθρώπους και το δρόμο προς την σωτηρία τους : Τα βουνά

“Οι άνθρωποι θα μείνουν πτωχοί γιατί δεν θα έχουν αγάπη για τα δέντρα”

Για μια ακόμη φορά η Ορθοδοξία μας εκπλήσσει με την πρωτοπορία και την προοδευτικότητα της ιδεολογίας της, η οποία πριν από τόσους αιώνες είχε τονίσει την πραγματική σχέση μεταξύ ανθρώπου και περιβάλλοντος, η οποία δεν είναι σχέση κυρίαρχου - υποτελούς, αλλά είναι μια σχέση ισοτιμίας και δυναμικής αλληλεξάρτησης. Ετσι που αν το ένα μέρος της σχέσης καταστραφεί το άλλο θα μείνει φτωχό και εξασθενημένο. Ο άνθρωπος για αιώνες είχε θέσει σαν σκοπό του να κυριαρχήσει πάνω στην φύση και με την συμπεριφορά του, την κατάστρεφε και την καταστρέφει συνεχώς. Ο άνθρωπος δεν είχε αντιληφθεί πως η φύση είναι ο σύντροφος, ο ενισχυτής του και ο υπερασπιστής του και πως η έλλειψη αγάπης από την πλευρά του και η πλεονεξία θα οδηγούσε κάποια στιγμή στην καταστροφή του περιβάλλοντος και τότε ο άνθρωπος θα έμενε μόνος και φτωχός.

“Πολλοί θα χαθούν από την πείνα”

Ηδη σήμερα στην Αιθιοπία, έχει πέσει τρομερή πείνα και έχει επισήμως διαπιστωθεί ότι πέθαναν από πείνα και διάφορες λιομώδης νόσους, περίπου 500.000 άνθρωποι ετησίως.

“Οι Πλούσιοι θα γίνουν πτωχοί θα πεθάνουν από την πείνα”

Τα περισσότερα κράτη της γης φτωχαίνουν και η πείνα στις έσχατες ημέρες θα αυξάνεται συνεχώς.

“Πολλά θα συμβούν και οι πολιτείες θα καταντήσουν σαν παράγκες”

“Θα έρθει καιρός που θα δείτε τρεις και τέσσερις φαμελιές μέσα σ’ ένα σπίτι”

Μήπως αυτή είναι μια έμμεση αναφορά στα σημερινά διαμερίσματα όπου ζούμε;

“Μια χούφτα μάλαμα, μια χούφτα αλεύρι.”

“Αν βρίσκουν στο δρόμο ασήμι δεν θα σκύβουν να το πάρουν, για ένα στάχυ όμως θα σκοτώνονται ποιος θα το πρωτοπάρει.”

Οι δύο τελευταίες προφητείες, μας δείχνουν πως μειώνεται η αξία του χρήματος σε περιόδους πείνας, όπως είχε γίνει στην Κατοχή του 1940 στην Ελλάδα.

Επίσης ο Κοσμάς ο Αιτωλός είχε προφητεύσει και την εφεύρεση του αυτοκινήτου :

“Θα δείτε στον κάμπο αμάξι χωρίς άλογα, να τρέχει γρηγορότερα από λαγός.”

Τα καύσιμα που χρησιμοποιούμε σήμερα είναι τέτοια που τα απορρίματα όπως ο μόλυβδος από τις εξατμίσεις των αυτοκινήτων απορροφούνται από τους ζωντανούς οργανισμούς και συγκεντρώνονται στην αλυσίδα των ειδών διατροφής. Οι περισσότεροι άνθρωποι, φαίνεται να μην το συνειδητοποιούν

και αντιδρούν πολύ συχνά με διάφορες φυγές που δημιουργούν φαύλους κύκλους. Σπεύδουν να βγουν στους δρόμους κάθε Σαββατοκύριακο αναζητώντας “φρέσκο” αέρα, παράγοντας έτσι άφθονα καυσαέρια και αναπνέονται τα καυσαέρια των άλλων αυτοκινήτων.

*“Αμπελάκια μην φυτεύεται διότι θα χαλάσουν καθώς
εκείνα στην Δρυηνούπολη”*

*“Καλότυχοι σεις, οι οποίοι εβρεθήτε εδώ πάνω εις τα ψηλά
βουνά, διότι αυτά θα σας φυλάξουν από πολλά δεινά’ θα
ακούτε και θα βλέπετε τον κίνδυνο. Τρεις ώρες ή τρεις μέρες
θα υποφέρεται.”*

*“Ζώα δεν θα μείνουν θα τα φάνε. Φάτε και σεις μαζί μ’αυτους.
Στη Τσουμέρκα θα πάρετε σπόρο.”*

“Από ψηλά, μέσα από το λιμάνι, θα ‘ρθει ο χαλασμός.”

*“Όταν πέσει ο κλώνος (που είναι στημένος σταυρός) θα γίνει
μεγάλο κακό που θα ‘ρθει από το μέρος όπου θα δείξει ο κλώνος
και όταν θα πέσει το δέντρο θα γίνει μεγαλύτερο κακό.”*

Διαβάζοντας τις προφητείες του Κοσμά του Αιτωλού μπορεί να μας “γεννηθεί” το αίσθημα πως η συντέλεια του κόσμου πλησιάζει. Η επιβίωση μας πάνω στον πλανήτη αυτό, γίνεται ολοένα και πιο δύσκολη. Σε μερικές δεκάδες χρόνια, θα κυκλοφορούμε και θα κινιόμαστε με αντισφυγιόγONES μάσκες αν, θα θέλουμε να επιζήσουμε. Προβλέπεται πως θα υπάρχει μελλοντικό πρόβλημα διατροφής - έστω και αν δεν υπάρχει μόλυνση του περιβάλλοντος - και αυτό γιατί θα αυξηθεί ο πληθυσμός και κατά συνέπεια οι ποσοτικές ανάγκες.

Στα πρώτα χρόνια ο άνθρωπος, έπαιρνε πολύ λίγα από την φύση, που η φύση μπορούσε εύκολα και σύντομα να τα αντικαταστήσει. Σήμερα, η συναλλαγή αυτή ανάμεσα στον άνθρωπο και στην φύση παραβιάστηκε αισθητά και μάλιστα σε βάρος της φύσης. Η ρύπανση, μόλυνση και αλλοίωση του περιβάλλοντος προχωρεί προς την καταστροφή. Η φύση ασφυκτιά και μαζί της και ο άνθρωπος. Ο άνθρωπος προσπαθεί να απαλλαγεί από την φύση δηλαδή, να μην την έχει ανάγκη, να αποξενωθεί απ’ αυτήν. Μα πως έχουμε την απαίτηση να μην αποξενωθεί ο άνθρωπος από την φύση, όταν έχει αποξενωθεί από τους ίδιους τους συνανθρώπους του; Στην ουσία είμαστε μόνοι μας

ανάμεσα σ' εκατομμύρια ανθρώπους. Με τα σημερινά δεδομένα το μέλλον του ανθρώπου διαγράφεται με τις πιο απαισιόδοξες γραμμές.

Επίσης, η έκπληξη είναι μεγάλη όταν βλέπει κανείς την ακρίβεια των προφητειών του Νοστράδαμου, ο οποίος ήταν εβραϊκής καταγωγής και έζησε τον 16ο αιώνα, και είχε προβλέψει σημαντικά γεγονότα, όπως και την χρησιμοποίηση της ατομικής βόμβας.

“Κοίτα στο λιμάνι και σε δύο πόλεις θα συμβούν μεγάλες καταστροφές, τέτοιες που δεν είδε κανείς. Πείνα, λοιμός, άνθρωποι αποδιοργανωμένοι. Από το σπαθί θα φωνάζουν ζητώντας βοήθεια από τον Μεγάλο αθάνατο Θεό.”

(Νοστράδαμος. Μεγάλες Προφητείες)

Το Ναγκασάκι και η Χιροσίμα είναι παραθαλάσσιες περιοχές και δοκίμασαν την συμφορά της ραδιενέργειας την οποία ποτέ ο κόσμος δεν είχε δει πριν. Δύο βόμβες έπεσαν και οι επιζώντες για τις μέρες του Νοστράδαμου, σίγουρα θα έμοιαζαν σαν θύματα λοιμού που τους έκανε μαύρους αφού, η ραδιενέργεια καίει και μαυρίζει. Στους δύστυχους επιζώντες οι οποίοι είχαν εκδιωχθεί από τις πόλεις τους, από το σπαθί του πολέμου είχε εξαπλωθεί και η πείνα.

Χαρακτηριστική είναι επίσης και η εξής προφητεία του ίδιου :

“Το έτος 1999 τον 7ο μήνα, ένας μεγάλος και τρομερός βασιλιάς, θα έρθει από τον ουρανό, θα σηκώσει το μεγάλο βασιλεία Αυγκουλιμονά και μετά θα βασιλέψει ανενόχλητος ο Αρης.”

(Νοστράδαμος. Μεγάλες Προφητείες)

Η προφητεία αυτή ερμηνεύτηκε με πολλούς τρόπους από τους σύγχρονους μελετητές. Άλλοι την θεωρούν σαν την προειδοποίηση για την έκρηξη μιας ατομικής βόμβας, άλλοι σαν την συντριβή ενός τεράστιου μετεωρίτη, πάνω στην γη και τέλος, άλλοι σαν μια αεροπορική επίθεση Κινέζων.

Χρειάζεται λοιπόν, προσοχή γιατί τα σημεία των καιρών πλησιάζουν η εξέλιξη των καταστρεπτικών όπλων, δίνει την δυνατότητα αφανισμού, κάθε μορφής ζωής σ' ολόκληρο τον πλανήτη μας. Ο αγώνας δρόμου για τους

εξοπλισμούς και οι κίνδυνοι των νέων όπλων είναι σ' όλους γνωστοί. Και ενώ το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης συγκεντρώνεται στο θέμα των πυρηνικών εξοπλισμών, οι υπερδυνάμεις συνεχίζουν να εμπλουτίζουν τα οπλοστάσια τους, με λίγο πολύ άγνωστα όπλα μαζικής καταστροφής. Οι δύο υπερδυνάμεις προσπαθούν να μας πείσουν για το ειρηνικό μέλλον του πλανήτη μας, ενώ τα ερευνητικά εργαστήρια και τα εργοστάσια των πολεμικών βιομηχανιών συνεχίζουν με αμείωτο ενδιαφέρον αλλά και μυστικότητα, την παραγωγή καινούργιων όπλων μαζικής καταστροφής. Ολοι μας πια γνωρίζουμε πως τα πυρηνικά όπλα, είναι στην πράξη ανίκανα να υπερασπιστούν το έθνος. Εξάλλου ένας πυρηνικός πόλεμος μεταξύ των δυνάμεων θα είχε σαν αποτέλεσμα την μη επιβίωση της κοινωνίας μετά το ολοκαύτωμα.

Φαίνεται καθαρά πως η αποτυχία της πυρηνικής “άμυνας” οφείλεται στις οικολογικές καταστροφές που προκαλεί. Ενας θερμοπυρηνικός πόλεμος κι αν ακόμη δεν επεκταθεί κι αν περιοριστεί στην “πρώτη κρούση” και στην αντίστοιχη απάντηση, θα πραγματοποιήσει για το ανθρώπινο γένος την Αποκάλυψη, αυτά που είχαν προβλεπτεί εκατομμύρια χρόνια πριν από τους προφήτες.

Επίσης ο Νοστράδαμος σ' ένα γράμμα του προς το γιο του Καίσαρα προβλέπει ότι :

“Πριν καεί το σύμπαν από τη φωτιά, ο κόσμος θα γνωρίσει φοβερές πλημμύρες, όπου δεν πρόκειται να λυπηθούν καμμιά χώρα στη γη.”

(Νοστράδαμος. Μεγάλες προφητείες)

Σε κάποια άλλη του προφητεία αναφέρει ότι :

“ανάμεσα σε πολλούς ανθρώπους που εκτοπίστηκαν στα νησιά, θα υπάρξει ένας άντρας με δύο δόντια στο στόμα του. Θα πεθάνουν από την πείνα αφού απογυμνώσουν τα δέντρα.....”

“.....Γάδοβα, βερόνα, Βιτσένζια, Σαραγόσα, σπαθιά που στάζουν αίμα από μακρινές χώρες μια μεγάλη συμφορά. Θα έρθει μ' ένα μεγάλο κέλυφος, ή ανακούφιση θα είναι κοντά, αλλά η γιατρεία πολύ μακριά.”

(Νοστράδαμος. Μεγάλες προφητείες)

Αξίζει να σημειώσουμε πως όλες οι αρχαίες προφητείες, που τοποθετούν το τέλος του κόσμου στην εποχή μας, το αποδίδουν στους σεισμούς, στους λοιμούς, στους καταποντισμούς, τις ηφαιστιακές εκρήξεις και τους κατακλυσμούς. Οι περισσότερες αναφέρονται στα πυρηνικά όπλα, που η δημιουργία τους θα σημάνει την αρχή του τέλους.

Και τίθεται το ερώτημα : Για πόσο καιρό ακόμη θα εξακολουθήσει να υπάρχει ο κόσμος μας;

Οι ελάχιστοι φυσιολάτρεις και επιστήμονες που βλέπουν καθαρά να έρχεται η καταστροφή είναι τελείως ανίσχυροι να την σταματήσουν. Η λαθεμένη πίστη ότι η φύση είναι ανεξάντλητη έχει ευρύτερη διάδοση στον κοινό άνθρωπο. Και αυτό γιατί, ο “πολιτισμένος άνθρωπος” που ερημώνει με τυφλό βανδαλισμό το φυσικό του περίγυρο από τον οποίο αντλεί τη διατροφή του, απειλεί τον εαυτό του με οικολογική καταστροφή. Όταν οι οικονομικές και βιολογικές συνέπειες του βανδαλισμού αυτού θα αρχίσουν να γίνονται αισθητές, ο άνθρωπος θα αναγνωρίσει το σφάλμα του, αλλά τότε θα είναι ίσως πολύ αργά.

Εκείνο που ο άνθρωπος προσέχει ακόμα λιγότερο, είναι ο βαθμός που οι βάρβαρες μέθοδοι βλάπτουν την ψυχή του. Η αποξένωση από την φύση που γενικεύεται και εξαπλώνεται με ταχύ ρυθμό είναι σε μεγάλο βαθμό, υπεύθυνη για την επιστροφή στην βαναυσότητα του πολιτισμένου ανθρώπου, στον αισθητικό και ηθικό τομέα. Τι θα μπορούσε να ξυπνήσει στο νέο το αίσθημα του σεβασμού, όταν το κάθε τι που βλέπει γύρω του είναι έργο ανθρώπινο και το χειρότερο, αυτό το έργο είναι άσχημο εως χυδαίο.

Πρέπει να καταλάβουμε πως η καταστροφή του περιβάλλοντος είναι θέμα ήθους. Το ζήτημα είναι εαν υπάρχει αυτό το ήθος σ' εμάς, για να μπορέσουμε να αποτρέψουμε όσο το δυνατόν την καταστροφή, λαμβάνοντας υπόψη μας τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις μας, σαν πολίτες αυτής της χώρας.

Η καταστροφή του φυσικού μεγαλείου είναι κοντά και μαζί της η συντέλεια του κόσμου. Ας μην αφήσουμε λοιπόν, το οικολογικό ζήτημα, στα χέρια του θεού. Χωρίς και την δική μας επέμβαση δεν καταφέρνουμε τίποτα. Η αδιαφορία μας προς το ίδιο το περιβάλλον που ζούμε και η απραξία μας προς αυτό το κομμάτι που μας ανήκει και του ανήκουμε είναι καλό να σταματήσει.

Ενα πράγμα πρέπει να έχουμε υπόψη μας : **Ενώ θρησκεία και Επιστήμη συγκρούονται σε πολλά θέματα, έχουν και κάτι κοινό. Τι ; Προβλέπουν την καταστροφή του κόσμου μας.**

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Από τα βάθη των αιώνων μέχρι σήμερα κάθε λογείς προφήτες πρόβλεψαν την συντέλεια του κόσμου από φωτιά, κατακλυσμό, παγετώνα, αστρική σύγκρουση ή άλλα καταστροφικά αίτια.

Οι σύγχρονοι προφήτες-μελετητές θεωρούν την τελική καταστροφή αναπόφευκτη, εξαιτίας της εξάντλησης των φυσικών αποθεμάτων της ασυγκράτητης εκβιομηχάνισης, του υπερπληθυσμού, της ανεπάρκειας τροφίμων, των κλιματολογικών διαταραχών, της μόλυνσης της ατμόσφαιρας και της δηλητηρίασης των ωκεανών, που αδυνατούν πλέον να ανανεώσουν τον βιολογικό κύκλο.

Στην Αποκάλυψη αναφέρονται πολλά, οι Ευαγγελιστές Λουκάς, Μάρκος, Ιωάννης, Ματθαίος, ο Κοσμάς ο Αιτωλός και ο Νοστράδαμος είναι μερικοί από τους ανθρώπους, που έζησαν δεκάδες χρόνια πριν και οραματίστηκαν ή πρόβλεψαν την τελική καταστροφή.

Η καταστροφή του φυσικού μεγαλείου είναι κοντά και μαζί της η συντέλεια του κόσμου. Ας μην αφήσουμε λοιπόν το οικολογικό ζήτημα, στα χέρια του θεού. Χωρίς και την δική μας επέμβαση δεν καταφέρνουμε τίποτα. Η αδιαφορία μας προς το ίδιο το περιβάλλον που ζούμε και η απραξία μας προς αυτό το κομμάτι που μας ανήκει και του ανήκουμε είναι καλό να σταματήσει.

***“Η φύση είναι ο μόνος
παράγων εξουσίας
από τον οποίο
κανένας άνθρωπος
και κανένα σύστημα
δεν μπορεί να αποδράσει.....”***

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΕΜΠΤΗ

Αρχές - Διαστάσεις της Οικολογίας

1. Μερικές οικολογικές αρχές

Η οικολογική προβληματική στην εξέλιξη της δανείστηκε και χρησιμοποίησε τα αποτελέσματα ερευνών της επιστημονικής οικολογίας καθώς και διάφορων άλλων επιστημών (βιολογίας, γεωλογίας, φυσικής, οικονομίας κ.τ.λ.). Έτσι, αρκετά νωρίς στην εξέλιξη της οικολογικής σκέψης διατυπώθηκαν ορισμένες οικολογικές αρχές. Αρχές, που η σημασία τους είναι καθοριστική για την εξέλιξη της ζωής στον πλανήτη.

Όπως αναφέρει στο βιβλίο του ο Πιέρ Σάμουελ, (Σάμουελ, 1973, σελ. 13) η διατύπωση των αρχών οφείλεται στον αμερικανό οικολόγο - βιολόγο Μπάρρυ Κόμονερ το 1972 στην Νέα Υόρκη.

Οι αρχές αυτές είναι :

α) Όλα είναι αλληλένδετα

Καθετί που συμβαίνει πάνω στον πλανήτη έχει αλυσισιδωτές επιπτώσεις σε μια σειρά από τομείς που δεν μπορούμε καν να σκεφτούμε.

Οι άνεμοι, τα υδάτινα και τα θαλάσσια ρεύματα μεταφέρουν την ύλη από το ένα σημείο στο άλλο μέσα στην οικόσφαιρα. Από την άλλη μεριά, οι αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στα ζωντανά είδη είναι πολλές και διάφορες : για παράδειγμα, η χρήση εντομοκτόνων στο Μπόρνεο είχε σαν αποτέλεσμα τον πολλαπλασιασμό των ποντικών. Οι ακρίδες έτρωγαν τις μολυσμένες κατσαρίδες και έχαναν τα αντανακλαστικά τους, οπότε οι γάτες τις έπιαναν και τις έτρωγαν ευκολότερα και ψοφούσαν δηλητηριασμένες, αφήνοντας έτσι τα ποντίκια να πολλαπλασιάζονται ανενόχλητα.

β) Το κάθε τι κάπου πηγαίνει

Είναι η αρχή της διατήρησης της ύλης. Η ύλη μετασχηματίζεται συνέχεια αλλά δεν παύει να υπάρχει. Ετσι, σε πολλές περιπτώσεις, έχουμε μόλυνση όταν μια ουσία βρίσκεται εκεί ακριβώς που δεν θα έπρεπε να υπάρχει π.χ. τα ψάρια του κόλπου Μιναμάτα στην Ιαπωνία έχουν υδράργυρο, που κανονικά θα έπρεπε να βρίσκεται μέσα στα θερμόμετρα. Η κοινωνία μας έχει μια “γραμμική” αντίληψη για πράγματα, που στην πραγματικότητα είναι “κυκλικά”. Αποδίδει τεράστια σημασία στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, στην χρησιμοποίησή τους από την βιομηχανία και στην κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

γ) Δεν υπάρχει δωρεάν φαγητό

Η αρχή αυτή έχει ενεργειακή σημασία: για να γίνει οτιδήποτε, χρειάζεται ενέργεια κι ότι καταναλίσκεται εδώ, θα πρέπει να αφαιρεθεί από κάπου αλλού. Συνέχεια μας λένε για τα “θαύματα της τεχνολογίας” που θα έβαζαν “δωρεάν” στη διάθεσή μας κάθε είδους αντικείμενα και υπηρεσίες, τις οποίες οι παππούδες μας ούτε να ονειρευτούν δεν θα τολμούσαν. Στην πραγματικότητα, τα θύματα αυτά δεν είναι καθόλου δωρεάν, γιατί κατά ένα μεγάλο μέρος είναι θεμελιωμένα πάνω στην ιδιοποίηση από τον άνθρωπο του κρυμμένου θησαυρού των ορυκτών καυσίμων - πετρελαίου, κάρβουνου και υγραέριου. Αλλωστε, αυτός ο κρυμμένος θησαυρός επέτρεψε να βάλουμε μια διαρκώς αύξουσα ποσότητα ενέργειας στην υπηρεσία της καταστροφής του περιβάλλοντος κι ολόκληρου του πλανήτη μας.

δ) Η φύση ξέρει καλύτερα

Όταν θα έχουμε την ευκαιρία, να εξετάσουμε προσεκτικά ένα μικρό κομμάτι παρθένου ή εγκαταλειμμένου εδάφους, θα ξαφνιαστούμε από την ποικιλία των φυτών, από το μεγάλο αριθμό εντόμων, από τα πουλιά και τα ζώα που έρχονται να βρουν την τροφή τους. Σκάβοντας λίγο το χώμα, θα βρούμε επίσης τα σημάδια μιας έντονης ζωής. Κάθε είδος είναι προσαρμοσμένο στο περιβάλλον του και εξαιρετικά λεπτοί μηχανισμοί εξασφαλίζουν την ισορροπία του συνόλου. Και τίθεται το ερώτημα : Ξέρουμε να κάνουμε το ίδιο στα εργοστάσια και στα εργαστηριά μας; Η απάντηση είναι Όχι, γιατί η οικόσφαιρα είναι το αποτέλεσμα εκατομμυρίων χρόνων εξέλιξης με φυσική επιλογή, που

εξαφάνισε τα είδη που δεν προσαρμόστηκαν σε ικανοποιητικό βαθμό, καθώς και τις χημικές συνθέσεις που δεν εντάχθηκαν σε κυκλικούς μηχανισμούς. Συχνά, ο άνθρωπος νομίζει ότι μπορεί να τα καταφέρει καλύτερα από τη φύση' στην καλύτερη περίπτωση πρόκειται για προσπάθειες καλού μαθητή, στην χειρότερη, για δουλειές μαθητευόμενου μάγου που μόνο ενέσεις ορυκτών καυσίμων συγκαλύπτουν τις ζημιές που προκαλεί κάνοντάς τις, μερικές φορές, ακόμα σοβαρότερες.

ε) Δεν υπάρχει βιωσιμότητα ούτε σταθερότητα χωρίς πολυσυνθετότητα

Η σοβαρότητα της οικολογικής κρίσης, οι απρόσμενες παρενέργειες ορισμένων προϊόντων, και οι καταστροφές που όλοι μας ξέρουμε έκαναν φανερή την αστάθεια των οικοσυστημάτων που έχουν δημιουργηθεί από τον άνθρωπο, ενώ τα φυσικά οικοσυστήματα διαρκούν και εξελίσσονται εδώ και δισεκατομμύρια χρόνια. Ο δυναμισμός τους οφείλεται στην πολυσυνθετότητά τους. Σε περίπτωση εξωτερικής διαταραχής, τα είδη που συνθέτουν το οικοσύστημα, ξαναβρίσκουν μόνα τους την ισορροπία τους, μερικά μάλιστα επωφελούνται απ' αυτή.

(Πιέρ Σάμουελ, "Οικολογικό Μανιφέστο.
Τι είναι και τι θέλει η οικολογία",
Αθήνα 1990, σελ. 58 - 63)

Ο πλανήτης στα εκατομμύρια χρόνια ζωής του, έχει αναπτύξει εκείνους τους εξαιρετικά λεπτούς μηχανισμούς που εξασφαλίζουν την ισορροπία του συνόλου και συνεχίζουν το θαύμα της ζωής. Είναι αναγκαίο, για να εξακολουθήσει ο άνθρωπος να ζει στον πλανήτη να υιοθετήσει ενεργά πλέον, τρόπους δράσης που δεν επιβαρύνουν τη φύση αλλά είναι αρμονικά με αυτήν.

2. Οι τρεις διαστάσεις της οικολογίας

Η οικολογική σκέψη και δράση, σύμφωνα με τις περιγραφές διάφορων θεωρητικών, κινείται σε διάφορα πεδία. Η οικολογία, σύμφωνα με τον Ζακ Ρομπέν (Ρομπέν, 1990 σελ. 41 - 51) και πολλούς άλλους θεωρητικούς, εμπεριέχει τρία επίπεδα νοηματοδότησης, δηλαδή τρεις αδιαχώριστες έννοιες, που δεν εξαντλούνται μόνο στην περιβαλλοντική πολιτική, αλλά αποτελούν την ουσιαστική οικολογική θεώρηση.

Τα επίπεδα αυτά είναι :

α. Επιστημονική

“Δηλώνει ένα “επιστημονικό κλάδο”, την επιστήμη της οικολογίας εμφανίζει εντελώς νέα στοιχεία, σε σχέση με την “κλασική” έννοια της επιστήμης. Απαιτεί πολύπλευρη προσέγγιση και στην ουσία διεπιστημονική μελέτη σχέσεων ανάμεσα στην φύση και τον πολιτισμό. Την επιστημονική οικολογία αφορά η μελέτη των ζωντανών συστημάτων μέσα στο περιβάλλον τους, στο χώρο και στο χρόνο.”

(Ζακ Ρομπέν, 1990, σελ. 55)

Από τα μέσα του αιώνα μας η επιστημονική οικολογία έχει μελετήσει τα κυριότερα οικοσυστήματα του πλανήτη μας, προκειμένου να κατανοήσει την εξέλιξή τους και να καταγράψει τις διάφορες αλλαγές που συντελούνται στο εσωτερικό τους. Τις τελευταίες όμως δεκαετίες οι μελέτες της διεισδύουν σε δύο τομείς που συγκεντρώνουν τεράστιο ενδιαφέρον : τη βιόσφαιρα και τον άνθρωπο.

Τα προβλήματα πλέον είναι σφαιρικά και αφορούν όλο τον πλανήτη (τρύπα του όζοντος, εξάντληση πόρων, διάβρωση εδαφών κ.τ.λ.). Το ενδιαφέρον της επιστημονικής οικολογίας στρέφεται “στο σύνολο” κόσμο, που αποτελεί το μεγαλύτερο οικοσύστημα.

Ο δεύτερος αλλά εξίσου σημαντικός τομέας μελέτης της επιστημονικής οικολογίας είναι ο άνθρωπος. Αντικείμενο της

οικολογίας του ανθρώπου - όπως επισημαίνει ο Ζακ Ρομπέν (Ρομπέν Ζακ, 1990, σελ. 44) είναι :

“η συνεκτίμηση των κοινωνικών και βιολογικών παραγόντων με την επισήμανση των αναγκών για την εξέλιξη του ανθρώπου προϋποθέσεων Τέτοιων που εξασφαλίζουν την αυτονομία του απέναντι στο φυσικό και κοινωνικό του περιβάλλον”

Για τον σκοπό αυτό η οικολογία χρησιμοποιεί τα δεδομένα διάφορων επιστημών όπως της βιολογίας, της ανθρωπολογίας, της κοινωνιολογίας, της ψυχολογίας, της δημοσιογραφίας, των οικονομικών της γλωσσολογίας, της τέχνης, της ιστορίας, των θρησκειών και της ιστορικής παράδοσης. Έτσι υπογραμμίζει την αναγκαιότητα πολύπλοκων φαινομένων, όπως είναι η βιόσφαιρα και ο άνθρωπος.

Μ' αυτόν τον τρόπο η παραδοσιακή επιστημονική οικολογία, εμπλουτισμένη με τα καινούργια δεδομένα για την βιόσφαιρα και τον άνθρωπο, μετεξελίσσεται - όπως εύστοχα παρατηρεί ο Μοδινός - (Μοδινός Μ., 1990, σελ. 55 - 56) σε :

“ολιστική οικολογία, σε μετεπιστήμη που φιλοδοξεί να συνενώσει τις επιμέρους εμπειρικές προσεγγίσεις ολόένα μικρότερων πτυχών της πραγματικότητας προκειμένου να δώσει νόημα σ' αυτό που συμβαίνει γύρω μας.”

β. Πολιτική

Η δεύτερη διάσταση της οικολογίας είναι :

“πως αυτή αποτελεί ένα ξεκάθαρο δείκτη των κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων. Ένα δείκτη που σήμερα εκπέμπει σήμα συναγερμού μπροστά στην ανάπτυξη της βιομηχανικής κοινωνίας που έχει καταστεί πρότυπο για την “οικονομία - κόσμο”.”

(Μοδινός Μ., 1990, σελ. 64 - 65)

Αυτός ο δείκτης, χάρη στις γνώσεις που προέρχονται απο

την επιστημονική οικολογία και διαπιστώνουν τη γενικότερη υποβάθμιση της ποιότητας ζωής στον πλανήτη, θέτει το πρόβλημα του μοντέλου οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης των λεγόμενων “σύγχρονων” κοινωνιών. Διατυπώνει πως η βιομηχανική κοινωνία έχει πια επικίνδυνα προσκρούσει στα όριά της, έχει περάσει ορισμένα “κατόφλια”. Ο ορίζοντας της φύσης είναι απελπιστικά ορατός για να προσδιορίσει τα όρια άσκησης της ανθρώπινης δραστηριότητας ή καλύτερα τα όρια της ανάπτυξης. Το πρόβλημα των ορίων, κατά τον Μοδινό (Μοδινός Μ., 1990, σελ. 68 - 69) είναι το πρόβλημα κλειδί που δείχνει η οικολογία.....

“ορίων στη θέληση για δύναμη, στην κοινωνική πόλωση, την αδικία, την ανισότητα, την εκμετάλλευση κοινωνικών στάσεων απαραίτητων για τον έλεγχο, της μέχρι σήμερα ανθρώπινης πορείας, της προόδου και της ανάπτυξης.”

Η οικολογία κρούει τον κώδωνα του κινδύνου για την ανάπτυξη της βιομηχανικής κοινωνίας. Οπως επισημαίνει ο Ρενέ Πασέ :

“Οι κίνδυνοι που επιφέρει η ανάπτυξη δεν εντοπίζονται πλέον σε μεμονομένα φαινόμενα, αλλά στους ίδιους τους ρυθμιστικούς μηχανισμούς της ισορροπίας της γης, απειλώντας έτσι την επιβίωση του ίδιου του πλανήτη.”

(Πασέ Ρ., 1990, σελ. 83)

“Απέναντι σ’ αυτή την ουσιαστικά καταστροφική φρενίτιδα της ανάπτυξης, οι επιστήμονες οικολόγοι έχουν εδώ και καιρό θέσει τις θεωρητικές βάσεις γι’ αυτό που αποκαλούν “βιώσιμη ανάπτυξη” : Δηλαδή την κατανόηση των βιολογικών δυνατοτήτων και περιορισμών που θα μας επιτρέψει τη βιώσιμη και μακράς διάρκειας χρήση των ανανεώσιμων αποθεμάτων ενέργειας. Αυτή θα βασίζεται ταυτόχρονα στην “αντοχή” των συστημάτων και στην πραγματική ικανότητα των παραγωγικών πηγών :

Η οικολογία εισάγοντας τη διάσταση της “άλλης” ανάπτυξης επιχειρεί μια μεταβολή των κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων: Με τη “βιώσιμη ανάπτυξη” τίθεται το θέμα μιας βαθύτερης

σύνθεσης ανάμεσα στην οικολογία και την οικονομία και αυτό έχει σαν συνέπεια και τη μετάλλαξη των κοινωνικών σχέσεων. Εδώ εντοπίζεται η πολιτική διάσταση της οικολογίας. Η εφαρμογή στο οικονομικό και κοινωνικό πεδίο της αρχής της “βιώσιμης ανάπτυξης” σημαίνει μεταβολή των ήδη υπαρχόντων κοινωνικοοικονομικών σχέσεων.” (Ρομπέν Ζακ, 1990, σελ. 47 - 48).

Το νέο μοντέλο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης αμφισβητεί τον τεχνικό και οικονομικό ανταγωνισμό όπως αναφέρει και ο Γ. Καραμπελιάς :

“Το ζητούμενο της εποχής μας είναι πως θα υπερβούμε την έννοια της ποσοτικής ανάπτυξης, της ανάπτυξης προς την κατεύθυνση της συσσώρευσης, της καταναλωτικής βουλιμίας χωρίς τέλος Γιατί, το ζήτημα σήμερα δεν είναι η ανάπτυξη αδιαφοροποίητα, αλλά ο μετασχηματισμός των αναγκών, μια ανάπτυξη νέου τύπου που συχνά μπορεί και πρέπει να σημαίνει αποανάπτυξη και καταστροφή παλιών μορφών, μια ανάπτυξη που να υπόκεινται σε μια κοινωνική, οικολογική και ανθρωπολογική ρύθμιση.”

(Καραμπελιάς Γ., 1990, σελ. 109)

γ. Ηθική

“Η τρίτη διάσταση της οικολογίας στρέφεται στο ίδιο το άτομο και στον τρόπο ζωής του καθενός μας. Αναδεικνύεται έτσι σε μια νέα ηθική που διασαφηνίζει τη σημασία των καθημερινών μας συνηθειών και τη συλλογιστική γύρω από την θέση μας ως στοιχείων του σύμπαντος. Διαμορφώνεται μια προσωπική ηθική που είναι εμπλουτισμένη από διδάγματα της ολιστικής οικολογίας. Η ηθική αυτή δεν έχει κανονιστικό χαρακτήρα αλλά μάλλον αναρώτησης και εξετάζει τις συμπεριφορές μας παρά τις αξίες. Μας θέτει σήμερα, το ουσιώδες πρόβλημα των ορίων. Ορίων που πρέπει να τεθούν στην θέληση για δύναμη και στην επιδίωξη της βραχυπρόθεσμης ευδαιμονίας των κοινωνιών και των μελών τους.”

(Ρομπέν Ζακ, 1990, σελ. 40 - 45)

“Η ρύπανση του φυσικού περιβάλλοντος, η κατασπατάληση των φυσικών πόρων, το κάπνισμα σε δημόσιους χώρους, η χρήση αεροζόλ, η πλήρης παράδοση στην επιθετικότητα της οδήγησης του αυτοκινήτου, είναι μερικές μόνο από τις συνήθειες και τις καθημερινές μας πρακτικές τις οποίες θα πρέπει ο καθένας μας να προσπαθεί να αποφεύγει αναπτύσσοντας παράλληλα την δική του υπευθυνότητα μέσα από δραστηριότητες τοπικές, περιφερειακές ή ακόμα και στην κλίμακα της υπό οικοδόμηση Ευρώπη ή ολόκληρου του πλανήτη.” παρατηρεί ο Ζακ Ρομπέν.

(Ρομπέν Ζακ, 1990, σελ. 47 - 51)

Η οικολογία με την νέα ηθική που προτείνει μας δίνει την δυνατότητα να αποκτήσουμε μια νέα σχέση με την φύση και μέσα από αυτή με τους συνανθρώπους μας, που αποτελούν στοιχείο της φύσης. Χρειάζεται να κατανοήσουμε την θέση μας μέσα σ' αυτό το εξελισσόμενο σύστημα, την Γη μας, που συγκροτείται από διάφορα επιμέρους συστήματα, ένα από τα οποία, είναι ο άνθρωπος και ο χώρος που ζει.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στην ενότητα αυτή αναφερόμαστε στις αρχές και διαστάσεις της οικολογίας.

Οι Οικολογικές αρχές διατυπώθηκαν αρκετά νωρίς στην εξέλιξη της οικολογικής σκέψης. Αρχές, που η σημασία τους είναι καθοριστική για την εξέλιξη της ζωής στον πλανήτη.

Οι διαστάσεις της οικολογίας είναι τρεις :

Η πρώτη, η επιστημονική, ασχολείται με την μελέτη των ζωντανών συστημάτων μέσα στο περιβάλλον τους, στο χώρο και στο χρόνο .

Η δεύτερη, η πολιτική, αποτελεί ένα ξεκάθαρο δείκτη των κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων. Ένα δείκτη που σήμερα εκπέμπει σήμα συναγερμού μπροστά στην ανάπτυξη της βιομηχανικής κοινωνίας, που έχει καταστεί πρότυπο για την οικονομία - κόσμο.

Η τρίτη διάσταση της οικολογίας, η ηθική, στρέφεται στο ίδιο το άτομο και στον τρόπο ζωής του καθενός μας.

*“.....
Μην απορείς που ζωγραφίζω
μαργαρίτες που μιλάνε.”*

Αμαλία Π. Παπαδοπούλου

ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΚΤΗ

Αιτίες Οικολογικής Κρίσης

1. Διάφορες εξηγήσεις της αυξήσεως της περιβαλλοντικής κρίσης

Η ρύπανση του περιβάλλοντος δεν αποτελεί νέο φαινόμενο, αλλά συνδέεται με την παρουσία του ανθρώπου πάνω στη γη. Έτσι η ρύπανση του περιβάλλοντος μπορεί να χαρακτηριστεί σαν το αποτέλεσμα της υπο του “*homo sapiens*” παραγωγής και καταναλώσεως αγαθών.

Ειδικοί διαφόρων ειδικοτήτων έχουν ασχοληθεί με την εξέταση και εξήγηση του φαινομένου της ραγδαίας και καταστροφικής αυξήσεως του περιβάλλοντος. Ωρισμένοι κοινωνικοί επιστήμονες προσπάθησαν να εξετάσουν την επίδραση την οποία είχαν ενδεχομένως οι διάφορες θρησκείες και οι διάφοροι θεσμοί επί της οικονομικής συμπεριφοράς των λαών.

Δεδομένης της στενής σχέσης μεταξύ οικονομικής συμπεριφοράς και ρυπάνσεως του περιβάλλοντος έγινε προσπάθεια να αιτιολογηθεί αυτή επί τη βάση της ανατροφής, των πεποιθήσεων και της συμπεριφοράς των κοινωνιών. “Ο L. White υποστήριξε ότι η κρίση από τη ρύπανση του περιβάλλοντος, η οποία συγκλονίζει τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και της Βορείου Αμερικής, οφείλεται, εν μέρει, στην νοοτροπία εκμεταλλεύσεως της φύσης, η οποία πηγάζει από την Ιουδαίο-χριστιανική παράδοση. Σύμφωνα με αυτή την παράδοση, ο άνθρωπος υπερέχει όλων των άλλων πλασμάτων της Δημιουργίας και η υπόλοιπη φύση θεωρείται ότι έχει δημιουργηθεί για τη χρήση και την απόλαυσή του. Ο White φρονεί επίσης ότι ο μόνος τρόπος για την απάμβλυση της οικολογικής κρίσης είναι η απόριψη της χριστιανικής πεποιθήσεως ότι ο μόνος λόγος της φύσης είναι η εξυπηρέτηση του ανθρώπου.

Όλες οι διδασκαλίες του White έχουν γίνει δεκτές από σημαντικό αριθμό ασχολούμενων με τα προβλήματα του περιβάλλοντος, ακόμα και από αρκετούς γνωστούς θεολόγους ή θρησκευτικές ομάδες, παρ’ όλα αυτά η θεωρία του παρουσιάζει ορισμένα τρωτά. Γιατί η καταστροφή του περιβάλλοντος παρατηρείται και σε κοινωνίες εκτός της Ιουδαίο-χριστιανικής σφαίρας. Ο ίδιος ο White αναφέρεται στις ζημιές τις οποίες προξενούν στο περιβάλλον οι πυρκαϊές που χρησιμοποιούνταν από τους προϊστορικούς

κυνηγούς για να υποχρεώνουν τα θηράματα να καταφεύγουν σε ορισμένες περιοχές, καθώς και οι ανθρώπινες επεμβάσεις στις περιοδικές πλημμύρες της λεκάνης του ποταμού Νείλου. Και στις δύο περιπτώσεις δεν υπήρχε Ιουδαιο-χριστιανική επίδραση.

Διαφωνώντας με την θεωρία του White, ο L. Moncrief υποστηρίζει ότι αν και η θρησκεία παίζει ορισμένο ρόλο στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, ή μεταξύ του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του, ο ρόλος αυτός εγκλείεται κυρίως στην εγκατάσταση ενός πολύ ευρέος συστήματος επιτρεπομένων πεποιθήσεων και συμπεριφοράς, ως και στην έκφραση και επίκληση ενός συστήματος κοινωνικών και πνευματικών αμοιβών για εκείνους που συμμορφώνονται, αλλά και ποινών για εκείνους οι οποίοι παρεμβαίνουν τις θρησκευτικές εντολές. Στην περίπτωση της καταστροφής του περιβάλλοντος το γεγονός ότι μια κοινωνία δεν αναγνωρίζει την ύπαρξη σχέσεως μεταξύ πνευματικών όντων και φυσικών αντικειμένων δεν σημαίνει ότι η εν λόγω κοινωνία θα προβεί απαραίτητα σε αδίστακτη εκμετάλλευση των πόρων της. Μπορεί απλά να σημαίνει ότι υπάρχουν λιγότερα κοινωνικά και ψυχολογικά εμπόδια για μια τέτοια συμπεριφορά.

Ο Moncrief απορρίπτει την ιδέα ότι η οικολογική κρίση είναι πρόβλημα θρησκευτικό, δεδομένου ότι προβλήματα της ρυπάνσεως του περιβάλλοντος υφίσταται σε κοινωνίες όλων των θρησκειών και παντός επιπέδου αναπτύξεως.

Οι υπάρχουσες διαφορές είναι κυρίως διαφορές της σοβαρότητας του προβλήματος και όχι της φύσεως αυτού. Αν υπάρχει σχέση μεταξύ θρησκείας και οικολογικής συμπεριφοράς, αυτή είναι έμμεση ή άμεση. Ετσι, η θρησκεία δύναται να έχει επίδραση επί των θεσμικών παραγόντων, οι οποίοι, εν συνεχεία, δύνανται να επηρεάσουν την συμπεριφορά των κοινωνιών προς το περιβάλλον τους. Αξίζει ίσως να σημειωθεί ότι ακόμη και σε επίσημες “αθεϊστικές” κοινωνίες, όπως η συγχρονη ρωσική, παρατηρούνται οικολογικά προβλήματα, η φύσις των οποίων δεν διαφέρει σημαντικά από εκείνης των αντίστοιχων προβλημάτων τα οποία παρατηρούνται στις Ιουδαιο-χριστιανικές παραδόσεις των κεραλαιοκρατικών κοινωνιών”. (Γιώργος Χ. Κωπτής, σελ. 72 - 74).

Το φιλοσοφικό πρόβλημα του εάν και κατά πόσο οι θρησκευτικές διδασκαλίες ορισμένων δογμάτων έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην καταστροφή του περιβάλλοντος από τον άνθρωπο δεν θα επιλυθεί σ’ αυτή τη μελέτη. Είναι αναγκαίο όμως να εξεταστούν οι κύριες αίτιες, οι οποίες συντελούν στην επιδείνωση του προβλήματος της οικολογικής καταστροφής.

Ως κύρια αίτια της κρίσης του περιβάλλοντος και της κοινωνίας μας από όλους τους μελετητές της οικολογίας ανεξάρτητα από την επιχειρηματολογία τους θεωρούνται : η πληθυσμιακή αύξηση και η οικονομική ανάπτυξη.

2. Πληθυσμιακή Αύξηση

Τα τελευταία χρόνια πολλοί ειδικοί που ασχολούνται με τα προβλήματα του περιβάλλοντος έχουν εκφράσει ζωηρές ανησυχίες για την επίδραση της αύξησης του πληθυσμού επί της οικολογίας. Το συνήθως αναφερόμενο επιχείρημα είναι ότι εφ' όσον ο άνθρωπος αποτελεί την κύρια πηγή ρυπάνσεως του περιβάλλοντος, η αύξηση του πληθυσμού αποτελεί σοβαρότατο κίνδυνο για το περιβάλλον.

“Το ότι το μέγεθος του πληθυσμού μιας χώρας έχει επιπτώσεις στα προβλήματα του περιβάλλοντος είναι ευλογοφανές. Η αύξηση του πληθυσμού μιας περιοχής συνεπάγεται, αύξηση της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας της περιοχής αυτής ή μεγαλύτερη παραγωγή προϊόντων. Η παραγωγική διαδικασία δημιουργεί ανεπιθύμητα κατάλοιπα, τα οποία απορρίπτονται στο περιβάλλον. Με την αύξηση της παραγωγικής δραστηριότητας θα αυξηθεί και η παραγωγή τέτοιων καταλοίπων και επομένως και ο βαθμός της προκαλούμενης ρυπάνσεως. Η ανωτέρω κατάσταση συνεπάγεται και αύξηση της συνολικής κατανάλωσης και των εξ αυτής παραγομένων καταλοίπων. Πλην της αυξήσεως της συνολικής ποσότητας των παραγομένων καταλοίπων η αύξηση του πληθυσμού μπορεί να προκαλέσει και σχετική μείωση της εις κατάλοιπα απορροφητικότητας του φυσικού περιβάλλοντος λόγω της αύξησης της πληθυσμιακής πυκνότητας. Έτσι, με την αύξηση του πληθυσμού δημιουργούνται πυκνές συγκεντρώσεις αυτού σε ορισμένες περιοχές, συνήθως μέσα ή γύρω από τα αστικά κέντρα.

Το φυσικό περιβάλλον των περιοχών αυτών υφίσταται κορεσμό από απόψεως ικανότητας να απορροφήσει τα υγρά, τα αέρια ή τα στερεά κατάλοιπα”. (Γιώργος Χ. Κωττής, σελ. 75)

Η πληθυσμιακή αύξηση συνεπάγεται επίσης με την αύξηση της παραγωγής και της κατανάλωσης ενέργειας για τις οικονομικές μονάδες, τις μεταφορές, τις οικιακές συσκευές κ.α. Όπως είναι γνωστό, η ενέργεια αποτελεί ρυπαντικό παράγοντα του περιβάλλοντος, Τέλος με την αύξηση του πληθυσμού ολοένα και μεγαλύτερο ποσοστό της υπαίθρου και των ελευθέρων

χωρών οικοπεδοποιείται και οι διαθέσιμοι για ψυχαγωγία χώροι περιορίζονται με αποτέλεσμα την μεγαλύτερη ρύπανση αυτών των χωρών. Η αύξηση του πληθυσμού όμως είναι και ένας από τους κύριους παράγοντες που συντελούν στην αστυφιλία. Η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού ατόμων σε περιορισμένο χώρο συνεπάγεται μεγάλη συνολική παραγωγή και κατανάλωση προϊόντων και επομένως δημιουργία υπερβολικών ποσοτήτων απορριμάτων. Λόγω της υψηλής πληθυσμιακής πυκνότητας η οποία παρατηρήται στις πόλεις, οι ποσότητες των δημιουργομένων καταλοίπων είναι τόσο μεγάλες, ώστε υπερβαίνουν σημαντικά την απορροφητική ικανότητα του περιβάλλοντος. Ο Γιώργος Κωττής αναφέρει στο βιβλίο του, Οικονομική της προστασίας του περιβάλλοντος, "Πολλές από τις ρυπαντικές ουσίες μπορεί να υποστούν βαθμιαία βιολογική αποσύνθεση και να καταστούν ακίνδυνες. Όταν όμως συγκεντρώνονται μεγάλες ποσότητες τέτοιων ουσιών, η βραδεία βιολογική αποσύνθεση είναι ανίκανη να επιτελέσει αυτοκαθαρισμό του φυσικού περιβάλλοντος. Η κατάσταση μπορεί επομένως να πηγαίνει προς το χειρότερο και να απαιτεί τη λήψη ριζικών μέτρων. Σημειωτέον δε ότι στα αστικά κέντρα η κάλυψη ολόκληρης σχεδόν της εδαφικής περιοχής από κτίρια και ασφαλτο έχει περιορίσει το "φυσικό περιβάλλον" στο ελάχιστο και έχει μειώσει την απορροφητικότητα του αστικού περιβάλλοντος περισσότερο, ιδιαίτερα σε ότι αφορά τα υγρά και τα στερεά κατάλοιπα". Αλλά και για τα αέρια κατάλοιπα δημιουργείται σημαντικό πρόβλημα από το γεγονός ότι τα ψηλά κτίρια εμποδίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία του ατμοσφαιρικού αέρα και συντελούν έτσι στη διασκόρπιση των ρυπαντικών ουσιών στην ευρύτερη περιοχή. Γι' αυτό τους θερμούς μήνες του χρόνου η θερμοκρασία της πόλης ανέρχεται σε σημαντικά ανώτερα επίπεδα. Οι ψηλές θερμοκρασίες επιδεινώνουν τη δυσφορία την οποία προκαλεί η ρύπανση του ατμοσφαιρικού αέρα. Αλλά και ο μικρός αριθμός των δέντρων στα αστικά κέντρα δεν επιτρέπει τον γρήγορο καθαρισμό της ατμόσφαιρας με την απελευθέρωση του οξυγόνου από τους φυτικούς οργανισμούς τους. Τα παραπάνω εξηγούν γιατί ο επιταχυνόμενος ρυθμός της πληθυσμιακής αύξησεως έχει ονομαστεί "πληθυσμιακή αύξηση" και πως οι φόβοι που εκφράζονται από τους υποστηρικτές του περιορισμού της πληθυσμιακής αύξησης φαίνονται ότι είναι βάσιμοι.

3. Οικονομική και Βιομηχανική ανάπτυξη

Κύρια αιτία της επιδείνωσης των οικολογικών προβλημάτων αποτέλεσε η οικονομική ανάπτυξη πολλών χωρών και η προερχόμενη εξ' αυτής βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των πληθυσμών τους. Με την αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος επήλθε ανάλογη αύξηση της ζήτησης των καταναλωτικών προϊόντων. Έτσι οι παραγωγικοί κλάδοι των διαφόρων χωρών αύξησαν την παραγωγή τους για να ικανοποιήσουν τα νέα επίπεδα ζήτησεως. Αυτό προκάλεσε σημαντική αύξηση στην κατανάλωση πρώτων υλών και ενέργειας και την συνεχή παραγωγή ανεπιθύμητων κατάλοιπων τα οποία ρυπαίνουν το περιβάλλον.

“Η αύξηση του εθνικού πλούτου επέτρεψε την αύξηση του ελεύθερου χρόνου. Αυτό έδωσε την ευκαιρία σε μεγάλο αριθμό ατόμων να εξέλθουν εις την ύπαιθρο και αφ' ενός μεν να αυξήσουν τη ρύπανση του περιβάλλοντος, αφ' ετέρου δε, και κυρίως, να κατανοήσουν καλύτερα την έκταση της καταστροφής αυτού. Οι εύποροι κάτοικοι των αναπτυγμένων χωρών ανακαλύπτουν διαρκώς ότι τα ύδατα των περιοχών όπου έχτισαν τις θερινές τους κατοικίες έχουν καταστεί ακατάλληλα για κολύμβηση. Οι περιοχές όπου πηγαίνουν για ψάρεμα έχουν μεταβληθεί σε οχετούς, και τα ψάρια εξαφανίζονται. Οι εθνικοί δρυμοί και οι λοιποί εξοχικοί χώροι, όπου μεταβαίνουν με το ιδιωτικό τους αυτοκίνητο για αναψυχή, έχουν μεταβληθεί σε χώρους απορριμάτων ή οικοπεδοποιούνται. Με άλλα λόγια παρατηρείται το φαινόμενο της αφ' ενός αυξήσεως της ζήτησεως για υπαίθριους χώρους, καθαρές παραλίες, ποταμούς και λίμνες, εθνικούς δρυμούς κ.ο.κ., λόγοι της αυξήσεως του κατακεφαλήν εισοδήματος, του ελεύθερου χρόνου και της ιδιοκτησίας μέσων, όπως το αυτοκίνητο, το σκάφος αναψυχής και το ιδιωτικό αεροπλάνο, όλων των ανωτέρω αποτελεσμάτων της οικονομικής ανάπτυξης, αφ' ετέρου δε της λόγω της ανάπτυξης αυτής μείωσης της προσφοράς των παραπάνω αγαθών”. (Γιώργος Χ. Κωπτής, 1975, σελ. 106)

Η συνεχής αύξηση του Εθνικού Προϊόντος θεωρείται συνήθως επιθυμητή και αναγκαία. Η οικονομική ανάπτυξη αναμένεται ότι θα επιλύσει τα περισσότερα προβλήματα μιας χώρας, θεωρείται πανάκεια και οι οικονομικοί δείκτες παρακολουθούνται με προσήλωση αγγίζοντας σχεδόν τα όρια της ευλάβειας. Η αύξηση του Εθνικού Προϊόντος επέτρεψε πράγματι την πραγματοποίηση ορισμένων αντικειμενικών σκοπών. Τελευταία όμως άρχισαν να υψώνονται φωνές διαμαρτυρίας κατά της υπερβολικής ανάπτυξης και ορισμένων αποτελεσμάτων της Ευας από τους επικριτές της “αναπτυξιομανία” είναι ο οικονομολόγος E. J. Mishan ο οποίος επέκρινε την προσήλωση των

χωρών και των ηγετών τους στην ιδέα πάσης θυσίας οικονομικής ανάπτυξης. Οπως αναφέρει : “Πιθανόν να υπάρχουν αμφιβολίες μεταξύ των φιλοσόφων και των ποιητών, αλλά για το πλήθος, η Βασιλεία των Ουρανών πρόκειται να πραγματοποιηθεί επ’ αυτής της γής, τώρα. Πρόκειται να πραγματοποιηθεί μέσω της τεχνολογικής εξέλιξης και με ρυθμό εκθετικό. Η παγκόσμια απήχηση της ξεπερνά εκείνη της αδελφότητας του ανθρώπου, μάλιστα δε την περιλαμβάνει. Γιατί καθώς γινόμαστε πλουσιότεροι θα θεραπεύσουμε βεβαίως όλα τα κοινωνικά κακά. Θα θεραπεύσουμε τον ασθενή, θα ανακουφίσουμε τον γέροντα και θα ενθουσιάσουμε τον νέο. Αρκεί να σκεφτεί κανείς με εξαιρετική ευπιστία τις ευκαιρίες οι οποίες θα μας δωθούν δια της απόκτησης αυξημένου πλούτου : γενική εκπαίδευση των ενηλίκων, δωρεάν τέχνες και διασκεδάσεις, συχνές επισκέψεις στη Σελήνη, ένα οικόσιτο ρομπότ σε κάθε κατοικία και επομένως παντοτεινή απελευθέρωση των γυναικών από την πλήξη. Για τον μέσο άνθρωπο μια ζωή αναπαύσεως για να ασχοληθεί με την κουλτούρα και την απόλαυση (ή μάλλον για να τους απορροφά από την οθόνη της τηλεόρασεως). Για τον επιστήμονα άφθονα χρηματικά ποσά για να εφευρίσκει ολοένα ισχυρότερους ιδιοφυείς ηλεκτρονικούς υπολογιστές, ώστε να μπορούμε να έχουμε ακόμη περισσότερο χρόνο για κουλτούρα και απόλαυση και επιστημονικές ανακαλύψεις. (Ε.λ. Mishan, *Technology and Growth, the price we pay*, Νέα Υόρκη, 1969, όπως αναφέρει ο Γ. Κωττής).

Είναι γεγονός ότι η αλόγιστος ανάπτυξη δημιούργησε σοβαρά προβλήματα. Ενα από αυτά είναι η αφόρητη κυκλοφοριακή συμφόρηση στις πόλεις και στα προάστεια από την οποία μεταξύ άλλων, χάσαμε την απόλαυση που αποτελεί ο περίπατος στους δρόμους της πόλης. Η συμφόρηση μετέτρεψε την κίνηση μέσα στην πόλη σε ταλαιπωρία τόσο για τους πεζούς όσο και για τους οδηγούς. Μέρος του κακού οφείλεται στο ότι οι κάτοικοι των διαφόρων χωρών βρέθηκαν απροετοίμαστοι για την άνευ προηγουμένου ταχύτητα και έκταση των συνεπειών της ανάπτυξης. Ο Mishan απευθύνει την κριτική του κατά των ανεπτυγμένων χωρών. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι αντίστοιχα φαινόμενα έχουν αρχίσει να παρατηρούνται και σε λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, οι οποίες μιμούνται συνήθως την παραγωγική νοοτροπία και την καταναλωτική συμπεριφορά των πλέον αναπτυγμένων οικονομικά χωρών.

“Οι φτωχότερες χώρες, στην προσπάθεια τους να κλείσουν το εισοδηματικό χάσμα που τις χωρίζει από τις πλούσιες χώρες, καταλήγουν στην υιοθεσία πολιτικής εσπευσμένης αναπτύξεως. Η πολιτική αυτή, παρά τις αγαθές της επιδράσεις, οδηγεί και στη σμίκρυνση των διαφορών μεταξύ των οικολογικών προβλημάτων των φτωχών και των πλούσιων χωρών”. (Γιώργος

Χ. Κωττής, 1975, σελ. 110).

Αυτό οδηγεί στη μαζική αντιγραφή και μεταφορά των μεθόδων και συνηθειών των αναπτυγμένων χωρών, που προκαλεί αποτομη διατάραξη του παραδοσιακού τρόπου ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος. Έτσι η καταστροφή του περιβάλλοντος συνεχίζεται τόσο στις ανεπτυγμένες όσο και στις αναπτυσσόμενες οικονομίες.

Αξίζει να αναφερθεί, σ' αυτό το σημείο, η άποψη του Mishan ότι η "οικονομική πρόοδος αποτελεί στατιστική πλάνη γιατί το κόστος της προόδου δεν λαμβάνεται υπ' όψιν στους συνήθεις Εθνικούς Λογαριασμούς. Η παράλειψη αυτή οφείλεται είτε στο γεγονός ότι οι επωμιζόμενοι τις συνέπειες της τεχνολογικής προόδου δεν λαμβάνουν αποζημίωση για τις προκαλούμενες ζημιές ή στο ότι το κόστος από την ρύπανση, θορύβους και άλλες δυσμενείς καταστάσεις με την καταστροφή του περιβάλλοντος δεν περιλαμβάνεται στους στατιστικούς λογαριασμούς εισοδήματος".

Ανάλογη θέση με αυτή του Mishan έχει λάβει και ο J. K. Galbraith ως προς το σύστημα αξιών της σύγχρονης κοινωνίας. Ο Galbraith φρονεί ότι το σύστημα αυτό είναι υπεύθυνο για τα οικολογικά προβλήματα και τις ελείψεις που παρουσιάζονται σε πολλούς τομείς. Κατά τη γνώμη του το Βιομηχανικό σύστημα της σύγχρονης οικονομίας αγνοεί γενικώς ή θεωρεί ως άνευ σημασίας τις δημόσιες υπηρεσίες οι οποίες δεν συνδέονται άμεσα με τις ανάγκες του συστήματος. Ως εκ τούτου, οι μεν ανάγκες, όπως η περισυλλογή των απορριμάτων παραμελούνται, ενώ άλλες όπως οι κατασκευές αυτοκινητόδρομων, οι οποίες ενθαρύνουν την αγορά και την χρήση αυτοκινήτων, και επομένως εξυπηρετεί το Βιομηχανικό σύστημα, τυγχάνων προνομιακής μεταχειρήσεως.

"Το βιομηχανικό σύστημα δεν δύναται ή δεν έχει συμφέρον να εκτιμήσει την σπουδαιότητα για τη ζωή του ανθρώπου, των αισθητικών αξιών με τις οποίες βρίσκεται σε σύγκρουση". (Γ. Χ. Κωττής, 1975, σελ. 112).

Η ταχεία εκβιομηχάνιση των οικονομιών πολλών χωρών και οι τεχνολογικές μεταβολές που έλαβαν χώρα στις τελευταίες δεκαετίες είναι παράγοντες που συντέλεσαν στη ραγδαία καταστροφή του περιβάλλοντος.

Οι παράγοντες αυτοί είναι στενά συνδεδεμένοι με τη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης. Χαρακτηριστικά της εβιομηχάνισης είναι οι τεχνολογικές βελτιώσεις η ανάπτυξη των επιχειρηματικών και διοικητικών

ικανοτήτων και η βελτίωση των τεχνικών δεξιοτήτων. Αυτά συντελούν στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου. Αυτό έχει ως συνέπεια να δημιουργήται αυξανόμενη και άκρως ελαστική ζήτηση για βιομηχανικά προϊόντα. Έτσι η βιομηχανία δεν αντιμετωπίζει τις δυσκολίες διαθέσεως των προϊόντων της, οι οποίες περιορίζουν την γεωργία, και δημιουργεί προοπτικές για ταχύτερη οικονομική ανάπτυξη.

Παρ' όλη τη σημαντική συμβολή της στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, η εκβιομηχάνιση δεν αποτελεί πανάκεια για όλα τα ανθρώπινα προβλήματα. Αντίθετα δημιουργεί προβλήματα, όπως εκείνα της βαθμιαίας αλλά συνεχούς ρυπάνσεως του περιβάλλοντος, της ταχείας κατανάλωσης φυσικών πόρων και της εμφάνισης κρίσιμων κοινωνικών προβλημάτων μεταξύ των λόγω της εκβιομηχάνισης αστικοποιηθείσων μαζών. Σχετικά με το περιβάλλον οι κύριοι λόγοι για την επιβλαβή επίδραση της εκβιομηχάνισης είναι οι εξής :

“**Πρώτον**, προκαλείται ζημία του περιβάλλοντος από την απόσπαση τεράστιων ποσοτήτων φυσικών υλών για τη μετατροπή τους σε βιομηχανικά προϊόντα. Μεταξύ αυτών των υλών περιλαμβάνονται ορυκτά προϊόντα και δημιουργήται έτσι το σοβαρό πρόβλημα της εξ' ορυχεύσεως ρυπάνσεως και καταστροφής του περιβάλλοντος. Οι ύλες αυτές περιλαμβάνουν επίσης ξυλεία, με αποτέλεσμα την απογύμνωση τεραστίων γεωγραφικών περιοχών, την αισθητική καταστροφή του τοπίου και την επιδείνωση της ατμοσφαιρικής μόλυνσης λόγω του περιορισμού του οξυγόνου που αποβάλεται από τα δέντρα. Τέλος οι παραπάνω ύλες περιλαμβάνουν και αγροτικής προελεύσεως πρώτες ύλες. Δημιουργήται έτσι ανάγκη για την αύξηση της παραγωγής τέτοιων υλών. τη χρήση χημικών λιπασμάτων και γεωργικών φαρμάκων.

Δεύτερον, σημαντική ρύπανση και καταστροφή του περιβάλλοντος δημιουργήται από τις τεράστιες ποσότητες ενέργειας που παράγονται και καταναλώνονται για βιομηχανικούς σκοπούς. Ως γνωστόν, τόσο η παραγωγή όσο και η κατανάλωση ενέργειας δημιουργούν σοβαρά οικολογικά προβλήματα.

Τρίτον, η βιομηχανική ανάπτυξη συνέβαλε στην καταστροφή του περιβάλλοντος λόγω της χρήσης τεράστιων ποσοτήτων ύδατος, ενίοτε και αέρα κατά τη διάρκεια διαφόρων σταδίων της παραγωγικής διαδικασίας. Αφού υποστούν ρύπανση, το νερό και ο αέρας, εξαπολύονται και πάλι στο περιβάλλον.

Τέταρτον, επιβλαβής για το περιβάλλον είναι η μεγάλη τοπική συγκέντρωση της παραγωγής, η οποία χαρακτηρίζει τον βιομηχανικό κλάδο σε αντίθεση με τον γεωργικό κλάδο, ο οποίος παρουσιάζει το φαινόμενο της διασποράς στον χώρο της παραγωγικής διαδικασίας. Στην περίπτωση της γεωργίας η διασπορά των παραγομένων ανεπιθύμητων καταλοίπων διευκολύνει την υπό του περιβάλλοντος απορρόφηση και εξουδετέρωση των περισσοτέρων εξ' αυτών. Το πρόβλημα της γεωργίας δημιουργήται κυρίως από τη χρησιμοποίηση ορισμένων μη διαλυόμενων χημικών συνθέσεων. Στο βιομηχανικό κλάδο, αντιθέτως η τοπική συγκέντρωση της παραγωγής καταλοίπων είναι τόσο μεγάλη ώστε να υπερβαίνει τα όρια της απορροφητικότητας του περιβάλλοντος και να την καταστρέφει τελείως. Έτσι κατάλοιπα τα οποία δεν θα προκαλούσαν οικολογικούς κινδύνους αν διεσκορπίζονταν σε μεγάλη γεωγραφική έκταση παραμένουν αναπορρόφητα και δημιουργούν σοβαρά προβλήματα λόγω της συγκεντρώσεως αυτών σε περιορισμένες περιοχές. Επιπρόσθετα η εκβιομηχάνιση προκαλεί οικολογικά προβλήματα και μέσω της επιδράσεως της στην αστυφιλία. Η αστυφιλία αποτελεί έναν από τους σπουδαιότερους παράγοντες οι οποίοι συνετέλεσαν στην όξυνση διαχρονικώς του προβλήματος της καταστροφής του περιβάλλοντος. Η εκβιομηχάνιση υπήρξε η κυριώτερη ίσως αιτία της ραγδαίας αστικοποίησης των πληθυσμών και μπορεί να θεωρηθεί ως άμεσων υπεύθυνος για τα προκαλούμενα οικολογικά προβλήματα απ' αυτή.

Πέμπτον, ο διαρκής και επαναληπτικός ρυθμός των περισσοτέρων βιομηχανικών δραστηριοτήτων δεν δίνει καιρό στο περιβάλλον για να επανορθώσει μέρος τουλάχιστον των ζημιών. Στον αγροτικό τομέα παρεμβάλλονται συνήθως χρονικά διαστήματα μηνών μεταξύ της επαναλήψεως μιας διαδικασίας, όπως, "λίπανση του εδάφους η ο ψεκασμός των φυτών. Αυτό δίνει την ευκαιρία στο αγροτικό περιβάλλον να "αναπνεύσει" και να απορροφήσει και να εξουδετερώσει τα κατάλοιπα. Στο βιομηχανικό τομέα ο ρυθμός παραγωγής καταλοίπων είναι ανελέητος, και διαρκεί συχνά καθ' όλο το εικοσιτετράωρο επί ολόκληρο το έτος. Αυτό συντείνει στον κορεσμό της απορροφητικότητας του περιβάλλοντος.

Τέλος η βιομηχανική ανάπτυξη συντείνει στην καταστροφή του περιβάλλοντος μέσω της ρυπάνσεως που προκαλείται από την κατανάλωση των προϊόντων του βιομηχανικού τομέα. Σε αντίθεση με τα γεωργικά προϊόντα τα οποία αφού καταναλωθούν αφήνουν συνήθως λίγα και διαλυόμενα κατάλοιπα, τα βιομηχανικά προϊόντα δημιουργούν ρύπανση του περιβάλλοντος και κατά τη διάρκεια της χρησιμοποιήσεως τους, όπως στην περίπτωση του αυτοκινήτου και των διαφόρων συσκευών αλλά και μετά την

απόρριψη τους ως άχρησα στο περιβάλλον, λόγω της μη διαλυτότητας πολλών απ' αὐτῶν" (Γ. Χ. Κωττής, 1975, σελ. 117,118).

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, αν η ανάπτυξη συνεχισθεί με τους ίδιους ρυθμούς που εξελίσσεται σήμερα θα έχουμε συνέπειες τρομακτικές όπως μεταβολή κλιματολογικῶν συνθηκῶν, αύξηση της θερμοκρασίας, διατάραξη της ισορροπίας της παραγωγῆς οξυγόνου και δηλητηριάσεις από τη ραδιενέργεια. Αν συμβούν τα παραπάνω το μέγεθος του σημερινού προβλήματος της ρύπανσης θα αποδεχτεί μηδαμινό σε σύγκριση με την κατάσταση της οποίας θα αναγκαστεί να αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στην ενότητα αυτή επισημαίνονται οι αιτίες της οικολογικής κρίσης. Η πληθυσμιακή αύξηση, η οικονομική και βιομηχανική ανάπτυξη, συνιστούν τις κυριότερες αιτίες που οδηγούν στην κρίση αυτή.

Και όσο οι αιτίες μεγαλώνουν περισσότερο, τόσο το μέγεθος του σημερινού προβλήματος θα αποδειχθεί μηδαμινό, σε σύγκριση με την κατάσταση την οποία θα αναγκαστεί να αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα σε λίγα χρόνια.

***“Η πολιτική μπορεί να βοηθεί σήμερα
μόνο σαν η τέχνη, που διασφαλίζει
την ύπαρξη των ανθρώπων σ’ έναν
κόσμο που κινδυνεύει.”***

Γκέοργκ Πίχτ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΒΔΟΜΗ

Νομοθεσία - Πολιτική Περιβάλλοντος

1. Περιβαλλοντική Πολιτική και Ποιότητα Ζωής

Μέσα από το πρίσμα της αναβάθμισης της “ποιότητας ζωής” η περιβαλλοντική πολιτική αποκτά μια ευρύτερη διάσταση. Συνδέεται οργανικά με την αναπτυξιακή πολιτική που στοχεύει όχι μόνο στην αύξηση της οικονομικής ισχύος της δοσμένης χώρας, αλλά και στο ποιοτικό ανέβασμα της κοινωνίας.

Στην έκθεση του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, 1984, σελ. 27 αναφέρεται ότι :

“Η προτεραιότητα είναι στην προστασία και συντήρηση των ζωτικών - ανανεούμενων - φυσικών πόρων, από τους οποίους εξαρτάται η ύπαρξη του Έθνους : εδαφών, νερού, χλωρίδας, πανίδας, που σήμερα βρίσκονται σε σημείο σχεδόν καθολικής κατάρρευσης. Κατευθυντήριο στόχος του χωροταξικού σχεδιασμού είναι η οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανασυγκρότηση κάθε μιας από τις ιστορικές περιφέρειες της χώρας, έτσι ώστε ο κάθε Έλληνας να ικανοποιεί τις βασικές οικονομικές και κοινωνικές του ανάγκες στον τόπο όπου ζει, δηλαδή μέσα σε κάθε μικροκοινωνία του εθνικού χώρου, και να μη χρειάζεται η διέξοδος της μετανάστευσης, που έχει οδηγήσει στη δημογραφική παραμόρφωση της χώρας, στη δραματική μείωση του παραγωγικού δυναμικού της, στην ερήμωση και υπανάπτυξη της επαρχίας και την ταυτόχρονη - τριτοκοσμικών διαστάσεων - διόγκωση της Αθήνας. Εδώ διαμορφώνεται και το θεμελιακό υπόβαθρο για τη σωστή ανάπτυξη των πόλεων και των χωριών της χώρας.”

Επίσης σημαντική είναι η διατύπωση για το ρόλο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης : Είναι ιδιαίτερα αναγκαία η δραστηριοποίηση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την προστασία του περιβάλλοντος, που τελικά θα πρέπει ν' αποτελέσει δική της ευθύνη.

Είναι σαφής η προσπάθεια ανεύρεσης τρόπου ενεργού συμμετοχής του πολίτη στις δραστηριότητες για την προστασία του περιβάλλοντος. Είναι,

όμως, επίσης σαφής ο περιορισμός της έννοιας περιβάλλον στα πλαίσια του οικολογικού ή του φυσικού περιβάλλοντος έτσι που μένουν ακάλυπτες ουσιαστικές πλευρές του κοινωνικού περιβάλλοντος. Πάντως πρέπει να θεωρείται βέβαιο ότι η δραστηριοποίηση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης θα συμβάλει αποφασιστικά στην προσπάθεια σύνδεσης των δραστηριοτήτων για την προστασία του περιβάλλοντος με τις δραστηριότητες που στοχεύουν στην αντιμετώπιση του ευρύτερου προβλήματος του κοινωνικού περιβάλλοντος και ποιότητας της ζωής.

Δεν είναι, ωστόσο, αυτονόητη η σύνδεση της πάλης για τη λύση των τοπικών “**ποιοτικών**” κοινωνικών προβλημάτων με τα γενικότερα “**ποιοτικά**” κοινωνικά προβλήματα της χώρας. Ίσως είναι αδιανόητη η δημιουργία ανώτερης ποιότητας ζωής σε μια συγκεκριμένη περιοχή της χώρας, εφόσον δεν προωθούνται οι ευρύτεροι στόχοι για τη συνολική ανάπτυξη της ελληνικής κοινωνίας. Πρέπει να θεωρείται βέβαιο ότι η οργανική σύνδεση του όλου με το μέρος στο επίπεδο αυτό επιτρέπει στο άτομο να δώσει στην ανθρώπινη προσωπικότητά του μια άλλη διάσταση. Πρόκειται για μια ανώτερη μορφή συμμετοχής, όπου η προστασία του περιβάλλοντος είναι η λογική συνέπεια της στάσης του ατόμου απέναντι στα τοπικά και τα γενικά “**ποιοτικά**” κοινωνικά προβλήματα.

Στην έκθεση του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών για την ποιότητα ζωής, 1984, σελ. 29 αναφέρεται ότι :

“**Καλό**” οικολογικό περιβάλλον και “**καλή**” ποιότητα ζωής είναι δύο έννοιες όχι ταυτόσημες. Το καλό οικολογικό περιβάλλον δεν χαρακτηρίζει την κοινωνική και ηθική ποιότητα του ατόμου που το αποζητά. Μεταξύ τους δεν υπάρχει αναγκαία συνάρτηση. Μέσα σε ένα καλό οικολογικό περιβάλλον μπορεί να “**ανθεί**” η απανθρωπιά, η άγρια εκμετάλλευση, ακόμα και το έγκλημα. Το περιβάλλον που στοιχειωθετεί την ποιότητα της ζωής είναι κάτι περισσότερο από το οικολογικό περιβάλλον. Καλύπτει όχι μόνο το καλό φυσικό περιβάλλον, αλλά και σύνθετους κοινωνικούς, πολιτικούς, πολιτιστικούς, ηθικούς και ψυχολογικούς όρους της ανθρώπινης ζωής. Φέρνει πάνω του το στίγμα που χαρακτηρίζει τη δοσμένη κοινωνία, το κοινωνικό σύστημα, τον κοινωνικό τρόπο ζωής και την ποιότητα της προσωπικότητας των ανθρώπων, στην περίπτωση αυτή, έχει θετικές επιπτώσεις στην ανθρώπινη προσωπικότητα και στον τρόπο της σκέψης και της ζωής τους. Οι συνθήκες εργασίας είναι ένας τομέας που επηρεάζει ουσιαστικά την ποιότητα ζωής της πόλης και πολύ περισσότερο την

ποιότητα ζωής των ατόμων που την κατοικούν. Η αναφορά στις συνθήκες εργασίας των ανθρώπων θέτει το ζήτημα της αυτοπραγμάτωσης του ανθρώπου και το ζήτημα της σχέσης ανάμεσα στον εργάσιμο χρόνο και στον ελεύθερο χρόνο, σε σχέση με την ποιότητα της ζωής. Δεν μπορούμε να μιλάμε για την ανεβασμένη ποιότητα της ζωής του ανέργου, για τον οποίο η αποστέρηση της δυνατότητας να εργάζεται σημαίνει την αποστέρηση της δυνατότητας αυτοπραγμάτωσής του, στην περίπτωση που συμβαίνει ν' αγαπά τη δουλειά του, όταν είναι ενδιαφέρουσα και δημιουργική, ακόμα κι' αν δεν αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα και κατοικεί σε καλό φυσικό περιβάλλον. Οπως επίσης είναι μειωτικό για την ποιότητα της ζωής του ανθρώπου, ο οποίος για να διατηρήσει τη δουλειά που κάνει, είναι υποχρεωμένος, για λόγους καθαρά οικονομικούς, να παραιτηθεί από μια άλλη μορφή αυτοπραγμάτωσης : την ενεργό συμμετοχή στη δημόσια ζωή, που τόσο θέλει, για ηθικούς πρώτα απ' όλα λόγους, αλλά ίσως και για ψυχολογικούς."

"Η έννοια ποιότητα της ζωής των ανθρώπων απαντά σε δύο ερωτήματα: στο ερώτημα που αναφέρεται στην ποιότητα των αντικειμενικών όρων της ζωής των ανθρώπων, φυσικών και κοινωνικών, και σ' εκείνο το οποίο αναφέρεται στο είδος ή στον τρόπο ζωής που διάγουν τα ανθρώπινα όντα. Οι ανάγκες του οικονομικού σχεδιασμού, δηλαδή η ανάγκη ποσοποίησης, ποσοτικού καθορισμού του περιεχομένου της έννοιας ποιότητας ζωής οδήγησε στην εξουδετέρωση του δεύτερου ερωτήματος και στη συρρίκνωση του περιεχομένου του πρώτου, που φτάνει συχνά να καλύπτει την έννοια της προστασίας του οικολογικού περιβάλλοντος και να ταυτίζεται μαζί της. Η σημασία του μη ποσοποιήσιμου περιεχομένου της έννοιας ποιότητα της ζωής φαίνεται, όταν κάποιο από τα στοιχεία που συνθέτουν αυτό το περιεχόμενο προσλάβει μεγάλες διαστάσεις και καταστεί ποσοτικά μετρήσιμο, με σαφείς οικονομικές επιπτώσεις για τη λειτουργία όλου του συστήματος. Έτσι είναι σαφές για τον καθένα ότι δεν μπορεί να γίνει λόγος για βελτίωση ή ακόμα για διατήρηση της υφιστάμενης ποιότητας της ζωής της κοινωνίας, όταν η ανεργία προσλαμβάνει μεγάλες διαστάσεις και επηρεάζει καίρια όχι μόνο τις οικονομικές συνθήκες ζωής των εργαζομένων, αλλά και το ηθικό και ψυχολογικό κλίμα της κοινωνίας.

(Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, έκθεση ποιότητα ζωής, προβληματισμοί και κατευθύνσεις, 1984, σελ. 30)

Έτσι, το θέμα ποιότητα ζωής βλέπουμε να προσλαμβάνει μια ευρύτερη διάσταση, που ξεπερνά τα πλαίσια της περιβαλλοντικής πολιτικής, χωρίς

φυσικά να την καταργεί. Το Περιβαλλοντικό πρόβλημα εμφανίζεται, μέσα από το πρίσμα αυτής της αντίληψης, σαν κοινωνικό πρόβλημα συνδεδεμένο με την αναπτυξιακή οικονομική και κοινωνική πολιτική.

2. Θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα

Η προστασία και η αναβάθμιση του ελληνικού περιβάλλοντος αποτελεί όχι μόνο συνταγματική υποχρέωση, αλλά και μια από τις κύριες επιδιώξεις της πολιτείας. Ταυτόχρονα όμως και οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, οι συλλογικοί φορείς και τα μεμονομένα άτομα οφείλουν να προστατεύουν το περιβάλλον σαν κοινωνικό αγαθό μέγιστης αξίας. Συγκεκριμένα το Σύνταγμα του 1975 αναφέρει στο άρθρο 24 ότι η **“προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους”**.

“Στην Ελλάδα πριν από την ψήφιση του Συντάγματος του 1975 παρά το γεγονός ότι δεν υπήρχε συνταγματική διάταξη που να επιβάλλει υποχρέωση του Κράτους για προστασία του περιβάλλοντος, θεσμοθετήθηκαν κατά καιρούς κανόνες δικαίου που είχαν σαν αποτέλεσμα και την προστασία του περιβάλλοντος. Η ψήφιση αυτών των κανόνων όμως θεμελιώνονταν σε συνταγματικές διατάξεις που είχαν σαν άμεσο σκοπό την προστασία της ανθρώπινης ζωής, την προστασία της δημόσιας υγείας, την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων και άλλων έννομων αγαθών.”

(οδηγός σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος για τους ΟΤΑ, 1989, σελ. 121)

Ετσι λοιπόν και πριν από την ψήφιση και θέση σε ισχύ του ισχύοντος Συντάγματος υπήρχαν νομικές διατάξεις που ρύθμιζαν και πολλές ρυθμίζουν ακόμα έμμεσα και αποτελεσματικά θέματα προστασίας περιβάλλοντος, αλλά η θέσπισή του είχε γίνει με αφετηρία την προστασία βιοτικών αγαθών τα οποία σύμφωνα με προηγούμενα Συντάγματα είχαν θεωρηθεί αρκετά σημαντικά και αναμφισβήτητα ώστε να τύχουν ειδικής αναφοράς και προστασίας κατά το Σύνταγμα.

Αλλωστε αυτή η νομική πραγματικότητα ήταν δικαιολογημένη και από το γεγονός ότι η κοινωνική συνειδητοποίηση για τις περιορισμένες πραγματικά δυνατότητες του περιβάλλοντος και των φυσικών πηγών να ανεχθούν την ανθρώπινη δράση όταν αυτή δεν ήταν σύμφωνη μ' αυτό που σήμερα ονομάζουμε **“ορθολογιστική διαχείριση”** του περιβάλλοντος άρχισε μετά την υπέρβαση κάποιων ορίων και τη δημιουργία ορατών και με γυμνό μάτι προβλημάτων. Οπως αναφέρει η ελληνική εταιρία Τοπικής Ανάπτυξης και

Αυτοδιοίκησης : “ Ο ανοικτός κοινωνικός διάλογος για την προστασία του περιβάλλοντος, τη ρύπανση, την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, την ποιότητα ζωής γενικά, τη μορφή και το μέγεθος της οικονομικής ανάπτυξης άρχισε με αφορμή κάποια συγκεκριμένα προβλήματα αιχμής μετά τη μεταπολίτευση του Ιουλίου του 1974, δηλαδή αφού η πολιτική κατάσταση επέτρεψε την ανάπτυξη ανοιχτού κοινωνικοπολιτικού διαλόγου και των πολιτικών και κοινωνικών κινημάτων.” (1989, σελ. 122)

Για πρώτη φορά με το Σύνταγμα του 1975, θεσπίστηκε ειδική υποχρέωση του κράτους για την προστασία περιβάλλοντος παράλληλα πάντα με τις γενικές διατάξεις για την προστασία του ανθρώπου και την προστασία άλλων έννομων αγαθών. Ειδικότερα το άρθρο 24 του Συντάγματος που περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο για τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, προβλέπει τα εξής :

“Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του κράτους, το οποίο πρέπει να παίρνει προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα για την διαφύλαξή του.”

Τέλος με τις διατάξεις του άρθρου 24 του Συντάγματος θεσπίστηκε ρητά και η “**υποχρέωση**” του κράτους για την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Η υποχρέωση αυτή εξειδικεύεται με τη λήψη προληπτικών μέτρων και κατασταλτικών διαφύλαξης του περιβάλλοντος αφ’ ενός και την απαγόρευση λήψης μέτρων αντίθετων με τις επιταγές του ίδιου άρθρου.

Παρ’ όλα αυτά η νομοθεσία προστασίας του περιβάλλοντος αποτελείται από πληθώρα νόμων, διαταγμάτων, υπουργικών αποφάσεων και η αρμοδιότητα ελέγχου της προστασίας είναι διασπαρμένη σε διάφορες υπηρεσίες υπουργείων και οργανισμών σε ινστιτούτα και συλλογικά όργανα του ευρύτερου δημόσιου και ιδιωτικού τομέα.

Το 1979 δημιουργήθηκε το ΥΧΟΠ (Υπουργείο Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος) στην αρμοδιότητα του οποίου μεταφέρθηκαν από άλλους φορείς, το ΠΕΡΠΑ (Πρόγραμμα Ελέγχου Ρύπανσης Περιβάλλοντος Αθήνας), από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας και η Γενική Γραμματεία του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος, από το Υπουργείο Συντονισμού.

Το 1986, τέθηκε σε ισχύ ο Νόμος-πλαίσιο για το περιβάλλον, με τον οποίο

έγινε προσπάθεια να συγκεντρωθούν σε ένα γενικό νομοθέτημα όλοι οι όροι σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος. Επίσης με τον ίδιο νόμο, συγκεντρώνονται σ' ένα φορέα, τον επιτελικό φορέα περιβάλλοντος (ΕΦΟΠ) οι αρμοδιότητες του δημόσιου τομέα για το περιβάλλον. Στον νόμο αυτό, εκτός των άλλων, κατοχυρώνεται επίσης πλαίσιο κυρώσεων και αστικής ευθύνης σε θέματα προστασίας.

(Ο νόμος-πλαίσιο για την "Προστασία του Περιβάλλοντος" 1650/86, παρατίθεται στο παράρτημα καθώς και το πλαίσιο των κυρώσεων και αστικής ευθύνης σε θέματα προστασίας).

α. Τρόποι Νομικής Προστασίας

i) **Άμεση - Έμμεση Προστασία**

Η νομική προστασία του περιβάλλοντος αποτελείται καταρχήν από σύνολο μέτρων, τα οποία έχουν δικαιολογητικό λόγο και σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος αυτού καθ' εαυτού, δηλαδή παρέχεται με άμεσο σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος. Μπορεί όμως να περιλαμβάνει και μέτρα που πηγάζουν από την πρόθεση του νομοθέτη να προστατεύσει κυρίως άλλα ένομα αγαθά προστατεύονται σύμφωνα με το Σύνταγμα αλλά τελικά τα μέτρα αυτά έχουν αποτέλεσμα και την προστασία του περιβάλλοντος.

Με βάση τα πιο πάνω υπάρχουν διατάξεις που όπως ήδη αναφέρθηκε τέθηκαν σε ισχύ πριν από την ψήφιση του Συντάγματος του 1975 και ακόμα ισχύουν, διότι δεν είναι αντίθετες με τις συνταγματικές επιταγές καθώς και διατάξεις που ψηφίστηκαν ή ψηφίζονται και σήμερα ακόμα, οι οποίες μολονότι δεν έχουν κύριο και αποκλειστικό σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος, αντικειμενικά είναι διατάξεις προστασίας περιβάλλοντος δεδομένου ότι προστατεύουν και αυτό παράλληλα με την υγεία.

Ετσι δικαιολογείται η ένταξη των διατάξεων αυτών στις διατάξεις προστασίας περιβάλλοντος σε διατάξεις άμεσης και έμμεσης προστασίας.

Οι διατάξεις άμεσης προστασίας αφορούν κύρια το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και σε συνάρτηση μ' αυτό τον άνθρωπο που ζει μέσα σ' αυτό. Πολλές φορές μάλιστα οι διατάξεις άμεσης προστασίας είναι δυνατό να δημιουργούν νομικό πλέγμα προστασίας του περιβάλλοντος ή στοιχείων του θέτοντας εμπόδια και προϋποθέσεις στις οικονομικές και στις αστικές δραστηριότητες του ανθρώπου.

Οι διατάξεις έμμεσης προστασίας αφορούν κύρια τον άνθρωπο μέσα στο περιβάλλον και όχι πάντα το περιβάλλον καθ' αυτό. Η έμμεση προστασία που είναι ίδιας ή πολλές φορές μεγαλύτερης σπουδαιότητας με την άμεση, αφορά την ανθρώπινη ζωή, τη δημόσια υγεία ή άλλα ένομα αγαθά. Χαρακτηριστικότερα αφορά την προστασία της ύπαρξης και κανονικής λειτουργίας της κοινωνικής ομάδας, δηλ. την ανθρώπινη συμβίωση με όρους που εξασφαλίζουν την καλύτερη ποιότητα ζωής. Η

προστασία αυτή είναι σύνθετη διότι αναφέρεται σε ότι συνιστά στις προϋποθέσεις της ανθρώπινης επιβίωσης δηλαδή αφορά έμμεσα τόσο το φυσικό όσο και το πολιτιστικό περιβάλλον. Η σύνθετη αυτή προστασία ικανοποιεί τις λειτουργικές ανάγκες της πόλης ή του χώρου κατοικίας ή της βιομηχανικής επέκτασης και κάθε άλλης δραστηριότητας του ανθρώπου, αφού η ανάπτυξη πραγματοποιείται με βάση σχέδια που στηρίζονται ή τουλάχιστον πρέπει να στηρίζονται στα οικονομικά, κοινωνικά, φυσικά, πολιτιστικά και ιστορικά δεδομένα μιας περιοχής, με τρόπο ώστε η πόλη, ο τύπος ανάπτυξης της περιοχής ή η όποια δραστηριότητα αναπτύσσεται κατά περιοχές να καλύπτει τις ανάγκες σύμφωνα με τους όρους που επιβάλλονται από την υγιεινή την ασφάλεια, την οικολογική ισορροπία και την ιστορία της.

ii) Προληπτική - Κατασταλτική Προστασία

Και η άμεση και η έμμεση προστασία εμφανίζεται σαν προληπτική και σαν κατασταλτική.

Η προληπτική προστασία έχει σκοπό την πρόληψη, ενεργειών βλαβερών για το περιβάλλον.

Η κατασταλτική έχει σκοπό την άρση των επιβλαβών για το περιβάλλον αποτελεσμάτων και την επιβολή κυρώσεων στους υπαίτιους τέτοιων ενεργειών.

Είναι προφανές ότι μόνο με την πρόληψη των βλαβερών για το περιβάλλον ενεργειών μπορούμε να το προστατέψουμε αποτελεσματικά διότι συνήθως η άρση των επιβλαβών συνεπειών δηλαδή η αποκατάσταση του περιβάλλοντος που έχει προσβληθεί δεν είναι πάντοτε πρακτική εφικτή, ενώ ακόμη και όταν είναι πρακτικά εφικτή, το οικονομικό κόστος της επιβαρύνει σημαντικά το κοινωνικό σύνολο.

Τα όργανα των Κρατικών Λειτουργιών έχουν τη δυνατότητα να δράσουν προληπτικά για την προστασία του περιβάλλοντος με τους εξής ειδικό-τερους τρόπους :

- a. **Κανονιστικά** με την ψήφιση νόμων από τη Βουλή και την έκδοση κανονιστικών διοικητικών πράξεων και διαταγμάτων της εκτελεστικής εξουσίας και των φορέων άσκησης Κρατικής εξουσίας που περιέχουν ρύθμιση σχέσεων γενική και αφηρημένη

και επιβάλλουν υποχρεώσεις σε ένα κύκλο προσώπων ακαθόριστο σε αριθμό και ταυτότητα και αφορά όλες τις όμοιες περιπτώσεις δια παράδειγμα, πράξη που επιβάλλει την υποχρέωση λήψης άδειας διάθεσης αποβλήτων μετά από επεξεργασία τους, που τίθεται γενικά και αφηρημένα και αφορά οποιονδήποτε έχει την πρόθεση να εγκατασταθεί κάπου ένα εργοστάσιο απ' τη δράση του οποίου δημιουργούνται απόβλητα.

β. Αυστηρά **Διοικητικά** με τη δυνατότητα των αρμοδίων διοικητικών αρχών να παίρνουν μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος με βάση πράξεις που είτε προαπαιτούνται για να είναι σύμφωνη με το νόμο η ενέργεια του πολίτη π.χ. άδεια διάθεσης λυμάτων που χορηγεί η αρμόδια αρχή είτε επιβάλλουν περιορισμούς, απαγορεύσεις και υποχρεώσεις στον πολίτη π.χ. υποχρέωση εγκατάστασης φίλτρων, είτε παρέχουν ειδικά ευεργετήματα π.χ. κίνητρα για εγκατάσταση σε βιομηχανική περιοχή. Η επιβολή των κυρώσεων εμφανίζεται στη νομοθεσία με τις εξής μορφές :

- (α) **Διοικητικές κυρώσεις** που επιβάλλονται από όργανα της διοίκησης και οι κυριότερες είναι τα διοικητικά πρόστιμα, η ανάκληση διοικητικής άδειας, το κλείσιμο της επιχείρησης και πειθαρχικές κυρώσεις που είναι δυνατό να επιβάλλονται από όργανα της διοίκησης σε επαγγελματίες που έχουν συγκεκριμένες υποχρεώσεις, π.χ. ανάκληση άδειας άσκησης επαγγέλματος ναυτικού.
- (β) **Ποινικές κυρώσεις** που επιβάλλονται από τα ποινικά δικαστήρια και εμφανίζουν διάφορα προβλήματα και ως προς τη δίωξη τους και ως προς την επιβολή τους.
- (γ) **Αστικές κυρώσεις** που επιβάλλονται από τα πολιτικά δικαστήρια και συνεπάγονται την υποχρέωση καταβολής αποζημίωσης σε κάποιον που υπέστη συγκεκριμένη ζημιά "εκτός αν η ζημιά οφείλεται σε ανώτερη βία ή προήλθε από υπαίτια ενέργεια τρίτου που ενέργησε δολίως".
(οδηγός σε θέματα για τους ΟΤΑ, Αθήνα 1989, σελ. 124-126)

β. Θεσμοί προστασίας, βελτιώσεως και αναπτύξεως του Ελληνικού Περιβάλλοντος.

Οι θεσμοί που θα εξετάσουμε είναι οι εξής :

- i) Φορείς ευθύνης για το περιβάλλον.
- ii) Νομοθεσία προστασίας του περιβάλλοντος
- iii) Διεθνείς συνεργασίες στο τομέα του περιβάλλοντος
- iv) Εκπαίδευση, επικοινωνία, πληροφόρηση πάνω σε θέματα περιβάλλοντος.

i) Φορείς ευθύνης για το περιβάλλον

Στη χώρα μας πολυάριθμοι δημόσιοι, ημιδημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς ασχολούνται με το περιβάλλον. (οι φορείς που ασχολούνται με το περιβάλλον στη χώρα μας καθώς και οι κρατικές υπηρεσίες για την προστασία του περιβάλλοντος αναφέρονται στο παράρτημα. Ωστόσο μεγάλο πρόβλημα για τη σωστή διαδικασία της προστασίας του περιβάλλοντος αποτελεί ο μεγάλος αριθμός φορέων που ασχολούνται κατ' ασυντόνιστο τρόπο με το περιβάλλον. Υπάρχουν προβλήματα αλληλεπικάλυψης, ανταγωνισμού, ακατάλληλης επάνδρωσης και ελλιπούς εξοπλισμού, περιορισμένης αρμοδιότητας ή κενών στην αντιμετώπιση σημαντικών απόψεων του περιβάλλοντος.

Στην έκθεση του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, 1986, σελ. 32, αναφέρεται ότι βασικό πρόβλημα αποτελεί η έλλειψη οριζόντιας (μεταξύ φορέων ή υπηρεσιών του ίδιου φορέα) και κατακόρυφης (μεταξύ υπηρεσιών διαφόρων ιεραρχικών επιπέδων ή μεταξύ κεντρικών, περιφερειακών και τοπικών υπηρεσιών) επικοινωνίας.

Πέρα από τον κρατικό μηχανισμό, οι επιστήμονες και τα συλλογικά όργανα έχουν αναλάβει πρωτοβουλίες για το περιβάλλον, τις οποίες ασκούν χωρίς επαρκή και αποτελεσματική συμμετοχή στις διαδικασίες λήψεως αποφάσεων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων του περιβάλλοντος από το κράτος.

Η κοινή γνώμη διαμορφώνεται κάτω από καθεστώς ανεπαρκούς πληροφόρησης, δυσπιστίας προς τις κρατικές υπηρεσίες και ατομικού συμφέροντος. Έτσι, η διαδικασία για τη λήψη αποφάσεων σε θέματα περιβάλλοντος, σε όλες τις φάσεις της, από τον καθορισμό των σκοπών ως την εφαρμογή συγκεκριμένων μέτρων, επιτελείται με βάση ανύπαρκτες ή ανεπαρκείς ή και λανθασμένες εκτιμήσεις του μεγέθους των προβλημάτων και του φάσματος εναλλακτικών μέσων για την αντιμετώπιση ή αποτροπή τους. Πιο συγκεκριμένα έγινε φανερή η απόσταση που υπάρχει ανάμεσα στις θεσμοθετημένες και ασκούμενες αρμοδιότητες των κρατικών φορέων. Εντεταλμένοι φορείς ασκούν την αρμοδιότητά τους ελάχιστα ή καθόλου, ενώ άλλοι, χωρίς θεσμοθετημένη αρμοδιότητα, προσφέρουν αξιόλογες υπηρεσίες για την προστασία του περιβάλλοντος.

Αποτελεί παλιό αίτημα των ασχολουμένων με το περιβάλλον της

χώρας η δημιουργία ειδικού φορέα για το περιβάλλον, περιβλημένου με αρμοδιότητες και εξουσίες που θα εξασφαλίζουν την αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων και το συντονισμό της δράσεως.

Το συντονιστικό αυτό όργανο που είναι πιο θεσμοποιημένο κρίθηκε ότι πρέπει να έχει αρμοδιότητα για το φυσικό περιβάλλον, το ανθρωπογε-νές περιβάλλον και την προστασία από την ρύπανση. Επίσης να συνεργάζεται με τους άλλους φορείς που ασχολούνται με το περιβάλλον, μέσω της Επιτροπής Χωροταξίας και Περιβάλλοντος που απαρτίζεται από αντιπροσώπους των φορέων. Πέρα από τη γενική αυτή αρμοδιότητα πάνω στους θεσμούς προστασίας του περιβάλλοντος, ο παραπάνω φορέας προτείνεται να ασκεί συντονισμό των άλλων φορέων που ασχολούνται με το περιβάλλον. Επίσης ο φορέας πρέπει να έχει επιτελική αρμοδιότητα γενικού σχεδιασμού και προγραμματισμού, εκπονήσεως μελετών, καθώς και λήψεως αποφάσεων πάνω σε θέματα περιβάλλοντος.

(Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών,
έκθεση για το περιβάλλον, 1986, σελ. 38-39)

ii) Νομοθεσία προστασίας του περιβάλλοντος

Η ομάδα του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών στην έκθεση για το Περιβάλλον του 1986 αναφέρει ότι : Παρά τη γενική εντύπωση ότι δεν υπάρχει νομοθεσία προστασίας του περιβάλλοντος, υπάρχει νομοθεσία και μάλιστα σε τόση έκταση ώστε, αν εφαρμοζόταν, δεν θα είχαμε σημαντικά προβλήματα αλλοιώσεως του περιβάλλοντος. Βεβαίως η υφιστάμενη νομοθεσία έχει κενά ή και δύσκολα εφαρμόσιμες διατάξεις. Επίσης, πολλές διατάξεις προσκρούουν στην έλλειψη ευνοϊκού κοινωνικοπολιτικού κλίματος εφαρμογής.

Αυτό δείχνει ότι η ύπαρξη νομοθεσίας προστασίας του περιβάλλοντος, οσοδήποτε πλήρης και αν είναι, δεν εξασφαλίζει την αποτελεσματικότητα της δράσεως για την προστασία. Έτσι η προσθήκη νέων νόμων ή η συμπλήρωση και βελτίωση της υφιστάμενης νομοθεσίας είναι μάταιη, αν δεν είναι γνωστοί και δεν ληφθούν υπόψη οι λόγοι που εμποδίζουν την εφαρμογή της.

- α. Οσον αφορά στη δράση του κράτους παρατηρείται ότι :
 - (1) Μόνη η νομοθεσία δεν μπορεί να εξασφαλίσει προστασία, αν δεν έχουν παράλληλα δημιουργηθεί τεχνικές, οικονομικές και διοικητικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή της.
 - (2) Η νομοθεσία πρέπει να είναι κατανοητή από τη νομοθετική δικαστική εξουσία της χώρας.
 - (3) Η νομοθεσία προστασίας του περιβάλλοντος πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στο στάδιο και στους προσανατολισμούς κοινωνικο-οικονομικής αναπτύξεως της χώρας.

- β. Οσον αφορά την αποτελεσματικότητα, ως προς τη συμμόρφωση των πολιτών με τους νόμους προστασίας του περιβάλλοντος, παρατηρούνται τα ακόλουθα :
 - (1) Η νομοθεσία πρέπει να αποφεύγει, όσο είναι δυνατό τους περιορισμούς πάνω στο δικαίωμα της ατομικής εγγείου ιδιοκτησίας στην Ελλάδα. Πάρα πολλοί νόμοι έχουν εγκριθεί και δεν εμφανίζονται, γιατί θίγουν το δικαίωμα αυτό, χωρίς να δημιουργούν ικανοποιητικό κίνητρο ή αντάλλαγμα, σε περίπτωση που είναι απόλυτα αναγκαία η παρέμβαση αυτή.
 - (2) Η νομοθεσία δεν πρέπει να αφορά σε μέτρα που παίζουν το

ρόλο “παυσίπουνου”, αλλά σε μέτρα καταπολέμησης των αιτιών της αλλοίωσης του περιβάλλοντος και της πρόληψής τους.

- (3) Η νομοθεσία πρέπει να βασίζεται πάνω σε συνειδητοποιημένα από το κοινό προβλήματα. Γι' αυτό, πριν από κάθε νέα νομοθεσία, είναι απαραίτητη η διαφώτιση και ενημέρωση του κοινού για τις ωφέλειες που θα προκύψουν από την εφαρμογή της νομοθεσίας αλλά και για τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει το ίδιο το κοινό απέναντι στο περιβάλλον.
- (4) Τέλος, η νομοθεσία πρέπει να εξισορροπεί τις κοινωνικές ανισότητες και όχι να τις οξύνει. Πολλά νομοθετικά μέτρα υπήρξαν επιτυχή και με ευχαρίστηση έγιναν αποδεκτά, γιατί πλήττουν άμεσα τους ρυπαίνοντες, που ανήκουν στις ανώτατες εισοδηματικές τάξεις και έχουν την οικονομική δυνατότητα να πληρώσουν. Δεν γίνονται όμως κατά τον ίδιο τρόπο αποδεκτά νομοθετικά μέτρα που επιβάλλουν θυσίες σε όλο το λαό. Αυτές, οσοδήποτε μικρές και αν είναι, θεωρούνται επαχθείς.

Λόγω των όσων αναφέρθηκαν παραπάνω και επιπλέον, επειδή η υπάρχουσα νομοθεσία πολλές φορές επιτρέπει επικαλύψεις και ανταγωνισμούς μεταξύ φορέων, το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια για τη συγκέντρωση, αξιολόγηση και αναθεώρηση της νομοθεσίας για το περιβάλλον, με βάση τα κριτήρια που αναφέρθηκαν.

(Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών,
Έκθεση για το Περιβάλλον, 1986, σελ. 40-41)

iii) Διεθνείς συνεργασίες στον τομέα του περιβάλλοντος

Σήμερα υπάρχει πλήθος διεθνών οργανισμών που ασχολούνται άμεσα ή έμμεσα με το περιβάλλον.

Το 1973 ιδρύθηκε το Πρόγραμμα Περιβάλλοντος των Ηνωμένων Εθνών (UNEP), μετά από απόφαση που πήραν τα κράτη-μέλη του ΟΗΕ στη διεθνή διάσκεψη της Στοκχόλμης. Πέρα όμως απ' αυτόν τον οργανισμό και άλλοι διεθνείς οργανισμοί, γενικής ή σχετικής ευθύνης, έχουν αναπτύξει προγράμματα διεθνούς συνεργασίας στον τομέα του Περιβάλλοντος.

Πέρα από τους διεθνείς κυβερνητικούς οργανισμούς υπάρχουν πολλές διεθνείς οργανώσεις, εθελοντικής ή επιστημονικής ή ερασιτεχνικής μη κυβερνητικής συνεργασίας. Τέτοιες είναι το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τόπων (ICOMOS), που ασχολείται με τη διεθνή πολιτιστική κληρονομιά, η Διεθνής Ένωση για τη Διατήρηση της φύσεως και των φυσικών πόρων (IUCN) που ασχολείται με τη φυσική κληρονομιά, το Παγκόσμιο ταμείο για την Αγρια Πανίδα (W.W.L.F.) κ.α. Ως τελευταίος αλλά σημαντικός για μας διεθνής οργανισμός αναφέρεται η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.), η οποία πρόσφατα άρχισε να αναπτύσει πρωτοβουλίες συντονισμού της δράσεως κρατών πάνω σε θέματα περιβάλλοντος.

Σύμφωνα με το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, η Ελλάδα μόλις τα τελευταία χρόνια άρχισε να μεθοδεύει κάπως τη συνεργασία της με διεθνείς οργανισμούς, μερικοί από τους οποίους έχουν δώσει τιμητική θέση στη χώρα μας. Αναφέρεται επίσης ότι είναι αναγκαία και πολλαπλά χρήσιμη η συμμετοχή μας για τους εξής λόγους:

Ενημερώνεται	η χώρα γύρω από την πολιτική αντιμετώπισης των προβλημάτων περιβάλλοντος διεθνώς.
Επωφελείται	από τη διεθνή εμπειρία και τεχνολογία
Πρωθεί	τις ελληνικές απόψεις στη σύνταξη των διεθνών συμβάσεων και πρωτοκόλλων
Συμμετέχει	έγκαιρα στη διαδικασία λήψεως διεθνών δεσμευτικών αποφάσεων
Μαθαίνει	τις δυνατότητες που υπάρχουν για τεχνική βοήθεια και χρηματοδότηση προγραμμάτων προστασίας του

περιβάλλοντος.

Παρά τη σημασία των συνεργασιών αυτών, έχουν παρουσιαστεί περιπτώσεις αναρμόδιας παρουσίας ή και απουσίας μας από κρίσιμες συνόδους. Επίσης παρατηρούνται περιπτώσεις μη προωθήσεως των συμφωνιών, ή μη τηρήσεως συμβάσεων που έχουν επικυρωθεί.

(Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών,
Εκθεση για το Περιβάλλον, 1986. σελ. 43-44)

iv) Εκπαίδευση, η επικοινωνία και η πληροφόρηση πάνω σε θέματα περιβάλλοντος

Τελευταία έχουν ενταθεί οι προσπάθειες πληροφόρησης του κοινού πάνω σε προβλήματα περιβάλλοντος, είτε μέσω του τύπου και της τηλεόρασης, είτε με την ανάπτυξη του θέματος στην εκπαίδευση, είτε με εξαγγελίες έργων και μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος.

Μεγάλη ώθηση προς την κατεύθυνση της διαφώτισης του κοινού πάνω στα προβλήματα έδωσε η συλλογική δράση.

Ωστόσο, οι μέχρι τώρα προσπάθειες δε θεωρούνται ικανοποιητικές και επαρκείς. Κι' αυτό γιατί η πληροφόρηση δε γίνεται έγκαιρα, υπήρξε πολλές φορές αντιφατική, μη πειστική, μονοσήμαντη, δεν παρουσίασε πάντοτε το πραγματικό μέγεθος του προβλήματος, υπήρξε ασυστημα-τοποίητη, περιπτωσιακή και οδήγησε σε διαμάχες παρά σε διάλογο.

Στην Εκθεση για το Περιβάλλον, από το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, αναφέρεται : Είναι γνωστό ότι η ανεπαρκής πληροφόρηση για σοβαρά θέματα, όπως είναι το περιβάλλον, που συνεπάγονται κινδύνους βλάβης για την υγεία και το οικονομικό συμφέρον, είναι δυνατό να δημιουργήσει πανικό και να δώσει τη δυνατότητα σε αναρμόδια πρόσωπα ή σε συμφέροντα να διαστρέψουν την εικόνα του προβλήματος.

Οι διεθνείς οργανισμοί που ασχολούνται με το περιβάλλον δίνουν μεγάλη σημασία στην ανάγκη μεθοδεύσεως της πληροφόρησης και της εκπαίδευσης του κοινού, των υπευθύνων και των ειδικών, πάνω σε θέματα περιβάλλοντος. Έχει τονιστεί από όλους τους οργανισμούς, ότι ο σκοπός της σωστής πληροφόρησης είναι ο "περιβαλλοντικός εκπολιτισμός" του ανθρώπου, ώστε να μη βλέπει τη διάσωση του περιβάλλοντος σαν εξαναγκασμό για συμμόρφωση σε επιταγές που συνεπάγονται ποινές, αλλά σαν τρόπο ζωής.

Επίσης έχει διατυπωθεί ότι υπάρχουν στη χώρα τα μέσα και οι γνώσεις για την εφαρμογή απόλυτα σύγχρονων μεθόδων επιστημονικής ανάλυσεως σε θέματα περιβάλλοντος, δε χρησιμοποιούνται όμως όσο και όπου θα έπρεπε για την καταγραφή, την παρακολούθηση και τον έλεγχο της κατάστασης του περιβάλλοντος, ιδίως σε θέματα σχετικά με

τον ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον.

Στην προαναφερθείσα έκθεση αναφέρεται ότι βασική επιδίωξη είναι η δημιουργία “περιβαλλοντικής συνείδησης” στον Έλληνα, με τη μεθοδευμένη αντικειμενική και ικανοποιητικά τεκμηριωμένη ευρεία πληροφόρηση και εκπαίδευση του κοινού και των υπευθύνων για θέματα περιβάλλοντος.

Επίσης θεωρείται αναγκαία η δημιουργία προϋποθέσεων για επιστημονική πληροφόρηση σε θέματα περιβάλλοντος.

(Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών,
1986, σελ. 48)

γ. Δαπάνες Προστασίας

Οι δαπάνες του προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων, που διατέθηκαν για έργα και μελέτες αναφερόμενες στην προστασία του περιβάλλοντος, της πολιτιστικής κληρονομιάς και της προστασίας από ρύπανση ήταν, ως ποσοστά στο αντίστοιχο ΑΕΠ : το 1972 0,03, το 1976 0,05 και το 1988 0,10.

Σύμφωνα με την έκθεση του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, 1990 του πενταετούς προγράμματος 1987 - 1992 σελ 158 :

“η αποτελεσματικότητα της περιβαλλοντικής πολιτικής υπήρξε περιορισμένη αφού τα μέτρα πολιτικής εφαρμόζονται αποσπασματικά ή δεν εφαρμόζονται καθόλου με αποτέλεσμα τα έργα να υλοποιούνται κατά μικρό ποσοστό και κύρια για θεραπεία και όχι για πρόληψη ζημιών.”

Μερικά από τα αίτια των αδυναμιών της περιβαλλοντικής πολιτικής, σύμφωνα πάντα με την ίδια έκθεση είναι τα εξής :

“Η πολιτική διαμορφώνεται από ειδικούς τεχνικούς που εισηγούνται τι πρέπει να γίνει, πως, πότε, από ποιούς φορείς, αντλώντας συνήθως παραδείγματα από τη διεθνή πρακτική, που όμως είναι μακριά από αυτό που η ελληνική πραγματικότητα μπορεί να προσεγγίσει.

Τα ετήσια προγράμματα καταρτίζονται και εκτελούνται κάτω από ισχυρές πιέσεις ενδιαφερομένων και συμφερόντων, που δρουν διαστρεβλωτικά σε σχέση με την τεχνοκρατική δεοντολογία, ενώ διαπιστώνονται αδυναμίες διεκπεραίωσης της ενταγμένης στα προγράμματα πολιτικής, και μεγάλη ασυνέχεια της πορείας από την σύλληψη και διαμορφωση των αρχών της πολιτικής, μέχρι την ολοκλήρωση της εφαρμογής της, λόγω συχνών αλλαγών της υπεύθυνης ηγεσίας.”

(Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
1990, σελ. 157-159)

3. Αρχές και Μέτρα Περιβαλλοντικής Πολιτικής

Σύμφωνα με την ομάδα της προαναφερθείσας έκθεσης η Ελλάδα έχει ένα από τα πιο σημαντικά πλεονεκτήματα σε διεθνές επίπεδο, αυτό είναι το είδος του περιβάλλοντός της.

Η προστασία του περιβάλλοντος, άρα πρέπει να είναι στις πρώτες επιδιώξεις της πολιτικής της Χώρας μας. Αυτός ο επίγειος παράδεισος μπορεί ακόμη να διασωθεί αν ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα και γίνουν ευδιάκριτες οι αρχές της περιβαλλοντικής πολιτικής, η οποία δεν είναι ξεκομμένη από τη γενικότερη αναπτυξιακή πολιτική γιατί αποτελεί ένα σημαντικό πόρο ανάπτυξης της χώρας μας.

Η ανάγκη ύπαρξης της περιβαλλοντικής πολιτικής είναι ακόμη εντονότερη όταν η αναζήτηση μιας καλύτερης ποιότητας ζωής γίνεται γενικότερη απαίτηση.

Γι' αυτό επισημαίνεται παράλληλα ότι η προσπάθεια που γίνεται για μια καλύτερη ποιότητα ζωής έχει σαν κινητήριο μοχλό την όσο το δυνατό καλύτερη αξιοποίηση των δυνατοτήτων για την επίτευξη εκείνης της κοινωνικής συναίνεσης που θα πηγάζει μέσα από την ολοκληρωμένη πληροφόρηση, την ενημέρωση, την περιβαλλοντική εκπαίδευση και την περιβαλλοντική πολιτική.

Σύμφωνα, λοιπόν, με το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, 1990, σελ. 159-161, βασικές αρχές μιας ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής πολιτικής είναι :

- α. **Πολιτική διαχείρισης του Περιβάλλοντος** δηλαδή δημιουργία συστήματος εθνικών, περιφερειακών και τοπικών φορέων που να συντονίζονται από έναν κεντρικό φορέα και να καλύπτουν τις ανάγκες σχεδιασμού προγραμματισμού, μελέτης και έρευνας, γενικής και ειδικής εκπαίδευσης, απογραφής, προστασίας και ορθής αξιοποίησης, χρηματοδότησης, διοίκησης, ελέγχου και φύλαξης.
- β. **Πολιτική γης**, δηλαδή εφαρμογή ενός συστήματος ελέγχων επί των τιμών και χρήσεων της γης σε επιλεγόμενες ζώνες, οι οποίες θα προοριζόταν για ανάπτυξη και προστασία, με προτεραιότητα από τη μια μεριά σε ζώνες για "όχλουσες χρήσεις" γης και από την άλλη σε ζώνες άγριας φύσης και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς για απόλυτη ή σχετική προστασία.

- γ. **Πολιτική Ελέγχου**, δηλαδή άσκηση αποτελεσματικού ελέγχου πάνω στις “όχλουσες δραστηριότητες”, δημιουργία συστήματος καταγραφής της αλλοίωσης και προειδοποίησης, καθώς και μηχανισμού άμεσης δράσης.
- δ. **Πολιτική Χρηματοδότησης**, δηλαδή εξεύρεσης και αύξηση χρηματοδοτικών πόρων, κρατικών και ξένων, και προσέλκυσης ιδιωτικού κεφαλαίου σε προγράμματα προστασίας, ανάπτυξης και ορθής αξιοποίησης των περιβαλλοντικών πόρων.
- ε. **Πολιτική Ερευνών**, δηλαδή εφαρμογή ενός συστήματος κινήτρων και αντικινήτρων για δραστηριοποίηση των θετικών και αποθέρυνση των αρνητικών πρωτοβουλιών αντίστοιχα, σε δραστηριότητες με βέβαιες επιπτώσεις στο περιβάλλον.
- στ. **Πολιτική Κινήτρων**, δηλαδή κατάρτιση και εφαρμογή προγράμματος μελετών και ερευνών, που να αφορούν την καταγραφή και αξιολόγηση των φυσικο-πολιτιστικών οικοσυστημάτων, την παρακολούθηση και καταγραφή του είδους και του επιπέδου ρυπάνσεων-μολύνσεων και των αιτιών τους, τη μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων έργων και δραστηριοτήτων, την αναγνώριση, καταγραφή και χαρτογράφηση συνθηκών κλίματος, εδάφους, υπεδάφους και άλλων γεωφυσικών χαρακτηριστικών, που είναι αναγκαία για οικολογικές μελέτες, τη δημιουργία κτηματολογίου για όλη την Ελλάδα και τη μελέτη των κοινωνικών και οικονομικών απόψεων του περιβάλλοντος.
- ζ) **Πολιτική συνδιασμένης οικονομικής και περιβαλλοντικής ανάπτυξης**, δηλαδή επιλογή προτεραιοτήτων, επιπέδων και στρατηγικής για την ανάπτυξη τομέων και κλάδων της οικονομίας, που να λαμβάνει υπ’ όψη τις επιπτώσεις πάνω στο φυσικο-πολιτιστικό περιβάλλον, αλλά και την ορθότερη και αποδοτικότερη αξιοποίησή του.
- η) **Πολιτική φυσικών πόρων**, δηλαδή προώθηση τεχνολογικών καινοτομιών για χρήση πόρων που είναι άφθονοι στη χώρα, όπως η ηλιακή και η αιολική ενέργεια και το θαλάσσιο νερό, και για περιορισμό και ορθή αξιοποίηση των μη αναλώσιμων πόρων.
- θ) **Περιφεριακή, χωροταξική και πολεοδομική πολιτική**, δηλαδή σχεδιασμός και προγραμματισμός αστικοβιομηχανικών αξόνων και κέντρων, διεθνών και εθνικών δικτύων υποδομής και των αναγκαίων ρυθμίσεων για αποτροπή ζημιών από τις μεγάλες πιέσεις για ανάπτυξη και αλλαγή που ασκούνται εκεί, και φυσικών αποθεμάτων, οικιστικών συνόλων, μνημείων και ειδικών στοιχείων του δομημένου περιβάλλοντος για διατήρηση και ανάδειξη.

Για μια αποτελεσματική περιβαλλοντική πολιτική είναι ανάγκη να υπάρξει δέσμη μέτρων με μακροχρόνιο χαρακτήρα, ενταγμένη σε

ολοκληρωμένα προγράμματα κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης, και να προωθείται η υλοποίηση των μέτρων αυτών με συνέπεια σε ετήσια βάση.

Μέτρα που προτείνονται από την ομάδα εργασίας του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών είναι :

- Περαιτέρω ανάπτυξη των οργανωτικών προϋποθέσεων και υποδομών για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της υποβάθμισης του περιβάλλοντος.
- Συστηματική παρακολούθηση της ποιότητας επιφανειακών υδάτων.
- Προώθηση προγραμμάτων και έργων προστασίας οικολογικά ευαίσθητων και τουριστικά σημαντικών περιοχών.
- Ελεγχος απόρριψης, οργάνωση ορθών τρόπων συλλογής και διάθεσης ή και αξιοποίησης απορριμμάτων.
- Συγκρότηση και ενίσχυση μηχανισμού πρόληψης περιβαλλοντικών ατυχημάτων και σχεδίων αντιμετώπισής τους.
- Συγκρότηση και ενίσχυση μηχανισμών αντιμετώπισης τοπικών οχλήσεων και θορύβων με αύξηση του ρόλου του ΟΤΑ (Οργανισμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης), στον τομέα αυτό.
- Μελέτη και εφαρμογή προγραμμάτων αντιρρύπανσης σε περιπτώσεις αιχμής (μεγάλα πολεοδομικά συγκροτήματα, ενεργειακά κέντρα, περιαστικές παραλίες κλπ.).
- Λήψη μέτρων προστασίας οικοσυστημάτων, κινδυνευόντων ειδών, τοπίου και βιοτόπων.
- Βελτίωση περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με σκοπό την ανάπτυξη της ικανότητας του κοινού για κατανόηση του προβλήματος και των δυνατοτήτων αντιμετώπισης του, καθώς και για επικοδομητικές τοποθετήσεις και κριτική παρέμβαση σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος.
- Ολοκλήρωση της έκδοσης των κανονιστικών ρυθμίσεων που προβλέπει ο Ν.1650/1986 και η συνέχιση της προσαρμογής τους στο Δίκαιο της Ε.Ο.Κ.
- Ενεργός συμμετοχή της Ελλάδας στους σχετικούς διεθνείς φορείς και σε σχετικές πολιτικές και προγράμματα και επιδίωξη διμερούς και πολυμερούς συνεργασίας με χώρες της Βαλκανικής και της Μεσογείου.
- Διάθεση σημαντικών πόρων για έργα και μελέτες προστασίας και αναβάθμισης του περιβάλλοντος.

Πρέπει επίσης να δοθεί έμφαση σε θεσμικές και χαμηλού κόστους ρυθμίσεις και ελέγχους και να μεταφερθεί όσο γίνεται μεγαλύτερο βάρος δαπανών στους χρήστες και στους υπεύθυνους των αλλοιώσεων του περιβάλ-

λοντος.

Τέλος πρέπει να δοθεί έμφαση στην πρόληψη των ζημιών, στην καλύτερη δυνατή χρήση της τεχνολογίας ελέγχου των ζημιών στο περιβάλλον και στην κατάλληλη ενημέρωση, πληροφόρηση και εκπαίδευση του κοινού σε περιβαλλοντικά θέματα. (Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, 1990, σελ. 159-161)

4. Αρχές του Διεθνούς Δικαίου για το Περιβάλλον

α. Το δικαίωμα πληροφόρησης και ενημέρωσης

Η αρχή αυτή ορίζει, ότι όλα τα κράτη της διεθνούς κοινότητας έχουν υποχρέωση να ενημερώνουν τα υπόλοιπα κράτη, όταν με κάποιες ενέργειές τους, είναι δυνατόν να προξενήσουν περιβαλλοντική βλάβη, είτε σε έδαφος, είτε σε χωρική θάλασσα, είτε σε εναέριο χώρο, ή σε πολίτες άλλου κράτους ακόμα και σε χώρους που θεωρούνται κοινή. Η αρχή αυτή τονίζει ότι σε κάθε χώρα, κάθε άνθρωπος αυτού του κόσμου έχει το δικαίωμα να γνωρίζει ποιο είναι το μέλλον του πλανήτη που κατοικεί, καθώς και να ενημερώνεται για τις ενέργειες άλλων κρατών που πιθανών προξενούν βλάβες στο περιβάλλον για το οποίο είμαστε υπεύθυνοι όλοι.

“Σε μια διεθνή κοινότητα λοιπόν, που λειτουργεί πάνω στην αρχή της μη επέμβασης στα εσωτερικά των κρατών μελών της, η ενημέρωση αυτή είναι απαραίτητη για τη δημιουργία κατάλληλης υποδομής που θα αντιμετωπίσει περιβαλλοντικούς κινδύνους προερχόμενους από γειτονικό κράτος.”

(Σαμιώτης Δ. Γιώργος Τσάλτας Ι. Γρηγόρης, 1990, σελ. 134)

β. Η αρχή της πρόληψης

Το ρητό “προλαμβάνειν παρά θεραπεύειν” βρίσκεται εδώ, περισσότερο ίσως από κάθε αλλού, την έκφρασή του. Το μήνυμα πια έχει περάσει σ’ όλους τους λαούς, εκείνο που έχει σημασία είναι να προλάβουμε την ολοκληρωτική καταστροφή λαμβάνοντας μέτρα πριν τα μέτρα αυτά να αποτελούν την έσχατη λύση.

Πρόκειται δηλαδή για την αρχή που προσπαθεί να εξαλείψει την πιθανότητα πρόκλησης περιβαλλοντικής βλάβης πέρα από τα όρια της εθνικής δικαιοδοσίας. Προσπαθεί να καλύψει κάποιες σύγχρονες κοινωνικές ανάγκες που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την ποιότητα και ποσότητα των περιβαλλοντικών βλαβών.

Η αρχή της πρόληψης είναι μια από τις σημαντικότερες αρχές που διέπουν την περιβαλλοντική διεθνή νομοθεσία αν και η εφαρμογή της

παραβλέπεται από πολλά κράτη για λόγους συμφέροντος και οικονομικού κέρδους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα κράτη που παράγουν πυρηνικά όπλα ή πυρηνική ενέργεια, τα οποία καλύπτουν μ' ένα πέπλο μυστηρίου κάθε δραστηριότητα τους και κάθε άλλο παρά συμμετοχή σε διαδικασίες πρόληψης έχουν.

Υ. Η ευθύνη

“Τα βασικά πλαίσια μέσα στα οποία μπορεί να κινηθεί η διεθνής αυτή προσπάθεια είναι η κρατική κυριαρχία, η έννοια της εδαφικής δραστηριότητας και τέλος η ευθύνη του κράτους. Στο διεθνές δίκαιο του περιβάλλοντος, ως αφετερία της ευθύνης του κράτους πρέπει να ληφθεί η αρχή “SIC UTERE TUO UT ALIENUM NOM LAEDOS” δηλαδή η χρησιμοποίηση του εδάφους κατά τέτοιο τρόπο που να μη βλάπτονται δικαιώματα τρίτων.”

(Σαμιώτης Δ. Γιώργος, Τσαλτάς Ι. Γρηγόρης, 1990, σελ. 142)

Η υποχρέωση της ευθύνης για το περιβάλλον ξεκινά από την αρχή της πυραμίδας μιας κοινωνίας δηλαδή από τους απλούς πολίτες. Η ρύπανση του περιβάλλοντος και γενικότερα η οικολογική κρίση δε δημιουργείται από μια ανύπαρκτη οντότητα που ανήκει κάπου αλλού έξω από εμάς, αντίθετα όλοι έχουμε το ποσοστό της ευθύνης μας στην καταστροφή του κόσμου μας. Η ανεύθυνη αυτή συμπεριφορά του απλού ανθρώπου προχωρά σιγά-σιγά και καταλαμβάνει και το ίδιο το κράτος το οποίο αναπτύσει μια έντονη, τεχνική και οικονομική δραστηριότητα τα αποτελέσματα της οποίας είναι ζημιογόνα για τα αγαθά του περιβάλλοντος τα οποία ανήκουν στο κοινωνικό σύνολο.

Ευθύνη λοιπόν δεν έχουν μόνο οι πολίτες αλλά και τα κράτη τα οποία πρέπει να αναζητούν συνεχώς διεθνές συνεργασίες για τη λήψη αναγκαίων οικολογικών μέτρων που θα έχουν στόχο την παγκόσμια προστασία του περιβάλλοντος από τους κινδύνους που το απειλούν. Εξάλλου βάση του διεθνούς δικαίου, τα κράτη έχουν την υποχρέωση να μην επιτρέπουν δραστηριότητες ή παραγωγικές διαδικασίες στο έδαφός τους οι οποίες θα μπορούσαν να προκαλέσουν ρύπανση σε τρίτα κράτη.

δ. Η αποζημίωση

Η αρχή της αποζημίωσης είναι μια από τις σημαντικότερες αρχές του διεθνούς δικαίου σε σχέση με την πρόκληση οικολογικών βλαβών. Στηρίζεται στη θέση ότι δεν μπορεί να καταστρέφει κανείς κάτι που ανήκει στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο χωρίς να έχει κυρώσεις. Βέβαια οι κυρώσεις που επιβάλλονται με την καταβολή χρηματικών ποσών δεν είναι δυνατό να αντισταθμίσουν επουδενή τις βλάβες που προξενούνται στο περιβάλλον. Οποιαδήποτε καταστροφή του περιβάλλοντος δεν μπορεί να αντικατασταθεί ή να επαναφέρει τη φυσική αρμονία που υπήρχε πριν την επέμβαση σ' αυτό. Η αποζημίωση παρ' όλα αυτά έχει σκοπό να τιμωρείται ο ρυπαίνοντας αφού βλάπτει ιδιοκτησία που δεν του ανήκει εξ' ολοκλήρου, αφθαίρετα με σκοπό την αύξηση του προσωπικού κέρδους. Το θέμα της αποζημίωσης θα αναλυθεί εντατικότερα παρακάτω στο κεφάλαιο που περιγράφει την αρχή :

Ο ρυπαίνων πληρώνει

5. Κοινοτική Νομοθεσία για την προστασία του Περιβάλλοντος

Στην ιδρυτική συνθήκη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας διακηρύσσεται ότι ένας από τους βασικούς στόχους της Κοινότητας είναι η ανύψωση του βιοτικού επιπέδου των πολιτών της.

Η ανύψωση του βιοτικού επιπέδου προϋποθέτει τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και τη βελτίωση ή προστασία του περιβάλλοντος. Παράλληλα η δημιουργία “Κοινής Αγοράς” μέσα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, που αποτελεί βασικό στόχο της ΕΟΚ πραγματοποιείται μόνο όταν έχουμε κοινές προδιαγραφές για τα αγαθά και κοινές προδιαγραφές για την ποιότητα του περιβάλλοντος που συνδέεται με την παραγωγή αγαθών.

α. Νομοθετικά μέτρα για την προστασία του Περιβάλλοντος

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα λαμβάνει τριών ειδών Νομοθετικά μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος : Οδηγίες, Κανονισμούς και Αποφάσεις.

Οι Οδηγίες απευθύνονται στην Ελλάδα και τα λοιπά κράτη-μέλη, και την υποχρεώνουν να λάβει όλα τα απαραίτητα νομοθετικά μέτρα ώστε να εφαρμόσει τις υποχρεώσεις που επιβάλλουν αυτές. Όταν η Ελλάδα λάβει αυτά τα αναγκαία νομοθετικά μέτρα τότε λέμε ότι το Ελληνικό δίκαιο “εναρμονίστηκε” προς το Κοινοτικό. Στο παράρτημα αναφέρεται σε ποιά σημεία έχουμε εναρμόνιση του Ελληνικού δικαίου προς το Κοινοτικό.

Όταν οι διατάξεις των οδηγιών είναι διατυπωμένες με μεγάλη σαφήνεια και δεν αφήνουν διακριτική ευχέρεια στα κράτη-μέλη, τότε έχουν “άμεση ισχύ”, δηλαδή ο Έλληνας πολίτης μπορεί να τις επικαλεσθεί ενώπιον των Ελληνικών δικαστηρίων και αν ακόμα το Ελληνικό δίκαιο δεν έχει εναρμονισθεί με τις οδηγίες αυτές.

Το Κοινοτικό δίκαιο προστασίας περιβάλλοντος αποτελείται κυρίως από οδηγίες ενώ ο αριθμός των Κανονισμών και Αποφάσεων είναι μικρός.

Οι Κανονισμοί μόλις θεσμοθετηθούν από το Συμβούλιο Υπουργών της Κοινότητας και δημοσιευθούν στην Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, δεσμεύουν αμέσως την Ελλάδα. Έχουν δηλαδή “άμεση ισχύ” πάντα και δεν απαιτείται λήψη νομοθετικών μέτρων από την Ελλάδα για να εναρμονίσει το ελληνικό δίκαιο προς αυτούς.

Οι Αποφάσεις, τέλος, δεσμεύουν επίσης την Ελλάδα, και τα λοιπά κράτη-μέλη, και συνήθως αναφέρονται στην κύρωση Διεθνών Συμβάσεων, την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και των κρατών-μελών ή τη σύσταση επιτροπών για την αντιμετώπιση διαφόρων προβλημάτων περιβάλλοντος.

(Κάλλια Αντωνίου, 1987, σελ. 7-8)

β. Δικαιώματα του Έλληνα πολίτη στην κοινοτική νομοθεσία

Ο πολίτης έχει δικαιώματα που πηγάζουν από την Περιβαλλοντική Κοινοτική Νομοθεσία. Μπορεί να απαιτήσει την εφαρμογή μιας κοινοτικής διάταξης για την προστασία του περιβάλλοντος που αφορά ένα πρόβλημα που τον απασχολεί. Μπορεί να προσφύγει στα ελληνικά δικαστήρια (Διοικητικά, Αστικά και Ποινικά) και να απαιτήσει την εφαρμογή κάποιας διάταξης του Κοινοτικού Δικαίου που παραβιάζεται. Παράλληλα μπορεί να κάνει καταγγελία της Ελλάδας για μη εφαρμογή κάποιας διάταξης του Κοινοτικού Δικαίου, οπότε η Ελλάδα μπορεί να οδηγηθεί στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, ή να στείλει μια αναφορά στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κοινοποιώντας το πρόβλημα που τον απασχολεί και ζητώντας από το Κοινοβούλιο να επέμβει και να πιέσει για την επίλυσή του.

Παρακάτω θα δούμε συγκεκριμένα και βήμα προς βήμα όλες αυτές τις δυνατότητες, που έχει ο Έλληνας πολίτης να απαιτήσει την εφαρμογή της Κοινοτικής Νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος προσφεύγοντας στα ελληνικά δικαστήρια ή στα αρμόδια υπουργεία.

- α) Όταν τα αρμόδια υπουργεία έλαβαν νομοθετικά μέτρα για την εναρμόνιση της ελληνικής με την κοινοτική νομοθεσία και φροντίζουν για εφαρμογή αυτής της νομοθεσίας.
- β) Όταν τα αρμόδια υπουργεία έλαβαν νομοθετικά μέτρα (έκδοση Προεδρικών Διαταγμάτων ή Υπουργικών Αποφάσεων) για την εναρμόνιση της ελληνικής με την περιβαλλοντική νομοθεσία της κοινότητας, αλλά η εναρμόνιση δεν έχει γίνει σωστά.
- γ) Όταν η νομοθεσία υπάρχει “**στα χαρτιά**” αλλά δεν εφαρμόζεται στην πράξη. Δηλαδή όλα τα αρμόδια υπουργεία έλαβαν νομοθετικά μέτρα (Προεδρικά Διατάγματα, Υπουργικές Αποφάσεις) εναρμόνισης της ελληνικής με την Κοινοτική Περιβαλλοντική

Νομοθεσία, αλλά οι υπηρεσίες που είναι υπεύθυνες για την εφαρμογή της δεν επιβάλλουν την τήρησή της. Επίσης όταν οι Κανονισμοί (από εφαρμόζονται άμεσα χωρίς λήψη Νομοθετικών μέτρων) δεν τηρούνται στην πράξη λόγω αδράνειας των αρμοδίων υπηρεσιών.

- δ) Όταν τα αρμόδια υπουργεία αδράνησαν και δεν έλαβαν νομοθετικά μέτρα (Προεδρικά Διατάγματα ή Υπουργικές Αποφάσεις) για την εναρμόνιση της Ελληνικής Νομοθεσίας) στην Οδηγία ή Απόφαση, παρότι παρήλθε η προθεσμία που τίθεται από αυτή. Στην περίπτωση αυτή για να επικαλεσθεί ο Έλληνας πολίτης τη διάταξη οδηγίας ή Απόφασης στα ελληνικά δικαστήρια πρέπει να έχει η διάταξη “**άμεση ισχύ**”.

“**Άμεση ισχύ**” έχει η διάταξη του Κοινοτικού Δικαίου, όπως έχει αποφανθεί το Ευρωπαϊκό δικαστήριο, όταν είναι επαρκώς ορισμένη και χωρίς όρους, δεν αφήνει ουσιαστική διακριτική ευχέρεια στις ελληνικές υπηρεσίες. Σύμφωνα με την Κάλια Αντωνίου ο Έλληνας πολίτης μπορεί να βασιστεί στις διατάξεις του Διοικητικού, Αστικού και Ποινικού Δικαίου για να απαιτήσει την εφαρμογή της Κοινοτικής Νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος. Τα δικαιώματα που έχει διαφέρουν ανάλογα με το αν έγινε ή όχι εναρμόνιση του ελληνικού προς το κοινοτικό δίκαιο και με το αν εφαρμόζονται τα νομοθετικά μέτρα που έλαβαν οι αρμόδιες αρχές για την εναρμόνιση. (Ο κατάλογος της Κοιν. Νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος αναφέρεται στο παράρτημα).

(Κάλια Αντωνίου, 1984, σελ.10-11)

6. Αρμοδιότητες Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε θέματα περιβάλλοντος σύμφωνα με το δημοτικό και κοινοτικό κώδικα.

Από παλαιότερα οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης είχαν αρμοδιότητες σχετικά με το περιβάλλον και την προστασία του, αλλά τα τελευταία χρόνια σταδιακά μεταβιβάστηκαν σ' αυτούς πολύ περισσότερες και νομοθετικά δόθηκε η δυνατότητα να αναλαμβάνουν και άλλες, αρκεί να αποφασίσουν ότι μπορούν να τις ασκήσουν.

Οι αρμοδιότητες διακρίνονται σε αποκλειστικές, συντρέχουσες και γνωμοδοτικές.

- 1) **Αποκλειστικές** είναι οι αρμοδιότητες που τις ασκούν μόνο οι ΟΤΑ δηλ. οι αρμοδιότητες τις οποίες κανένας κρατικός ή άλλος φορέας δεν δικαιούτε να τις ασκεί εκτός και αν τις παραχωρήσει ο Δήμος ή η Κοινότητα.
- 2) **Συντρέχουσες** είναι οι αρμοδιότητες που τις ασκούν και άλλοι αρμόδιοι φορείς εκτός από την Τοπική Αυτοδιοίκηση που είναι κι' αυτή αρμόδια να τις ασκήσει.
- 3) **Γνωμοδοτικές** είναι οι αρμοδιότητες, που κατά το Νόμο ασκούνται από άλλα κρατικά όργανα, τα οποία πριν τις ασκήσουν πρέπει να ζητήσουν τη γνώμη των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Εξυπακούεται ότι μεγαλύτερη σημασία έχουν οι αποκλειστικές και οι συντρέχουσες αρμοδιότητες χωρίς να παραβλέπονται οι γνωμοδοτικές.

7. Ο ρόλος της συμμετοχής των πολιτών στην προστασία του περιβάλλοντος.

Είναι γεγονός πλέον ότι η συμμετοχή των πολιτών και η ιδιωτική πρωτοβουλία μπορούν να παίζουν θετικό ρόλο στη διαμόρφωση και εφαρμογή πολιτικής για το περιβάλλον. Η συνειδητοποίηση του προβλήματος από τους πολίτες είναι το πρώτο βήμα για την ενεργό συμμετοχή τους στην πολιτική για το περιβάλλον. Αρκεί να συνειδητοποιηθεί η ανάγκη του ρόλου-οφειλής όχι μόνο προς την ποιότητα της ζωής αλλά και προς την ίδια τη ζωή που απειλείται από πολλούς κινδύνους.

α. Κοινοτική Συμμετοχή - Θεωρητική Προσέγγιση

Σύμφωνα με τον Σταθόπουλο :”συμμετοχή θεωρείται ένας από τους τρόπους με τους οποίους οι κάτοικοι μιας κοινότητας έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν την τοπική αυτοδιοίκηση, την κυβέρνηση ή άλλους φορείς και οργανώσεις για θέματα τα οποία τους αφορούν άμεσα”.

(Σταθόπουλος Π. 1990, σελ. 169)

Επίσης όπως εύστοχα παρατηρεί ο Ιατρίδης, η συμμετοχή των πολιτών στη σύγχρονη έκδοσή της προήλθε από τη συνειδητοποίηση της ανάγκης ενεργητικής παρέμβασής τους στα τεκμαιρόμενο στην σύγχρονη απρόσωπη κοινωνία.

(Ιατρίδης Δ., 1990, σελ. 158-159)

Στις σύγχρονες μεταβιομηχανικές κοινωνίες επικρατούν συνθήκες που αποδυναμώνουν το άτομο και τις τοπικές κοινότητες όπως :

- Η έλλειψη κοινωνικής συνοχής, ο κατακερματισμός των κοινωνικών συμφερόντων και δραστηριοτήτων, ο έντονος ανταγωνισμός μεταξύ ομάδων, περιφερειών, κοινωνικών τάξεων, οργανώσεων, επιχειρήσεων, πολιτικών κομμάτων και κοινοτήτων.
- Η επικέντρωση και διόγκωση της κρατικής γραφειοκρατίας και εξουσίας, όχι μόνο στον τομέα παραγωγής και ανάπτυξης, αλλά και στις διαστάσεις της ανθρώπινης ζωής.
- Αποξένωση του ατόμου, μείωση των πρωτογενών ανθρωπίνων σχέσεων και δημιουργία περίπλοκων συστημάτων διοίκησης και τεχνολογίας.
- Αποπληροφόρηση του πολίτη σχετικά με τους κοινωνικούς μηχανισμούς που επηρεάζουν αρνητικά την ανάπτυξη του και την

εξυπηρέτηση βασικών αναγκών και δικαιωμάτων.

Ολοι αυτοί οι παράγοντες, καθώς και άλλοι μικρότερης σημασίας, αποτέλεσαν στη σύγχρονη κοινωνία τις κύριες αιτίες για την ενδυνάμωση των συμμετοχικών διαδικασιών, προκειμένου οι άνθρωποι να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τα μείζονα αυτά προβλήματα και να επιτύχουν τις περισσότερες επιθυμητές και αντιπροσωπευτικές γι' αυτούς λύσεις.

Στον τομέα της οικολογίας, την ενθάρυνση στην εμπλοκή των συμμετοχικών διαδικασιών για τα θέματα του περιβάλλοντος, διευκόλυνε η υπάρχουσα οικολογική κρίση και τα μεγάλα προβλήματα που παραμένουν άλυτα παρά το "ενδιαφέρον" της πολιτείας.

"Η ενεργός και καθοριστική συμμετοχή των πολιτών, κατοίκων και οργανώσεων στη λήψη αποφάσεων για τη ζωή τους και το μέλλον τους αποτελεί βασική αρχή ελευθερίας και δημοκρατίας, αποτελεί επίσης και βασική προϋπόθεση για επεμβάσεις με στόχο τη σχεδιασμένη κοινωνική αλλαγή και βασικό οργανωτικό στοιχείο της αναπτύξεως της μεταβιομηχανικής κοινωνίας."

(Ιατρίδης Δ. 1972, σελ 114)

Ομως ο ακριβής ορισμός της έννοιας συμμετοχής είναι αδύνατο να υπάρξει, γιατί είναι μια έννοια που ποικίλει ανάλογα με την ομάδα που αναφέρεται, τα πολιτικοκοινωνικά ρεύματα της κάθε κοινωνίας και εποχής που λαμβάνει χώρα και τους στόχους που επιδιώκονται.

Το ίδιο ισχύει και για τα είδη και τις μορφές της συμμετοχής.

β. Μορφές Συμμετοχής

Κατά τον Σταθόπουλο η συμμετοχή στη σύγχρονη έκφραση της διακρίνεται σε διάφορες μορφές, οι οποίες προκύπτουν από τη θεσμοθέτηση συμμετοχικών διαδικασιών σε διάφορους τομείς της σύγχρονης κοινωνίας. (Σταθόπουλος Π., 1990, 170-182)

Συγκεκριμένα αυτές είναι :

α. Πολιτική Συμμετοχή

Στην πολιτική συμμετοχή αναφερόμαστε στην άμεση ή έμμεση

συμμετοχή στα κοινά, είτε σε επίπεδο κοινότητας, ή δήμου απλοί πολίτες, είτε με συμμετοχή στα κέντρα λήψεως αποφάσεων που τους αφορούν.

β. Συμμετοχή Εργαζομένων

Η συμμετοχή εργαζομένων για τη διαμόρφωση της γενικότερης πολιτικής της επιχείρησης καθώς και η συμμετοχή, μέσω εκπροσώπων στη διοίκηση της επιχείρησης αποτέλεσαν μια άλλη μορφή συμμετοχής στη βιομηχανική κοινωνία.

Σύμφωνα με τις αρχές της οικολογικής σκέψης, η αυτοδιαχείριση των επιχειρήσεων και η κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής είναι οι στόχοι της συμμετοχής των εργαζομένων στις επιχειρήσεις.

γ. Συμμετοχή Καταναλωτών

Είναι η συμμετοχή των καταναλωτών προϊόντων ή υπηρεσιών στη διαμόρφωση θεσμών και προϋποθέσεων που τους εξασφαλίζουν πιστότητα, λογική τιμή και σωστή ποιότητα στα καταναλώμενα αγαθά και υπηρεσίες. Έτσι οι καταναλωτές μπορούν να ασκούν, μέσω της συμμετοχής τους, επιρροή στα διάφορα κέντρα αποφάσεων που είναι υπεύθυνα για την ποιότητα των παραγόμενων αγαθών.

δ. Η Κοινωνική Συμμετοχή

Ουσιαστικά αποτελεί τμήμα της πολιτικής συμμετοχής, η οποία είναι και το θεμέλιο κάθε δημοκρατικά οργανωμένης κοινωνίας. Επειδή όμως η εκπροσώπηση του λαού στην άσκηση εξουσίας σήμερα είναι μόνο έμμεση, με αποτέλεσμα την αποξένωση του απ' τα κοινά, αναζητήθηκαν τρόποι άμεσης συμμετοχής των κατοίκων στη ζωή της τοπικής κοινότητας. Αυτοί οι τρόποι άμεσης συμμετοχής αποτελούν τη λεγόμενη κοινωνική συμμετοχή. Η μορφή αυτή της συμμετοχής ήταν που αναπτύχθηκε κατά τη δεκαετία του '60 και εκφράστηκε με διάφορους τρόπους, παίρνοντας συχνά κινηματικό χαρακτήρα από τις λιγότερο ευνοημένες κατηγορίες πληθυσμού. Η κοινωνική συμμετοχή είναι η μορφή συμμετοχής που προτάσει το οικολογικό κίνημα. Θεωρείται αναγκαία για την προστασία του περιβάλλοντος για την υιοθέτηση οικολογικών τρόπων ζωής και δράσης των ανθρώπων. Η προστασία του περιβάλλοντος απαιτεί την συμμετοχή των πολιτών με την έννοια της διεκδίκησης αρχών για την αναβάθμιση του, γιατί ο άμεσος δέκτης των συνεπειών της βάνουσης συμπεριφοράς προς τη φύση είναι ο απλός πολίτης. Με τη δική

του συμμετοχή, κινητοποίηση και δράση θα επέλθει η πολυπόθητη αναβάθμιση της ποιότητας ζωής.

Κλείνοντας αυτό το κεφάλαιο, παραθέτουμε την άποψη του Γ. Παπαδημητρίου για την προστασία του περιβάλλοντος σε σχέση με την εμπλοκή των πολιτών :

“Με τις επισημάνσεις που προηγήθηκαν αποδεικνύεται ότι η προστασία του περιβάλλοντος είναι, εκτός των άλλων, πρόβλημα δημοκρατίας και πρόβλημα κράτους δικαίου. Πρόβλημα δημοκρατίας γιατί η πραγμάτωση του γενικά αλλά προπάντων στην Ελλάδα δεν μπορεί να ανατίθεται μόνο στην περιοδικά νομιμοποιούμενη εξουσία και τα όργανά της. Ένα σημαντικό μέρος της σχετικής προσπάθειας ανήκει προφανώς στην κοινωνία, τους πολίτες και τους συλλογικούς φορείς τους καθώς επίσης και τους ΟΤΑ. Εν τέλει, η αποτροπή της παραπέρα περιβαλλοντικής επιδείνωσης και προοπτικά η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των πολιτών μπορεί να νοηθεί μόνο ως καρπός της καθημερινής δημιουργικής συνεργασίας πολιτείας και κοινωνίας. Με την έννοια αυτή, η καθημερινή βιάμενη δημοκρατία αποτελεί όρο απαραίτητο για την προστασία του Περιβάλλοντος.

(Γ. Παπαδημητρίου, Νέα Οικολογία, 1993, σελ. 59)

8. Συμβολή των Κοινωνικών Επιστημών στον σχεδιασμό για το Περιβάλλον και την Ανθρώπινη ανάπτυξη.

Η διαπίστωση ότι το περιβάλλον περνάει βαθιά κρίση είναι παλιά. Η διαπίστωση όμως ότι τα προβλήματα χώρου και δημοσίων εξυπηρετήσεων αντανακλούν τη φύση του αστικού κοινωνικού συστήματος και όχι απαραίτητα του φυσικού και τεχνητού χώρου είναι πρόσφατη. Επίσης έχει διαπιστωθεί ότι επεμβάσεις στο φυσικό χώρο, τεχνητό εξοπλισμό και δημόσιες εξυπηρετήσεις πόλεων όχι μόνο δεν είναι αποτελεσματικές όταν γίνονται ανεξάρτητα αλλά και δημιουργούν οξύτερα προβλήματα όταν στερούνται κοινωνική υποδομή. Είναι γεγονός ότι τα προβλήματα της φυσικής ζωής αποτελούν συμπτώματα βαθύτερων κοινωνικών αιτιών και αντανακλούν ανθρώπινη συμπεριφορά και στις δραστηριότητες κατοίκων. Γιατί όταν δεν αλλάζουν βασικά οι δραστηριότητες, τότε απαιτείται αλλαγή στο φυσικό-τεχνικό περιβάλλον, διότι γίνεται ακατάλληλο. Εάν οι σημερινές τάσεις διατηρηθούν και οι επεμβάσεις στο περιβάλλον παραμείνουν ανεξάρτητες από την λειτουργία του κοινωνικού συστήματος, βασιζόμενες σ' ένα μόνο επάγγελμα και μη εντασσόμενες σε ευρύτερο σχεδιασμό ανθρώπινης ανάπτυξης, τα σημερινά προβλήματα θ' αυξηθούν.

“Οι παρεμβάσεις στο φυσικό περιβάλλον, άρχισαν παραδοσιακά με επέμβαση αρχιτεκτόνων, πολεοδόμων, χωροταξικών μηχανικών, συγκοινωνιολόγων, οικιστών, απομονωμένα από άλλες λειτουργίες ή τον σχεδιασμό για ανθρώπινη ανάπτυξη. Άρχισε όμως να γίνεται κατανοητή η ανάγκη επέμβασης και κοινωνικών επιστημών με απώτερο σκοπό όλων σε συνεργασία, τη βελτίωση της λειτουργίας του κοινωνικού συστήματος και της ποιότητας της ζωής. Μέσω των διαφόρων αυτών επαγγελματικών επεμβάσεων, δημιουργήθηκε μια μέθοδος περιβαλλοντικού σχεδιασμού και ανάπτυξης, η οποία αποτελεί συστηματική, σκόπιμη και εσκεμμένη διαδικασία λήψης και εφαρμογής αποφάσεων για τη διαπίστωση, εκλογή και επίτευξη στόχων. Η μέθοδος αυτή περιλαμβάνει τις εξής προϋποθέσεις : 1) Διαπίστωση και ανάλυση του προβλήματος 2) Καθορισμός σκοπών, στόχων, αποτελέσματος. 3) Διαπίστωση διαφόρων πρακτικών δυνατοτήτων για την επίτευξη των στόχων, καθώς και των επιπτώσεων κάθε μιας στο σύστημα 4) Προτάσεις εφαρμογής 5) Προγραμματισμός δραστηριοτήτων και πόρων σε χρόνο (έμπυχο και άψυχο υλικό που απαιτείται σε διάφορες φάσεις) 6) Εφαρμογή, τεκμηρίωση και αξιολόγηση της λειτουργίας του συστήματος 7) Χρησιμοποίηση αποτελεσμάτων για επανεξέταση του προβλήματος και επανάληψη των φάσεων διαδικασίας σχεδιασμού.

Στη διαδικασία αυτή σχεδιασμού χρειάζεται μια αναπροσαρμογή των σχέσεων και ως ένα βαθμό σύνθεση των επαγγελμάτων που ασχολούνται με την οργάνωση του “εξωτερικού” περιβάλλοντος (αρχιτεκτόνων, πολεοδόμων, μηχανικών, γεωγράφων κ.α.) και αυτών που ασχολούνται με την οργάνωση του “εσωτερικού” περιβάλλοντος (ψυχολόγων κοινωνικών λειτουργών κ.α.). Τα επαγγέλματα του “εσωτερικού” περιβάλλοντος αναγνωρίζουν όλο και περισσότερο την εξάρτηση τους από το “εξωτερικό” περιβάλλον και προσαρμόζουν ανάλογα την εκπαίδευση και τεχνική τους. Και αντίστοιχα, τα επαγγέλματα του “εξωτερικού” περιβάλλοντος δανείζονται γνώσεις και τεχνικές από τα επαγγέλματα που μελετούν την ανθρώπινη συμπεριφορά, γιατί έχει γίνει παραδεκτό πως από τη συμπεριφορά αυτή εξαρτάται ο τρόπος χρήσης του χώρου και του φυσικού περιβάλλοντος.”

(Ιατρίδης, 1973, σελ. 147)

Η διαδικασία σχεδιασμού, πάνω απ’ όλα είναι εργασία με την κοινότητα, που είναι και μια από τις βασικές μεθόδους της κοινωνικής εργασίας. Στόχος της Κοινωνικής Εργασίας με κοινότητα είναι η αλλαγή θεσμών ή συνθηκών μέσω σχεδιασμού, συντονισμού και εξυπηρετήσεων που απαιτούν συνεργασία. Η κοινωνική εργασία ως εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη θεμελιώνεται από αξίες σεβασμού προς τον άνθρωπο, του δικαιώματος του για ελεύθερη έκφραση, για ισόνομος βιωτικές συνθήκες και συμμετοχή στις αποφάσεις της κοινότητας για το μέλλον και το περιβάλλον.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στην ενότητα αυτή αναλύεται η περιβαλλοντική πολιτική του περιβάλλοντος και η νομοθεσία, σε μια προσπάθεια διερεύνησης των ευθυνών και των υποχρεώσεων της πολιτείας για την προστασία του περιβάλλοντος.

Μέσα από το πρίσμα της αναβάθμισης της “ποιότητας ζωής”, η περιβαλλοντική πολιτική αποκτά μια ευρύτερη διάσταση. Συνδέεται οργανικά με την αναπτυξιακή πολιτική, που στοχεύει όχι μόνο στην ανάπτυξη της οικονομικής ισχύος της δοσμένης χώρας, αλλά και στο ποιοτικό “ανέβασμα” της κοινωνίας. Το περιβαλλοντικό πρόβλημα εμφανίζεται μέσα από το πρίσμα αυτής της αντίληψης, σαν κοινωνικό πρόβλημα, συνδεδεμένο με την αναπτυξιακή, οικονομική και κοινωνική πολιτική.

***“Αν δεν τολμάς να ονειρευτείς
δεν έχεις την δύναμη να
πολεμήσεις”***

(Σ. Σπρέτνακ, Φ. Κάπρα, 1986, σελ. 51)

ΕΝΟΤΗΤΑ ΟΓΔΟΗ

Οικολογικό Κίνημα σε Διεθνή και Εθνικό Επίπεδο

1. Το Οικολογικό Κίνημα - Οι Ρίζες του

Οι υποθέσεις της οικολογίας για το μέλλον της εκβιομηχάνισης έχουν τουλάχιστον στις καπιταλιστικές βιομηχανικές χώρες διαδοθεί απ' όλα τα μαζικά μέσα επικοινωνίας. Οι συζητήσεις πάνω σ' αυτό το θέμα έχουν πάρει εν μέρει μαζικό χαρακτήρα, ιδιαίτερα στις αγγλοσαξωνικές και στις σκανδιναβικές χώρες. Έχουν οδηγήσει στη δημιουργία ενός πλατιού, αν και χαλαρά οργανωμένου κινήματος, το πολιτικό δυναμικό του οποίου είναι δύσκολο να εκτιμηθεί. Ταυτόχρονα το οικολογικό πρόβλημα εμφανίζεται συγκεχυμένο.

“Από το ένα μέρος οι δηλώσεις των οικολόγων αμφιταλαντεύονται ανάμεσα στη διαμόρφωση θεωρίας και στην κοσμοθεωρία στο ακριβές πόρισμα της έρευνας και στην ιστορικοφιλοσοφική θεώρηση, και από το άλλο μέρος η σκέψη των οικολογικών ομάδων παρουσιάζεται συνήθως σαν θολό και αφηρημένο συνονθύλευμα. Ήδη με την μεσολάβηση των μαζικών μέσων επικοινωνίας η συζήτηση χάνει μεγάλο μέρος από την αυστηρότητα και το περιεχόμενό της.”

(Οικολογικές μελέτες, “Περιβάλλον και ποιότητα ζωής”,
Αθήνα, 1975, σελ. 13)

Αναμφισβήτητα η δράση του κινήματος αυτού, του οικολογικού, έχει προβληματίσει την παγκόσμια ανθρώπινη σκέψη, δημιουργώντας θετικούς αλλά και αρνητικούς συλλογισμούς όσον αφορά τις διεκδικήσεις και τα μέσα που χρησιμοποιεί. Τρανταχτή απόδειξη της παρουσίας του είναι η χρήση, άλλοτε επιτυχημένη, άλλοτε όχι, τόσο στον πολιτικό λόγο, όσο και στην καθημερινή γλώσσα λέξεων και προβληματισμών, που χρησιμοποιούνται από τους οικολόγους.

Βέβαια, αν θέλαμε να ορίσουμε το οικολογικό κίνημα, θα λέγαμε ότι είναι : “ομάδες φυσικών ή νομικών προσώπων που συγκροτούνται με σκοπό την προστασία της φύσης και του περιβάλλοντος. Το Οικολογικό κίνημα γεννήθηκε στις Η.Π.Α. στην δεκαετία του 1950 και απλώθηκε

στην Ευρώπη δέκα χρόνια αργότερα. Οι πρώτες κινητοποιήσεις είχαν μορφή διαμαρτυρίας εναντίον δραστηριοτήτων, που ρυπαίνουν το περιβάλλον ή πολιτικών αποφάσεων' που οδηγούσαν σ' ένα σχεδιασμό της βιομηχανικής ανάπτυξης χωρίς να μεριμνούν για την εξοικονόμηση ενέργειας και πρώτων υλών. Σύντομα όμως το οικολογικό κίνημα απόκτησε μια φιλοσοφική βάση γύρω από τις αρχές του οικολογισμού”.

(Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια)

Η γέννηση του οικολογικού συστήματος όμως βρίσκει σύμφωνους και πολλούς θεωρητικούς :

“Το οικολογικό κίνημα δεν γεννήθηκε από προκαταλήψεις ή από την παράδοση, αλλά από την αμφισβήτηση της βιομηχανικής κοινωνίας. Στρέφει την προσοχή μας στους εξωανθρώπινους παράγοντες, που εδώ και πολλά χρόνια είτε είχαν τελείως παραμεληθεί, είτε είχαν χωριστεί σε πολυάριθμους τομείς, που αντιστοιχούσαν στις διάφορες επιστήμες και τεχνικές και ήταν προσαρμοσμένοι στους άμμεσους σκοπούς της εκμετάλλευσης.”

(Πιερ Σάμουελ, Αθήνα 1990, σελ, 18)

Υπάρχει συχνά η τάση να συνεχούνται ή και να ταυτίζονται οι έννοιες της πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτικής οικολογίας. Ωστόσο το ζήτημα της διάκρισης των παραπάνω εννοιών αποτελεί χρήσιμη προϋπόθεση για την κατανόηση του σκοπού και των μέσων του νέου κινήματος που αποκαλούμε οικολογικό.

“Η πολιτική για την προστασία του περιβάλλοντος προηγείται χρονικά της πολιτικής οικολογίας, η δεύτερη περιλαμβάνει την περιβαλλοντική διάσταση, εντοπίζει όμως την ενασχόληση της στην σφαίρα των ανθρώπινων κοινωνικών σχέσεων και της πολιτικής. Μέσα στο οικολογικό κίνημα υπάρχουν και οι δύο αυτές τάσεις.”

(Οικολογικό κίνημα στην Ελλάδα, Αθήνα 1987, σελ. 8)

Το οικολογικό κίνημα εμφανίζεται και έχει ισχυρή παρουσία στις πολύ βιομηχανοποιημένες χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής, όπου

τα περιβαλλοντικά προβλήματα είναι πιο επείγοντα και πιο ορατά.

Η μετατόπιση του ανθρώπινου προβληματισμού από την σχέση ανθρώπου - κεφαλαίου, που κυριαρχεί σ' όλη την βιομηχανική περίοδο, σ' εκείνη ανθρώπου-φύσης είναι ίσως η διασταση, που περισσότερο διαφοροποιεί το οικολογικό κίνημα από τα άλλα κοινωνικά κινήματα.

Αυτή είναι και η διασταση, που τονίζει ο Λ. Λουλούδης στην προσπάθειά του, να αναπτύξει τα κύρια γνωρίσματα του οικολογικού κινήματος έναντι των άλλων κινήματων :

- α. **“Σχηματίστηκαν** στη βάση σε αντιπαράθεση με τα παραδοσιακά πολιτικά υποκείμενα, τα κόμματα. Είναι αντιαυταρχικά, αντιεραρχικά και διεκδικούν την αυτονομία τους όχι μόνο σήμερα, αλλά και στον σοσιαλισμό αύριο.
- β. **Εισάγουν** την πολιτική στην καθημερινή ζωή. Η πολιτική τους δεν αναφέρεται μόνο στο κράτος αλλά και στις ανθρώπινες σχέσεις, όπου παρεισφρύουν εξουσιαστικά φαινόμενα και εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο.
- γ. **Διεκδικούν** ένα εναλλακτικό τρόπο ζωής, όπου κυριαρχούν μαι αντικαπιταλιστική νοοτροπία και συχνότερα ένας αντιβιομηχανισμός.
- δ. **Στηρίζουν** την επιχειρηματολογία τους σ' ένα ειδικό κλάδο των φυσικών επιστημών, την οικολογία.”

(Οικολογικό κίνημα στην Ελλάδα, Αθήνα 1987, σελ. 8)

Οι κύριοι παράγοντες, που έπαιξαν ρόλο στην ανάπτυξη του οικολογικού κινήματος, σύμφωνα με τον Πιερ Σάμουελ είναι οι εξής :

- α. “Η συνειδητοποίηση της τεράστιας καταστροφικής δύναμης των σύγχρονων όπλων που φάνηκε με δραματικό τρόπο στην Χιροσίμα και το Ναγκασάκι.
- β. Η ενημέρωση για την άθλια κατάσταση του Τρίτου Κόσμου, από επιστήμονες, όπως ο R. Ντυμόν και ο B, Borgstrom.
- γ. Η καταγραφή γεγονότων εξαιρετικά ανησυχητικών για την κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος από επιστήμονες οικολογιστές, καθώς και η παρουσίαση της οικολογικής κρίσης από την έκθεση, που έγινε για λογαριασμό της Λέσχης της Ρώμης “Τα όρια της ανάπτυξης”.

δ. Και το σημαντικότερο η αντικουλτούρα της δεκαετίας του '60."

(Πιερ Σάμουελ, Αθήνα 1990, σελ. 19-25)

Μετά απ' όλα αυτά ίσως να πρέπει να επισημάνουμε πως το οικολογικό κίνημα πρέπει να έχει το δικό του λόγο, διαφοροποιημένο από τον υπάρχοντα κομματικό. Μα είναι οργανικά δεμένο με τα νέα κοινωνικά κινήματα, να βοηθάει στη συνειδητοποίηση της αθλιότητας της ζωής και να μάχεται για μια ουσιαστική και ριζική αλλαγή.

2. Πολιτικές διαστάσεις του Οικολογικού Κινήματος

Το οικολογικό ρεύμα διαχέεται πλέον σε μια πλατιά και συνεχώς διευρυνόμενη κοίτη σ'όλες τις χώρες όπου υφίσταται ελεύθερος δημόσιος βίος. Ενσαρκώνει μια Μεγάλη Καμπή, που συντελέστηκε στη σύγχρονη ιστορική προβληματική.

Η ανθρωπότητα παρασύρεται σ' έναν όλεθρο, που δεν έχει ιστορικό προηγούμενο. Τον απεργάζεται η υπερβιομηχάνιση, μια ασύδοτη τεχνολογία και τεχνοκρατία, η μανία της δήθεν απεριόριστης "οικονομικής αύξησης". Ελάχιστα βελτιώνεται έτσι το βιοτικό επίπεδο των λαών. Ότι κυρίως συμβαίνει είναι να λεηλατείται συστηματικά ο πλανήτης Γη.

"Η διάσωση όμως του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος δεν είναι ακόμη υπόθεση χαμένη. Σε μεγάλη μερίδα κάθε πολιτισμένης κοινωνίας υφίσταται πλέον σαφής επίγνωση της συμφοράς. Και σφυρηλατείται αντίστοιχα η θέληση της αποτροπής της. Αυτή την κατεύθυνση ενσαρκώνει το πλατύ και μαχόμενο ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ των λαών.

Δεν πρόκειται διόλου για μια ρομαντική αναπόληση του πρωτόγονου βίου. Ούτε όμως για ανώδυνες διαμαρτυρίες. Το οικολογικό κίνημα αποβλέπει στην αναμόρφωση του σύγχρονου κοινωνικού βίου σε συνδιασμό με την λειτουργία του φυσικού κόσμου. Στην ποιότητα της ζωής. Είναι η εξέγερση του ανθρώπινου λόγου ενάντια στις τυφλές δυνάμεις ενός παρανοϊκού μηδενισμού. Ο νέος Ουμανισμός των καιρών μας.

Το οικολογικό ρεύμα ιδεών είναι ώριμο για να μετουσιωθεί, σε ρεύμα μαχόμενων κοινωνικών δυνάμεων. Κύριο δημόσιο φορέα θα έχει την Αυτοδιοίκηση. Η οριζόντια και αποκεντρωμένη διάρθρωση του οικολογικού κινήματος, η αξίωση του για αμεσοδημοκρατική άσκηση της εξουσίας, η συνειδητή και διαπιστωμένη αντίληψη για την δυνατότητα αυτονόμησης του τοπικού απέναντι στο κεντρικό, η αντίληψη ότι η κοινωνία είναι ένα σύστημα που έχει αναλογικές δυνατότητες με το οικοσύστημα και, τέλος, η αντίληψη ότι τα μέρη είναι όμοια με το όλον και ουρά δεν συγχωρείται άνιση ανάπτυξη των μερών και του κέντρου είναι ιδανικά προαπαιτούμενα για την ενεργοποίηση του στο Χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Θα λέγαμε καλύτερα πως η Τοπική

Αυτοδιοίκηση είναι ο “φυσικός χώρος” του οικολογικού κινήματος. Επίσης καίριος είναι πάντοτε ο μετασχηματισμός ενός ρεύματος ιδεών σε πολιτική δυναμική, ικανή να δώσει τη σφραγίδα της στην πράξη σε ολόκληρη την ανθρωπότητα. Ο κανόνας αυτός επιβεβαιώνεται σε όλα τα ιδεολογικά ρεύματα που σε ομογενέστερες εποχές είχαν φωτίσει την χειραφέτηση και την άνοδο των λαϊκών κατά βάση δυνάμεων.

Το οικολογικό κίνημα πρέπει να οργανωθεί, να εξαπλωθεί και να δράσει, να μπορεί να επηρεάζει κατευθείαν την κυβερνητική πολιτική, ήτοι τα κόμματα που ενδεχόμενα την διεκδικούν. Πρέπει να διοχετευθεί κατά κύριο λόγο διαμέσου άλλων πολιτικών δυνάμεων, αυτές που αποκαλούνται συνήθως “οι ανένταχτοι”.

Το οικολογικό κίνημα διατρέχει πάντοτε ένα μεταβατικό στάδιο αποκρυστάλλωσης των δυνάμεών του. Πρόκειται για μια διαδικασία προορισμένη να προωθείται και να υλοποιείται σταδιακά. Και από αυτή τη σκοπιά προέχει πάντοτε ο αγώνας για συγκεκριμένους και ουσιώδεις οικολογικούς στόχους. Και αυτός με την επιστράτευση και τον συντονισμό της ενέργειας όσο παίρνει περισσότερων ομάδων και δυνάμεων.”

(Αχιλλέας Γρηγορογιάννης, “Το οικολογικό κίνημα στην Ελλάδα”, Αθήνα 1987, σελ. 220-225)

3. Το Οικολογικό Κίνημα σε Διεθνές επίπεδο

Οι περισσότεροι θεωρητικοί συμφωνούν, στο ότι το οικολογικό κίνημα διαγράφει την πορεία του στις τρεις τελευταίες δεκαετίες του αιώνα. Πρωταρχική θέση έχει η επιστήμη της οικολογίας, μέσω της οποίας το οικολογικό κίνημα τεκμηριώνει τις διεκδικήσεις και τις προτάσεις του. Αλλωστε θεωρείται το πρώτο στάδιο της παγκόσμιας εξελεγκτικής πορείας του οικολογικού κινήματος.

Για πρώτη φορά ο όρος “οικολογία” χρησιμοποιήθηκε το 1866 από τον Ernest Haeckel καθηγητή ζωολογίας, ο οποίος θεμελιώνει την “οικολογία” σε ανεξάρτητη επιστήμη. Ο Ε. Σραμ, ο συγγραφέας του βιβλίου “Αλφαβητάριο της Οικολογίας”, παρατηρεί ότι και πριν από τον Haeckel, επιστήμονες παλιότερων εποχών επιδεικνύουν αντιλήψεις αναφορικά με τις σχέσεις των διαφόρων ζωντανών οργανισμών μεταξύ τους, που θα μπορούσαν να θεωρηθούν οικολογικά με την σημερινή σημασία του όρου. Η Ε. Σαχτούρη σε τμήμα του βιβλίου της: “Γαία : Το ανθρώπινο ταξίδι από το χάος στον κόσμο” (1989, σελ.21-26) αναφέρεται ιδιαίτερα στους Ιωνες φιλοσόφους (Θαλή, Ηράκλειτο κ.α.), που ήταν βαθιά επηρεασμένοι από τις ιδέες αυτοδημιουργίας της φύσης, ιδέες που σαφώς ενέπνεαν τον σεβασμό γι’ αυτή.

“Τον 19ο αιώνα και ενώ η οικολογία ανέπτυξε θεωρητικές αρχές και πεδία έρευνας, οι “οικολόγοι” προσπαθούσαν να μείνουν πιστοί στον “όρκο” των πρώτων φυσικών επιστημόνων της νεώτερης εποχής και να μην ανακατεύονται στην πολιτική.” (Ε.Σραμ, Αθήνα 1986, σελ. 15)

Στα μέσα όμως, του 20ου αιώνα, πραγματοποιείται η διεύρυνση της οικολογίας καθώς η έρευνα εκτείνεται στον άνθρωπο και την κοινωνία του. Τότε αποκαλύπτονται θέματα πολιτικών διενέξεων. Είναι η χρονική στιγμή, αναμφίβολα καθοριστική για το οικολογικό κίνημα, που η επιστήμη της οικολογίας “συναντά” το κίνημα για την προστασία της φύσης, το οποίο βρίσκει σ’ αυτή το ορθολογικό έρεισμα, που χρειαζόταν.

Από εκεί και ύστερα η εξέλιξη των γεγονότων είναι ταχεία.

“Στο τέλος της δεκαετίας του ‘50, αρχές της δεκαετίας του ‘60 προσδιορίζεται η έναρξη της αυτόνομης ιδεολογικοπολιτικής δράσης των οικολόγων στη Γαλλία, Αγγλία, άλλες χώρες της Ευρώπης και στις

Η.Π.Α, Καθοριστικά γεγονότα για την “ανάδυση” της δράσης αυτής θεωρούνται η “άνθιση” της οικονομικής ανάπτυξης στις κοινωνίες αυτές τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια και τα συνακόλουθα οικολογικά ατυχήματα.

Πρώτη νίκη της δράσης των οικολόγων ο περιορισμός των πυρηνικών δοκιμών, που αποφασίζεται από την συνθήκη της Μόσχας το 1963. Κατά την δεκαετία του '60 η παρουσία του οικολογικού κινήματος στην αλληλεπίδραση του με τα κινήματα κοινωνικής κριτικής κάνει το αίτημα για επιστροφή στη φύση, που στην αρχή του κέρδιζε τον χαρακτηρισμό του παραλόγου, εξαπλώνεται κύρια στις αστικές περιοχές, όπου τα αδιέξοδα της “ανάπτυξης” είναι πια ολοφάνερα.”

(D. Simonnet, Αθήνα 1985, σελ. 45)

Το 1972 συγκαλείται η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για το Περιβάλλον στην Στοκχόλμη, όπου για πρώτη ουσιαστική φορά αναγνωρίζεται από τα Ενωμένα Έθνη το Δικαίωμα σ' ένα υγιές και αρμονικό περιβάλλον.

“Ο άνθρωπος έχει το θεμελιώδες δικαίωμα για ελευθερία, ισότητα και επαρκείς συνθήκες ζωής μέσα σ' ένα περιβάλλον ποιότητας, που να επιτρέπει μια αξιοπρεπή και ευημερούσα ζωή και φέρει την ιερή υποχρέωση να προστατεύει και να βελτιώνει το περιβάλλον για τις σημερινές και μελλοντικές γενεές.....”

(Γρ. Τσαλτάς, Αθήνα 1987, σελ. 32)

Ταυτόχρονα δημιουργείται ένα παγκόσμιο δίκτυο από πολίτες που διανέμουν πληροφορίες για θέματα οικολογίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων σ' όλο τον κόσμο.

“Τον Μάρτιο του 1973 εγκαινιάζεται ένας άλλος τρόπος οικολογικής δράσης : η αλσατική ομάδα “Οικολογία και επιβίωση” προτείνει έναν υποψήφιο για τις βουλευτικές εκλογές στην Μυλούζ. Αυτό το γεγονός σφραγίζει την είσοδο των οικολόγων στον πολιτικό στίβο.”

(D. Simonnet, Αθήνα 1985, σελ. 46)

Στην συνέχεια, το οικολογικό κίνημα εξαπλώνεται στην Ιταλία, στην Ισπανία αλλά και σε ορισμένες από τις χώρες του “υπαρκτού” σοσιαλισμού, όπως η Πολωνία, η Α. Γερμανία, η Γιουγκοσλαβία και μερικές από τις πιο ανεπτυγμένες τριτοκοσμικές όπως π.χ. η Βραζιλία, η Ελλάδα.

“Στην δεκαετία του ‘80 κυκλοφορεί η Παγκόσμια Στρατηγική Προστασίας και Διατήρησης της Φύσης, που αποτελεί μια πρόταση για ανάπτυξη, που να συμβαδίζει, με το αίτημα για μακροπρόθεσμη προστασία του περιβάλλοντος και καλύτερη ποιότητα ζωής. Την ίδια χρονιά εκπρόσωποι των Γερμανών Πρασίνων εκλέγονται στην Ομοσπονδιακή Βουλή, είναι το πρώτο οικολογικό “κόμμα”, που υποψήφιοι του εκλέγονται σε πολιτικό όργανο.”

(Οικολογικό κίνημα στην Ελλάδα, Αθήνα 1987, σελ. 25)

Σ’ αυτό το σημείο της εξέλιξης του οικολογικού κινήματος αρχίζουν να φανερώνονται οι διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις οικολογικές ομάδες και τις προτεραιότητες δράσης τους.

Επίσης, εντυπωσιακά είναι τα δίκτυα επικοινωνίας που δημιουργούνται ανάμεσα στις εθνικές οργανώσεις μεταξύ τους και ανάμεσα σε οργανώσεις διαφόρων κρατών, - γεγονός που δείχνει ακόμη μια φορά το διεθνή χαρακτήρα του οικολογικού κινήματος - αλλά και η δικτύωση σε παγκόσμιο επίπεδο συγκεκριμένων οργανώσεων, όπως αυτές της Greenpeace και των Πρασίνων της Δ. Γερμανίας.

“Πρόκειται για μη κομματικές ή υπερκομματικές οργανώσεις, πρωτοβάθμια κύτταρα ενός κινήματος, ενώ τα πράσινα κόμματα μεταφέρουν την φωνή τους και την πιεσή τους στο κεντρικό πολιτικό επίπεδο, χωρίς να συνδέονται μαζί τους με το γνωστό σύστημα του “ιμάντα” μεταβίβασης.”

(Γ. Ριτζούλης, Αθήνα 1988, σελ. 57)

4. Το Οικολογικό Κίνημα στην Ευρώπη

Η Ευρώπη εκτιμάται ως το κέντρο του Παγκόσμιου Πράσινου Κινήματος, του οικολογικού κινήματος (θα αναφερθούμε γι' αυτό στην συνέχεια). Στην ενότητα αυτή θα γίνει αναφορά περισσότερο στο οικολογικό κίνημα όπως αναπτύσσεται στην Γαλλία και την Γερμανία. (Την ανάπτυξη του οικολογικού κινήματος στην Ευρώπη την πληροφορούμαστε κύρια από τα βιβλία "Τι είναι οικολογία" της D. Simonnet και "Το οικολογικό μανιφέστο" του Π. Σάμουελ και των συνεργατών του).

Ηδη από την δεκαετία του '50 στην Γαλλία χιλιάδες άτομα συνασπίζονται ενάντια στα πυρηνικά όπλα, κύρια από το 1965, δημιουργούνται σε όλη σχεδόν την χώρα επιτροπές ενάντια στα σχέδια αξιοποίησης διαφόρων περιοχών, για την σωτηρία χλωρίδας και πανίδας και ενάντια στην μόλυνση κατοικήσιμων περιοχών.

Το 1969 πολλοί σύλλογοι προστασίας της φύσης συσπειρώνουν σε μια εθνική ομοσπονδία, τη Γαλλική Ομοσπονδία των Εταιρειών Προστασίας της Φύσης.

Στις 12 Απριλίου 1971 γίνεται στο Fessenheim μια από τις πρώτες αντιπυρηνικές εκδηλώσεις ενάντια στην κατασκευή του πυρηνικού σταθμού.

Σημαντική για την πορεία του οικολογικού κινήματος είναι η σύζευξη του κινήματος "για μια φυσική ζωή" με το κίνημα, που προσήλθε από τον Μάη του '68. Προωθητής αυτής της σύζευξης, ήταν ο δημοσιογράφος Πιερ Φουρνιέ, ο οποίος συνοργανώνει την συγκέντρωση δεκαπέντε χιλιάδων ατόμων τον Ιούλιο του 1971 για τον πυρηνικό αντιδραστήρα του Bugey, και τον επόμενο χρόνο εκδίδει το οικολογικό περιοδικό "La buele Ouverte".

Σε επίπεδο πόλης οι Φίλοι της Γης πραγματοποιούν σειρά διαδηλώσεων με ποδήλατο (1972, 1974, 1976 και 1977), που οδηγούν σε κατάληψη του σχεδίου για διάνειξη αυτοκινητόδρομου στην αριστερή όχθη του Σηκουάνα.

Στα τέλη του 1972 οι σύλλογοι για την προστασία της φύσης συσπειρώνονται γύρω από μια "Charte de la Nature" ("Διακήρυξη για την

φύση”). Ενώ το 1973 δημιουργείται το πρακτορείο Οικολογικού Τύπου.

Το Σεπτέμβριο του 1974 στην Γερμανία πραγματοποιείται δίμηνη κατάληψη του χώρου, που προοριζόταν για εργοστάσιο στατικού άλατος του μολύβδου, με την συμμετοχή των Γερμανών αλλά και των Ελβετών οικολόγων, που επιτυγχάνει τους στόχους της.

Τον Ιούνιο του 1974 οι οικολόγοι της Γαλλίας, πραγματοποιούν την πρώτη και τελευταία σύνοδο στη Μαζός του Λουαρέ. Τότε δημιουργείται πραγματικό σχίσμα γύρω από την ιδέα για την σύσταση μιας εθνικής οργάνωσης. Η προσπάθεια της οργάνωσης “Οικολογικό Κίνημα” για συντονισμό της ενότητας των ομάδων, που την αποτελούν, αποτυγχάνει.

Η προσπάθεια των οικολόγων για την διάδοση των ιδεών τους μέσω της ανάμειξής τους στην πολιτική ζωή της Γαλλίας, χρίζεται με επιτυχίες.

- * Στις προεδρικές εκλογές του Απρίλη - Μάη 1974 ο R. Ντυμόν παίρνει 1.32% του συνόλου των ψήφων.
- * Στις περιφερειακές εκλογές του 1976 οι Αλσατοί της “Οικολογία και επιβίωση” ξεπέρασαν το 10%.
- * Στις τμηματικές βουλευτικές εκλογές του Νοέμβρη του 1976 ο Μπρις Λαλόντ και ο Ρ. Ντυμόν’ της οργάνωσης “Φίλοι της Γης” παίρνουν 6.5% των ψήφων και κατατάσσονται μετά τους υποψηφίους των μεγάλων κομμάτων.
- * Στις δημοτικές εκλογές πολλοί υποψήφιοι των οικολόγων εκλέγονται.
- * Το ψηφοδέλτιο “Παρίσι-Οικολογία” (1978) παίρνει ποσοστό της τάξης 10.3%.

Επίσης, νέα διάσταση παίρνει η προσπάθεια, που έχει ήδη αρχίσει από το 1973 για την παρουσία των οικολογικών ιδεών στον πολιτικό στίβο, με την συμμετοχή στην διεθνή συγκέντρωση στην Κολωνία της Ομοσπονδιακής Γερμανίας, με πρωτοβουλία των επιτροπών που συγκροτούνται από Γερμανούς πολίτες, όπου συζητείται η δυνατότητα να παρουσιαστούν υποψήφιοι στις πρώτες εκλογές για το Ευρωκοινοβούλιο (1979).

Στο σημείο αυτό θα επιχειρηθεί μια όσο το δυνατόν μικρή παρουσίαση του κινήματος των πρασίνων στην Γερμανία.

5. Το Κίνημα των Πρασίνων στην Γερμανία

Το κίνημα των Πρασίνων στην Γερμανία είναι προσφιλείς στον ελληνικό οικολογικό χώρο - πολλοί δε είναι αυτοί, που θεωρούν ότι το ελληνικό οικολογικό κίνημα χρησιμοποίησε εξελεκτικά πολλά στοιχεία κύρια από τον τρόπο οργάνωσής τους - αποτελούν όμως το μόνο κόμμα ή μάλλον, όπως αυτοχαρακτηρίζονται αντικομματικό κόμμα, που στηρίζεται αποκλειστικά στην συμμετοχή των πολιτών και που δεν αποτελείται από επαγγελματίες πολιτικούς. Εκδηλώνεται δε γύρω στην δεκαετία του '70.

“Τον Ιούνιο του 1974 ένας συγγραφέας ο Χέρμπερτ Γκρουλ μαζί με κάποια μέλη της επιτροπής δράσης των ανεξάρτητων Γερμανών εδραιώνει την πράσινη συμμαχία με κύριο σκοπό να βάλουν υποψήφιους στο ευρωκοινοβούλιο και να αποκτήσουν χρήματα για να δημιουργήσουν ένα οικολογικό κόμμα. Σιγά-σιγά αυτή η συμμαχία διευρύνεται και με την συμμετοχή μελών από διάφορες οργανώσεις. Σταδιακά όμως ενσωματώνονται μέλη και από άλλα κινήματα όπως φεμινιστικά και ακτιβιστικά του Τρίτου Κόσμου.

Οι Πράσινοι της Γερμανίας μέσω αυτού του κινήματος έχουν το αίτημα για επιστροφή στη φύση, σε αντίθεση με την δεκαετίου του '70, όπου παίρνει έναν άλλο χαρακτήρα, παγκόσμιο με αποτέλεσμα την προώθηση της δημοκρατικής επικοινωνίας των οικολόγων.

Τον Νοέμβριο του 1979 στο Οφφενμπαχ πραγματοποιείται το προκαταρκτικό Συνέδριο για την καθιέρωση των βασικών αρχών της Πολιτικής των Πρασίνων. Πέραν του ότι η πολιτική των Πρασίνων “οδηγείται από μακροπρόθεσμα οράματα για το Μέλλον” θεμελιώνεται από τις εξής βασικές αρχές :

Οικολογία
Κοινωνική Υπευθυνότητα
Λαοπρόβλεπτη Δημοκρατία
Μη Βία
Υστεροπατριαρχικές Προοπτικές
Πνευματικότητα

Στην δεκαετία του '80 κυκλοφορεί η Παγκόσμια Στρατηγική προστασίας και Διατήρησης της Φύσης, που αποτελεί μια πρόταση για

ανάπτυξη, με σκοπό την καλύτερευση της ποιότητας ζωής. Το 1983 εκπρόσωποι των Πρασίνων της Γερμανίας εκλέγονται στην Ομοσπονδιακή Βουλή γεγονός πολύ σημαντικό αφού είναι το πρώτο οικολογικό κόμμα στο οποίο οι εκπρόσωποι του εκλέγονται σε πολιτικό όργανο. Εντυπωσιακά είναι τα δίκτυα επικοινωνίας που δημιουργούνται ανάμεσα στις εθνικές οργανώσεις διαφόρων κρατών πράγμα που δείχνει την οικολογική διάσταση του οικολογικού κινήματος, αλλά και η δικτύωση σε παγκόσμιο επίπεδο, συγκεκριμένων οργανώσεων, όπως π.χ. της Greenpeace, των Φίλων της Γης ή των Πρασίνων της Γερμανίας.”

(Σ. Σπρέτνακ Κάπρα, “Η πράσινη πολιτική”, Αθήνα 1986)

6. Το Οικολογικό Κίνημα στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα, καθυστερεί η εμφάνιση εκείνων των κοινωνικών και πολιτικών διεργασιών που θα επιτρέψουν την οργάνωση και εξάπλωση του οικολογικού κινήματος. Η καθυστέρηση οφείλεται στο ότι :

- “α. Μετά την περιπέτεια του πολέμου και του εμφυλίου, η χώρα είναι υποανάπτυκτη και κυριολεκτικά κατεστραμμένη, με βιομηχανία σχεδόν ανύπαρκτη και γεωργία “καθυστερημένη”. Το ζήτημα της ανάπτυξης δεν μπορεί παρά να τίθεται με τις πιο θετικές επισημάνσεις.
- β. Ο υπάρχων αντίλογος, που ασχολείται με τον “εκσυγχρονισμό” που επιχειρείται (1951-1965) με την έντονη μεσολάβηση του ξένου παράγοντα, περιορίζεται σε κριτική για την ανεργία, την υποαπασχόληση, την άνιση κατανομή του εισοδήματος.
- γ. Η έναρξη του οικολογικού κινήματος “βρίσκει” την Ελλάδα στην περίοδο της δικτατορίας.” (“Οικολογικό κίνημα στην Ελλάδα”, Αθήνα 1987, Λ. Λουλούδης σελ. 10, Π. Παπαδόπουλος σελ. 262)
- δ. “Το κράτος μέσω της πληροφόρησης δημιουργεί μια εντύπωση για το περιβάλλον, όπου σαφώς αποσιωπάται η κοινωνική, η οικονομική και η πολιτική του διάσταση.” (Γ. Τρούμπης, “Οικολογικό κίνημα στην Ελλάδα, Αθήνα 1987, σελ. 29)
- ε. “Ενώ στην Ελλάδα κύριο μέλημα ήταν η εγκαθίδρυση και η δόμηση ενός δημοκρατικού πολιτεύματος, στην Ευρώπη γινόταν η επεξεργασία μιας νέας πολιτικής κουλτούρας.” (Μ. Μοδινός, Αθήνα 1990, σελ. 54)

Βέβαια πολύ πριν από την πρώτη μαζική κινητοποίηση για το περιβάλλον, υπάρχει συνειδητοποίηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων στην Ελλάδα, που εκφράζεται όμως από μεμονωμένους ερευνητές.

Το 1951, ιδρύεται η Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης. Παρόλο που είναι “ατομικές εκδηλώσεις”, χωρίς συλλογική “ανταπόκριση” ίσως “προφητεύουν” τη γέννηση και στην Ελλάδα του οικολογικού κινήματος. Πρόδρομοι αυτής της γέννησης είναι επίσης τα φυσιολατρικά και λαογραφικά σωματεία, που γεμίζουν την Ελλάδα ακολουθώντας την πορεία της εσωτερικής μετανάστευσης, που απαιτεί η εκβιομηχάνιση.

Ολη η δεκαετία του '70 χαρακτηρίζεται από μια σειρά περιβαλλοντικών κινητοποιήσεων. Οι κινητοποιήσεις αυτές υποκεινούνταν από ομάδες πρωτοβουλίας ή συντονιστικές επιτροπές βάσης ή κοινότητας, έχουν υποστήριξη από μη τοπικές οργανώσεις προστασίας του περιβάλλοντος ελληνικές και ευρωπαϊκές, συμμετέχουν άτομα όλων των τάξεων, και αντιτίθενται στα σχέδια εθνικών ή πολυεθνικών βιομηχανιών, χρησιμοποιούν δε ίδιους τρόπους δράσης. Ενώ όμως το αίτημα για την προστασία του περιβάλλοντος της τοπικής κοινωνίας διαγράφεται έντονα, η διεκδίκηση για έναν εναλλακτικό τρόπο ζωής δεν φανερώνεται στις αντιπροτάσεις των κινητοποιήσεων. Ωστόσο όλη αυτή η κίνηση των πολιτών για την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά και η δράση μεμονομένων ατόμων για το περιβάλλον π.χ. ο Β. Κανελόπουλος το 1978, οδηγεί τόσο στην κατάθεση και ψήφιση του νόμου για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος από την βουλή, του 743/1977, όσο και στην εφαρμογή κάποιων έστω και ελάχιστων περιβαλλοντικών ρυθμίσεων.

Την ίδια περίοδο ξεκινούν στο Πανεπιστήμιο και τα πρώτα προπτυχιακά μαθήματα της οικολογίας ως κλάδου των βιολογικών επιστημών.

Από το 1975 έως το 1983, όπως υποστηρίζει ο Π. Παπαδόπουλος ("Οικολογικό Κίνημα στην Ελλάδα" Αθήνα 1987, σελ. 279), επικρατεί οικολογικός τεχνοκρατισμός.

Το 1976 ιδρύεται η Ε.ΠΟΙ.ΖΩ (Ενωση για την ποιότητα της ζωής), που είναι "η πρώτη οικολογική οργάνωση με κοινωνική δράση και περιεχόμενο". (Γ. Πούλος, "Οικολογικό Κίνημα στην Ελλάδα" Αθήνα 1987, σελ. 154)

Το 1978 άλλωστε "κινείται" στον ελλαδικό χώρο πληθώρα βιβλίων με τη θεματολογία της πολιτικής οικολογίας.

Στις αρχές της δεκαετίας του '80 προσπάθεια πολιτικοποίησης, κοινωνικής δράσης και πληροφόρησης επιχειρείται και από άλλες οικολογικές ομάδες. Ο Π. Παπαδόπουλος, "Οικολογικό Κίνημα στην Ελλάδα" Αθήνα 1987, σελ. 278), χαρακτηρίζει από τις πρώτες τέτοιες προσπάθειες εκείνη της Οικολογικής Πρωτοβουλίας Αθήνας, που εκδίδει το 1982 την "Οικολογική Εφημερίδα".

Επίσης το 1982 εκδίδεται το περιοδικό "Οικολογία και περιβάλλον" το οποίο, το 1984 μετονομάζεται σε "Νέα Οικολογία".

Το 1986 ψηφίζεται από την Βουλή ο νόμος-πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος 1650/1986 (παρόλη την κατά πολλούς ανεπαρκειά του).

Καθοριστικό ρόλο στην ευαισθητοποίηση του ελληνικού κοινού παίζουν δύο γεγονότα:

1. Η είσοδος των Γερμανών Πρασίνων στην ομοσπονδιακή Βουλή (1983)
2. Το "ατύχημα" στο Τσέρνομπιλ (1986)

Η αναγνώριση της έκτασης και της ποικιλότητας του διαμορφούμενου ελληνικού οικολογικού κινήματος οδηγεί στην κατανόηση της ανάγκης για επικοινωνία, συνεργασία και κοινή δράση μεταξύ των ομάδων, που το αποτελούν. Αποτέλεσμα αυτής της προσπάθειας είναι το Κέντρο Οικολογικής Πληροφόρησης, που ιδρύεται το 1984, με σκοπό την αλληλοπληροφόρηση των δραστηριοτήτων μεταξύ των οικολογικών ομάδων, αλλά και των οικολογικών θεμάτων κοινού ενδιαφέροντος.

Ηδη από το 1982 στην συνδιάσκεψη της Αίγινας αρχίζει μια προσπάθεια για τον πολιτικό συντονισμό των διαφόρων ομάδων σε πανελλαδική κλίμακα.

Το καλοκαίρι του 1987 στο Τσεπέλοβο η προσπάθεια για συντονισμό των ελληνικών οικολογικών ομάδων με πρωτοβουλία του περιοδικού "Νέα Οικολογία", οδηγεί στην ίδρυση Ένωσης Προσώπων με το όνομα "Οικολογική Συνεργασία" (Ευθυμιόπουλος - Σταματόπουλος, Αθήνα 1987, σελ. 20).

Η "Οικολογική Συνεργασία" αξιοποιεί την επιστημονική γνώση τεκμηρίωση και πληροφόρηση κυρίως του Κέντρου Μελετών Περιβάλλοντος με το οποίο συνεργάζεται στενά. (Νέα οικολογία, Απρίλιος 1988, σελ. 61)

Μια άλλη διάσταση, η οικολογική πολιτική, εγκαινιάζεται στην Ελλάδα στις δημοτικές εκλογές του 1986. Η δημοτική κίνηση "Λάρισα, Ανεξάρτητη, Αυτοδιοίκηση" παίρνει μέρος και κερδίζει ένα 5.3% των

ψηφών.

Το πολυδιάστατο και πολυφωνικό του ελληνικού οικολογικού κινήματος φανερώνεται και στον έξω κόσμο στις ευρωεκλογές του Ιουνίου '89, όπου παίρνουν μέρος τρεις τουλάχιστον οργανώσεις, που στην επωνυμία τους φέρεται η λέξη "οικολογία" (ΟΙ.ΚΙ.ΠΑΝ., Δημ. Κολλάτος - Ένωση Οικολόγων, Οικολόγοι Εναλλακτικοί).

Την 1/10/1989 ιδρύεται η Ομοσπονδία Οικολογικών και Εναλλακτικών Οργανώσεων με την συμμετοχή σαράντα έξι οργανώσεων, ομάδων και μεμονομένων ατόμων και δεκαπέντε οργανώσεων και ομάδων με ρόλο "παρατηρητή" (Ρήξη, Οκτώβριος 1989, σελ. 29).

Η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στην Οικολογική Συνεργασία και την Ομοσπονδία είναι ότι η δεύτερη επιδιώκει περισσότερο να προωθήσει την πολιτική διάσταση της οικολογίας. Η αυτονομία δράσης των ομάδων, που την απαρτίζουν αποτελεί σημαντικό στοιχείο της σύστασης και της διατήρησης της Ομοσπονδίας.

Στις βουλευτικές εκλογές που πραγματοποιούνται στις 5/11/1989 η Ομοσπονδία καταφέρνει να συγκεντρώσει ποσοστό 0.77% και να βγάλει εκπρόσωπο στην βουλή των ελλήνων. Η δεύτερη εκλογική αναμέτρηση στις 8/4/1990 φέρνει μια μικρή αύξηση στα ποσοστά και διατηρείται η θέση στην βουλή. Το τέλος των δημοτικών εκλογών στις 14/10/1990 βρίσκει το σύνολο σχεδόν όλων των ομάδων, που αποτελούν την Ομοσπονδία ταλαιπωρημένο από τις συνεχείς εκλογικές αναμετρήσεις.

Μετά από τις δημοτικές εκλογές του '90 και για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, κανείς δεν τολμούσε να μιλήσει για συμμετοχή ξανά στις εκλογές, αφού κινδύνευε να γίνει στόχος της γενικής χλεύης και κατακραυγής. Ήταν η εποχή της περισυλλογής, ενώ άλλοι πρότειναν την μη συμμετοχή σε εθνικές εκλογές για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, αλλά μόνο σε δημοτικές και την ενασχόληση με τοπικά προβλήματα.

Ξαφνικά όμως, όλα άλλαξαν. Ιδρύεται το κόμμα "Νέα Οικολογική Πρωτοβουλία" (ΝΟΠ) και συνεργάζεται με τον Συνασπισμό (ΣΥΝ). Η εκλογική συνεργασία ΝΟΠ-ΣΥΝ υποχρέωσε όλες τις υπόλοιπες πλευρές του διάσπαρτου οικολογικού χώρου να τοποθετηθούν και αυτές

δημόσια. Στην ουσία όμως το αποτέλεσμα ήταν μηδέν. Η “Νέα Οικολογική Πρωτοβουλία” μετά τις εκλογές στις 10/10/1993 ανήγγειλε ιδρυτικό συνέδριο για το Σεπτέμβριο. (Από το άρθρο του Γεράσιμου Δεληβοριά, στο περιοδικό “Νέα Οικολογία, Νοέμβριος ‘93 Τεύχος 109, σελ. 20 - 21).

Στις ευρωεκλογές που έγιναν στις 12/6/1994, παρατηρείται μια θεαματική υποχώρηση των οικολογικών δυνάμεων, που αποτέλεσε ίσως το σημαντικότερο γεγονός των εκλογών αυτών.

Στην χώρα μας το ισχνό σχήμα της “Πολιτικής Οικολογίας” συγκέντρωσε μόλις 17.074 ψήφους - περίπου - όσος είναι ο αριθμός των εγγεγραμμένων μελών, των ελληνικών περιβαλλοντικών οργανώσεων.

Θεωρούμε ότι είναι σημαντικό να αναφερθούμε και στους πράσινους της Γαλλίας, και στο αποτέλεσμα των ευρωεκλογών του ‘94. Οι Γάλλοι “Πράσινοι” ύστερα από τα εντυπωσιακά ποσοστά των ευρωεκλογών του 1989 (8.4%), των περιφερειακών του ‘92 (14%) και μετά το περσινό σοκ της εννιαίας καθόδου, στις γαλλικές βουλευτικές εκλογές (Γενιά - Οικολογία - Πράσινοι), που απέφερε το πενιχρό 7%, παρουσιάστηκε στις ευρωεκλογές και πάλι διασπασμένο.

Χωρίς συγκεκριμένο προγραμματισμό, μετά βίας δεν μπόρεσε να ξεπεράσει το 3% με όριο εκλογικότητας το 5%. (Από το άρθρο του Γιάννη Σακιώτη, στο περιοδικό “Νέα Οικολογία” Ιούλιος - Αύγουστος ‘94, Τεύχος 117-118, σελ. 20-21).

Το σύγχρονο οικολογικό κίνημα στην χώρα μας αναπτύσσεται μέσα σε καινούργιες συνθήκες. Στην σημερινή μεταβατική, πολύπλοκη και αντιφατική εποχή, που συμβιώνει την πείρα των παλαιών διαψεύσεων με τον πειρασμό των καινούργιων ελπίδων, η πυρηνική απειλή ως ολοκλήρωση της οικολογικής καταστροφής κάνει αναπόφευκτη την αυτονομία ενός κινήματος για μια ανθρώπινη ζωή εναρμωσμένη στο περιβάλλον.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάστηκαν οι ρίζες του οικολογικού κινήματος, η πορεία του στο διεθνές, ευρωπαϊκό επίπεδο και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, ενώ παράλληλα αναφέρονται στοιχεία για τα ρεύματα, τις τάσεις και την οργάνωση του κινήματος. Η πορεία του κινήματος χαρακτηρίζεται από έντονες ζυμώσεις στο εσωτερικό του, αλλά και από μεγάλες κινητοποιήσεις και επιτυχημένα δίκτυα επικοινωνίας και οργάνωσης.

Στον ελληνικό χώρο για τους λόγους που περιγράφονται, η εμφάνιση του κινήματος καθυστερεί, ενώ αυτή την στιγμή το κίνημα περνά ένα στάδιο επαναπροσδιορισμού.

*“Αν δώσεις ένα ψάρι σ’ έναν άνθρωπο
θα φάει μια φορά.
Αν τον μάθεις να ψαρεύει θα τρώει
σ’ όλη του τη ζωή.
Αν τα σχέδιά σου είναι για ένα χρόνο,
σπείρε σπόρους.
Αν είναι για δέκα χρόνια,
φύτεψε δέντρο.
Αν είναι για εκατό χρόνια,
μόρφωσε το λαό.
Σπέρνοντας μια φορά σπόρους,
σοδιάζεις μια φορά.
Φυτεύοντας ένα δένδρο,
σοδιάζεις δέκα φορές.*

(Κουάνγκ Τέσου Δ-Γ αιώνα π.χ. Κίνα
“Το δικαίωμα να είσαι άνθρωπος”.
Εκδόσεις Μεργανδή, Αθήνα 1976, σελ. 469

ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΝΝΑΤΗ

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση

1. Συνειδητοποίηση του περιβαλλοντικού προβλήματος

“Η ανησυχία για την κατάσταση του περιβάλλοντος άρχισε να παίρνει συνειδητή εκλογικευμένη και συνεκτική μορφή στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, μαζί με την συνειδητοποίηση των δυσμενών επιπτώσεων της βιομηχανικής επανάστασης στην Ευρώπη και στην Αμερική.

Ο άνθρωπος ανέκαθεν παρενέβαινε και άλλαζε το φυσικό και το τεχνικό περιβάλλον που αποτελούσε το ζωτικό του χώρο. Οι παρεμβάσεις όμως αυτές γίνονταν σε κλίμακα και σε βάθος που δεν δημιουργούσαν κίνδυνο να διασπασθεί η οικολογική ισορροπία του χώρου αυτού.

Με τη βιομηχανική και τεχνολογική επανάσταση, όμως, του περασμένου αιώνα, ο άνθρωπος κατάλαβε ότι οι δραστηριότητες του εξελίσσονται με τέτοιο τρόπο σε είδος, ένταση, ταχύτητα μεταβολής και καθολικότητα επιρροής, πάνω στον ως τότε γνωστό του κόσμο, ώστε να είναι δυνατό ο κόσμος αυτός να αλλοιωθεί και να υποβαθμιστεί ως τον αφανισμό του.

Στην πρώτη φάση της συνειδητοποίησης των προβλημάτων του περιβάλλοντος, έπαιξαν ρόλο οι φιλόσοφοι εκείνοι που μίλησαν για απομάκρυνση του ανθρώπου από τη φύση και για αλλοτρίωσή του, μέσα στην αστιβιομηχανική κοινωνία της Ευρώπης και της Αμερικής.

Χρειάστηκε ένας περίπου αιώνας για να διεθνοποιηθεί η ανησυχία για την κατάσταση του περιβάλλοντος. Η διάσκεψη της Στοκχόλμης για το Ανθρώπινο Περιβάλλον που οργανώθηκε το 1972 από τον ΟΗΕ μετά από δίχρονη κινητοποίηση των εκατόν πενήντα, περίπου κρατών - μελών αποτελεί σταθμό στον προβληματισμό για το περιβάλλον και ένδειξη του διεθνούς χαρακτήρα. Η διακήρυξη και οι αρχές της συνδιάσκεψης του ΟΗΕ στη Στοκχόλμη αναφέρεται στο Παράρτημα).

Στη συνειδητοποίηση των κοινωνικών προβλημάτων του περιβάλλοντος προστέθηκε και η αίσθηση κινδύνου καταστροφής του πλανήτη μας.

Έγινε αντιληπτή η σχέση που συνδέει τα προβλήματα του περιβάλλοντος με το σύστημα παραγωγής και διανομής των αγαθών και την τεχνολογία. Επίσης έγινε αντιληπτό ότι ο άνθρωπος της βιομηχανικής εποχής δημιουργεί ένα περιβάλλον που δεν τον ικανοποιεί. Αρχίζει να αισθάνεται τα δυσμενή αποτελέσματα του περιβάλλοντος πάνω στην ψυχική και σωματική του υγεία.

Στην Ελλάδα του 20ου αιώνα, η σημασία της κληρονομιάς από την μία και της τεχνολογικής εξέλιξης από την άλλη, δεν έχουν κατανεμηθεί ισόρροπα.

Γύρω στο 1955 σημειώνεται η έναρξη της διαδικασίας για την οικονομική ανάπτυξη, βασισμένη σε μια άνοδο της τεχνολογίας, που σε ορισμένους τομείς ήταν σημαντική για τα ελληνικά δεδομένα. Η οικονομική ανάπτυξη συγκεντρώθηκε σε περιοχές όπου διασφαλίζεται η πιο μεγάλη παραγωγικότητα και υπάρχει η οικονομικά κατάλληλη υποδομή, όπου υπάρχουν οι πεδιάδες, η ανεπτυγμένη τεχνολογία συγκοινωνιών, επικοινωνιών και αγγειοβελτιωτικών έργων, καθώς και κέντρα όπου λαμβάνονται αποφάσεις, (“Περιβαλλοντική εκπαίδευση” Εκθεση Ομάδας Εργασίας, 1977, σελ. 3-5).

“Στην χώρα μας, συνειδητοποιήσαμε αργότερα από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες τον κίνδυνο υποβάθμισης και μόλυνσης του περιβάλλοντος και της εξάντλησης των φυσικών πόρων. Η σημαντική αυτή καθυστέρηση μπορεί να αποδοθεί σε αίτια όπως :

- α) Στη χώρα μας, τα προβλήματα του περιβάλλοντος παρουσιάστηκαν σχετικά αργότερα από αλλού, γιατί στην δεκαετία του 1950-1960 η ελληνική φύση, βρισκόνταν στις περισσότερες περιπτώσεις σε αρμονία με τις απαιτήσεις της υγιεινής διαβίωσης, της κοινωνικής ζωής, με την οικονομική δραστηριότητα της χώρας που δεχόταν απροβλημάτιστα την σύγχρονη τεχνολογία που σταθερά εισέβαλε στην Ελλάδα.
- β) Από την ώρα που εμφανίστηκαν τα πρώτα σοβαρά ανησυχητικά συμπτώματα δυσαρμονίας, είχαμε στο δημόσιο βίο μας οξύτατα πολιτικά και εθνικά προβλήματα, ώστε η άνεση για καταγραφή

των οικολογικών προβλημάτων και για ορθολογικό προβληματισμό της αντιμετώπισής τους να μην υπάρχει.

Ετσι, δεν σημειώθηκαν συγκεκριμένες ενέργειες για την αποκατάσταση της αρμονίας ανάμεσα στις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής και του φυσικού περιβάλλοντος, και ειδικότερα στην περιοχή της σχολικής πράξης, η περιβαλλοντική εκπαίδευση παρέμεινε ο μεγάλος άγνωστος". (Σπυρόπουλος Ηλίας, "Ένας πρώτος υπολογισμός Π.Ε. στην Ελλάδα", Αθήνα 1986, σελ. 72-73).

2. Οι πρώτες Ενέργειες

Χρειάστηκε ένας περίπου αιώνας για να διεθνοποιηθεί η ανησυχία για την κατάσταση του περιβάλλοντος. Η ιστορία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης άρχισε σε μια διάσκεψη της Στοκχόλμης για το ανθρώπινο περιβάλλον το 1972.

“Στην διάσκεψη αυτή γίνεται σύσταση για την καθιέρωση ενός διεθνούς προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, διεπιστημονικής προσέγγισης μέσα και έξω από το σχολείο. Φυσιολογικά πια η σκυτάλη παραδίδεται στην UNESCO για να μελετήσει το θέμα. Το 1975 πραγματοποιείται σύσκεψη στο Βελιγράδι, όπου διατυπώνεται και η περίφημη “Χάρτα”, οι σύνεδροι διακηρύσσουν την ανάγκη για μια νέα παγκόσμια συνείδηση και καθορίζουν ότι, σκοπός της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης είναι η ανάπτυξη ενός παγκόσμιου πληθυσμού που να είναι ενήμερος και να ενδιαφέρεται για το περιβάλλον και τα προβλήματα που συνδέονται μ’ αυτό, που να έχει την γνώση, την τεχνική κατάρτιση, τη διάθεση και τα κίνητρα για ατομική ή συλλογική δουλειά, για την επίλυση των σημερινών προβλημάτων καθώς και την πρόβλεψη νέων. Το 1977, η UNESCO σε συνεργασία με την ΡΝΥΕ (Πρόγραμμα ΟΗΕ για το περιβάλλον), οργανώνει στο Tbilissi (Τιφλίδα της Γεωργίας), από 14-26 Οκτωβρίου 1977 το πρώτο διακυβερνητικό συνέδριο για την περιβαλλοντική εκπαίδευση.” (Κωστόπουλος Δημήτριος, Αθήνα 1984)

“Την ίδια χρονιά, το 1977, στην χώρα μας, συγκροτήθηκε στο Υπουργείο Συντονισμού ομάδα εργασίας για την ένταξη της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στα σχολικά μας προγράμματα. Οι χρήσιμες προτάσεις της αγνοήθηκαν και ουδέποτε εφαρμόστηκαν. Η φτωχή ελληνική βιβλιογραφία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, που αναπτύχθηκε στην συνέχεια, δεν πρόσφερε τίποτα περισσότερο από μια στείρα μετάφραση των αντίστοιχων ξενόγλωσσων βιβλίων .

Αυτή λοιπόν, η περιβαλλοντική εκπαίδευση, που δημιουργήθηκε χωρίς να λαμβάνει υπόψη το ελληνικό περιβάλλον, κλήθηκε στη συνέχεια να το “ανακαλύψει” και να βρει τρόπους για την προστασία του.

Το 1980, στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών οργανώθηκε από το τότε Κ.Ε.Μ.Ε. (σήμερα Παιδαγωγικό Ινστιτούτο) και την τότε Γραμματεία Περιβάλλοντος του Υπουργείου Συντονισμού, σεμινάριο για καθηγητές Μέσης Εκπαίδευσης, στο οποίο δίδαξαν Αγγλοι και Γάλλοι καθηγητές για τη μεθοδολογία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Στην διάρκεια

του σεμιναρίου, δημιουργήθηκαν από τους σύνεδρους ομάδες που ασχολήθηκαν με επιτόπια μελέτη περιβαλλοντικών προβλημάτων. Οι ομάδες αναζήτησαν μέσα από παιδαγωγικά πλαίσια έναν τρόπο έρευνας που να γεφυρώνει το σχολείο με την φύση και την κοινωνία.

Το 1982, τέσσερα γυμνασιακά σχολεία εργάστηκαν πειραματικά σ' ένα ειδικό πρόγραμμα της Ε.Ο.Κ. για την προστασία των ακτών με πλήρη οικονομική και μεθοδολογική κάλυψη (Γυμνάσιο Βούλας - Βαρβάκειο). Το 1983-84, ομάδες καθηγητών σε μερικά σχολεία της Αθήνας (Μικτό Γυμνάσιο Κολωνού, 2ο Πρότυπο Γυμνάσιο Αθήνας, 12ο Λύκειο Πετραλώνων), αυθόρμητα χωρίς διοικητική εντολή και χωρίς να είναι ενταγμένες σε κάποιο οργανωμένο μεθοδολογικά και οικονομικά προγράμματα, εφάρμοσαν προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με βάση την παιδαγωγική εμπειρία τους και την περιβαλλοντική ιδιαιτερότητα των χώρων που περιβάλλουν τα σχολεία τους.

Οι μαθητές κατέγραψα, ανέλυσαν τα προβλήματα του χώρου τους, τα συσχέτισαν με τις οικονομικές ή πολιτιστικές διαστάσεις και παρουσίασαν τις εργασίες τους με slides, posters κλπ." (Αθανασάκης Α. - Κουσούρης Θ., Αθήνα 1987, σελ. 168).

Πρόσφατα, το 1990, με την ψήφιση του νόμου 1892/90, θεσμοθετείται πλέον η περιβαλλοντική αγωγή και εντάσσεται στα σχολικά προγράμματα της Α/θμιας και Β/θμιας εκπαίδευσης.

Στόχος της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης είναι η διαμόρφωση μιας ηθικής και ενός κώδικα συμπεριφοράς που θα βασίζεται στο σεβασμό προς την φύση και το κοινωνικό σύνολο.

Σκοπός του είναι μέσα από την μαθησιακή διαδικασία οι μελλοντικοί πολίτες να ευαισθητοποιηθούν και να συνειδητοποιήσουν, την άμεση σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον." (Άρθρο του Κώστα Χ. Στασινού, στο περιοδικό Νέα Οικολογία, Σεπτέμβριος 1992)

3. Τι είναι η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, γενικά.

“..... ένα νέο εκπαιδευτικό σύστημα, ικανό να διαμορφώνει συνειδητούς πολίτες με γνώσεις, ευαισθησία, φαντασία και επίγνωση των σχέσεων που τους συνδέουν με το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, έτοιμους να προτείνουν λύσεις και να μετέχουν στη λήψη και την εκτέλεση των αποφάσεων.” UNESCO (Κωστόπουλος Δημήτρης, “Περιβαντολογική εκπαίδευση” Περιοδικό φυσικός κόσμος Απρίλιος 1982).

Αν θέλαμε να βρίσκαμε ένα ορισμό για το τι είναι περιβαλλοντική εκπαίδευση, δεν θα βρίσκαμε καλύτερο από τον ορισμό της UNESCO. Βέβαια υπάρχουν αρκετοί ορισμοί που αναφέρονται στο τι είναι περιβαλλοντική εκπαίδευση :

Η ομάδα εργασίας (“Περιβαλλοντική Εκπαίδευση”, Εθνικό συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος, Υπουργείο Συντονισμού, Αθήνα, Ιούλιος 1977 σελ. 2) σε έκθεσή της αναφέρει τον εξής ορισμό για την περιβαλλοντική εκπαίδευση.

“Είναι η διαδικασία εκπολιτισμού του ανθρώπου με τρόπο που να τον καθιστά ικανό να γνωρίσει και να κατανοήσει την οικολογική διάσταση του περιβάλλοντος και να εναρμονίζει τις δραστηριότητες τους και την διαδικασία οικονομικής, κοινωνικής, πολιτιστικής, βιολογικής εξελίξεώς του προς αυτήν.”

Στην εφημερίδα “Εκπαιδευτικοί Προβληματισμοί” η Ντίνα Επισκοπούλου αναφέρει :

“Περιβαλλοντική εκπαίδευση σημαίνει να μαθαίνεις ΑΠΟ το περιβάλλον, ΜΕΣΑ στο περιβάλλον, ΣΧΕΤΙΚΑ με το περιβάλλον, ΓΙΑ τον εαυτό σου και για το σύνολο της κοινότητας.”

(Επισκοπούλου Ντίνα, “Αποτυχία του σχολείου να παρακολουθήσει τις εξελίξεις”. Εκπαιδευτικοί Προβληματισμοί σελ.8)

“Θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι λέγοντας περιβάλλον δεν εννοούμε μόνο το φυσικό (λίμνες, ποτάμια, δέντρα, κτλ) αλλά και το

τεχνικό, κοινωνικό, αισθητικό, ιστορικό, πολιτιστικό κτλ. δηλαδή είναι η γενικότερη έννοια του χώρου με τα συστατικά του.

Η εναρμόνιση με το περιβάλλον είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ισορροπία κάθε οργανισμού, πολύ περισσότερο μάλλον για τον άνθρωπο και ειδικά για το παιδί, που είναι δεκτικό σε κάθε επίδραση και έχει μειωμένη ανθεκτικότητα και αντίσταση.

Το σχολείο, λειτουργώντας σαν ο προθάλαμος για το πέρασμα από το σπίτι στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, θα πρέπει να δώσει στο παιδί κάποιες δεξιότητες (παρατήρηση, κρίση, αυτενέργεια), μαζί μ' ένα σύνολο γνώσεων, που θα του επιτρέψουν να επιβιώσει." (Κωστόπουλος Δημήτρης, 1982 σελ. 11)

Πολλοί λένε πως το πρόβλημα είναι η αδιαφορία των νέων και όχι το σχολείο. Οι νέοι σήμερα, απλά αμφισβητούν το πρότυπο του καλού μαθητή, που ξενυχτάει παπαγαλίζοντας σωρούς άχρηστων γνώσεων, και αυτό που σίγουρα τους ενδιαφέρει είναι οι γνώσεις που τους λύνουν καθημερινές απορίες και τους βοηθούν να καταλάβουν τι γίνεται γύρω τους. Θέλουν να εξοικειωθούν με το περιβάλλον τους. "Επομένως, είναι επιτακτική η ανάγκη να μάθουμε στο παιδί το χώρο που θα ζήσει και να το κάνουμε να το αγαπήσει. Και δεν μπορείς να αγαπήσεις κάτι, αν δεν το ξέρεις και μάλιστα καλά.

Ετσι μπορούμε να ορίσουμε την περιβαλλοντική εκπαίδευση σαν το άνοιγμα του σχολείου στην ζωή.

Γεννιώνται όμως δύο ερωτήματα :

1. Τι θα διδάξουμε και
2. Πως θα το διδάξουμε;

Απαντώντας θα λέγαμε πως θα διδάξουμε για το περιβάλλον (φυσικό, ανθρωπογενές, κοινωνικό, ιστορικό, αισθητικό κτλ.), θα αναλύσουμε στο παιδί ότι συνθέτει το χώρο μέσα στον οποίο κινείται και ζει μαζί με τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες, ώστε να λειτουργεί και να κινείται μέσα σ' αυτόν χωρίς άγνοιας και φόβους που προκύπτουν απ' αυτές.

Αναφέραμε παραπάνω, ότι εκτός από κάποιες γνώσεις πρέπει να

δώσουμε στο παιδί και κάποιες δεξιότητες (παρατήρηση, κρίση, αυτενέργεια). Αυτές θα αποκτηθούν μέσα απ' τις ενέργειες και την πρακτική για την απόκτηση της γνώσης". (Κωστόπουλος Δημήτρης, 1982, σελ. 15-19).

Και καταλήγοντας ο Κωστόπουλος Δημήτριος στο άρθρο του αναφέρει:

"Το σχολείο δεν έχει σαν στόχο του να βγάλει ειδικούς ή επιστήμονες, αλλά ανθρώπους με γνώσεις και ευαισθησίες σ' όλα τα θέματα".

4. Φιλοσοφία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης

“Από τις πρώτες τάξεις του σχολείου τα παιδιά χαρακτηρίζονται, χωρίζονται σε καλούς και κακούς, συμβιβάζονται σε κάποιο ρόλο από τους δύο που τους έταξε το σχολείο και η οικογένεια και προχωρούν άσχετα αν τους ικανοποιεί ή όχι.

Αυτοί που συμβιβάζονται πιο εύκολα, οι “ευπρεπείς”, οι “υπάκουοι”, “διαπρέπουν”. Οι “αμφισβητίες”, οι “υποκινητές καταστάσεων”, αυτοί που απορρίπτουν τις διαδικασίες μιας τέτοιας εκπαιδευτικής μεθόδου, αυτοί έπρεπε με τις μέχρι τώρα αντιλήψεις, να πιεστούν, για να δεχτούν την κατάσταση που επικρατεί και αν όχι, να απομακρυνθούν από τους εκπαιδευτικούς χώρους.

Ετσι βγάζουμε το συμπέρασμα πως ένα αυταρχικό εκπαιδευτικό σύστημα δεν συγχωρεί πνοές αλλαγής και ελευθερίας”. (Σοφία Γαρδέλη, “Προγράμματα περιβαλλοντικής κοινωνικής εκπαίδευσης”. Εισήγηση από σεμινάριο Π.Ε. στην Θεσσαλονίκη, 1983).

Το να συνδεθούν οι όροι εκπαίδευση από τη μια πλευρά και περιβάλλον, στην πλατειά του έννοια, από την άλλη, είναι γεγονός που ακόμα και σήμερα προκαλεί έκπληξη σε πολλούς.

Το σχολείο στην προσπάθειά του να θεωρηθεί σαν το μόνο υπεύθυνο για την κοινωνική και πνευματική διαμόρφωση των παιδιών και των εφήβων, απομονώθηκε από τις επιδράσεις του έξω κόσμου. Μέσα στα πλαίσια του ανθρώπινου και υλικού δυναμικού του, άρχισε να αναζητά την δικαίωση του ανεκπλήρωτου εκπαιδευτικού μύθου του.

Κατά τον Νηλ στο οποίο αναφέρεται “Σοφία Γαρδέλη, (“Προγράμματα περιβαλλοντικής κοινωνικής εκπαίδευσης”, 1983), “δεν αρκεί μόνο η ανάπτυξη των διανοητικών ικανοτήτων. Με την αγωγή πρέπει να αναπτυχθούν τόσο οι διανοητικές όσο και οι συναισθηματικές δυνάμεις.

Το σχολείο επιβάλλει την αντιμετώπιση των γεγονότων της ζωής κυρίως με το λογικό, δίχως και την άμεση τουλάχιστον μεσολάβηση αυτού που η καρδιά αισθάνεται, τα μάτια βλέπουν και τα αυτιά ακούνε”.

Η ανάγκη της γνώσης επιβάλλει την εφαρμογή της παιδαγωγικής

πράξης με περιεχόμενο το περιβάλλον, όχι σαν ένα νέο μάθημα, αλλά σαν μια μέθοδο πολυκλαδική, όπου η ζωή πλησιάζεται για να εξεταστεί από όλες τις όψεις.

Ετσι βλέπουμε την εκπαίδευση σαν ένα δυναμικό μέσο περάσματος από ένα ξεπερασμένο χτες σε ένα ελπιδοφόρο αύριο.

Σήμερα, στην Ελλάδα, η περιβαλλοντική εκπαίδευση, έχει σαν αποστολή την διαμόρφωση ενός πολίτη με ανεπτυγμένη και ισορροπημένη προσωπικότητα, ικανού να προσφέρει τις γνώσεις του όχι μόνο για προσωπικά ωφέλη αλλά και για το καλό ολόκληρης της κοινωνίας. Δηλαδή ενός πολίτη υπεύθυνου, δραστήριου, συνεργάσιμου.”

(Σοφία Γαρδέλη, 1983).

5. Σκοποί - Στόχοι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

“Οι σκοποί και οι στόχοι της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης είναι ευνόητο πως πρέπει να είναι ειδικοί και μπορεί να κατακτηθούν άμεσα. Αποτελούν βασικό στοιχείο τόσο του σχεδιασμού των δραστηριοτήτων όσο και της υλοποίησης ενός προγράμματος. Έτσι, είναι ανάγκη να προδιαγραφούν οι σκοποί και οι στόχοι σύμφωνα με τους οποίους η περιβαλλοντική εκπαίδευση επιδιώκει να αναπτύξει στο μαθητή ορισμένες στάσεις, έννοιες, νοητικές και πρακτικές δεξιότητες που θα τον βοηθήσουν στην προσέγγιση των μακροπρόθεσμων επιδιώξεων. Οι ευρείες και μακροπρόθεσμες επιδιώξεις δείχνουν την πρόθεση και τον γενικότερο προσανατολισμό της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Στόχοι - Σκοποί είναι :

- 1) Ερευνητικό πνεύμα και ικανότητα επιστημονικής προσέγγισης των προβλημάτων του περιβάλλοντος.
- 2) Ικανότητα για κριτική ερμηνεία των αποτελεσμάτων μιας έρευνας.
- 3) Ενδιαφέρονται, στάσεις και αισθητική αντίληψη του περιβάλλοντος.
- 4) Εμπιστοσύνη του μαθητή στον εαυτό του και στην ικανότητα ν' αλλάζει και να βελτιώνει το περιβάλλον.
- 5) Τρόπους επικοινωνίας με το κοινωνικό του περίγυρο.
- 6) Συμπεριφορά περισσότερο κοινωνική παρά ατομική.
- 7) Πολιτισμική κατανόηση των διαφόρων ομάδων που λειτουργούν στην κοινότητα.
- 8) Συνήθεια δημιουργικής εργασίας.
- 9) Διάθεση για αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου και γενικότερα ενδιαφέρον για μάθηση έξω από το σχολείο
- 10) Ενθάρρυνση στην συμπεριφορά που ευνοεί την διαρκή εκπαίδευση.

(Σιγάλας Χρήστος, “Φιλοσοφία και στόχοι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης”, Αθήνα, Μαράσλειος Ακαδημία, Φεβρουάριος 1987, σελ. 8)

Συγκεκριμένα ο Χρήστος Σιγάλας (1987, σελ. 20-22) ταξινομεί τους σκοπούς ενός προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε τρεις κατηγορίες :

1. **Απόκτηση γνώσεων :** Οι γνώσεις είναι απαραίτητες για να οδηγηθούν οι μαθητές που εκπονούν προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε έγκυρα αποτελέσματα.
2. **Απόκτηση δεξιοτήτων και ικανοτήτων :** Στόχοι της ψυχοκινητικής και της γνωστικής περιοχής.
Επιδιώκουμε οι μαθητές να μπορούν, να παρατηρούν, να συλλέγουν, να καταγράφουν, να διακρίνουν, να υποθέτουν, να προβλέπουν, να πειραματίζονται και να εξάγουν συμπεράσματα.
3. **Δημιουργία στάσεων και συμπεριφορών - στόχοι της συναισθηματικής περιοχής :** Επιδιώκεται να καλλιεργηθούν στάσεις στον μαθητή, όπως π.χ. το ότι πρέπει να βοηθήσει στην προστασία ενός βιότοπου ή στην διατήρηση ενός παραδοσιακού οικισμού.

Μπορούμε να υποστηρίξουμε πως η περιβαλλοντική εκπαίδευση πρέπει να είναι ταυτόχρονα :

- **Επιστημονική,** για να αποκτήσει ο μαθητής τις αναγκαίες γνώσεις
- **Τεχνική** για να αποκτήσει ο μαθητής δεξιότητες και διάθεση για δημιουργικότητα και εφευρετικότητα, που είναι αναγκαίες για την διαμόρφωση ικανοποιητικού περιβάλλοντος.
- **Αισθητική,** για να είναι ικανό το παιδί να αισθάνεται, να αναζητά και να απολαμβάνει την ποικιλία των εμπειριών που περιέχει το περιβάλλον για όλες τις αισθήσεις.
- **Κοινωνική,** για να κατανοήσει ο μαθητής την σημασία που έχουν το σύστημα αξιών και οι κοινωνικοί θεσμοί και διαδικασίες πάνω στην διαμόρφωση του περιβάλλοντος”.

(Σιγάλας Χρήστος, “Φιλοσοφία και στόχοι της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης” Αθήνα, Μαράσλειος Ακαδημία, Φεβρουάριος 1987)

6. Αρχές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Αν θέλουμε να αναφέρουμε τις βασικές αρχές της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, θα λέγαμε ότι η περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι :

- α) *“Μια μεθοδολογική προσέγγιση, που προσπαθεί ν’ ανοίξει το σχολείο στη ζωή συνδέονται με τα τοπικά, κοινωνικά και οικολογικά προβλήματα του άμεσου περιβάλλοντος μέσα από την αυτοδιαχείριση και την υπεύθυνη ενεργοποιημένη συμμετοχή”.* (Κοπανάς Γιάννης, “Περιβαλλοντική εκπαίδευση”, Αθήνα 1985, Δελτίο 2, σελ. 5)
- β) *“Πρωταρχικά πρέπει να τεθούν με σαφήνεια και πληρότητα οι σκοποί της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, οι οποίοι θα καθορίσουν και το περιεχόμενό της”.* (Σπυρόπουλος Ηλίας, “Για την περιβαλλοντική εκπαίδευση στην Ελλάδα, μέσα στα πλαίσια της προσπάθειας για την προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων”, Υπόμνημα, Αθήνα 1978, σελ. 3)
- γ) Το περιεχόμενο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης χρειάζεται : *“(1) να χαρακτηρίζεται από καθολικότητα και συνέπεια, (2) να αντιμετωπίζεται ενιαία και με συνέχεια, (3) να προσεγγίζει διεπιστημονικά. Να γίνει δηλαδή η σύζευξη των μέχρι τώρα απομονωμένων μαθημάτων-ειδικοτήτων και η σύνδεση της κατακερματισμένης γνώσης σε μια λογική ενότητα με άξονα ένα πρόγραμμα δουλειάς που προτείνεται για συλλογική επεξεργασία από μαθητές και καθηγητές”.* (Νικηφοράκη Αλεξία, “Η περιβαλλοντική εκπαίδευση βασικό στοιχείο της περιβαλλοντικής πολιτικής”, Εκλογή, Δεκέμβρης 1983, Αρ. 62, σελ. 142).
- δ) Όπως αναφέραμε και στους σκοπούς της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, η περιβαλλοντική εκπαίδευση πρέπει να είναι ταυτόχρονα :
- “-Επιστημονική, για να αποκτήσει ο μαθητής τις αναγκαίες γνώσεις.*
 - Τεχνική, για να αποκτήσει ο μαθητής δεξιότητες και διάθεση για δημιουργικότητα και εφευρετικότητα.*

- *Αισθητική*, για να είναι ικανό το παιδί να αισθάνεται ν' αναζητά και να απολαμβάνει και

- *Κοινωνική*, για να κατανοήσει ο μαθητής την σημασία που έχουν τα συστήματα αξιών και οι κοινωνικοί θεσμοί στην διαμόρφωση του περιβάλλοντος."

("Περιβαλλοντική Εκπαίδευση", Εκθεση Ομάδας Εργασίας, Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος, Υπουργείο Συντονισμού, Αθήνα, Ιούλιος 1977)

- ε) Μια ακόμη βασική αρχή είναι πως :
"η περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι ανθρωποκεντρική"
(Από αρχείο παιδαγωγικού ινστιτούτου σελ. 40)

7. Στοιχεία ταυτότητας της οικο - περιβαλλοντικής εκπαίδευσης

Γίνεται λόγος για οικο-περιβαλλοντική (και όχι απλά περιβαλλοντική) εκπαίδευση γιατί οι βασικές οικολογικές γνώσεις είναι απαραίτητη προϋπόθεση ώστε να τοποθετούνται και να αξιολογούνται τα περιβαλλοντικά προβλήματα στις οικολογικές διαστάσεις, και κατά συνέπεια να λαμβάνονται αποφάσεις που αφορούν οικολογικά συμβατές λύσεις.

1. “Η οικο-περιβαλλοντική εκπαίδευση αποσκοπεί στη διαμόρφωση οικο-πολιτών. Δηλαδή στην ευαισθητοποίηση και υπευθυνοποίηση παιδιών, νέων και ενηλίκων σχετικά με τα ζητήματα του περιβάλλοντος, την αντιμετώπιση - ξεπέραςμα της οικολογικής κρίσης και του - εν τέλει - το ειρηνικό και δημοκρατικό πέραςμα σε μια οικολογικά βιώσιμη κοινωνία.
2. Κατά ελάχιστο λόγο αφορά την συνάντηση γνώσεων και ικανοτήτων για την αναγνώριση του περιβάλλοντος καθώς και για τον προσδιορισμό/διατύπωση, την ανάλυση και την επίλυση οικο-περιβαλλοντικών προβλημάτων, πάντοτε από τη σκοπιά των πολιτών (που μεταξύ άλλων χρησιμοποιούν και τη γνώση των ειδικών).
3. Κατά μέγιστο λόγο αφορά την αλλαγή του τρόπου ζωής. Πράγμα που στηρίζεται όχι μόνο με γνώσεις και δεξιότητες, αλλά και με ευαισθησίες - αισθαντικότητα και με βιώματα, με τον ηθικό κώδικα και το συνολικό θεσμικό πλαίσιο. Μεριμνά για την παρουσίαση εναλλακτικών προσεγγίσεων και για την κριτική εξέταση (εσωτερική και εξωτερική) των αντίστοιχα προτεινόμενων λύσεων στα οικο-περιβαλλοντικά προβλήματα / ζητήματα.
4. Ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τη διασάφηση και την αποτίμηση (απόρριψη ή υιοθέτηση) αξιών οι οποίες στηρίζουν στάσεις και συμπεριφορές οικολογικής κρίσης.
5. Προκρίνει (και μεταφράζει παιδαγωγικά) οικολογικοποιημένες διεπιστημονικές και συστηματικές προσεγγίσεις του φυσικού - πολιτιστικού περιβάλλοντος.
6. Δίνει ειδική έμφαση στις διολογικές και συμμετοχικές

παιδαγωγικές - διδακτικές μεθόδους. Οι ομάδες και υποομάδες των παιδαγωγούμενων είναι οι πρωταγωνιστές ενός σχεδίου - προγράμματος ενώ οι παιδαγωγοί είναι οι συμπαραστάτες εμπυχωτές.

7. Πρόκειται για μια εκπαίδευση / παιδεία που έχει ως έμβλημα το κατανόω (-ούμε) για να δράσω (-ούμε)".
(Γ. Μεταξάς, Περιοδικό Πρόσωπο, τεύχος 3ο, σελ. 26)

8. Περιβαλλοντική εκπαίδευση και η συμβολή της στην διαμόρφωση της οικολογικής συνείδησης.

“Το σημερινό αστικοβιομηχανικό μοντέλο ζωής χαρακτηρίζεται από τη μονόπλευρη ποσοτική αύξηση της παραγωγής με τις μεγιστοποιημένες απαιτήσεις της για κέρδος και από το ρόλο της κατανάλωσης στον προσανατολισμό των ανθρωπίνων “επιθυμιών” και στην δημιουργία των τεχνητών “αναγκών”. Μέσα στο μοντέλο αυτό, η αλόγιστη υπερεκμετάλλευση των φυσικών μας πόρων, η φθορά της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, η απρογραμμάτιστη χρήση γης, η κερδοσκοπική οικοπεδοποίηση των δασικών μας εκτάσεων, η συγκέντρωση των βιομηχανιών σε κατοικημένους χώρους, καθώς και η κακή λειτουργία τους, είναι μερικά από τα νοσηρά φαινόμενα που ορίζουν την περιβαλλοντική κρίση στον τόπο μας και δημιουργούν μια εξαιρετικά ανησυχιτική κατάσταση “ρύπανσης” σ’ όλα τα είδη και τις μορφές του περιβάλλοντος μας που, τώρα τελευταία, έφτασε σε απίθανα ύψη και συνεχώς επιδεινώνεται. Ετσι, διαμορφώθηκε ένα περιβάλλον ασφυκτικό, αποπνικτικό και απειλητικό για την ανθρώπινη σωματική και ψυχική υγεία. Μπροστά στους κινδύνους αυτούς έγινε αντιληπτό ότι γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις, δράσεις, και συμπεριφορές για το περιβάλλον είναι αναγκαιότητες που αφορούν όχι μόνο τους ειδικούς, μα και ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο. Φαίνεται, λοιπόν, ξεκάθαρα ότι η σταθερότητα και η ποιότητα του περιβάλλοντός μας αποτελεί στόχο δυναμικό και διαδικασία παιδευτική που εντάσσεται στις νέες δομές της κοινωνίας. Γι’ αυτό και κανένας τρόπος αντιμετώπισης της “Οικολογικής Κρίσης” δε θα ήταν μακροπρόθεσμα αποτελεσματικός αν δεν περνούσε από το σχολικό πλαίσιο. Είναι η μοναδική κατεύθυνση που θα ευαισθητοποιούσε και θα ενεργοποιούσε δυναμικά και υπεύθυνα τους πολίτες για να προστατεύσουν το περιβάλλον τους. Ετσι, η σταθερή ένταξη της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στα σχολικά προγράμματα όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσής μας προβάλλεται - σήμερα που το φυσικό περιβάλλον περνά δύσκολες στιγμές - σαν εξαιρετικά επείγουσα και αναγκαία. Είναι καιρός άλλωστε να συνειδητοποιήσουμε ότι δεν μπορούμε να ελπίζουμε σε βιώσιμες λύσεις για τα περιβαλλοντικά μας προβλήματα αν η εκπαιδευτική μας σ’ όλα τα επίπεδά της δε δώσει δυνατότητες στους μαθητές να αντιληφθούν τις θεμελιακές αλληλεξαρτήσεις ανάμεσα στον άνθρωπο και το περιβάλλον του.”

(Κωστόπουλος Δημήτρης, Αθήνα 1984)

Εξάλλου, σήμερα οι πολίτες παίρνουν όλο και περισσότερες αποφάσεις που επηρεάζουν το περιβάλλον, είτε με την ψήφο τους, είτε με την συμμετοχή τους στα κοινοτικά συμβούλια, είτε ασκώντας πιέσεις στην περιβαλλοντική πολιτική και νομοθεσία. Μια τέτοια, όμως, αποστολή απαιτεί περιβαλλοντικές γνώσεις και ενημέρωση πάνω στους τρόπους με τους οποίους οι πολίτες αυτοί θα συμβάλλουν στην επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

“Ο αυριανός πολίτης πρέπει να γνωρίζει, τις θεμελιακές αλληλεξαρτήσεις ανάμεσα σ’ αυτόν και το περιβάλλον του, καθώς και τους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να βοηθήσει στην επίλυση βασικών περιβαλλοντικών προβλημάτων. Με τις γνώσεις και ικανότητες αυτές, θα κατανοηθεί ότι οι σωστές περιβαλλοντικές επιλογές εξαρτώνται από ένα πλήθος αλληλοσχετιζόμενων παραγόντων, όπως είναι οι κοινωνικές αξίες, η πολιτική δομή, τα οικονομικά μέσα, η διαθέσιμη τεχνολογία κ.α. Παράλληλα, θα συνεισητοποιήσει ότι ένα νέο ποιοτικά καλύτερο μοντέλο ζωής, απαιτεί περιορισμό των ανώφελων καταναλωτικών αγαθών, ειλικρινέστερες και σταθερότερες σχέσεις, καθώς και αλλαγή στον τρόπο εργασίας και ψυχαγωγίας. Σ’ ένα τέτοιο ιδεολογικό πλαίσιο, η περιβαλλοντική εκπαίδευση μπορεί να συνδέσει το παιδί με το οικολογικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον και να διαμορφώσει πολίτες με οικολογική συνείδηση και περιβαλλοντική ευθύνη που θα είναι αύριο ώριμοι και έτοιμοι να προτείνουν λύσεις και να δράσουν ή αντι-δράσουν για να αντιμετωπίσουν τις πιέσεις που ασκούνται στο περιβάλλον και στο κοινωνικό σύνολο. Έτσι γίνεται κατανοητό ότι η εκπαιδευτική πράξη και διαδικασία μπορεί από τη μιά μεριά να ενεργοποιήσει δυναμικά και υπεύθυνα τους πολίτες και από την άλλη να δώσει νέα πνοή, ζωντάνια και επικαιρότητα στην διδακτική πράξη, διασυνδέοντας λειτουργικά όλους τους τομείς του σχολικού μας προγράμματος.

Η “χρεωκοπία” του σχολείου και η οξύτητα των περιβαλλοντικών προβλημάτων είναι δύο όψεις της κρίσης που περνά ο σημερινός άνθρωπος με το δοσμένο σύστημα των κοινωνικών του αξιών. Έτσι, από την μια μεριά η ανικανότητα του σχολείου να κοιτάξει κατάματα τη ζωή και από την άλλη, το σημερινό καταναλωτικό κοινωνικο-οικονομικό μοντέλο ζωής που έφερε την περιβαλλοντική κρίση, κάνει αναγκαία την προσέγγιση μιας νέας μεθόδου στα εκπαιδευτικά μας πράγματα, που προσπαθεί να επανατοποθετήσει και να επαναπροσδιορίσει

εκπαιδευτικές αξίες και στόχους. Η προσπάθεια αυτή αναμένεται να δώσει πολίτες ενεργούς, που θα είναι πιο εξοικειωμένοι με το περιβάλλον και πιο ευαισθητοποιημένοι στα προβλήματα του. Έτσι, η περιβαλλοντική εκπαίδευση προβάλλεται σήμερα ως νέα εκπαιδευτική τάση που θα κάνει την μάθηση, πιο σφαιρική, πιο αποτελεσματική, πιο συνειδητή και θα στηρίζετε στην ερευνητική - επιστημονική μέθοδο συλλογής, επεξεργασίας, παρουσίασης και αξιοποίησης των πληροφοριών. Σήμερα, τα εκπαιδευτικά περιβαλλοντικά προγράμματα βασίζονται σε γνώσεις και δεξιότητες πολυεπιστημονικού και διεπιστημονικού χαρακτήρα με υπόβαθρο τον οικολογικό προβληματισμό με τις ευρύτερες κοινωνικοπολιτικές του επιπτώσεις. Έτσι, ο προβληματισμός δε θα μείνει σε επιφανειακές διαπιστώσεις, αλλά θα προχωρήσει βαθύτερα στην δημιουργία ενός τρόπου ζωής που θα αναζητά μια κοινωνική οργάνωση με βάση την ποιότητα ζωής. Η μεθόδευση αυτή θα αναπτύξει γνώσεις και δεξιότητες που από την μια μεριά θα αποτελούν κίνητρα για συνειδητή δράση, ενώ από την άλλη θα βοηθούν και τα άλλα παραδοσιακά μαθήματα να διδάσκονται σαν γεγονότα και δραστηριότητες της καθημερινής ζωής”.

(Αθανασάκης Α. - Κουσούρης Θ. Αθήνα 1987, σελ. 161-162)

Όλα αυτά δείχνουν ότι η προστασία της φύσης δεν μπορεί να βασιστεί μόνο στην επιστημονική έρευνα ή στην θέσπιση νομοθεσίας. Γιατί είναι αδύνατο οι προσπάθειες αυτές να αποδώσουν αν ο Έλληνας πολίτης δεν προβληματιστεί σε θέματα που αφορούν την ποιότητα της ζωής του, δηλαδή αν δεν αποκτήσει **“οικολογική συνείδηση”** και **“περιβαλλοντική ευθύνη”**. Να νιώσει έτσι ότι η επιβίωση μας εξαρτάται από την ορθή χρήση των φυσικών πόρων, που θα αμβλύνει τις οικολογικές καταστροφές της τεχνολογικής εξέλιξης που δε σέβεται τη φύση και συνθλίβει τον ανθρώπινο παράγοντα.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στην ενότητα αυτή αναφερθήκαμε στην περιβαλλοντική εκπαίδευση. Η ιστορία της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης άρχισε σε μια διάσκεψη της Στοκχόλμης για το ανθρώπινο περιβάλλον το 1972. Βασικός σκοπός της, είναι η διαμόρφωση μιας ηθικής και ενός κώδικα συμπεριφοράς που θα βασίζετε στο σεβασμό προς τη φύση και το κοινωνικό σύνολο. Μέσα από την μαθησιακή διαδικασία, οι μελλοντικοί πολίτες να ευαισθητοποιηθούν και να συνειδητοποιήσουν την άμεση σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον. Ο αυριανός πολίτης πρέπει να γνωρίζει τις θεμελιακές αλληλεξαρτήσεις ανάμεσα σ' αυτόν και το περιβάλλον του, καθώς και τους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να βοηθήσει στην επίλυση βασικών περιβαλλοντικών προβλημάτων. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση μπορεί να συνδέσει το παιδί με το οικολογικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον και να διαμορφώσει πολίτες με οικολογική συνείδηση και περιβαλλοντική ευθύνη, που θα είναι αύριο έτοιμοι να προτείνουν λύσεις. Η εκπαιδευτική πράξη και διαδικασία μπορεί από την μια μεριά, να ενεργοποιήσει δυναμικά και υπεύθυνα τους πολίτες και από την άλλη να δώσει νέα πνοή, ζωντάνια και επικαιρότητα στην διδακτική πράξη, διασυνδέονται λειτουργικά όλους τους τομείς του σχολικού μας προγράμματος.

“Ποτέ ο κόσμος δεν συνετίστηκε από σύνεση, πάντοτε από την ωμή πίεση της ανάγκης. Τη σημερινή ανάγκη ελάχιστοι την αισθάνονται και πάντως όχι οι υπεύθυνοι για τις αμαρτίες του κόσμου. Οι πολλά λικνισμένοι από τις απολαύσεις του δίκοππου πολιτισμού αποκοιμούνται στην αγκαλιά του μακάρια, χωρίς να υποπτεύονται πως το δικό τους ναρκωτικό είναι πολύ πιο μοιραίο από τα παραισθησιογόνα της θλιβερής μόδας.”

Αγγελος Τερζάκης

“Τι κρίμα που η βιομηχανική κοινωνία δεν έφερε στους ανθρώπους την ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.”

Πιερ Σάμουελ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΚΑΤΗ

Οικολογία σε μια Κοινωνία αλλοτρίωσης

1. Ηθική και Ψυχική Υγεία της Κοινωνίας

Στο σημείο αυτό θα γίνει η προσπάθεια για την αποσαφήνιση των εννοιών ηθική υγεία της κοινωνίας και ψυχική υγεία της κοινωνίας.

Το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών αναφέρει ότι : “Για τον καθορισμό της έννοιας ηθική υγεία ξεκινάμε από τη διαπίστωση ότι μια κοινωνία, μια χώρα λειτουργεί σωστά, όταν, στη βάση μιας δυναμικής οικονομίας, μπορεί να εξασφαλίσει στους πολίτες της τις προϋποθέσεις για μια ζωή σύμφωνη με τις ηθικές αρχές και απαιτήσεις που εκφράζουν τη δυναμική του σύγχρονου κόσμου και “δένουν” με τον εθνικό τους χαρακτήρα. Η ηθική υγεία της κοινωνίας έχει σχέση με την κυρίαρχη αντίληψη για την κοινωνική δικαιοσύνη, για το “άδικο” και το “δίκαιο”, το “καλό”, το “σωστό” και το “εσφαλμένο” (.....). Η ηθική υγεία της κοινωνίας έχει σχέση με την ποιότητα του κοινωνικού και του ανθρώπινου περιβάλλοντος και με την εσωτερική ποιότητα των ατόμων, η οποία επηρεάζει σημαντικά τη στάση τους απέναντι στην κοινωνία και στον ίδιο τον εαυτό τους”

(Κ.Π. και Ο.Ε. ‘ 84, σελ. 36)

Από τη μελέτη του συγκεκριμένου θέματος διαφέρεται εύκολα η στενή σχέση της ηθικής υγείας της κοινωνίας με την ψυχική υγεία. Ερμηνεύοντας τον όρο ψυχική υγεία της κοινωνίας ξεκινάμε από τη διαπίστωση του Erich Fromm σύμφωνα με την οποία : “ η ψυχική υγεία εξασφαλίζεται, αν ο άνθρωπος αναπτύσσεται και ορίζει σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά και τους νόμους της ανθρώπινης φύσης”.

(Εριχ Φρομ, η υγιής κοινωνία, 1973, σελ. 29)

Ετσι η διαπίστωση ότι ο άνθρωπος μπορεί να ζει κάτω από οποιαδήποτε σχεδόν συνθήκη είναι μόνο η μισή αλήθεια. Πρέπει να συμπληρωθεί με τη διαπίστωση ότι αν ο άνθρωπος ζει κάτω από συνθήκες αντίθετες προς τη φύση και τις βασικές απαιτήσεις της

ανθρώπινης ανάπτυξης και υγείας, δεν μπορεί παρά να αντιδράσει. Είναι υποχρεωμένος, είτε να χειροτερέψει τη θέση του και να χαθεί είτε να δημιουργήσει τις συνθήκες οι οποίες βρίσκονται περισσότερο σε αρμονία με τις ανάγκες του. Εξάλλου σύμφωνα με τον Freud : “η υπόθεση ότι η ανθρώπινη φύση και η κοινωνία είναι δυνατό να έχουν αντικρουόμενες απαιτήσεις και επομένως μια ολόκληρη κοινωνία να είναι αρρωστημένη”

(Εριχ Φρομ, 1973, σελ. 35-36)

Η ψυχική υγεία δεν μπορεί να καθοριστεί σύμφωνα με την “προσαρμογή” του ατόμου στην κοινωνία του, αλλά πρέπει αντίθετα να καθορίζεται σύμφωνα με το ρόλο της στην προώθηση ή παρεμπόδιση της ανάπτυξης της ψυχικής υγείας του ανθρώπου.

Ο Σπήλιος Παπασπηλιόπουλος σε σχετικό του άρθρο στον Οικονομικό Ταχυδρόμο το 1982 αναφέρθηκε στο συνέδριο που έλαβε χώρα στις 10/12/81 στις Βρυξέλες από το Ευρωπαϊκό Γραφείο Περιβάλλοντος για τα προβλήματα απασχόλησης σε σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος. Στο συγκεκριμένο συνέδριο ειπώθηκε το ότι : “ η εργασία πρέπει να είναι σημαίνουσα, δημιουργική όχι αλλοτριωτική και δημιουργός ψυχολογικής ισορροπίας”.

Στο συνέδριο αυτό αναφέρθηκε επίσης η άποψη του Γκάντι ότι :

“Ο άνθρωπος έχει περισσότερο ανάγκη την εργασία από ότι έχει ανάγκη το ημερομίσθιο, γιατί το αντικείμενο της εργασίας δεν είναι να φτιάχνει αντικείμενα, αλλά ανθρώπους. Αλλά για να είναι η ίδια η εργασία επωφελής για τον άνθρωπο και όχι μόνο η αμοιβή της, πρέπει να είναι ανθρώπινη εργασία, στην οποία εντάσσεται ο άνθρωπος ολόκληρος, με την καρδιά του, το μυαλό του, τις προτιμήσεις του”

(Σπήλιος Παπασπηλιόπουλος, “Περιβάλλον, οικονομία και απασχόληση”, Οικονομικός Ταχυδρόμος 25/2/82 σελ. 31-32)

Με την ευρεία έννοια της εργασίας ορίζουμε τον εργαζόμενο στη σχέση του προς την κοινωνία, γενικά, ως κοινότητα, η οποία στηρίζεται στην ανθρώπινη εργασία. Το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών

Ερευνών αναφέρει :

*“Στο επίπεδο αυτό η εργασία πραγματικά
“φτιάχνει ανθρώπους”, στο βαθμό που συνδέεται
οργανικά με τη δράση για το “φτιάξιμο” της κοινωνίας
την ανάπτυξή της, το μετασχηματισμό της.”*

(Θανάσης Βακαλιός, 1984, σελ. 42)

Στη βάση αυτή είναι δυνατή η εξέταση του προβλήματος της αυτοπραγμάτωσης του ανθρώπου που είναι, θα λέγαμε το σημείο αιχμής όπου κρίνεται η ποιότητα ζωής του ανθρώπου.

“Εδώ επίσης υπάρχουν δύο επίπεδα που τα ορίζουμε με τις έννοιες “αυτοπραγμάτωση του εργαζομένου” και “αυτοπραγμάτωση του ανθρώπου”. Με την έννοια αυτοπραγμάτωση του εργαζομένου εννοούμε την αυτοπραγμάτωση του ατόμου μέσα από την εργασία του και την εν γένει δραστηριότητά του στην επιχείρηση. Στο επίπεδο αυτό πραγματώνεται μόνο ένα κλάσμα των δημιουργικών ικανοτήτων και προσδοκιών του ατόμου, το οποίο δεν μπορεί να κριθεί, αποσπασμένο από την κοινωνική του διάσταση. Το πρόβλημα της άρσης της αλλοτρίωσης του ανθρώπου και της ανθρώπινης ελευθερίας, που είναι στη βάση της η διεκδίκηση για μια άλλη ποιότητα της ζωής, μπορεί να εκφραστεί με την έννοια αυτοπραγμάτωση του ανθρώπου η οποία αναφέρεται στην ελεύθερη και αυτόνομη, ιδιότυπη πραγμάτωση των συνολικών δημιουργικών ικανοτήτων και γνώσεων, της συνολικής προσωπικότητας του ανθρώπου, μέσα από την κοινωνική του δραστηριότητα.”

(Θανάσης Βακαλιός, 1984, σελ. 43)

2. Τεχνολογία και η συμβολή της στην αλλοτρίωση της Κοινωνίας

Μόλις πριν μερικές δεκαετίες ο περισσότερος κόσμος θεωρούσε το περιβάλλον σαν ανεξάντλητο, απεριόριστο και δεδομένο. Πέρασαν μόνο λίγα χρόνια για να διαπιστώσει η πλειοψηφία των λαών ότι βρισκόμαστε σε σοβαρό κίνδυνο. Πολλοί αμφιβάλλουν τώρα αν ο πλανήτης Γη θα ζήσει πολύ περισσότερο. Σήμερα οι προηγμένες τεχνολογικά χώρες πάσχουν από οικολογικές αδυναμίες χωρίς προηγούμενο. Παράλληλα όμως οι οικονομίες και οι κοινωνίες αυτών των χώρων περνούν δραματική κρίση.

Κατά τον Γ. Φίλη : "οι χώρες αυτές ουσιαστικά κυβερνούνται και ελέγχονται από μια μικρή μειοψηφία πλουσίων, πολυεθνικών εταιριών, ή μια κάστα γραφειοκρατών. Η τεχνολογία είναι το όργανο για την απόκτηση αυτού του ελέγχου. Η τεχνολογία αυτή καθ' αυτή είναι ένα όργανο στα χέρια του ανθρώπου. Σαν τέτοιο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για καλό ή κακό. Η τεχνολογία που παράγει έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή που ελέγχει ένα βαλλιστικό βλήμα είναι ακριβώς η ίδια μ' αυτήν που παράγει έναν υπολογιστή για να κάνει τομογραφία στο σκύτι ενός ασθενούς. Η πρώτη χρήση είναι κακή, η δεύτερη καλή (.....). Τα κίνητρά της τις περισσότερες φορές είναι το κέρδος, οσοδήποτε μικρό ή μεγάλο, χωρίς αναφορά στις κοινωνικές ή οικολογικές επιπτώσεις και η απόκτηση ισχύος, και προβολής.

Αν τα κίνητρα αυτά έλειπαν τότε η τεχνολογία θα ήταν σχεδόν πάντα ένα ανεκτίμητο αγαθό. Επειδή τα κίνητρα όμως υπάρχουν, η καλή χρήση της τεχνολογίας και η εφαρμογή της επιστήμης για τη δημιουργία οικολογικά σωστών τεχνολογιών είναι σπάνιες. Ετσι "η τεχνολογία στα χέρια μιας μειοψηφίας οδηγεί την κοινωνία στην χειροτέρευση". (Γ.Α. Φίλης, 1983, σελ. 15)

Η εκμετάλλευση όμως του ανθρώπου από την τεχνολογία φαίνεται ενδεικτικά από τις υποανάπτυκτες χώρες οι οποίες πασχίζουν ν' αναπτύξουν τις οικονομίες τους και σταθεροποιηθούν κοινωνικά, παράλληλα όμως αγοράζουν την τεχνολογία προηγμένων χωρών, πολύ συχνά χωρίς να λάβουν υπόψη τους τις ειδικές συνθήκες που επικρατούν στη συγκεκριμένη χώρα. Οι εξοπλισμοί παίρνουν τη μερίδα του λέοντος από τον προϋπολογισμό. Τα οικονομικά προβλήματα εκεί ξεπηδούν συνέχεια μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, με αποτέλεσμα να επιτείνουν τα ήδη υπάρχοντα. Ωστόσο υπάρχουν και άλλες

επιπτώσεις, εκτός από τις οικονομικές :

“Οι παραδοσιακές κοινωνικές δομές, είχαν περάσει το τεστ του χρόνου, διαλύονται και ο νέος άνθρωπος που ξεπηδάει βρίσκεται μπροστά σε μια σχιζοφρενική κατάσταση. Συναισθηματικά ανήκει στον παλαιό άνθρωπο, η νέα κατάσταση όμως τον σπρώχνει στην τρικυμία του νέου.”

(Γ.Α. Φίλης, 1983, σελ. 16)

Ετσι η τεχνολογία είναι, ίσως, ένας νέος τρόπος για τη δημιουργία κατακτήσεων και αποικιών. Αυτό είναι και μια ακόμη αποτυχία της. Είναι ανήθικο να χρησιμοποιείται η τεχνολογία για κατακτητικούς σκοπούς και είναι εντελώς απαράδεκτο κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας να καταστρέφεται το περιβάλλον. Όμως υποτίθεται ότι ο σκοπός της τεχνολογίας είναι να κάνει τη ζωή πιο άνετη, πιο όμορφη και να δώσει στον άνθρωπο τον ελεύθερο χρόνο για να δημιουργήσει σπουδαία έργα.

“Ενώ κανείς θα περίμενε ο κόσμος να έχει μεγαλύτερη ελευθερία τώρα, τουλάχιστον χρονική ελευθερία, το αντίθετο φαίνεται να είναι η πραγματικότητα. Ο σημερινός άνθρωπος τρέχει, είναι αγχώδης, δεν έχει χρόνο για τις μικρές απολαύσεις της ζωής όπως η συζήτηση και η επικοινωνία. Δεν προλαβαίνει αυτά που θέλει ή πρέπει να κάνει. Δεν έχει μάθει και δεν μπορεί να μάθει να ζει. Ξέρει μονάχα ότι πρέπει ν’ αγωνιά και να κάνει, να κάνει κάτι συνεχώς.”

(Γ.Α. Φίλης, 1983, σελ. 19)

Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και ο Πιερ Σάμουελ :

“Το συμπέρασμα είναι ότι η κοινωνία μας είναι συχνά υπερκαταπιεστική και πολύ αλλοτριωτική (.....) Ως προς τις ανέσεις, η κοινωνία μας έφτασε σε μια πρόσκαιρη επιτυχία που περιορίστηκε σε μια μειοψηφία των ανθρώπων. Η κατάσταση της τηλεοπτικής έγινε χειρότερη απ’ ότι ήταν πριν τη βιομηχανική εποχή. Η βιομηχανική κοινωνία δεν έφερε στους ανθρώπους την ελευθερία.”

(Πιερ Σάμουελ, 1973, σελ. 296)

Η ασφάλεια που υποσχέθηκε, και σε μερικές περιπτώσεις εξασφάλισε η τεχνολογία, είναι η απαρχή του προβλήματος. Ο άνθρωπος είναι κοινωνικό και προσαρμόσιμο ον. Επιβίωσε μέσα σε χιλιάδες χρόνια ζώντας σαν κοινωνικό ον, πασχίζοντας πάντα μαζί με τους άλλους για την υπέρτατη αξία, την επιβίωση. Είχε να πολεμήσει εχθρούς, τα στοιχεία της φύσης, αρρώστιες, αντιξοότητες κάθε είδους. Οσο όμως είχε πάντα κάποιο σκοπό, η δύναμη του για πάλη και επιβίωση ήταν μεγάλη. Η τεχνολογία του πρόσφερε τη δυνατότητα να ζήσει τελειώς μονάχος. Η τεχνολογία τον ελευθερώνει από τις μικρές καθημερινές δουλειές. Παραβλέποντας το γεγονός ότι η ζωή συνίσταται από τις μικρές καθημερινές δουλειές. Τώρα ο άνθρωπος νομίζει ότι μπορεί να ζήσει έξω από τη φύση. Η επαφή του με τη φύση έχει ελαχιστοποιηθεί και σίγουρα αυτού του είδους η μονοδιάστατη σκέψη είναι, σύμφωνα με τον Scolimowski : “σκέψη ενάντια στη φύση κι όχι με τη φύση, ενάντια στην ανθρώπινη κουλτούρα κι όχι με την κουλτούρα και ενάντια στην ανθρώπινη ευτυχία”. (Scolimowski, 1984, σελ. 32).

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα λόγια του αρχηγού ενός χωριού στα νησιά Μπελάου του Ειρηνικού Ωκεανού, όπου το Αμερικάνικο Πεντάγωνο θέλει να εγκαταστήσει βάσεις :

“Υπάρχουν μόνο δύο κοινωνίες στον κόσμο. Η κοινωνία των ανθρώπων και η κοινωνία των χρημάτων. Στην κοινωνία των ανθρώπων - και αυτή είναι η κοινωνία που έχουμε - η γη, το νερό, η θάλασσα και οι άνθρωποι είναι η πηγή της ζωής. Σ' αυτή την κοινωνία η ανθρώπινη ζωή έχει μεγαλύτερη αξία από οικονομικά συμφέροντα, πολύ μεγαλύτερη αξία από τις πολεμικές μηχανές και τ' άλλα εργαλεία του θανάτου. Στην κοινωνία των χρημάτων οι άνθρωποι παύουν να είναι άνθρωποι και γίνονται κάποιο είδος κομπιούτερ προγραμματισμένου να κάνει διάφορες δουλειές. Ετσι σε κάθε εργασία που κάνουν πρέπει να βάλουν τα οικονομικά συμφέροντα πάνω απ' την ανθρώπινη ζωή και τα όπλα της καταστροφής και του θανάτου θεωρούνται πολύ πιο σπουδαία απ' τους ανθρώπους. Στην κοινωνία των ανθρώπων, η ζωή είναι απλή αλλά ευτυχισμένη. Αν δεχτούμε τις στρατιωτικές βάσεις σ' αυτή την επαρχία ή στα Μπελάου σαν σύνολο, τότε αυτό σημαίνει ότι εγκαταλείπουμε την κοινωνία των ανθρώπων και δεχόμαστε την κοινωνία των χρημάτων, γιατί οι δυο κοινωνίες δεν μπορούν να συνυπάρξουν στα Μπελάου. Δεν θα επιβιώσουμε γιατί στην κοινωνία των χρημάτων μόνο λίγοι και πλούσιοι

επιβιώνουν.”

“Το ερώτημα είναι πόσες κοινωνίες ανθρώπων έχουν μείνει στη γή.”

(Γ.Α. Φίλης, 1983, σελ. 26)

3. Κατανάλωση και Ποιότητα Ζωής

Ο σύγχρονος βιομηχανικός πολιτισμός έχει αυξήσει τις δυνατότητες του ανθρώπου να ζήσει μια πλούσια, ελεύθερη ζωή που θα ανταποκρινόταν στις ικανότητες του. Ο άνθρωπος όμως δεν έχει βρεί ακόμα το δρόμο να αντιληφθεί αυτές τις δυνατότητες. Στην εποχή μας επικρατούν ακόμη, υλικά και πνευματικά, δουλεία και φτώχεια.

“Ενας τύπος ανάπτυξης έφτασε στο τέλος του. Χρειάζεται όλοι μαζί να βρούμε έναν άλλο”. Τα λόγια αυτά ανήκουν στον Βάλερυ Ζισκάρ ντ’ Εσταίν στον οποίο αναφέρεται ο Michel Bosquet (Bosquet, 1984, σελ.61)

Ωστόσο τίθεται το ερώτημα για το αν αυτό που προέχει είναι η ανάπτυξη και εκτός απ’ αυτήν δεν υπάρχει άλλη σωτηρία.

Ο Michel Bosquet αναφέρει : “Τα προνόμια των πλουσίων και η φτώχεια των φτωχών δεν άλλαξαν καθόλου, κι ας υπάρχουν αντιρήσεις του τύπου : Μα οι φτωχοί ζουν καλύτερα απ’ ότι εδώ και δέκα χρόνια, καταναλώνουν περισσότερο άρα είναι λιγότερο φτωχοί. Αυτό είναι διπλό λάθος γιατί αν αληθεύει ότι οι φτωχοί καταναλώνουν περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες αυτό δε σημαίνει ότι ζουν καλύτερα, κι’ αν ακόμα ζουν καλύτερα, δε σημαίνει ότι είναι λιγότερο φτωχοί. Γιατί το να καταναλώνεις περισσότερο, να διαθέτεις δηλαδή μεγαλύτερη ποσότητα υλικών αγαθών, δε σημαίνει απαραίτητα βελτίωση. Μπορεί απλώς να σημαίνει ότι πρέπει από δω και μπρος να πληρώνεις ότι προηγουμένως προσφερόταν δωρεάν ή ακόμα ότι χρειάζεται να ξοδεύεις πολύ περισσότερα για να αντισταθμίσεις τη γενική φθορά του περιβάλλοντος της ζωής.” (Michel Bosquet, 1984, σελ. 63)

Εξάλλου σύμφωνα με τον Ivan Illich : “οι τοξικομανείς της ανάπτυξης είναι έτοιμοι πάντα να πληρώνουν ακριβότερα για να απολαμβάνουν συνεχώς λιγότερα (.....) Είναι ο μεγάλος καυγός ανάμεσα στην βιομηχανία της ταχύτητας και στις άλλες, ποια θα απογυμνώσει περισσότερο τον άνθρωπο από το τελευταίο κομμάτι ανθρωπιάς που του απομένει” (Ivan Illich, 1988, σελ. 62)

Συχνά ακούμε πως ο ηλεκτρικός οικιακός εξοπλισμός έχει “εκδημοκρατι-σθεί”, δεν είναι πια όπως πριν χρόνια, το προνόμιο μιας ελιτ. Το γεγονός ότι σήμερα οι εργάτες διαθέτουν αγαθά και ανέσεις

που προορίζονταν άλλοτε για τους αστούς, τους κάνουν λιγότερο φτωχούς. Σύμφωνα με τον Michel Bosquet “Η φτώχεια δεν είναι αντικειμενικό και μετρήσιμο μέγεθος, είναι μια διαφορά μια ανισότητα, ή μη δυνατότητα πρόσβασης σ’ αυτό που η κοινωνία καθορίζει σαν ωραίο και καλό, αποκλεισμός από τον κυρίαρχο τρόπο ζωής, κι αυτός ο τρόπος ζωής δεν είναι ποτέ ο τρόπος ζωής της πλειοψηφίας. Σε μια κοινωνία που όλοι θα ήταν φτωχοί, κανείς δεν θα ήταν φτωχός. Αυτό που κάνει τους φτωχούς, φτωχούς είναι η ασημαντότητα τους σε σύγκριση με ένα κοινωνικοπολιτισμικό πρότυπο που προκαλεί και προσανατολίζει τις επιθυμίες.” (Michel Bosquet, 1984, σελ. 64).

Εξάλλου και ο Illich αναφέρει : “η φτώχεια εκσυγχρονίζεται , το χρηματικό της επίπεδο ανεβαίνει επειδή τα καινούργια βιομηχανικά προϊόντα τα εμφανίζουν ως είδη πρώτης ανάγκης και ωστόσο τα κρατούν απρόσιτα για τον μεγαλύτερο αριθμό ατόμων. Η μάζα πληρώνει όλο κι’ ακριβότερα μια όλο και μεγαλύτερη ασημαντότητα.” (Illich, 1988, σελ. 86).

Και πράγματι μόλις η μαζα κατορθώσει ν’ αποκτήσει έναν τύπο προϊόντος, αυτό χάνει την αξία του. Άλλες φορές πάλι χωρίς το εκλαϊκευμένο προϊόν να χάσει τίποτα από την αξία της χρήσης, η βιομηχανία το απαξιώνει ρίχνοντας στην αγορά ένα “καλύτερο” προϊόν, το προορίζει για τη μειοψηφία και το εμφανίζει σαν την καινούργια μορφή “ευημερίας” ώστε να διατηρηθεί η ανισότητα. Η ανανέωση καλλιεργεί την ψευδαίσθηση ότι “το καινούργιο είναι καλύτερο” δημιουργεί περισσότερες ανάγκες απ’ αυτές που ικανοποιεί και εντείνει τις στέρσεις.

Κατά τον Illich: “Το ποσοστό κατά το οποίο αυξάνεται η στέρηση ξεπερνά κατά πολύ το ποσοστό αύξησης της παραγωγής. Γιατί αν ότι είναι καινούργιο είναι και καλύτερο, ότι είναι παλιό δεν είναι καλό (.....) Η λογική του πάντα καλύτερα αντικαθιστά τη λογική του καλού ως δομικού στοιχείου της λειτουργικότητας” (Illich, 1988, σελ. 72)

Έτσι τα αγαθά, δεν είναι πια επιθυμητά και δεν αγοράζονται για την αξία χρήσης, αλλά για “τη συμβολική λειτουργικότητα τους στην κοινωνική θέση, την απόδραση και την επικοινωνία” και το άτομο χειραγωγείται και εκπαιδεύεται στο να τα επιθυμεί : το κοινωνικό περιβάλλον του επιβάλλει αυτόν τον τρόπο έκφρασης και επιβεβαίωσης, ενώ παράλληλα του αρνείται τη δυνατότητα ν’ αναπτύξει την

προσωπικότητά του στην εργασία του στρέφοντας τις επιθυμίες του στον καταναλωτισμό. Ο Michel Bosquet υποστηρίζει ότι κίνητρο της ανάπτυξης είναι η διατήρηση της ανισότητας : “Η διοχέτευση ενός νέου αγαθού και η αγορά του από τους πιο πλούσιους δημιουργεί στέρηση στους φτωχούς μέχρι να μπορέσουν να τ’ αποκτήσουν. Υπάρχει λοιπόν μια δυναμική κοινωνικών τάξεων που παίζει το παιχνίδι των παραγωγών, που το επίτευγμα της είναι μηδαμινό όσον αφορά την ποιότητα ζωής και που εξηγεί, εν μέρει τουλάχιστον, την ενίσχυση της ανάπτυξης μέσω της ζήτησης.” Εξάλλου και ο Illich υποστηρίζει πως έτσι υποτάσσεται κανείς στο “απόλυτο μονοπώλιο” : “Το απόλυτο μονοπώλιο εγκαθιδρύεται όταν οι άνθρωποι εγκαταλείπουν την έμφυτη ικανότητά τους να κάνουν μόνοι τους ότι μπορούν για τον εαυτό τους και για τους άλλους, με αντάλλαγμα κάτι καλύτερο, που μόνο ένα όργανο εξουσίας μπορεί να παράγει για λογαριασμό τους. Αυτός ο δεσποτισμός του μηχανισμού επιβάλλει την αναγκαστική κατανάλωση μιας μαζικής παραγωγής που μόνο οι μεγάλες βιομηχανίες μπορούν να εξασφαλίσουν. Τελικά ούτε καν οι στοιχειώδεις ανάγκες δεν μπορούν πια να ικανοποιούνται εκτός εμπορίου.” (Ivan Illich, 1988, σελ. 67).

Αυτό εύκολα το κατανοεί κανείς αφού ο σημερινός άνθρωπος ακόμα και για τον (απολυμασμένο) αέρα που αναπνέει, για το (εμφιαλωμένο) νερό που πίνει, για τον ήλιο (που του πουλάει η τουριστική βιομηχανία) και τη χαλάρωση (που του προμηθεύουν η βιομηχανία θεάματος και η ραδιοτηλεόραση) το άτομο εξαρτάται από εμπορικούς και γραφειοκρατικούς mega-μηχανισμούς των οποίων δεν μπορεί να είναι τίποτα άλλο από πελάτης, υποταγμένος, τυποποιημένος, ανίσχυρος, εκμεταλευόμενος και πάντα ανικανοποίητος. Έτσι η επιστήμη και η τεχνολογία χωρίς να έχουν απαιτήσει τον γιγαντισμό, γένησαν γιγάντια όργανα επειδή αυτά ζητά το κεφάλαιο και απορρίπτει τα άλλα. Οι ανεμόμυλοι για παράδειγμα, όπως το απέδειξε ο μεγάλος ιστορικός Marc Bloch μπήκαν στο περιθώριο με μοναδική δικαιολογία ότι δεν επιτρέπουν μονοπώληση, εφόσον ο άνεμος βρίσκεται παντού και για όλον τον κόσμο.

Ο Illich πιστεύει πως για να καταφέρουν οι άνθρωποι να πάρουν τη ζωή στα χέρια τους θα πρέπει πρώτα να αλλάξει η συμπεριφορά τους : “αυτή η διαφορετική συμπεριφορά δεν μπορεί να είναι αποτέλεσμα χειραγώγησης ή διδασκαλίας, αλλά μόνο μιας μεταστροφής, μιας απελευθερωτικής ανακάλυψης που ευνοείται από τα αδιέξοδα και την κρίση των βιομηχανικών ανεπτυγμένων περιοχών : Είναι εφικτό να

γίνουν περισσότερα με λιγότερα, να δημιουργηθεί για όλους περισσότερη ευτυχία με λιγότερη αφθονία. Ο περιορισμός της ανάπτυξης δεν είναι αυτοσκοπός, δεν έχει σημασία, αν συνίσταται ή επιβάλλεται από μια νέα οργανωμένη ελιτ που μοναδικό της πρόγραμμα θα είναι η αντιανάπτυξη. Αντίθετα, ο σχηματισμός μιας ελιτ είναι βιομηχανικό αντίδοτο στην επαναστατική φαντασία. Παρακινώντας τον πληθυσμό να αποδεχτεί έναν περιορισμό της βιομηχανικής παραγωγής χωρίς να αμφισβητεί τη βασική δομή της βιομηχανικής κοινωνίας, θα έδινε υποχρεωτικά περισσότερη εξουσία στους γραφειοκράτες που οριστοποιούν την ανάπτυξη και θα γινόμασταν εμείς οι ίδιοι όμηροί της.” (Ivan Illich, 1988, σελ. 82).

Χάρη στην σύγχρονη τεχνική και στον εκδημοκρατισμό έχει διευρυνθεί η ανθρώπινη ελευθερία, τουλάχιστον στο βαθμό που με ελευθερία εννοούμε τη δυνατότητα εκλογής ανάμεσα σε διάφορες εναλλακτικές λύσεις. Ωστόσο το “τραγικό είναι που ο σύγχρονος άνθρωπος είναι τότε ακριβώς σκλαβωμένος, όταν νομίζει ότι είναι ελεύθερος.” (Μιχαήλ Μάρκοβιτς, 1975, σελ. 83) Έτσι κινδυνεύει να αποκλεισθεί για πάντα κάθε προοπτική για ένα καλύτερο μέλλον, “ένα μέλλον όπου ο καθένας θα μπορεί να παίρνει και να δίνει τον λόγο, όπου κανείς δεν θα μπορεί να παίρνει και να δίνει τον λόγο, όπου κανείς δεν θα μπορεί να περιορίσει τη δημιουργικότητα του άλλου, όπου καθένας θα μπορεί ν’ αλλάζει τη ζωή.” (Ivan Illich, 1988, σελ. 89).

3α) Η Κοινωνική ιδεολογία του Αυτοκινήτου

“Το μεγαλύτερο ελλάτωμα των αυτοκινήτων, είναι πως μοιάζουν με τους πύργους ή τις βίλλες της Κυανής Ακτής : πολυτελή αγαθά που έχουν εφευρεθεί για την αποκλειστική ευχαρίστηση μιας μειονότητας πάμπλουτων και που τίποτα, στην επινόηση και στη φύση τους, δεν τα προόριζε για το λαό. Αντίθετα με την ηλεκτρική σκούπα, το τηλέφωνο ή το ποδήλατο που διατηρούν κάθε αξία χρήσης όταν τα διαθέτει όλος ο κόσμος, το αυτόκινητο όπως η βίλα στην Κυανή Ακτή, παρουσιάζει ενδιαφέρον ή πλεονεκτήματα μόνο στο βαθμό που δεν το διαθέτει η μάζα. Κι’ αυτό γιατί, από τον τρόπο επινόησης του κι’ απ’ τον σκοπό για τον οποίο προοριζόταν, το αυτοκίνητο είναι ένα αγαθό πολυτελείας. Και η πολυτέλεια, ουσιαστικά δεν εκδημοκρατίζεται : αν όλος ο κόσμος συμμερίζεται την πολυτέλεια, κανείς δεν επωφελείται απ’ αυτήν. Το αντίθετο όλοι κυκλοφορούν με αυτοκίνητο, εμποδίζουν και δημιουργούν στερήσεις στους άλλους, ενώ ταυτόχρονα εμποδίζονται αποστερούνται και οι ίδιοι απ’ αυτούς.” (Michel Bosquet, 1986, σελ. 76).

Όταν εφευρέθηκε το αυτοκίνητο, προορισμός του ήταν να δώσει σε μερικούς πολύ πλούσιους αστούς ένα προνόμιο εντελώς πρωτότυπο : το να τρέχουν πολύ πιο γρήγορα απ’ όλους τους άλλους. Ο Michel Bosquet αναφέρει : “Κανείς μέχρι τότε δεν το είχε σκεφτεί : η ταχύτητα των αμαξιών ήταν η ίδια για πλούσιους και φτωχούς, η άμαξα του άρχοντα δεν πήγαινε πιο γρήγορα από το κάρο του χωρικού και τα τραίνα μετέφεραν όλον τον κόσμο με την ίδια ταχύτητα. Δεν υπήρχε λοιπόν μέχρι το τέλος του περασμένου αιώνα, μια ταχύτητα για την ελίτ και μια άλλη για το λαό. Το αυτοκίνητο θα έφερνε αυτή την αλλαγή : για πρώτη φορά η ταξική διαφορά επεκτεινόταν στην ταχύτητα και στα μέσα μεταφοράς (.....) Οι άνθρωποι έπεσαν με τα μούτρα στ’ αυτοκίνητα ως τη στιγμή που, όταν πια οι εργάτες με τη σειρά τους τα απόκτησαν, οι αυτοκινητιστές, στερημένοι από τα προνόμια, διαπίστωσαν πως τους την είχαν φέρει. Τους είχαν υποσχεθεί ένα προνόμιο αστών, είχαν χρεωθεί για να το αποκτήσουν και να που παρατηρούσαν ότι όλος ο κόσμος το αποκτούσε κι’ αυτός μαζί τους. Μα τι είναι λοιπόν το προνόμιο, αν το έχει όλος ο κόσμος; Είναι καθαρή απάτη. Ακόμη χειρότερα είναι “ο καθένας εναντίων όλων”. Είναι γενική παράλυση, λόγω γενικής αλληλοεξόντωσης. Γιατί όταν όλοι αξιώνουν να τρέχουν με την προνομιακή ταχύτητα των αστών, το αποτέλεσμα θα είναι να μην τρέχει κανείς πια, να μειωθεί η ταχύτητα της κυκλοφορίας μέσα στην πόλη, να γίνει μικρότερη απ’ την ταχύτητα της άμαξας που χρησίμευε

για λεωφορείο και η μέση ταχύτητα στις αρτηρίες εξόδου να πέφτει, στο τέλος της εβδομάδας, χαμηλότερα από την ταχύτητα ενός ποδηλάτη". (Bosquet, 1986, σελ. 80)

Αυτή η κριτική της καινούργιας αλλοτρίωσης που δημιούργησε η καταναλωτική κοινωνία, ενισχύεται από τη διαπίστωση των παραλογισμών της.

Πολυάριθμα τεχνικά μέσα προκαλούν πέρα από κάποιο όριο, αντίθετα αποτελέσματα από τα επιθυμητά. Αυτή είναι η άποψη του Ivan Illich που παρατηρεί ότι σταθμίζοντας όλους τους παράγοντες, το αυτοκίνητο κινείται πιο αργά από ένα ποδήλατο.

Συμπερασματικά φαίνεται ότι όσο μια κοινωνία διαδίδει γρήγορα οχήματα, τόσο περισσότερο χρόνο διαθέτουν και χάνουν οι άνθρωποι για τις μετακινήσεις τους. Έτσι καταλαβαίνουμε, γιατί οι οικισμοί σκορπίστηκαν σε ατέλειωτα προάστεια αυτοκινητοδρόμων, γιατί αυτός ήταν ο μόνος τρόπος να αποφευχθεί η κυκλοφοριακή συμφόρηση των κατοικημένων κέντρων. Αυτή όμως η λύση έχει έναν φανερό αντίποδα : στο τέλος οι άνθρωποι δεν μπορούν να κυκλοφορούν άνετα παρά μόνο όταν βρίσκονται μακριά απ' όλα.

Σύμφωνα με τον Bosquet έτσι "η πόλη γίνεται αισθητή σαν "κόλαση", το μόνο που σκεφτόμαστε είναι το πως θα αποδράσουμε ή θα πάμε να ζήσουμε στην επαρχία, όταν μάλιστα για γενιές ολόκληρες η μεγάλη πόλη, το αντικείμενο θαυμασμού, ήταν το μόνο μέρος όπου άξιζε να ζει κανείς (.....) Το αυτοκίνητο έκανε τη μεγάλη πόλη μη - κατοικίσιμη. Την έκανε δύσοσμη, θορυβώδη, ασφυκτική, γεμάτη σκόνη, αποπνικτική σε σημείο που οι άνθρωποι να μην έχουν πια διάθεση να βγουν το βράδυ. Κι' έτσι, αφού τα αυτοκίνητα σκότωσαν την πόλη, χρειάζονται περισσότερα και ταχύτερα αυτοκίνητα για να φύγουμε πάνω στους αυτοκινητόδρομους προς τα πιο μακρινά προάστεια. Αψογος φαύλος δώστε μας περισσότερα αυτοκίνητα, για να γλυτώσουμε από τις συμφορές που προκαλούν τ' αυτοκίνητα." (Michel Bosquet, 1986, σελ. 83).

Ωστόσο πρέπει να υπάρξει εναλλακτική λύση για το αυτοκίνητο και αυτή η λύση δεν μπορεί να είναι μονόπλευρη. Αυτό που πρέπει να γίνει είναι οι άνθρωποι να μη χρειάζεται να μετακινηθούν επειδή θα αισθάνονται καλά στο τόπο που μένουν και θα τον αγαπούν επίσης.

“Όσοι χρησιμοποιούν μεταφορικά μέσα, γράφει ο Illich, θα σπάσουν τις παντοδύναμες αλυσίδες τους όταν θα ξαναμάθουν ν’ αγαπάνε τους χώρους όπου κυκλοφορούν όπως την ίδια τους τη γη και δεν θα έχουν διάθεση να απομακρύνονται πολύ συχνά απ’ αυτούς”. Για ν’ αγαπά κανείς τη γη του, θα χρειαστεί πρώτα απ’ όλα αυτή η γη να γίνει κατοικήσιμη και όχι κυκλοφορήσιμη δηλαδή να ξαναγίνει η γειτονιά ή η κοινότητα, ο μικρόκοσμος που διαμορφώθηκε από και για όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες, όπου οι άνθρωποι εργάζονται, κατοικούν, ξεκουράζονται, μορφώνονται, επικοινωνούν, πηγαινοέρχονται και ρυθμίζουν από κοινού το περιβάλλον όπου ζουν όλοι μαζί. Ο Μαρκούζε, όταν τον ρώτησαν κάποτε τι θα κάνουν οι άνθρωποι μετά την επανάσταση για να χρησιμοποιήσουν το χρόνο τους όταν θα καταργηθεί η καπιταλιστική σπατάλη απάντησε: “Θα γκρεμίσουμε τις μεγαλουπόλεις και θα χτίσουμε καινούργιες. Αυτό θα μας πάρει αρκετό καιρό”.

Το βασικό είναι να μην βλέπουμε το πρόβλημα των μέσων μεταφοράς μεμονομένα αλλά να το συνδέουμε πάντα με το πρόβλημα της πόλης, του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας και του κατακερματισμού που ο τελευταίος έχει επιβάλει σε όλες τις διαστάσεις της ύπαρξης δηλαδή ένας χώρος εργασίας, ένας άλλος χώρος σαν κατοικία, ένας τρίτος για τα ψώνια, ένας τέταρτος για τη μόρφωση, ένας πέμπτος για την αναψυχή.

“Η διευθέτηση του χώρου, συνεχίζει τον κατακερματισμό του ανθρώπου, που έχει αρχίσει με τον καταμερισμό της εργασίας στο εργοστάσιο. Κόβει σε κομμάτια το άτομο, κόβει το χρόνο του, τη ζωή του.” (Michel Bosquet, 1986, σελ. 86).

4. Δομή αναγκών και Καταναλωτικό μοντέλο

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει ένας έντονος προβληματισμός ο οποίος έχει τη βάση του στο πρόβλημα των ανθρωπίνων αναγκών σε σχέση με την ποιότητα της ζωής και την αυτοπραγμάτωση του ανθρώπου. Η γενική επιδίωξη και επιτακτική ανάγκη πλέον είναι η εξασφάλιση μιας άλλης ποιότητας ζωής μέσα σε πόλεις και χωριά, με κέντρο αναφοράς τον άνθρωπο και τις ανάγκες του.

Το ερώτημα το οποίο τίθεται είναι αν γενικός στόχος της ζωής του ανθρώπου είναι η αλόγιστη ικανοποίηση των αναγκών, χωρίς καμιά διάκριση - προσαρμοζόμενη στους νόμους της προσφοράς και της ζήτησης, στις απαιτήσεις και τη λογική της καταναλωτικής κοινωνίας.

Συνειδητοποιούμε έτσι ότι οι ανάγκες του ανθρώπου είναι απεριόριστες και ικανές για επέκταση, όχι μόνο προς θετική κατεύθυνση, αλλά, ως ένα μεγάλο βαθμό, και προς αρνητική. Το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών αναφέρει : "χάρη στην "καταναλωτική κοινωνία", όλοι γνωρίζουμε ότι υπάρχουν ανάγκες που "φτιάχνουν" τον άνθρωπο, την προσωπικότητά του, και ανάγκες που "χαλούν" τον άνθρωπο, καταστρέφουν την προσωπικότητά του' ακόμα υπάρχουν ανάγκες που εξανθρωπίζουν τον άνθρωπο και "ανάγκες" που τον πηγαίνουν στον πρωτογονισμό και στη βαρβαρότητα ή στην μαζική αυτοκτονία". (Κ.Π. και Ο.Ε. 1984, σελ. 73).

Το πρόβλημα, λοιπόν, δεν είναι η ικανοποίηση των αναγκών του σημερινού ανθρώπου, αλλά εκείνων που εξασφαλίζουν την ομαλή αναπαραγωγή του ανθρωπίνου είδους και εκείνων που μπορούν να αποσπάσουν τον άνθρωπο από τον αλλοτριωτικό τρόπο ζωής και να τον βάλουν να λειτουργήσει σε μια άλλη κατεύθυνση που τον "φτιάχνει" αλλά δεν τον καταστρέφει, δηλαδή στην κατεύθυνση της ελεύθερης αυτοπραγμάτωσης του, στη βάση για τον εξανθρωπισμού των συνθηκών της ζωής. Αυτό δεν θα σημαίνει, ίσως, τίποτα αν δεν επιτευχθεί η αλλαγή της δομής των ανθρωπίνων αναγκών. Ωστόσο : "Η δομή των αναγκών κάθε ανθρώπου σε ορισμένες αξίες της ζωής, καθοριστικής σημασίας για την προσωπικότητά του. Οι αξίες αυτές οργανώνουν τη δομή των αναγκών και τη "βάζουν" να λειτουργεί κατά έναν ορισμένο τρόπο". (Θανάσης Βακαλιός, 1984, σελ. 74).

Έτσι όποιος πιστεύει στην "αξία" της "κτήσης" και του "έχειν" σε

βαθμό που αυτή η αξία να λειτουργεί σαν κεντρική ανάγκη, η οποία δεσπόζει σ' όλη τη δομή των αναγκών του, οργανώνει τη συμπεριφορά του κατά έναν ανάλογο τρόπο, Αντίθετα, όποιος πιστεύει στην αξία του ουμανισμού, της εξυπηρέτησης και της εξύφωσης του ανθρώπου, της δημιουργικής και ελεύθερης αυτοπραγμάτωσης της προσωπικότητάς του ή για όποιον μετρά ότι το τι έχεις, αλλά το ποιος είσαι, έτσι που αυτή η αξία να λειτουργεί σ' αυτόν σαν κεντρική ανάγκη, οργανώνει τη δομή των αναγκών του και τη συμπεριφορά του κατά ένα τρόπο διαμετρικά αντίθετο από το προηγούμενο.

Το πραγματικό αίτημα, λοιπόν, στην προσπάθεια για μια ανώτερη ή άλλη ποιότητα ζωής είναι η κατασκευή και η διάδοση μιας άλλης δομής αναγκών και ενός άλλου καταναλωτικού μοντέλου. Το ήδη υπάρχον καταναλωτικό μοντέλο που στηρίζεται στην κυρίαρχη δομή αναγκών και την αναπαράγει, είναι αλλοτριωτικό. Η υπέρβαση του είναι όρος για τη δημιουργία του "μη αλλοτριωμένου ανθρώπου".

Ο έγκυρος ερευνητής του θέματος "αλλοτρίωση" Istran Meszarosz επικαλείται τα εξής γεγονότα και στάδια στην προσπάθεια για έναν ενδεχόμενο ορισμό της έννοιας "μη αλλοτριωμένος άνθρωπος":

1. Ο άνθρωπος είναι φυσικό όν,
2. ως φυσικό ον έχει φυσικές ανάγκες και φυσικές ικανότητες για την ικανοποίησή τους,
3. Είναι ένα όν που ζει σε μια κοινωνία και δημιουργεί τις αναγκαίες για την ύπαρξή του συνθήκες με έναν ιδιόζοντα κοινωνικό τρόπο,
4. ως παραγωγικό κοινωνικό ον αποκτά νέες ανάγκες και νέες ικανότητες για την ικανοποίησή της
5. ως παραγωγικό κοινωνικό ον μεταμορφώνει το γύρω του κόσμο με έναν ειδικό τρόπο, αφήνοντας το σημάδι του πάνω σ' αυτόν. Η φύση έτσι γίνεται ανθρωπολογική φύση σ' αυτή τη σχέση ανθρώπου-φύσης το καθετί τώρα γίνεται, δυνάμει τουλάχιστον, μέρος των ανθρωπίνων σχέσεων.
6. εδράζοντας σε μια φυσική βάση τις βιοτικές συνθήκες του με τη μορφή των κοινωνικοοικονομικών θεσμών και των προϊόντων τους, ο άνθρωπος διπλασιάζεται πρακτικά, θέτοντας έτσι τα θεμέλια της ανατένασής του εαυτού του μέσα σ' έναν κόσμο που δημιούργησε,
7. με τις νέες δυνάμεις του, που είναι, όπως ακριβώς και οι ανάγκες

του, δημιούργημα της κοινωνικής ζωής και αλληλεπίδρασης και στη βάση του πρακτικού διπλασιασμού που αναφέρθηκε πιο πάνω, διπλασιάζεται και ο ίδιος διανοητικά. παίρνοντας υπόψη αυτά τα χαρακτηριστικά όχι απομονωμένα, αλλά στην πολλαπλή αλληλόσχεσή τους θα δούμε πως η ικανοποίηση των ανθρωπίνων σχέσεων συντελείται με αλλοτριωμένη μορφή, αν αυτό σημαίνει είτε υποταγή στις ανεξέργαστες φυσικές ορέξεις, είτε λατρεία του εαυτού, άσχετα αν αυτός ο εαυτός περιγράφεται ως ένα πλάσμα, από τη φύση του εγωϊστικό ή ως μια αφηρημένη αυτοσυνείδηση”. (Τ. Μέσαρος, 1981, σελ. 185-186)

5. Οι Προτάσεις των Οικολόγων για μια Κοινωνία Οικολογική

Οι Οικολόγοι κατά το σύνολό τους είναι αντίθετοι με την ιδέα της σύγχρονης βιομηχανικής κοινωνίας, για την οποία πιστεύουν ότι οδηγεί σε μια σταδιακή υποβάθμιση και καταπάτηση του περιβάλλοντος, της φύσης, του ανθρώπου και της ποιότητας ζωής.

Η καταπάτηση αυτή του περιβάλλοντος και των γενικότερων αρχών της ανθρώπινης ύπαρξης, οφείλεται κατά τους οικολόγους, στην επικράτηση της ιδέας ότι ο άνθρωπος επικρατεί επάνω στη φύση "δικαιωματικά". Οι οικολόγοι αντιτίθενται σ' αυτή την ιδέα προτείνοντας έναν άλλο τρόπο ζωής στον οποίο θα κυριαρχεί η άποψη ότι άνθρωπος δεν εξουσιάζει τη γη και τη φύση. Αντίθετα αποτελεί ένα κομμάτι της φύσης και αν θέλει να επιβιώσει ως είδος πρέπει να την προστατέψει.

Κατά τους οικολόγους για να μετατραπεί η βιομηχανική κοινωνία σε ανθρώπινη κοινωνία πρέπει να αποκεντρωθούν οι επιχειρηματικές, οικονομικές, εμπορικές, πολιτικές και πολιτιστικές δραστηριότητες.

"Τότε μόνο θα αποκατασταθεί η υγιείς ισορροπία και η ευκαμψία στους τομείς της οικονομίας, της τεχνολογίας, των κοινωνικών οργανώσεων και θεσμών. Μ' αυτόν τον τρόπο θα κατορθώσει ο άνθρωπος, από απρόσωπη μάζα των σημερινών κοινωνιών να επανακτήσει την αξία του ως άτομο που ζεί σ' ένα περιβάλλον που μπορεί να ελέγξει, που μπορεί να συμμετέχει στις αποφάσεις που αφορούν τον ίδιο αλλά και τη διαχείριση του περιβάλλοντος."

(Σάμουελ και συνεργάτες, 1990, σελ. 89)

Όσο για το θέμα της άμετρης βιομηχανικής ανάπτυξης - αύξησης οι οικολόγοι έχουν συγκεκριμένες προτάσεις, όπως αναφέρονται στο "οικολογικό μανιφέστο" (Σάμουελ και συνεργάτες, 1990, σελ. 103).

"Την έννοια της αύξησης, πάνω στην οποία είναι θεμελιωμένη η βιομηχανική κοινωνία θέλουμε να την αντικαταστήσουμε με την έννοια της οικο-ανάπτυξης. Πρόκειται για ένα στυλ ανάπτυξης της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών, που σε κάθε οικολογική περιοχή αναζητά τις κατάλληλες λύσεις για τα συγκεκριμένα προβλήματα που υπάρχουν παίρνοντας υπόψη τα οικολογικά, καθώς και τα εθνοπολιτιστικά

δεδομένα, τα διαθέσιμα μέσα (υλικά και σε ανθρώπους) καθώς και τις άμεσες, αλλά και τις μακροπρόθεσμες ανάγκες. Το στυλ αυτό θεμελιώνεται σε φυσικούς πόρους ανανεώσιμους και ανακυκλώσιμους που υπάρχουν στην περιοχή, κι αναζητά πρώτα-πρώτα να εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις της ανανέωσης και της ανακύκλωσης τους. Χωρίς να αρνείται τη σπουδαιότητα των συναλλαγών, απορρίπτει τις πολλές μετακινήσεις ανθρώπων, ζώων κι εμπορευμάτων, κι εναντιώνεται στη μόδα των δήθεν παγκόσμιων τυποποιημένων λύσεων. Στηρίζεται στην ικανότητα των ανθρώπινων κοινωνιών να συγκεκριμενοποιούν τα προβλήματα τους και να βρίσκουν πρωτότυπες λύσεις επιτόπου χρησιμοποιώντας, χωρίς να τις αντιγράφουν, όλες τις υπάρχουσες εμπειρίες. Κάθε περιοχή πρέπει και μπορεί να γίνει σε μεγάλο βαθμό αυτόρκης, όσον αφορά τις στοιχειώδεις ανάγκες των κατοίκων της.”

Εξάλλου σε μια ανθρώπινη κοινωνία, της οποίας τα άτομα θα εργάζονται μη έχοντας ως μόνο κίνητρο το κέρδος, δεν έχει θέση η μηχανοποίηση και η άκρατη εξειδίκευση, γιατί τα στοιχεία αυτά καταδικάζουν τις υγιείς συναδερφικές και συνεργατικές σχέσεις. Η πρόταση της οικολογίας είναι η “απελευθερωτική εργασία” μέσα από την οποία οι εργαζόμενοι επιτυγχάνουν την αυτοοργάνωση και αυτοανάπτυξη. Ευρύτερος στόχος είναι οι εργαζόμενοι μέσα από την αυτοοργάνωση να περάσουν στην αυτοδιαχείριση δηλαδή να αναλάβουν την διαχείριση των μονάδων παραγωγής. Ο Γ. Καραμπελιας αναφέρει ότι για να επιτευχθεί αυτό χρειάζεται ν’ ανέβει το μορφωτικό επίπεδο των εργαζομένων :

“σε ότι αφορά την ειδίκευση, δεν είμαστε υπέρ της διατήρησης της ειδίκευσης εκεί που βρίσκεται σήμερα. Υποστηρίζουμε την μείωση των διαφορών και την άνοδο του μέσου επιπέδου γνώσης..... πρέπει να υπάρχει για όλους τους ανθρώπους ένα κοινό επίπεδο γνώσης το οποίο διαρκώς θα ανεβαίνει.”

(Γ. Καραμπελιας, από την εισήγηση του : εργασιακές σχέσεις μια νέα προοπτική, για μια νέα εναλλακτική πρόταση, 1990, σελ. 94)

Όσον αφορά την εργασία, επίσης, οι οικολόγοι προτείνουν να πάψει να χαρακτηρίζει επιτέλους τη ζωή και την προσωπικότητα των εργαζομένων, αυτό γιατί η ζωή του ατόμου περιλαμβάνει πολλές άλλες ασχολίες που το χαρακτηρίζουν και δεν είναι η εργασία του το μόνο

σημείο αναφοράς του.

Η σημερινή βιομηχανική κοινωνία αδυνατεί να επωμισθεί τις ευθύνες της για τις κοινωνικές προεκτάσεις των αποτυχιών της και για το βαθμό που ο τρόπος ζωής που προτείνει αποξενώνει το άτομο από τις βασικές του λειτουργίες, ως κοινωνικό ον. Γι' αυτό η μεταμόρφωση της κοινωνίας δε μπορεί να μην επεκταθεί και στις κοινωνικές - προσωπικές σχέσεις των ανθρώπων. Μια οικολογικά οργανωμένη κοινωνία θα πρέπει να μεριμνά και να φροντίζει για όλα τα μέλη κρίνοντας τα όχι μόνο από την παραγωγικότητά τους.

Για τους οικολόγους το ζήτημα δεν είναι η απόριψη ή όχι της σύγχρονης τεχνολογίας, αλλά εντελώς αντίθετα η παραγωγή της ώστε να εκπληρώνει τον πραγματικό της ρόλο που είναι η ελάφρυνση της ανθρώπινης εργασίας. Ο αντικειμενικός σκοπός των οικολόγων είναι σαφής : να ζήσουμε καλύτερα, με μεγαλύτερη κοινωνική δικαιοσύνη, καταναλώνοντας και δουλεύοντας λιγότερο μέσα σε καλύτερες συνθήκες.

Το παρακάτω πρόγραμμα, επεξεργασμένο από το "Δίκτυο των Φίλων της Γης" εκφράζει κατά τον πλησιέστερο τρόπο τους αντικειμενικούς στόχους των οικολόγων.

5α. “Το Πρόγραμμα του Δικτύου των Φίλων της Γης”

“Παραθέτουμε μια σειρά μέτρα που μπορούν να εφαρμοστούν ταχύτατα σε εθνικό επίπεδο με τη συμμετοχή του πληθυσμού. Αυτή η αναφορά των μέτρων απέχει πολύ από του να δώσει τελικές απαντήσεις σ’ όλα τα ερωτήματα που μπορεί κανείς να έχει ή που οφείλει να θέτει και τούτο, πρώτα απ’ όλα επειδή είμαστε ένα νέο και πολύμορφο κίνημα, που κατά κύριο λόγο, επειδή το κράτος οφείλει να παραχωρήσει πολλές αρμοδιότητες στα διοικητικά διαμερίσματα, στους νομούς, στους δήμους, στα άτομα και στις οργανώσεις τους και να επιτρέψει να δημιουργηθούν μέσα στο κοινωνικό πλέγμα κενά όπου θα μπορούν να εκφραστούν οι καινοτόμες πρωτοβουλίες.

- * Να παράγουμε με καλύτερο τρόπο
- * Να εργαζόμαστε λιγότερο και με καλύτερο τρόπο
- * Να προστατέψουμε τη ζωή
- * Να ζήσουμε ελεύθεροι
- * Να προάγουμε την παγκόσμια αλληλεγγύη.”

(Απόσπασμα από το βασικό κείμενο του “Δικτύου των Φίλων της Γης” που αναφέρεται στο βιβλίο της Dominique Simonnet, Τι είναι Οικολογία, 1985, σελ. 70)

Οι οικολόγοι θεωρούν ότι η κοινωνία μπορεί να εξελιχθεί αργά προς μια πιο οικολογική μορφή αναπτύσσοντας σιγά-σιγά αυτόνομες οργανωτικές πρωτοβουλίες και όχι επιζητώντας πριν απ’ όλα το συσχετισμό δύναμης με την κεντρική εξουσία. Αυτός είναι ο λόγος που δεν αρκούνται σε μακρινούς ευσεβείς πόθους, αλλά έχουν επεξεργαστεί προτάσεις που μπορούν να εφαρμοστούν άμεσα σε τοπικό επίπεδο.

Για την πραγματοποίηση των προτάσεων - στόχων είναι απαραίτητο η οικολογική σκέψη να μη μείνει στο επίπεδο της ιδεολογίας αλλά να γίνει πράξη. Αυτό προϋποθέτει τη συμμετοχή και τη δράση όλων των πολιτών για έναν άλλο τρόπο ζωής. Εδώ το οικολογικό αξίωμα “**σκέψου συνολικά δράσε τοπικά**” βρίσκει χώρο έκφρασης. Ο καθένας πρέπει να ξεκινήσει από το κοντινό του περιβάλλον συνειδητοποιώντας τις ανάγκες της κοινότητάς του και συνεισφέροντας γι’ αυτές, έχοντας κάνει μια συνολικότερη θεώρηση για τη ζωή και τα προβλήματα του περιβάλλοντος, έτσι θα μεριμνά για τα συνολικότερα θέματα της ζωής του πλανήτη και θα υιοθετεί μια “ολιστική” προσέγγιση.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο κεφάλαιο αυτό έγινε η προσπάθεια να διερευνηθούν αφ' ενός οι αιτίες και οι παράγοντες που συντελούν στην αλλοτρίωση του ανθρώπου και κατ' επέκταση της κοινωνίας που ζει και αναπτύσσεται και αφ' ετέρου να καθοριστούν οι ανάγκες του ανθρώπου που οδηγούν στην κατανάλωση, έτσι ώστε να επιτευχθεί η υπέρβαση του υπάρχοντος καταναλωτικού μοντέλου με στόχο την αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής σε μια κοινωνία οικολογική.

“ Εσείς που ψάχνεται το δρόμο,

Σας παρακαλώ

Μη χάνεται τούτη τη στιγμή”.

Σαν - Ντο - Καϊ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΕΝΔΕΚΑΤΗ

Συνέπειες της Οικολογικής κρίσης στην ποιότητα της ζωής του ανθρώπου

Τα τελευταία χρόνια, παρά την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των ανθρώπων, κάνουν την εμφάνισή τους ένα πλήθος ασθενειών που μαστίζουν τον άνθρωπο. Ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι πάσχουν από διάφορες ασθένειες που κανείς δεν θα μπορούσε να φανταστεί στις αρχές του αιώνα ότι είναι δυνατό να υπάρξουν. Το ποσοστό των αρρώστων ανεβαίνει δυσανάλογα, ενώ επιστήμες όπως η ιατρική ανθίζουν, χρησιμοποιώντας σύγχρονα μέσα για την καταστολή των νόσων. Η ελπίδα ότι η κατάσταση υγείας βελτιώνεται χάρη στην αυξανόμενη κατανάλωση ιατρικών φροντίδων, χάνει σημαντικά έδαφος αφού στην πραγματικότητα οι άνθρωποι φροντίζουν περισσότερο τον εαυτό τους, επειδή είναι περισσότερο φιλάσθενοι και η ταχύτατη αύξηση της ιατρικής κατανάλωσης δεν εμποδίζει καθόλου την νοσηρότητα να αυξάνεται παράλληλα. Η κρίση αυτή στη ζωή του ανθρώπου και στην υγεία του γίνεται ορατή τόσο στην σωματική όσο και στην ψυχική υγεία του καθώς και στις σχέσεις του.

Στη σύγχρονη κοινωνία κάτω από τις επιταγές της αστικοποίησης και της ανάπτυξης αναπτύσσονται νέες μορφές διαπροσωπικών σχέσεων. Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος και η μη ικανοποίηση των βιωτικών και ψυχολογικών αναγκών του ατόμου, συντελεί στην μόνιμη υπερδιέγερση του, στην εξάντληση των αποθεμάτων του και στην άμβληση της σχέσης ατόμου και χώρου. Το άτομο γίνεται περισσότερο εσωστρεφές, νευρικό, δυσπροσάρμοστο, λιγότερο παραγωγικό και αντικοινωνικό. Οι μειονεκτικές ομάδες πληθυσμού, ηλικιωμένοι, άρρωστοι, ανάπηροι, παιδιά, βιώνουν εντονότερα τις επιπτώσεις αυτές. Οι κατοικίες των ανθρώπων είναι μικρές και δε διαθέτουν υπαίθριους χώρους. Τα πολυόροφα κτίρια, η πυκνή δόμηση, η αυξημένη κυκλοφορία, η έλλειψη πρασίνου η βιαστική και ανυπόμονη ζωή, εμποδίζουν την ικανοποίηση των αναγκών του ανθρώπου.

Οι παράγοντες που προαναφέρθηκαν σε συνδιασμό με την έλλειψη ανθρώπινων σχέσεων συμβάλουν στην εμφάνιση παθολογικών καταστάσεων όπως ψυχωσικές διαταραχές, κατάθλιψη, σχιζοφρένεια, νευρώσεις. Στη σύγχρονη κοινωνία, τα αγχογόνα ερεθίσματα της καθημερινής ζωής έχει διαπιστωθεί ότι σχετίζονται με ποικίλες άλλες νοσηρές καταστάσεις, όπως διαταραχές της καρδιακής λειτουργίας, αρτηριοσκλήρωση, καρκίνος, ψυχικές

διαταραχές. Η υπόθεση στηρίζεται στο ότι, όταν ένα άτομο υπόκειται σε ψυχοκοινωνική ένταση, τότε βραχυκυκλώνεται ή αναστέλεται η δυνατότητα κοινωνικής έκφρασης των αισθημάτων και αναγκών του. Αν δεν μετασχηματιστεί αυτή η αδυναμία σε ψυχοπαθολογία, τότε μπορεί να αναπτυχθεί συμπεριφορά κατάχρησης φαγητού, οινοπνεύματος, φαρμάκων, μείωση δημιουργικότητας, υπερδραστηριότητα κ.α.

Ο Κάπρα ερμηνεύει την κρίση αυτή ως :

“Μια κρίση περίπλοκη και πολυδιάστατη, που άγγιξε από κάθε άποψη τη ζωή μας - υγεία και επιβίωση, ποιότητα περιβάλλοντος, κοινωνικές σχέσεις, οικονομία, τεχνολογία, πολιτικές υποθέσεις. Μια κρίση με διανοητικές, ηθικές και πνευματικές διαστάσεις. Μια κρίση χωρίς προηγούμενο στην έκτασή της μέσα στα πλαίσια της ανθρώπινης ιστορίας. Για πρώτη φορά σταθήκαμε αντιμέτωποι με την πραγματική απειλή της εξαφάνισης του ανθρώπινου γένους και κάθε μορφή ζωής πάνω στον πλανήτη”.

(Κάπρα Φ. 1984, σελ. 25)

Γεγονός είναι ότι οι βλάβες που προξενούνται στο φυσικό μας περιβάλλον συνοδεύονται από μια αντίστοιχη αύξηση των προβλημάτων υγείας στα άτομα. Ετσι σύμφωνα πάλι με τον Φρίτζοφ Κάπρα:

“Τη στιγμή που η κακή διατροφή και οι επιδημίες αποτελούν τους μεγαλύτερους δολοφόνους στον τρίτο κόσμο, οι βιομηχανικές χώρες μαστίζονται από τις χρόνιες παθήσεις του “πολιτισμού, δηλαδή τον καρκίνο, τις χρόνιες καρδιοπάθειες και τις καρδιακές προσβολές. Στην περιοχή της ψυχολογίας κάνουν θραύση ή σχιζοφρένεια, οι καταθλίψεις και μια ολόκληρη σειρά από ψυχιατρικές διαταραχές που όλες τους μοιάζουν να παράγονται από μια σοβαρή αποσάθρωση του κοινωνικού περιβάλλοντος. Παρατηρούνται πολυάριθμα σημάδια της κοινωνικής αποδιοργάνωσης, όπως η επικίνδυνη αύξηση των βίαιων εγκλημάτων, των σοβαρών ατυχημάτων, των αυτοκτονιών, του αλκοολισμού της κατανάλωσης ναρκωτικών”.

(Κάπρα Φ., 1984, σελ. 28)

Εκτός, όμως από τον τομέα της υγείας, η κρίση γίνεται αντιληπτή και σε

πολλούς άλλους τομείς της ανθρώπινης κοινωνίας όπως στην εκπαίδευση, η οποία δέχεται κριτικές ότι παρέχει στείρες γνώσεις τείνοντας προς την εξειδίκευση χωρίς να μπορεί να διαμορφώσει αξίες και αρχές που θα δημιουργήσουν ποιοτικούς ανθρώπους. Ακόμα η κρίση διαφαίνεται έντονα στον τομέα της εργασίας, της πολιτικής και των κοινωνικών σχέσεων, όπως έχει προαναφερθεί σ' όλες τις ενότητες της μελέτης αυτής. Το πιο ανησυχητικό όμως είναι ότι από τις συνέπειες της περιβαλλοντικής κρίσης δεν μένει ανέγγιχτη ούτε η οικογένεια. Παρ' ότι η πυρηνική οικογένεια σαν θεσμός του πολιτισμού μας αμφισβητείται σοβαρά για τη δυνατότητα της να ανταποκριθεί στα κελεύσματα της κοινωνίας και να εκπληρώνει ικανοποιητικά τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης. Ακόμη στο να αποτελεί συναισθηματικό καταφύγιο των μελών της και να είναι οδηγός και υποστηρικτής για τα μικρότερα μέλη. Παρά τα όσα προαναφέρθηκαν κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει το σημαντικό ρόλο της οικογένειας στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των μελών της, τελευταία όμως οι σχέσεις μέσα στην οικογένεια τείνουν να εξαφανιστούν και οι δεσμοί της αποδυναμώνουν.

Παρακάτω αναφέρονται αναλυτικά οι επιδράσεις της περιβαλλοντικής κρίσης τόσο στην σωματική όσο και στην ψυχική ισορροπία της ανθρώπινης φύσης.

1. Ανθρώπινη υγεία στη Βιομηχανική Κοινωνία

Τα επιχειρήματα που ακολουθούν αποτελούν σχόλιο δύο έργων και της σχετικής φιλολογίας που τα ενέπνευσε. Αυτά τα δύο έργα είναι η “Ιατρική Νεμεση” (Nemeses medicale) του Ivan Illich και η “Φαρμακευτική εισβολή” του Jean-Pierre Dupuy και του Serge Karsenty, (l' Invasión pharmaceutigue) που αναφέρονται από τον Michel Bosquet στο βιβλίο του Οικολογία και Πολιτική.

1. “Ο καπιταλιστικός πολιτισμός κάνει να καταναλώνεται από τη μια πλευρά αυτό που προξενεί καταστροφή και από την άλλη ότι την επιδιορθώνει. Η επιταχυνόμενη ανάπτυξη των τελευταίων είκοσι χρόνων βρήκε σ' αυτό το γεγονός το κυριώτερο κινητρό της. Αλλά οι καταστροφές είναι όλο και πιο σημαντικές και οι επιδιορθώσεις, παρά την έκταση και το κόστος τους όλο και λιγότερο αποτελεσματικές. Αυτό ισχύει κυρίως για την υγεία.
2. Υπάρχουν όλο και περισσότεροι γιατροί και όλο και πιο πολλοί άρρωστοι. Σ' όλες τις βιομηχανικές χώρες, οι άνθρωποι εδώ και μια δεκαετία, πεθαίνουν πιο νέοι και είναι πιο φιλάσθενοι, παρά την επέκταση του ιατρικού μηχανισμού - αλλά επίσης και εξαιτίας του.
3. Οι πιο διαδεδομένες επιδημικές αρρώστιες είναι όλες αρρώστιες εκφυλισμού, αρρώστιες πολιτισμού, τις οποίες η ιατρική δεν μπορεί ούτε να προλάβει, ούτε να θεραπεύσει : καρκίνος, καρδιοαγγειακές παθήσεις, ρευματισμοί, κλπ. Αυτές οι αρρώστιες πλήττουν ένα αυξανόμενο τμήμα του πληθυσμού παρά τη χρησιμοποίηση ιατρικής όλο και πιο περίπλοκης. Όλα δείχνουν ότι οι αρρώστιες αυτές είναι συνδεδεμένες με τον τρόπο και το περιβάλλον που ζούμε. Εξαιρούνται οι πολιτισμοί που είναι διαφορετικοί από τον δικό μας. Απ' όλους τους υγειονομικούς παράγοντες, η ιατρική είναι ο λιγότερο αποτελεσματικός.
4. Η ίδια η ιατρική συμβάλει στον πολλαπλασιασμό των ασθενειών με δύο τρόπους :
 - α) Σαν κοινωνικός θεσμός, έχει επιφορτησθεί με τον μετριασμό των συμπτωμάτων που κάνουν τους αρρώστους ακατάλληλους για το ρόλο που η κοινωνία τους αναθέτει. Παρακινώντας τους ανθρώπους να πάνε στο γιατρό, η κοινωνία τους αποτρέπει ν' ασχοληθούν με τις βασικές και μόνιμες αιτίες της κακοδιαθεσίας τους. Με το να μεταχειρίζεται τις αρρώστιες σαν ατομικές και τυχαίες ανωμαλίες, η ιατρική καλύπτει τις δομικές αιτίες τους, είναι κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές. Μεταμορφώνεται σε μια τεχνική που κάνει παραδεκτά τα απαράδεκτα.
 - β) Στην υπηρεσία μιας μυθικής ιδέας για την υγεία, η ιατρική κάνει να

πιστεύουμε ότι η υγεία μπορεί ν' αγοραστεί : ότι θα μπορούσε να εξαρτηθεί από την κατανάλωση εξειδικευμένων φροντίδων και φαρμάκων και ότι κάθε όργανο και κάθε βιολογικό περιστατικό, κάθε ηλικία, κάθε πάθηση και η ίδια η αγωνία, θα μπορούσαν να έχουν κάποιον ειδικό. Ενθαρύνοντας έτσι την ιατρική εξάρτηση τόσο των υγείων ανθρώπων όσο και των αρρωστιών, η ιατρική κατεβάζει το όριο της αρρώστιας και προσθέτει τα δικά της δηλητήρια, στα δηλητήρια του βιομηχανικού τρόπου ζωής.

5. Αντίθετα από πολλά ζωικά είδη, ο άνθρωπος δεν προσαρμόζεται τέλεια σ' ένα φυσικό περιβάλλον, δεδομένο για πάντα. Μπορεί να ζήσει μόνο από την εργασία του, δηλαδή από τις μεταλλαγές που επιφέρει στη φύση. Εξ' αιτίας αυτού του γεγονότος, δεν υπάρχει για τον άνθρωπο φυσική κατάσταση : η υγεία του και οι κανόνες ζωής που την ευνοούν είναι πολιτισμικά γεγονότα. Απέχοντας πολύ από το να είναι ένα φυσικό δεδομένο, η υγεία είναι γι' αυτόν ένα καθήκον.
6. Το να έχει κανείς καλή υγεία, είναι συνώνυμο του να είναι ικανός ν' αποδέχεται την αρρώστια, όπως εξάλου και την φτώχεια, τα γηρατειά, την αλλαγή, την αγωνία του θανάτου. Κι όμως η υπεριατροποίηση αποσπά ή εμποδίζει το άτομο από την αποδοχή όλων αυτών. Πολλαπλασιάζει τους αρρώστους. Αυτό είναι που ο Illich αποκαλεί δομική ιατρογένεια : ο δομικός δηλαδή ευστερνισμός της αρρώστιας από το ιατρικό κατεστημένο.
7. Αυτή η υπεριατροποίηση δεν είναι βέβαια ο πιο βασικός λόγος της συνεχούς αύξησης της νοσηρότητας, εδώ και δέκα χρόνια : ο πιο βασικός λόγος, πρέπει να αναζητηθεί στο γεγονός ότι η κατακερματισμένη μισθωτή εργασία και οι εμπορευματικές σχέσεις καταστρέφουν την αυτονομία του ατόμου και τις ψυχολογικές αντιδράσεις που το κάνουν ικανό να αποδεχτεί τη ζωή του, την υγεία του, τις παθήσεις και το θάνατό του.
8. Τα θεμέλια της υγείας είναι εξω-ιατρικά : όπως λόγου χάρη η συμφιλίωση των ανθρώπων με την εργασία τους, με το περιβάλλον τους, με την κοινότητά τους. Συμπεριφερόμαστε πολύ πιο γρήγορα σαν άρρωστοι, όταν η εργασία και η ζωή μας φαίνονται ξένες και εξαντλητικές. Μ' αυτήν την έννοια επίσης, αυτή η κοινωνία είναι παθογενείς, πολλαπλασιάζοντας τους αντικειμενικούς συντελεστές νοσηρότητας υποσκάπτει τα υπαρξιακά θεμέλια της υγείας.
9. Γι' αυτόν τον λόγο σε μια επαναστατική προοπτική, η υγεία και το πρόβλημά της πρέπει να έχουν από-ιατρικοποιηθεί και το ένα και το άλλο πηγάζουν όχι από το γιατρό και την ιατρική, αλλά από την υγιεινή. Η ιατρική είναι στην πραγματικότητα ένα σύνολο από φροντίδες και

κωδικοποιημένους χειρισμούς που παρέχει στους ανθρώπους ένα σώμα εξειδικευμένων επαγγελματιών. Η υγιεινή είναι ένα σύνολο οδηγιών και κανόνων που οι ίδιοι οι άνθρωποι ακολουθούν για να διατηρήσουν ή να ανακτήσουν την υγεία τους. Όταν η ιατρική γνώση αποτελεί τμήμα του λαϊκού ποπλιτισμού, οι κανόνες υγιεινής αποκτούν τη μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα: το πλύσιμο των χεριών, ο καθαρισμός του νερού, η ποικιλία των τροφών, η άσκηση κλπ. Ανάμεσα στην υγιεινή και ιατρική υπάρχει η ίδια διαφορά με εκείνη ανάμεσα στο λαϊκό και τον λόγιο πολιτισμό.

10. Η μετατροπή χρήσιμων ιατρικών γνώσεων σε κανόνες υγιεινής, είναι ένας παραδοσιακός στόχος των επαναστατών. Δεν προέρχεται από μια αντιεπιστημονική αλλά από μια αντι-ελιστική στάση. Σύμφωνα με τον Illich, η αποτελεσματική ιατρική γνώση συνίσταται, εννιά φορές στις δέκα, σε απλή και φθηνή αγωγή που είναι προσιτή στον καθένα, αρκεί να ξέρει να διαβάσει τις οδηγίες χρήσεως. Κι όμως, οι περισσότερες ιατρικές δαπάνες γίνονται για θεραπείες βαριές, δαπανηρές και που η αποτελεσματικότητά τους δεν έχει αποδειχτεί”.

(Michel Bosquet, 1984, σελ. 186)

Από τα παραπάνω επιχειρήματα αποδεικνύεται ότι η ιατρική δεν προσαρμόστηκε στους στόχους που ισχυρίζεται ότι ακολουθεί. Η εξάπλωσή της δεν καρποφορεί πια και καταλήγει να προκαλεί περισσότερες βλάβες απ’ όσες διορθώνει. Εξάλλου, αντίθετα με την αρχαία ιατρική, η αστική ιατρική δεν γνωρίζει παρά μόνο άτομα, όχι σύνολα. Ο γιατρός, εξ’ επαγγέλματος, συμμορφώνεται με την απαίτηση των ασθενών για ταχεία θεραπεία. Δεν ζητείται από τους γιατρούς να κοιτάξουν πέρα απ’ αυτές τις ατομικές περιπτώσεις, για τις κοινωνικές, οικονομικές και οικολογικές αιτίες ασθένειας. Συνεπακόλουθο αυτού είναι η ιατρική να γίνεται μια επιστήμη που μελετά λεπτομερώς τις επιμέρους δομές, χωρίς να αποκτά γενικότερη θεώρηση της σφαιρικής δομής στην οποία οι τελευταίοι ανάγονται.

Γενικά επικρατεί η άποψη σήμερα, σε ολόένα και περισσότερους ανθρώπους σ’ ολόκληρο τον κόσμο πως για να επιβιώσει το ανθρώπινο γένος και να υπάρξει καλύτερη ποιότητα ζωής για τους πολλούς και καλύτερη σωματική και διανοητική υγεία, θα χρειαστεί ν’ ακολουθήσουμε εναλλακτικούς τρόπους ζωής και αντιμετώπισης των προβλημάτων που απασχολούν τον σύγχρονο άνθρωπο. Οι παλιοί τρόποι, τα παλαιά συστήματα, είναι γενικός διαδεμένο πλέον ότι δεν προσέφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Γι’ αυτό τα τελευταία χρόνια κάνει την εμφάνισή του ένας νέος κλάδος της Βιονομικής ή

Οικολογίας, η Οικολογική Ιατρική που είναι μια ολοκληρωμένη επιστήμη της υγείας, αρρώστειας και θεραπείας.

“Βασική αρχή της νέας επιστήμης είναι πως η υγεία είναι αποτέλεσμα μιας υγιεινής - φυσιολογικής ζωής. Όταν δηλαδή οι άνθρωποι ζουν σε αρμονία με τις φυσιολογικές και ψυχολογικές τους ανάγκες, το αναπόφευκτο αποτέλεσμα είναι η υγεία. Με την ικανοποίηση των βασικών απαιτήσεων του οργανισμού και με την παράλληλη εξάλειψη και εγκατάλειψη όλων των βλαπτικών παραγόντων και επιρροών, οι αυτοοικοδομητικές, οι αυτορυθμιστικές, οι αυτο-επιδιορθωτικές και αυτο-θεραπευτικές ιδιότητες και ικανότητες του σώματος δρουν ανεμπόδιστα, στο μάχιμουμ των δυνατοτήτων τους και επιτελούν με τρόπο σοφό και αψεγάδιαστο το έργο της θεραπείας και αποκατάστασης της υγείας και ισορροπίας του οργανισμού”.

(Παναγιώτης Κουμεντάκης, 1987, σελ. 102)

Η επιστήμη της Οικολογικής Ιατρικής διδάσκει συστηματικά το τι είναι γνήσια σωματική υγεία και διανοητική, το πως αποκτάται ένα υψηλό επίπεδο σωματικής και διανοητικής υγείας και το πως αποκτάται η κλονισμένη υγεία με απλά φυσιολογικά μέσα, καταφεύγοντας στα φάρμακα μόνο σε ελάχιστες, επειγούσης φύσεως, περιπτώσεις.

Ενώ, όπως προαναφέρθηκε, η κλασική ιατρική ασχολείται βασικά με την ανακούφιση, μετρίασμό, καταστολή-κατάπνιξη των συμπτωμάτων της αρρώστιας, χρησιμοποιώντας τοξικά φάρμακα που προκαλούν συνήθως ανεπιθύμητες ενέργειες και ιατρογενείς αρρώστιες με αποτέλεσμα να διαιωνίζεται και να επιδεινώνεται προοδευτικά η αρρώστια. Καταστέλλοντας με φάρμακα τα συμπτώματα των ασθενειών, δημιουργούμε στο μέλλον, χρόνιες σοβαρές αρρώστιες, που βασανίζουν ολοζωής το άτομο. Σύμφωνα με τη νέα επιστήμη της υγείας, πρέπει να φροντίζουμε συστηματικά την υγεία μας, για να τη διατηρήσουμε σε καλή κατάσταση και όχι να περιμένουμε ν' αρρωστήσουμε για ν' αρχίσουμε τότε ν' ασχολούμαστε μ' αυτήν. Γιατί τότε είναι πολλές φορές κάπως αργά, για πλήρη ή και μερική αποκατάσταση της υγείας. Σε τελευταία λοιπόν ανάλυση, η Οικολογική Ιατρική είναι ένας τρόπος ζωής και διαθέτει μια ολοκληρωμένη φιλοσοφία για τη ζωή, τον τρόπο διαβίωσης και την υγεία. Δεν αποτελεί όπως η κλασική ιατρική, ένα σύστημα θεαματικής αλλά πρόσκαιρης ανακούφισης συμπτωμάτων.

Κατά τον Illich :

“χρειάζεται να απο-ιατροκοποιήσουμε την υγεία, όπως ακριβώς χρειάζεται να απο-σχολικοποιήσουμε το δικαίωμα της γνώσης. Γιατί, όπως ακριβώς δεν θα μπορέσουμε να ξαναβρούμε την παιδεία, παρά μόνο αν αποσπασθεί από το σχολείο για να γίνει δυνατότητα μάθησης, εκπαίδευσης, δημιουργίας, όπου κι αν βρισκόμαστε και οτιδήποτε κι’ αν κάνουμε, έτσι ακριβώς δεν θα μπορέσουμε να ξαναβρούμε την υγεία παρά μόνο αν πάψει να είναι υπόθεση των ειδικών, για να γίνει καθήκον και αρετή, που να ρυθμίζουν μόνιμα την ατομική και συλλογική ζωή.”

(Ivan Illich, 1988, σελ. 86)

Γενικά η Οικολογική Ιατρική υποστηρίζει πως η υγεία δεν πουλιέται και δεν αγοράζεται, δεν είναι καταναλωτικό αγαθό, που μπορεί να αγοραστεί στο γωνιακό φαρμακείο, αλλά οικοδομείται με τα φυσιολογικά μέσα και τους ομαλούς παράγοντες της ζωής και της υγείας.

“Τα μέσα που χρησιμοποιεί για την ανάκτηση της υγείας, η Οικολογική Ιατρική είναι τα αρχέγονα μέσα της ζωής, δηλαδή ο καθαρός αέρας και το καθαρό νερό, ο ήλιος, η φυσική τροφή, η αποτοξίνωση, η άσκηση, η ανάπαυση, ο ύπνος, η αποφυγή κάθε βιαιότητας, η συγκινησιακή ηρεμία και η αποφυγή όλων εκείνων των παραγόντων και πραγμάτων τα οποία δεν είναι χρήσιμα και επικοδομητικά για την υγεία ή βλαπτικά στον οργανισμό”

(Παναγιώτης Κουμεντάκης, 1987, σελ. 102)

2. Ψυχική ισορροπία του ανθρώπου μέσα στη Βιομηχανική Κοινωνία

Η Οικολογική κρίση γίνεται ολοένα και πιο ορατή στις ανθρώπινες κοινωνίες, τόσο στις κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων όσο και στην ψυχική τους υγεία. Το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει και συναναστρέφεται το κάθε άτομο αναπόφευκτα επιδρά και στον πνευματικό και τον ψυχικό του χώρο. Εξάλλου το περιβάλλον, ως έννοια, δεν είναι ένα, είναι πολλά. Δίπλα στο φυσικό περιβάλλον, που είναι το αμεσότερα νοητό και αποτελείται από οτιδήποτε σχηματίζει το φυσικό κόσμο που μας περιβάλλει, βρίσκεται το κοινωνικό περιβάλλον, που το σχηματίζουν οι όροι και οι συνθήκες που δημιουργούνται και που στρέφουν προς τη μια ή την άλλη κατεύθυνση τη μορφή της κοινωνίας, καθώς και τα δεδομένα που χρησιμοποιεί η κοινωνία για την ανάπτυξή της και για την πλήρωση των σκοπών που έχει θέσει μπροστά της.

“Συναφές προς το κοινωνικό είναι το γενικότερο πολιτιστικό περιβάλλον, δηλαδή, ο χώρος όπου ζει, όπου προσπαθεί να πραγματοποιήσει ο άνθρωπος τις φιλοδοξίες του και τις ελπίδες του. Από την πλευρά, όταν μιλάμε για ιστορικό περιβάλλον, αναφερόμαστε στα ιατρικά στοιχεία ενός χώρου όπου θα μπορέσει ο άνθρωπος να υπάρξει, να αναπτυχθεί και να ευδοκιμήσει.”

(Λευτέρης Κωσταντινίδης, 1994, περιοδικό Επιλογές, τ.52, σελ. 10)

Μπορούμε, λοιπόν, να μιλάμε για πολλά περιβάλλοντα, αλλά, όταν αφήνουμε κατά μέρος τις ιδιομορφίες, τις μερικεύσεις ή τις αφαιρέσεις, το περιβάλλον πλέον που μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα είναι το φυσικό, καθώς και κάθε στοιχείο που το εμπλουτίζει και το κάνει περισσότερο χρήσιμο. Βέβαια η λέξη “περιβάλλον” με την ευρεία έννοια, θα μπορούσε να σημαίνει τα άπειρα ερεθίσματα που δέχεται το άτομο κάθε στιγμή.

“Μπορούμε να χωρίσουμε το περιβάλλον σε δύο κατηγορίες : Στο κοινωνικό περιβάλλον, δηλαδή την οργανωμένη κοινωνία, την οικογένεια, τις πολιτιστικές εκδηλώσεις του ανθρώπου και στο φυσικό περιβάλλον και τα στοιχεία του, όπως είναι ο θόρυβος, ο συνωστισμός και ο χώρος στον οποίο ζει ο άνθρωπος. Οποσδήποτε, το κοινωνικό περιβάλλον και τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος σχετίζονται στενά με την κοινωνική συμπεριφορά,

*με την οποία βρίσκονται σε κατάσταση αλληλεπίδρασης.
Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις το D. Canter, στο χώρο της
περιβαλλοντικής ψυχολογίας ο όρος κοινωνική συμπεριφορά
ή καλύτερα κοινωνική πράξη, αφορά το τι κάνουν οι άνθρωποι
μέσα σ' ένα προσδιορισμένο περιβάλλον."*

(Λ. Κωσταντινίδης, 1994, περιοδικό Επιλογές,
τ.52 σελ. 10)

Είναι σημαντικό, εδώ, να αναφερθεί ότι λέγοντας περιβαλλοντική ψυχολογία εννοούμε εκείνη την περιοχή της ψυχολογίας που συνδέει και αναλύει τις αλληλεπιδράσεις και αλληλεξαρτήσεις των ανθρώπινων εμπειριών και πράξεων (κοινωνική συμπεριφορά), με τις σχετιζόμενες όψεις του κοινωνικού-φυσικού περιβάλλοντος.

Μέσα από τις μελέτες αυτής της συγκεκριμένης περιοχής της ψυχολογίας, μπορούμε να κατανοήσουμε τις επιπτώσεις που έχουν στην ανθρώπινη συμπεριφορά και την επίδραση που ασκούν στις νοητικές λειτουργίες, στην προσωπικότητα και τις άλλες ψυχολογικές ιδιότητες, τόσο τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος, όσο και το κοινωνικό περιβάλλον.

Πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι ο ρυθμός και οι πιέσεις του σύγχρονου πολιτισμού είναι πιο έντονα απ' ότι ήταν παλιότερα. Ίσως να είναι έτσι, αλλά από μερικές απόψεις η ζωή είναι ευκολότερη σήμερα που οι σύγχρονες συσκευές μας απαλλάσσουν από τον κόπο, καθαρίζουν τα σπίτια μας, πλένουν τα ρούχα μας, μαγειρεύουν τα φαγητά μας και μας μεταφέρουν γρήγορα από το ένα μέρος στο άλλο. Ωστόσο, επειδή εξαρτώμαστε απ' αυτές τις διευκολύνσεις, γινόμαστε πολύ πιο ανύμποροι από τους προγενέστερους μας, αν για κάποιο λόγο οι διευκολύνσεις αυτές γίνονται άχρηστες.

Για τον κάτοικο της πόλης οι συνθήκες του υπερπληθυσμού της είναι ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες στρες. Ακόμη, καθημερινές ενοχλήσεις, όπως η συνεχής κίνησή μας με το αυτοκίνητο, όπου ο συνωστισμός είναι μεγάλος, ή η αναμονή στη στάση του λεωφορείου, προκαλούν στρες. Ο συνωστισμός, ο θόρυβος, η κυκλοφοριακή συμφόρηση και η μόλυνση, καθώς και οι κλιματολογικές συνθήκες αποτελούν βασικές πηγές στρες των μεγαλουπόλεων.

*"Ο θόρυβος - ένα συστατικό του στρες των αστικών κέντρων-
μπορεί να έχει δυσμενείς επιδράσεις στην ανθρώπινη φυσιο-*

λογία και συμπεριφορά. Έχει αποδειχτεί ότι οι θόρυβοι μεγάλης έντασης μπορούν να προκαλέσουν βλάβες στην ακοή και να οδηγήσουν στην αύξηση της αρτηριακής πίεσης. Ο απότομος θόρυβος, γενικά προκαλεί διέγερση των φυσιολογικών συστημάτων του ανθρώπου και μειωμένη απόδοση των ικανοτήτων, καθώς και των δραστηριοτήτων και της γενικότερης συμπεριφοράς του ανθρώπου. Ο θόρυβος που δεν μπορεί να ελεχθεί έχει επιπτώσεις στο επίπεδο συναισθηματικής διέγερσης του ανθρώπου, όπως αύξηση επιθετικότητας, νευρικότητας, μείωση του ενδιαφέροντος του για τους άλλους, αδιαφορία παροχής βοήθειας για τους άλλους, μείωση αντίστασης στις διάφορες απογοητεύσεις και μείωση της απόδοσης σε δουλειές όπου ο εργαζόμενος πρέπει να δίνει λύσεις σε διάφορα προβλήματα.”

(Λ. Κωνσταντινίδης, 1994, περιοδικό Επιλογές
Τ.52, σελ. 10)

Επίσης προφανές είναι ότι ο χρόνιος και συνεχής θόρυβος μειώνει την ακουστική ικανότητα, δημιουργεί προβλήματα στην αρτία και γρήγορη ανάγνωση συγγραμμάτων, προκαλεί δυσκολίες στη συγκέντρωση της προσοχής. Επιπλέον οι αρνητικές επιπτώσεις του θορύβου μπορεί να διαρκέσουν αρκετά μεγάλα διαστήματα, ακόμα και όταν ο θόρυβος έχει σταματήσει π.χ. πονοκέφαλοι, βούησμα στ' αυτιά.

Η κυκλοφοριακή συμφόρηση είναι μια συνεχής πηγή στρες για τους κατοίκους της πόλης, που δαπανούν αρκετό χρόνο κάθε μέρα, για να μετακινηθούν στην δουλειά τους και να ξαναγυρίσουν στα σπίτια τους. Ειδικά στις ώρες αιχμής, οι διαρκείς απογοητεύσεις για τις συγκοινωνιακές καθυστερήσεις μπορούν να προξενήσουν άγχος. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Λ. Κωνσταντινίδης :

“Έχει αποδειχτεί εργαστηριακά ότι, ακόμη και η σύντομη έκθεση σε τεχνικές απομιμήσεις της κυκλοφοριακής κατάστασης των δρόμων προξενεί ταχυπαλμία, αυξάνει την εφίδρωση με τις αντιδράσεις απέναντι στο στρες. Επίσης υπάρχουν ενδείξεις ότι η οδήγηση ενός αυτοκινήτου μέσα σε στρεσογόνες συνθήκες μπορεί να μειώσει την ικανότητα του οδηγού και να συμβάλει ακόμα και σε συναισθηματικές δυσκολίες, καθώς και σε ανεπαρκή συμπεριφορά μετά το τέλος της διαδρομής : Ατομα, τα οποία διανύουν καθημερινά μεγάλες αποστάσεις, για να φτάσουν στη δουλειά τους,

εμφανίζουν έντονη την επιθυμία να αλλάξουν τόπο κατοικίας, παρουσιάζουν αρτηριακή πίεση και αισθάνονται ενοχλημένοι όταν φτάνουν στη δουλειά τους, γεγονός που σημαίνει, ότι μειώνεται η απόδοση στην εργασία τους.”

(Λ. Κωσταντινίδης, 1994, περιοδικό Επιλογές,
Τ.52, σελ. 11)

Ο συνωστισμός είναι ακόμη ένα χαρακτηριστικό της ζωής στην πόλη, που ανάλογα με τις περιστάσεις άλλοτε πηγές άγχους και άλλοτε πηγή ευχαρίστησης. Ο συνωστισμός έχει δύο πλευρές, τη φυσική πυκνότητα του πληθυσμού σε ένα συγκεκριμένο χώρο και την ψυχολογική αντίληψη σε σχέση με το χώρο αυτό, αλλά αυτές οι πλευρές δεν είναι απαραίτητο να σχετίζονται μεταξύ τους. Για παράδειγμα, ο επιβάτης σε ένα γεμάτο λεωφορείο αισθάνεται δυσάρεστα, ενώ ο φίλαθλος του ποδοσφαίρου αισθάνεται ενθουσιασμένος στις γεμάτες κερκίδες του σταδίου. Ακόμα, ένας μπορεί να αισθάνεται κλειστοφοβία μέσα στο πλήθος και να αναζητά ανοικτούς χώρους, χωρίς συνωστισμό, ενώ άλλος μπορεί να επιζητά το συνωστισμό σαν φάρμακο για την μοναξιά του. Επίσης, το ίδιο άτομο μπορεί να νιώθει άσχημα μέσα στο λεωφορείο αλλά ευχάριστα μέσα σ' ένα χώρο διασκέδασης, όπου και στις δύο περιπτώσεις επικρατεί συνωστισμός.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, επίσης, αποτελούν ένα από τα βασικά συστατικά του σύγχρονου κοινωνικού περιβάλλοντος και επιδρούν σημαντικά στην κοινωνική συμπεριφορά. Τα πρώτα χρόνια του αιώνα μας και ως το 1940 δεχόμασταν ότι τα βιβλία, τα κόμικς, οι ταινίες και το ραδιόφωνο επενεργούσαν σε παιδιά και μεγάλους σημαντικά. Διάφορες έρευνες από το 1960 και ύστερα, και σχετικά με την επιρροή της τηλεόρασης στην κοινωνική συμπεριφορά κατέληξαν με επιφύλαξη και προσοχή στο συμπέρασμα ότι μπορεί να επιδράσει στη συμπεριφορά και συγκεκριμένα να κάνει τους νέους επιθετικούς.

Επίσης είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι ο σύγχρονος πολιτισμός μας στηρίζεται οικονομικά στην αρχή του ατομικού ανταγωνισμού, που είναι απαραίτητο συστατικό στοιχείο κάθε οργανωμένης κοινωνίας και επηρεάζει και αυτός σημαντικά την ανθρώπινη συμπεριφορά. Το ξεχωριστό άτομο πρέπει να αποδυθεί σε αγώνα με τα άλλα άτομα της ίδιας ομάδας, να τα ξεπεράσει και συχνά να τα απομακρύνει. Το όφελος του ενός σημαίνει πολύ συχνά ζημιά του άλλου. Το ψυχικό αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι μια γενική εχθρική ένταση ανάμεσα στους ανθρώπους. Ο καθένας είναι πραγματικός ή πιθανός

ανταγωνιστής του άλλου. Αυτή η κατάσταση φαίνεται καθαρά ανάμεσα στα μέλη της ίδιας επαγγελματικής ομάδας. Πρέπει να τονιστεί ότι ο ανταγωνισμός και η έχθρα που τον συνοδεύει υπεισέρχονται σε όλες τις ανθρώπινες σχέσεις, στις περισσότερες περιπτώσεις. Μπαίνει στις σχέσεις του άντρα προς άντρα, της γυναίκας προς γυναίκα, του άντρα προς τη γυναίκα και αντίστροφα, και όπου η αιτία του ανταγωνισμού είναι η δημοτικότητα, δυσχεραίνει σημαντικά τις δυνατότητες για μια αξιόπιστη φιλία ανάμεσα στους ανθρώπους στο πλαίσιο της δουλειάς, της διασκέδασης, του σχολείου ή του πανεπιστημίου. Το σημαντικότερο είναι ότι υπεισέρχεται σε ολόκληρη την οικογενειακή κατάσταση.

Όσον αφορά τώρα τις κλιματολογικές αλλαγές που άρχισαν να εμφανίζονται και που συνεχώς γίνονται εντονότερες λόγω της αυξημένης παρουσίας του διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα, υποστηρίζεται ότι θα επιδράσουν άμεσα στην ανθρώπινη συμπεριφορά.

“Όλες οι έρευνες μέχρι σήμερα συμφωνούν ότι πολύ ψηλές ή πολύ χαμηλές θερμοκρασίες επιδρούν ανασταλτικά στο επίπεδο της εργασίας και ιδιαίτερα στην ικανότητα του ανθρώπου για σωματική εργασία, για δημιουργική απασχόληση ευρυματικότητα και γενικά για κοινωνικά προσδιορισμένη συμπεριφορά. Πιθανές μελλοντικές κλιματολογικές αλλαγές θα οδηγήσουν σε αλλαγές στην παραγωγή τροφίμων, στην οικολογική ισορροπία και στην ανθρώπινη υγεία και δραστηριότητα ευνοώντας τους πληθυσμούς που ήδη ζουν σε τροπικά κλίματα και δρώντας κατά των κατοίκων των σημερινών εύκρατων ζωνών.”

(Λ. Κωσταντινίδης, 1994, περιοδικό Επιλογές,
Τ.52, σελ. 12)

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στην ενότητα αυτή επιχειρήθηκε να δωθεί η έκταση των συνεπειών της περιβαλλοντικής κρίσης στην ανθρώπινη φύση. Διαπιστώθηκε πως η υγεία του ανθρώπου με όλες τις παραμέτρους της, σωματική - ηθική - ψυχική - νοητική - πνευματική, ακολουθεί μια πορεία κατάρπτωσης που τον οδηγεί στην αμφισβήτηση της κοινωνίας και της ίδιας της ζωής. Η κατάρτιση της ιδέας ότι η ανθρώπινη υγεία αποτελεί μετρήσιμο αγαθό, αγοράσιμο και εμπορεύσιμο επιχειρήθηκε μέσα από τους στόχους της Οικολογικής Ιατρικής.

***“Είσαι ριζοσπάστης σημαίνει πως πιάνεις
τα πράγματα από τη ΡΙΖΑ. Και η ρίζα του
ανθρώπου είναι ο ίδιος ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ”***

Καρλ Μάρξ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΩΔΕΚΑΤΗ

Σχέση Κοινωνικής Εργασίας και Οικολογίας

“ Τα όρια ανάμεσα στην Ουτοπία και στην πραγματικότητα είναι ρευστά. Οι σκοποί μας είναι δυνατό να πραγματοποιηθούν μερικές φορές μόνο όταν οι άνθρωποι στρατεύονται μαζικά για ουτοπικούς σκοπούς. ”

Η διερεύνηση της σχέσης Κοινωνικής Εργασίας και Οικολογίας που επιχειρήται στην συγκεκριμένη ενότητα στηρίζεται στη μελέτη θεωρητικού υλικού των μεθόδων Κοινωνική Εργασία με Κοινότητα και Κοινωνική Εργασία με Ομάδες. Συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκε βιβλιογραφικό υλικό από συγγράμματα των : Πέτρο Σταθόπουλο, Δημήτρη Ιατρίδη, Αντρέα Ζωγράφου, Χρήστο Μουζακίτη. Επίσης πάρθηκαν στοιχεία από την πτυχιακή εργασία των Κολουλά Αθ. και Μπασδάρη Γ.

Η Κοινωνική Εργασία είναι η επιστήμη που κάνει κατ' εξοχήν, χρήση των συμμετοχικών θεσμών, στην επαγγελματική της πρακτική. Αυτό πηγάζει από το ευρύτερο πλαίσιο αρχών και αξιών που το επάγγελμα έχει.

Σύμφωνα με τον Π. Σταθόπουλο, “απώτερος στόχος της Κοινωνικής Εργασίας θεωρείται η αντιμετώπιση αναγκών του ατόμου με την κινητοποίηση του ίδιου, του περιβάλλοντός του και με την αξιοποίηση παροχών από κρατικούς ή άλλους φορείς. Αποβλέπει στην προσαρμογή του ατόμου στο περιβάλλον αλλά και στην αλλαγή των οικονομικών δομών οι οποίες προκαλούν δυσλειτουργίες στο άτομο. Ενδιαφέρεται για την αποκατάσταση επωφελούς αλληλεπίδρασης μεταξύ ατόμων και του περιβάλλοντος. Έχει αναπτύξει τις δικές της θεωρίες και μεθοδολογία. Για την αντιμετώπιση των κοινωτικών, κοινωνικοπρονοιακού χαρακτήρα προβλημάτων ακολουθεί την ειδική μεθοδολογία της “Κοινωνικής Εργασίας με Κοινότητες”, όπως είναι γνωστή στη βιβλιογραφία” (Π. Σταθόπουλος, 1990, σελ. 26).

Κοινή επιδίωξη των επιστημών της Κοινωνικής Εργασίας και της Οικολογίας είναι η συμμετοχή του πολίτη στα κοινά και η κινητοποίηση του για την επίλυση προβλημάτων, που υποβιβάζουν την ποιότητα της ζωής του.

“Η χειραφέτηση είναι μια μακρά διαδικασία αυτενέργειας των

ενδιαφερομένων, κατά την οποία οι ενδιαφερόμενοι τότε μόνο όταν αποκτήσουν νέες, προσωπικές εμπειρίες, οι οποίες οδηγούν όχι μόνο στην αλλαγή της κοινωνικής πραγματικότητας, αλλά και στην αλλαγή αυτών των ιδίων, καθ' ότι αλλαγές των ατόμων επιφέρουν αλλαγές στο χώρο διαβίωσης και οι αλλαγές στο χώρο διαβίωσης επιφέρουν την αλλαγή των ιδίων των ατόμων” (Ανδρέας Ζωγράφου, 1992, σελ. 100)

Η Κοινωνική αλλαγή και η Κοινωνική δράση είναι τα πρότυπα που προωθούνται από τις Κοινωνικές Επιστήμες και ειδικότερα την Κοινωνική Εργασία με σκοπό την άμεση διεκδίκηση των συμφερόντων τους και την εκπλήρωση των αναγκών τους έτσι ώστε να αναβαθμίσουν την ποιότητα της ζωής τους.

Κατά τον Ιατρίδη : “Σ’ όλη την ιστορία της η Κοινωνική Εργασία αντιπροσωπεύει και προωθεί βασικές αξίες και αρχές κοινωνικής δικαιοσύνης, που τη χαρακτηρίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και η εξισωτική κατανομή εισοδημάτων, πόρων, δύναμης γνώσεων και υπηρεσιών προς όφελος των αποδυναμωμένων ατόμων, ομάδων, και κοινοτήτων. Για παράδειγμα, οι βασικές αξίες της περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων και τις αρχές ότι : Ολοι οι πολίτες έχουν δικαίωμα και υποχρέωση να συμμετέχουν στη λήψη αποφάσεων. Ολοι οι κάτοικοι έχουν την υποχρέωση να συμβάλλουν στα κοινά ενδιαφέροντα και στην ανάπτυξη της κοινότητας. Ολοι οι πολίτες έχουν το δικαίωμα να ζουν σε μια δίκαιη κοινωνία, που τη χαρακτηρίζει όχι μόνο μια εξισωτική τάση αλλά η ισότητα. Η Κοινωνική Εργασία θεμελιώνεται στην απαρχή ότι κανένας κάτοικος, ομάδα και κοινότητα δεν πρέπει να μένει χωρίς τη δύναμη να λύσει τα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Η ιδεολογία της συμμετοχής στις διαδικασίες κοινωνικής αλλαγής και η αφοσίωση του επαγγέλματος στην συμμετοχή των κατοίκων σε δημοκρατικές διαδικασίες είναι από την αρχή του αιώνα το κεντρικό θεμέλιο της Κοινωνικής Εργασίας. Η ιδεολογία της συμμετοχής βασίζεται στην αρχή ότι η κοινωνία γίνεται πολύ πιο δίκαιη και αποκτά ιδιαίτερη συνοχή όταν οι πολίτες έχουν δικαιώματα και ευθύνες που υλοποιούνται με τη συμμετοχή στην λήψη των αποφάσεων της κοινότητας. Από την αρχή του αιώνα η ιδεολογία αυτή ήταν κι’ εξακολουθεί να είναι καθοριστική στις λειτουργίες, δραστηριότητες, υπηρεσίες και παρεμβάσεις της Κοινωνικής Εργασίας, και προωθεί την αυτοδιοίκηση, την απαλλαγή από εξαρτήσεις, την παιδεία, την έρευνα και την κοινωνική μεταρύθμιση, ως μέσα σκόπιμης κοινωνικής αλλαγής. Άλλες εφαρμοσμένες κοινωνικές επιστήμες δεν έχουν συνήθως τέτοιες επαγγελματικές κανονιστικές αξίες και συστήματα αρχών του επαγγέλματος”.

(Ιατρίδης, 1990, σελ. 271)

Η Κοινωνική Εργασία μέσα από το πλαίσιο αρχών και αξιών επιδιώκει την επιτυχηη αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση του ατόμου με το περιβάλλον του. Η υγιής σχέση ανθρώπου-περιβάλλοντος συνεπάγεται με την καλή λειτουργικότητα του ατόμου ως κοινωνικό ον στη δημιουργία υγειών σχέσεων με τον κοινωνικό περίχυρο και στην καλή ποιότητα ζωής. Βασικός στόχος της Κοινωνικής Εργασίας είναι η πρόληψη - λήση προβλημάτων με σκοπό την αλλαγή.

“Η Κοινωνική Εργασία εκτός από τους συμμετοχικούς θεσμούς που προωθεί και αναπτύσει, διαθέτει και εκείνο το πλαίσιο τεχνικών, γνώσεων μεθόδων, ως επιστήμη που της επιτρέπει με σχεδιασμένο και μεθοδικά οργανωμένο τρόπο να κατευθύνεται και να επιτυγχάνει στόχους αλλαγής και Οργάνωσης”

(Κολυζα - Μπασδάρη, 1991, σελ. 135)

Η Οικολογία είναι η επιστήμη που ενισχύει την ιδεολογία της συμμετοχής των πολιτών στα κοινά με στόχο την αντιμετώπιση - εξάλειψη των περιβαλλοντικών προβλημάτων και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής, εξάλου,

“Ο σκοπός της Κοινωνικής Οικολογίας είναι η δημιουργία σχέσεων ισορροπίας ανάμεσα στους ανθρώπους και στο περιβάλλον στο οποίο ζουν ώστε να βελτιώνεται ποσοτικά και ποιοτικά η ανθρώπινη Ζωή”

(Εγκυκλοπαίδεια Υδρία τ. Ανανέωση, σελ. 127)

Εχοντας λοιπόν υπ' όψη τους ευρύτερους στόχους - σκοπούς, επιδιώξεις των δύο επιστημών (Κοινωνικής Εργασίας - Οικολογίας) βλέπουμε ότι υπάρχει κοινή κατευθυντήρια γραμμή και ότι οι δύο επιστήμες όχι απλά συνδέονται αλλά δύναται να αλληλοσυμπληρώνονται και να αποτελεί η μία για την άλλη σημείο αναφοράς.

Η Κοινωνική Εργασία μέσα από τη θεωρητική και πρακτική γνώση της κοινότητας και ευρύτερα της κοινωνίας : μπορεί να έχει έναν ουσιαστικό ρόλο στην κινητοποίηση, την οργάνωση και την ανάπτυξη ομάδων αυτενέργιας και

κοινωνικών κινημάτων που εμφανίζονται στο πλαίσιο της κοινότητας. Ειδικότερα μέσα στις οικολογικές οργανώσεις η Κοινωνική Εργασία μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο γιατί οι οικολογικές οργανώσεις αποτελούν ομάδες αυτοβοήθειας με κινηματικό χαρακτήρα. Μέσα από τα πρότυπα εργασίας της η Κοινωνική Εργασία μπορεί να βοηθήσει τόσο στην οργανωτική τους δομή όσο και στην κινητοποίηση και την ευαισθητοποίηση της κοινότητας.

Αλλά και η Κοινωνική Εργασία έχει να εμπνευστεί από την Οικολογία αφού αποτελεί πλέον κοινή διαπίστωση ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα και η οικολογική κρίση επιδρούν αρνητικά στην ψυχή, στις σχέσεις, στην υγεία και τη λειτουργικότητα ανθρώπου. “Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί, τα τελευταία χρόνια, έχουν καταβάλει προσπάθειες να χρησιμοποιήσουν την έννοια της οικολογίας για να αναπτύξουν μια νέα αντίληψη και κατανόηση γι’ αυτό που ήταν πάντα στην Κοινωνική Εργασία κεντρικής σημασίας, **“Το άτομο μέσα στο περιβάλλον του”**”. Μια τέτοια τοποθέτηση αναμφίβολα είναι χρήσιμη στη διάγνωση - αξιολόγηση και στην εξεύρεση τρόπων να είναι κανείς βοηθητικός. Πάντως, όταν υιοθετήσουμε αυτήν την άποψη ανακαλύπτουμε ότι πρέπει να διαπραγματευθούμε με ένα πολύπλοκο οικολογικό σύστημα. Μία θεώρηση του ανθρώπινου περιβάλλοντος δεν περιλαμβάνει μόνο ενδιαφέρον για τον αέρα, το νερό, την τροφή, αποσπασματικές διευθετήσεις και άλλες πλευρές του φυσικού περιβάλλοντος. Δια μέσω των αιώνων ο άνθρωπος έχει δημιουργήσει περίπλοκες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές δομές, μέσω των οποίων διατηρείται και αντιμετωπίζει τις ανάγκες του. Τα άτομα πρέπει να διατηρούν μια προσαρμοστική αμοιβαιότητα με τα περίπλοκα ανθρώπινα συστήματα, τα οποία είναι απαραίτητα για την ανάπτυξη και αυτοπραγμάτωση τους και με το περίπλοκο κοινωνικό περιβάλλον που οι ίδιοι έχουν δημιουργήσει”

(Μουζακίτης Χρήστος, 1993, σελ. 65)

Η Κοινωνική Εργασία μπορεί να τροφοδοτηθεί από την Οικολογία ξεφεύγοντας έτσι από τους πάγιους και απαρχαιομένους τρόπους αντιμετώπισης προβλημάτων και κάνοντας μια στροφή από την αποκλειστική ενασχόληση με προβλήματα κοινωνικής πρόνοιας σε μια ολική θεώρηση των κοινωνικών προβλημάτων.

“Η χρησιμοποίηση του οικολογικού μοντέλου για αξιολόγηση (διάγνωση) στην Κοινωνική Εργασία, μας οδηγεί να επικεντρωθούμε στο περίπλοκο οικολογικό σύστημα το οποίο περιλαμβάνει το άτομο, την οικογένεια και το όλον περιβάλλον, ως επίσης επικοινωνιακές σχέσεις μεταξύ ενός ατόμου ή οικογένειας και του περιβάλλοντος. Μια τέτοια επικεντρύεται στις πηγές

τροφοδότησης, διέγερσης και ενίσχυσης που πρέπει να είναι διαθέσιμα από το στενό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, ώστε να καταστεί δυνατή η ανάπτυξη και επιβίωση. Ακόμη αξιολογεί τις δεξιότητες στις κοινωνικές και επικοινωνιακές σχέσεις που ένα άτομο ή μία οικογένεια πρέπει να έχουν ώστε να μπορούν να χρησιμοποιούν τις κατάλληλες δυνατότητες που υπάρχουν στο περιβάλλον και να αντιμετωπίζουν τις απαιτήσεις τους. Μια οικολογική διάγνωση, λόγω της περιπλοκότητας των συστημάτων τα οποία απαρτίζουν το περιβάλλον τους, οδηγεί αναπόφευκτα σε ένα πρότυπο εφαρμογής της Κοινωνικής Εργασίας το οποίο δίνει έμφαση στις παρεμβάσεις πάνω σε αυτές τις συνδιαλλαγές (επικοινωνίες) και βασίζεται σε τέτοιους ρόλους εφαρμογής από τον Κοινωνικό Λειτουργό όπως του μεσολαβητή (MEDIATOR), ενισχυτή (ENABLER), κοινωνικού μεσίτη (SOCIAL BROKER) και συνηγόρου (ADVOCATE). Οι στόχοι μιας τέτοιας εφαρμογής που είναι οικολογικά προσανατολισμένη, αποσκοπούν στην ενίσχυση της ποιότητας της ζωής.”

(Μουζακίτης Χρήστος, 1993, σελ. 66)

Η σχέση Κοινωνικής Εργασίας και Οικολογίας, λοιπόν, μπορεί να οριστεί ως μια σχέση ανατροφοδότησης και εμπλουτισμού της μίας επιστήμης από την άλλη. Ίσως έφτασε ο καιρός οι Κοινωνικοί Λειτουργοί να αναμειχθούν και να ασχοληθούν με πρότυπα παρέμβασης εξωπρονοιακού χαρακτήρα. Η διαδικασία της Κοινωνικής αλλαγής όμως θα πρέπει να ξεκινήσει από τη γενικότερη θεώρηση της συλλογικής αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών προβλημάτων και των κοινωνικών προεκτάσεών τους στον άνθρωπο. Η διεπιστημονική προσέγγιση είναι απαραίτητη για ένα τόσο πολύπλοκο πρόβλημα με τόσες κοινωνικές προεκτάσεις. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στο σχεδιασμό δεν πρέπει να παραβλέπεται αλλά αντίθετα να ενισχύεται τόσο μέσα από την εκπαίδευση του, όσο και από το Σύλλογο των Κοινωνικών Λειτουργών ασκώντας πιέσεις σε κρατικούς φορείς.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στην ενότητα αυτή έγινε προσπάθεια για τη διερεύνηση της σχέσης της Κοινωνικής Εργασίας με την Οικολογία. Η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των δύο επιστημών επιχειρήθηκε μέσα από την ανάλυση των αρχών, αξιών και μεθοδολογίας των δύο επιστημών, και από τον εντοπισμό των κοινών σημείων αναφοράς με έμφαση τη δυνατότητα του ενός κλάδου από τον άλλο.

IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπεράσματα - Εισηγήσεις

Η μελέτη αυτή έχει ως βασικό σκοπό τη διερεύνηση του περιβάλλοντος - φύση ως στοιχείο αλληλεξάρτησης με τον άνθρωπο και ειδικότερα τη μελέτη των κοινωνικών προεκτάσεων της διατάραξης της οικολογικής ισορροπίας με έμφαση στις συνέπειες της περιβαλλοντικής κρίσης στον ψυχισμό, στις διαπροσωπικές σχέσεις, στην υγεία και γενικότερα στην ποιότητα της ζωής του ανθρώπου.

Στόχος της μελέτης είναι η εισαγωγή του μελετητή στον οικολογικό προβληματισμό για να επιτευχθεί η αφύπνιση της οικολογικής συνείδησης και η συνειδητοποίηση της περιβαλλοντικής ευθύνης, δύο στοιχεία που πρέπει να αποτελούν βασικότερα συστατικά της αξίας της ανθρώπινης ύπαρξης.

Η προσέγγιση του θέματος έγινε μέσα από την ανασκόπηση της σχετικής επιστημονικής βιβλιογραφίας αλλά και από την πραγματοποίηση συναντήσεων με γνώστες του οικολογικού χώρου και ατόμων έμπειρων που ασχολούνται με τις επιπτώσεις των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Συμπερασματικά αναφέρονται τα εξής :

1. Τα τελευταία 20 χρόνια το θέμα ποιότητα της ζωής έχει έλθει παντού στο προσκήνιο της έρευνας και έχει εισέλθει στον οικονομικό, οικολογικό και κοινωνικό προγραμματισμό. Ξεκίνησε από την ανάγκη καταγραφής των συνθηκών ζωής διαφόρων στρωμάτων μιας κοινωνίας και των τάσεων διαφοροποίησής τους. Συμπερασματικά διαπιστώθηκε ότι η ποιότητα ζωής είναι μια ιστορική κατηγορία δηλαδή μια έννοια που το περιεχόμενο της αλλάζει σύμφωνα με τις οικονομικοκοινωνικές συνθήκες που επικρατούν κάθε φορά, τις κυρίαρχες αξίες της ζωής και το δυναμισμό των κοινωνικών δυνάμεων που βλέπουν μπροστά και αγωνίζονται για έναν ανώτερο τρόπο ζωής.

Για την ευημερία του ανθρώπου απαραίτητη προϋπόθεση είναι η εξασφάλιση υλικών και μη υλικών όρων ζωής όπως υγεία, ασφάλεια στη ζωή, κοινωνική γαλήνη, σεβασμό στον άνθρωπο, αισθητικές και πολιτιστικές αξίες, καλλιέργεια του σώματος και της ψυχής και φυσικά καλό οικολογικό και κοινωνικό περιβάλλον.

Αρα, σε μια ευρύτερη αντίληψη για τον άνθρωπο ως

προσωπικότητα και για το ρόλο του στην κοινωνία ο όρος ποιότητα ζωής προσλαμβάνει και μια άλλη διάσταση, αναφέρεται και στις υποκειμενικές προϋποθέσεις, στον εσωτερικό, ψυχικό, ηθικό και διανοητικό κόσμο του ατόμου, χωρίς όμως αυτές οι πλευρές να ενσωματώνονται οργανικά σ' αυτό τον όρο.

2. Έτσι η έννοια περιβάλλον αποκτά μια ευρύτερη σημασία. Γιατί αναφέρεται σε όλο το φάσμα των εξωτερικών συνθηκών της ζωής του ανθρώπου, φυσικών και κοινωνικών. Αυτό συμβαίνει στο βαθμό που η έννοια αυτή υιοθετείται και από τις κοινωνικές επιστήμες και από τις οικονομικές όπως κοινωνιολογία, ψυχολογία, κοινωνική εργασία, παιδαγωγική αλλά και από άλλες κοινωνικές πρακτικές, δηλαδή την οικοδομική, τη χωροταξία, την οργανωτική πρακτική κ.α., και στο βαθμό που γίνεται προσπάθεια να συνδεθεί οργανικά με το πρόβλημα της ποιότητας της ζωής.

Το περιβάλλον δεν είναι ένα, με την έννοια ότι περιλαμβάνει πολλές διαστάσεις, φυσικό, κοινωνικό, πολιτιστικό κ.α., γι' αυτό και δεν είναι δυνατό να αντιμετωπισθεί από μια σκοπιά, την οικονομική ή την κοινωνική. Απαιτείται διεπιστημονική προσέγγιση για να έχουμε ολοκληρωμένη αντίληψη. Η μονομερής θεώρησή του, έφερε τα αποτελέσματα που είναι εύκολα ορατά στο ανθρώπινο μάτι και δυστηχώς θα είναι και σε πολλές γενιές ανθρώπων ακόμα. Γιατί είναι εύκολο να αντιληφθεί κανείς ότι ανάμεσα στο φαινόμενο της οικολογικής κρίσης και τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιήθηκε η αστική εκβιομηχάνιση υπάρχει στενή σχέση. Την ίδια στενή σχέση διαπιστώνει κανείς ανάμεσα στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος και στο βιομηχανικό πολιτισμό.

Η μονοπωλιακή εκμετάλευση του περιβάλλοντος στο βωμό της ανύψωσης του βιοτικού επιπέδου και της αύξησης του κεφαλαίου οδήγησε στην καταστρατήγηση του. Οι οικονομικές επιστήμες με δείκτη την οικονομική βελτίωση και χωρίς συνδιασμό με τις κοινωνικές προεκτάσεις της βελτίωσης των συνθηκών ζωής δεν έφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Η επιτακτική ανάγκη που προέκυψε οδηγεί στο συνδιασμό, συντονισμό και στο διεπιστημονικό προσανατολισμό για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

3. Στη σύγχρονη εποχή είναι έντονος ο προβληματισμός των πολιτών σχετικά με το μέλλον του πλανήτη, επίσης έντονη είναι η αμφισβήτηση

της βιομηχανικής κοινωνίας. Η αμφισβήτηση αυτή τεκμηριώνεται επιστημονικά από την επιστήμη της οικολογίας. Οι φρικτές συνθήκες διαβίωσης στις χώρες του Τρίτου Κόσμου, η καταστροφική δύναμη της πυρηνικής ενέργειας και η σύνδεσή της με την πολιτική των κυβερνήσεων επίσης οι ανησυχητικές ενδείξεις του φυσικού περιβάλλοντος, αποτελούν τους κύριους παράγοντες αμφισβήτησης των πολιτών της σύγχρονης κοινωνίας.

Κύριος στόχος και διάσταση της επιστήμης της Οικολογίας αποτελεί η μετατόπιση του ανθρώπινου προβληματισμού από τη σχέση ανθρώπου - κεφαλαίου που κυριαρχεί σ' όλη τη βιομηχανική περίοδο σ' εκείνη ανθρώπου - φύσης. Βάσει αυτής της διάστασης ερμηνεύονται όλες οι διαστάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας.

4. Η σύγχρονη κοινωνία περνάει μια περίοδο βαθιάς κρίσης, μια κρίση που στην ουσία είναι πολιτιστική. Η κοινωνία έχει περιέλθει σ' ένα κομβικό σημείο. Πρόκειται στην ουσία για μια κρίση περίπλοκη και πολυδιάστατη που αναπόφευκτα αγγίζει όλες τις πλευρές της ζωής του ανθρώπου, την υγεία, τις κοινωνικές σχέσεις, την οικονομία, την πολιτική και γενικότερα της ποιότητα της ζωής του ανθρώπου. Οι επιπτώσεις της είναι διανοητικές, ηθικές, πνευματικές, ψυχικές.
5. Σημαντικό συμπέρασμα αυτής της μελέτης είναι ότι η κοινωνία με τις σύγχρονες δομές της τείνει να ενισχύει την ιδιωτικοποίηση και την παθητικοποίηση των πολιτών της δίνοντας έμφαση στην αύξηση της παραγωγικότητας αγνοώντας την ανθρώπινη υπόσταση με τις αναγκαιότητες και τις ιδιαιτερότητες της. Η αλλοτρίωση της κοινωνίας έτσι προεκτείνεται και στον άνθρωπο και κατ' επέκταση και στις σχέσεις του. Διότι η αποξένωση του ανθρώπου από τη φύση τον αποξενώνει από τον ίδιο του τον εαυτό πόσο μάλλον από την οικογένεια, την εργασία τους ανθρώπους στο περιβάλλον του.

Με τον τρόπο ανάπτυξης που προτείνει η σύγχρονη κοινωνία και τους τρόπους που οι πολίτες αναζητούν την ευτυχία μέσα από την εντατικοποίηση στην εργασία και την παθητικοποίηση στον τρόπο λήψης αποφάσεων για την ικανοποίηση πλαστών αναγκών, κατέληξε ο άνθρωπος να βρίσκεται σε αδιέξοδο με έντονα συναισθήματα μοναξιάς, παραίτησης, βίας.

6. Ο άνθρωπος και η φύση είναι δύο στοιχεία αλληλοεξαρτώμενα

που τα συνδέει μια σχέση δοτική και όχι στοιχεία αλληλοσυγκρουόμενα. Ειδικότερα ο άνθρωπος εξαρτάται ολοκληρωτικά από τη φύση γιατί αποτελεί την προέκτασή της. Η φύση αποτελεί σημείο αναφοράς για τον άνθρωπο και η επιτυχής αλληλεπίδραση του με το περιβάλλον οδηγεί στην ανύψωση της υγείας του, σωματικής, ηθικής, ψυχικής, του βιοτικού επιπέδου και φυσικά της ποιότητας της ζωής.

7. Τα αποτελέσματα της περιβαλλοντικής κρίσης γίνονται ιδιαίτερα ορατά στην υγεία του ανθρώπου. Οι συγγραφείς αυτής της μελέτης κατέληξαν στο συμπέρασμα πως τόσο η σωματική όσο και η ψυχική υγεία του ανθρώπου εξαρτώνται ολοκληρωτικά από τον τρόπο ζωής, τον χώρο διαβίωσης και τους περιβαλλοντικούς παράγοντες.

Οι ασθένειες που μαστίζουν τον άνθρωπο, ασθένειες πολιτισμού και εκφυλισμού, τα τελευταία χρόνια έχουν δεκαπλασιαστεί. Με την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, το άτομο δεν μπορεί να ικανοποιήσει τις βιοτικές και ψυχολογικές του ανάγκες έτσι περιέχεται σε κατάσταση μόνιμης υπερδιέγερσης, εξαντλεί τα αποθέματα του και αμβλύνεται η σχέση του ατόμου και του χώρου. Έτσι έχουμε άτομα εσωστρεφές, νευρικά, δυσπροσάρμοστα, δυσκοινωνικά και λιγότερο παραγωγικά. Εξάλλου η ολοκληρωτική έλλειψη σχέσεων διαπροσωπικών και ανθρωπίνων, πυροδοτεί την εμφάνιση ψυχολογικών διαταραχών. Τα αγχογόνα ερεθίσματα της καθημερινής ζωής συσχετίζονται με ποικίλες άλλες νοσηρές καταστάσεις, όπως διαταραχές καρδιακής λειτουργίας, αρτηριοσκλήρυνση, καρκίνος.

8. Η αντιμετώπιση των αιτιών είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος καταστολής της ασθένειας από τη θεραπεία των συμπτωμάτων της. Για μια ουσιαστική θεραπεία όμως προϋποτίθεται η κατανόηση της αλληλουχίας σώματος, πνεύματος και περιβάλλοντος. Η σύγχρονη ιατρική δεν δίνει έμφαση στο σύνολο, δεν εξετάζονται οι κοινωνικές, οικονομικές και οικολογικές αιτίες της ασθένειας. Καταλήγοντας συμπεραίνουμε πως η ιατρική εξελίσσεται σε μια επιστήμη που μελετά λεπτομερώς τις επιμέρους δομές, χωρίς να αποκτά γενικότερη θεώρηση της σφαιρικής δομής.

Οι μελετητές πιστεύουν πως πρέπει να δίνεται έμφαση στην πρόληψη της αρρώστιας και όχι στις δαπανηρές και χρόνιες θεραπείες. Επίσης εκείνο που προέχει είναι να φροντίζεται ολόκληρο το σώμα σαν ενιαία ψυχοσωματική οντότητα και όχι μόνο το άρρωστο μέρος του.

9. Η επιστήμη και η τεχνολογία είναι δημιουργήματα και επινόηση της ανθρώπινης φύσης. Ξεκίνησε, η ιδέα, για την απλοποίηση και τη διευκόλυνση των αναγκών του ανθρώπου. Συμπερασματικά οι μελετητές κατέληξαν ότι η τεχνολογία αυτή καθ' αυτή είναι ένα όργανο στα χέρια του ανθρώπου. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί για καλό ή κακό. Μπορεί να σώσει τη ζωή ενός ανθρώπου αλλά μπορεί με τα κατασκευάσματα του να βάλει σε κίνδυνο ολόκληρη την ανθρωπότητα.

Τα κίνητρα της τεχνολογίας, τις περισσότερες φορές αφορούν το κέρδος, μικρό ή μεγάλο και η απόκτηση ισχύος και προβολής χωρίς αναφορά στις κοινωνικές ή οικολογικές επιπτώσεις.

Με τα τεχνολογικά επιτεύγματα η ζωή βελτιώθηκε για λίγο, μέσα σε λίγα χρόνια όμως έγινε πολύ χειρότερη από πριν. Οι περισσότεροι άνθρωποι νοσταλούν τις παλιές καλές μέρες χωρίς τις ανέσεις του σήμερα. Αναπόφευκτα οι προηγούμενες τεχνολογικά χώρες πάσχουν από οικολογικές αδυναμίες. Η λογική του πάντα και καλύτερα και του καινούργιου ωθεί τον άνθρωπο στον καταναλωτισμό και στη διαρκή δημιουργία νέων αναγκών. Το αναμενόμενο ήταν ότι ο κόσμος θα είχε μεγαλύτερη ελευθερία, τουλάχιστον χρονική ελευθερία αλλά το αντίθετο φαίνεται να είναι η πραγματικότητα. Ο σημερινός άνθρωπος κατέληξε να τρέχει διαρκώς, να είναι αγχώδης και να μην έχει χρόνο για τις μικρές απολαύσεις της ζωής.

10. Όσο αυξάνονται τα καινούργια προϊόντα που υπόσχονται ότι θα κάνουν τη ζωή του ανθρώπου πιο εύκολη και άνετη τόσο οι ανάγκες των ανθρώπων και μπαίνουν στο φαύλο κύκλο της κατανάλωσης. Ο καταναλωτικός τρόπος ζωής εκτός του ότι έχει σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία του ανθρώπου, τον ρίχνει σ' ένα αδιέξοδο αφού κατακλύζεται συνεχώς από καινούργια προϊόντα που απορίπτουν τα παλαιότερα με τη λογική του καλύτερου.

Οι ανάγκες που δημιουργούνται καλπάζουν και βάζουν τον άνθρωπο σ' έναν αγώνα κατάκτησης αγνοώντας τις περαιτέρω συνέπειες. Η ανθεκτικότητα και η μονιμότητα δεν λαμβάνεται πλέον υπόψη. Εξάλλου το κέρδος και η ανάπτυξη από την πλευρά των κατασκευαστών, έχουν αποκλείσει κάθε ιδέα για την υγεία, το περιβάλλον και την ανθρώπινη ευτυχία.

Οι συγγραφείς αυτής της μελέτης πιστεύουν πως πρέπει να

προωθηθεί ένα διαφορετικό μοντέλο έναντι του καταναλωτικού, αλλά πριν γίνει αυτό πρέπει να γίνει ένας επαναπροσδιορισμός των αναγκών του ανθρώπου. Αυτό που προέχει δηλαδή δεν είναι η ολοένα και μεγαλύτερη ικανοποίηση των νέων αναγκών αλλά η ταξινόμησή τους με γνώμονα τις βασικές, βιολογικές ανάγκες, της ανθρώπινης φύσης, σε σχέση πάντα με τους κανόνες και τους νόμους του φυσικού περιβάλλοντος.

11. Συμπερασματικά οι μελετητές κατέληξαν στο ότι στη σύγχρονη κοινωνία η οικολογία και η οικονομία ως επιστήμες συγκρούονται σε πάρα πολλά σημεία. Αν και οι δύο επιστήμες κάθε άλλο παρά διαμετρικά αντίθετες μπορεί να θεωρηθούν γιατί έχουν κοινό αντικείμενο μελέτης τη χρήση και τη διοίκηση των πόρων. Εφ' όσον η οικονομική επιστήμη είναι η επιστήμη της κατανομής των πόρων κι όλοι αυτοί οι πόροι προέρχονται από το περιβάλλον, είναι αδιανόητη η ύπαρξη ενός οικονομικού συστήματος που την καταστρέφει.

Ιδανικά, όπως δηλώνει και η ετυμολογία των δύο λέξεων, η οικολογία και η οικονομική επιστήμη δεν πρέπει να συγκρούονται. Η οικολογία πρέπει να δίνει τη δυνατότητα προσέγγισης, το πλαίσιο για την κατανόηση των σχέσεων μεταξύ των συστημάτων της κοινωνίας και του περιβάλλοντος και η οικονομική επιστήμη τα μέσα για την ποσοτική εκτίμηση αυτών των σχέσεων κάτω από το ίδιο πρίσμα, ώστε οι αποφάσεις για τις εναλλακτικές δυνατότητες δράσης να παίρνονται χωρίς μεγάλη δυσκολία. Οι μελετητές πιστεύουν πως ένας από τους μακροπρόθεσμους στόχους πρέπει να είναι η ενοποίηση της οικονομικής επιστήμης της οικολογίας.

12. Γεγονός αποτελεί πλέον το ότι η ευθύνη για την προστασία του περιβάλλοντος είναι κοινή. Δεν βαρύνει μόνο την πολιτεία αλλά και τους πολίτες που πρέπει να αποκτήσουν ενεργητικό ρόλο αλλά απαραίτητη προϋπόθεση για την ενεργοποίηση των πολιτών και των οργανώσεών τους είναι η γνώση. Γι' αυτό πρέπει να συνειδητοποιηθεί η σημασία της διεκδίκησης και της κατάκτησης του δικαιώματος πληροφόρησης κάθε πολίτη σε θέματα περιβάλλοντος. Η ενημέρωση - πληροφόρηση του πολίτη είναι ουσιαστικής σημασίας γιατί οι πολίτες μιας κοινωνίας αποτελούν τη βάση. Η επίριψη ευθυνών στην πολιτεία γενικώς είναι ίσως ένας τρόπος για να μετατοπίζονται οι ευθύνες αλλού. Οι μελετητές δεν έχουν την πρόθεση να συνηγορήσουν υπέρ της πολιτείας, απλά θέλουν να τονίσουν ότι η κάθε πολιτεία οξυγονώνεται από τους πολίτες

της. Αποψή μας είναι ότι η πληροφόρηση για τα περιβαλλοντικά προβλήματα πρέπει να ξεκινήσει από τοπικά επίπεδα, κοινότητας με τα προβλήματα που έχει και στη συνέχεια να κλιμακωθεί και σε επίπεδο εθνικό. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ενεργοποίηση των πολιτών, των οργανώσεών τους και των οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης για περιβαλλοντικά ζητήματα είναι φυσικά η γνώση. Το δικαίωμα της πληροφόρησης του πολίτη παρά το γεγονός ότι διασφαλίζεται από το σύνταγμα και την κοινοτική νομοθεσία, παραμένει αναξιοποίητο στην πράξη. Οι συγγραφείς κρίνουν πως είναι απαραίτητο για την οικολογική αφύπνιση των πολιτών και τη δημιουργία οικολογικής συνείδησης να δημιουργηθούν **Κέντρα περιβαλλοντικής πληροφόρησης** και ενημέρωσης του πολίτη σε επίπεδο Κοινότητας και Δήμου, που θα καταρτίζονται από άτομα έμπειρα, που να είναι γνώστες των τοπικών περιβαλλοντικών κοινωνικών προβλημάτων.

13. Από το παραπάνω συμπέρασμα (12) προκύπτει ότι ο ρόλος των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος δεν πρέπει να είναι "κοσμικός". Αναμφίβολα το οικολογικό σύνθημα "**Δράσε τοπικά, σκέψου συνολικά**" δεν θα μπορούσε να βρει ουσιαστικότερο πεδίο έκφρασης. Βασικό συμπέρασμα της μελέτης είναι ότι κύρια προτεραιότητα αποτελεί η ανάδειξη των τοπικών προβλημάτων και η ενημέρωση των πολιτών γι' αυτά, που σίγουρα είναι από τα θέματα που τους αφορούν. Οι μελετητές κατέληξαν στο συμπέρασμα πως η αποτροπή της παραπέρα επιδείνωσης του περιβάλλοντος και η προοπτική αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής των πολιτών μπορεί να νοηθεί μόνο ως καρπός της καθημερινής δημιουργικής συνεργασίας πολιτείας - Τοπικής Αυτοδιοίκησης - Κοινωνίας.
14. Η περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι απαραίτητο στοιχείο για τη δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης - ευθύνης στους πολίτες. Η εκπαίδευση, στον ελληνικό χώρο δέχεται βολές καθ' ότι η παιδεία αμφισβητείται για τα μαθησιακά πρότυπα που περνάει στους μαθητές. Οι συγγραφείς αυτής της μελέτης πιστεύουν πως η ένταξη της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο σχολικό πρόγραμμα δεν πρέπει να έχει τη μορφή ενός απλού μαθήματος που απλά περνάει στείρες γνώσεις στη μνήμη των μαθητών αλλά σε συνδιασμό με εξορμήσεις, οικοτουριστικές εκδρομές και ουσιαστικές μεθόδους διδασκαλίας από έμπειρους καθηγητές οικολογικά ευαισθητοποιημένους. Με το ρόλο αυτό η περιβαλλοντική εκπαίδευση μπορεί ν' αλλάξει ουσιαστικά τα

παραδοσιακά πρότυπα εκπαίδευση, δημιουργώντας πολίτες με οικολογικό ήθος, αγάπη προς τη φύση και συνεπώς αγάπη και σεβασμό προς τους συνανθρώπους τους.

15. Το οικολογικό κίνημα στην Ελλάδα καθυστερεί να εμφανιστεί χρονικά συγκριτικά με άλλες χώρες. Παρ' όλα αυτά σε σύντομο χρονικό διάστημα περνά από το στάδιο της περιβαλλοντικής δράσης, στην ενασχόληση με την κοινωνική και πολιτική διάσταση της οικολογίας. Βρίσκεται σε μια διαδικασία ζύμωσης ακόμα και δεν υπάρχει συντονισμός κινήσεων μεταξύ των οικολογικών οργανώσεων εξάλλου βρίσκονται σε ένα στάδιο αναμέτρησης δυνάμεων, παρά σε ένα επίπεδο δημιουργικής συνεργασίας. Παρ' όλα αυτά ο ρόλος του οικολογικού κινήματος είναι σημαντικός και εξέχοντας ως προς την προώθηση της οικολογικής σκέψης, της δράσης και της κοινωνικής συμμετοχής. Επίσης η συμμετοχή τους στα "οικολογικά κοινά" και ο ρόλος "πίεσης" προς την πολιτεία διεκδικώντας τα τοπικά αιτήματά τους είναι πολύτιμα στοιχεία για τη γενικότερη αναβάθμιση της ποιότητας της ζωής. Οι μελετητές πιστεύουν πως ο συνδιασμός κινήσεων των τοπικών οικολογικών οργανώσεων με τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης θα επιφέρει ουσιαστικά αποτελέσματα αφού πρόκειται για κοινές επιδιώξεις και κοινό ενδιαφέρον για τα τοπικά προβλήματα. Επίσης θεωρούμε εξέχουσας σημασίας την ύπαρξη ατόμων - συντονιστών μέσα στις οικολογικές οργανώσεις για αποδοτικότερη δράση τους.
16. Ένα από τα κυριότερα συμπεράσματα της μελέτης αυτής είναι ότι δεν αρκεί μόνο η ύπαρξη νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος αλλά και η διάθεση τήρησης της νομοθεσίας αυτής. Εξάλλου η ελληνική νομοθεσία προστασίας του περιβάλλοντος αποτελείται από πληθώρα νόμων, διαταγμάτων, υπουργικών αποφάσεων και η αρμοδιότητα ελέγχου της προστασίας είναι διεσπαρμένη σε διάφορα υπουργεία, σε ινστιτούτα και συλλογικά όργανα δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Παράλληλα ο σχεδιασμός της πολιτικής προστασίας περιβάλλοντος τις περισσότερες φορές γίνεται από άτομα που τα επαγγέλματά τους δεν έχουν σχέση με τα ανθρωπιστικά επαγγέλματα που γνωρίζουν τις κοινωνικές προεκτάσεις και τις επιπτώσεις της περιβαλλοντικής κρίσης.

Οι μελετητές κρίνουν πως είναι απαραίτητη η ύπαρξη ενός συντονιστικού οργάνου όλων των υπηρεσιών που ασχολούνται με το περιβάλλον καθώς επίσης και τον κοινωνικό σχεδιασμό στην

περιβαλλοντική πολιτική γιατί είναι αναγκαίο να βλέπουμε την περιβαλλοντική πολιτική μέσα από το πρίσμα της αναβάθμισης της ποιότητας της ζωής δηλαδή σαν κοινωνικό πρόβλημα συνδεδεμένο με την αναπτυξιακή οικονομική και κοινωνική πολιτική.

- 17 Τέλος, ένα από τα σημαντικότερα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη μελέτη του θέματος **“Οικολογίας και Ποιότητα Ζωής”** είναι αυτό που αφορά τη στενή σχέση μεταξύ των επιστημών της Κοινωνικής Εργασίας και της Οικολογίας.

Η σχέση Κοινωνικής Εργασίας και Οικολογίας μπορεί να ορισθεί ως μια σχέση ανατροφοδότησης και εμπλουτισμού της μιας επιστήμης από την άλλη, γιατί αφ' ενός η Κοινωνική Εργασία έχει ως πρότυπα την κοινωνική αλλαγή και την κοινωνική δράση μέσα από την ιδεολογία της συμμετοχής και αφ' ετέρου η Οικολογία ως επιστήμη στηρίζεται κατά κύριο λόγο στην ιδεολογία της συμμετοχής με στόχο την ευαισθητοποίηση και δραστηριοποίηση των πολιτών για την ανάδειξη των τοπικών προβλημάτων.

Διαπιστώνοντας την ύπαρξη κοινών αρχών και αξιών μεταξύ των δύο χώρων, γίνεται κατανοητό πως η Κοινωνική Εργασία επιβάλλεται να ασχοληθεί με την Οικολογία από την πλευρά της διερεύνησης του οικολογικού προβληματισμού στα κοινωνικά ζητήματα. Εξάλλου η Κοινωνική Εργασία δεν βλέπει τα άτομα μεμονωμένα αλλά πάντα σε σχέση με το περιβάλλον τους.

Από την αλληλεπίδραση των δύο επιστημών προκύπτουν πολλά πλεονεκτήματα και για τους δύο χώρους.

Η Κοινωνική Εργασία μπορεί να προσφέρει ουσιαστική βοήθεια με τις δεξιότητες, τις γνώσεις και τις μεθόδους της στην οργάνωση κινητοποίηση και την ανάπτυξη των οικολογικών οργανώσεων. Παράλληλα σημαντικό ρόλο μπορεί να παίξει στην ευαισθητοποίηση της κοινότητας.

Αλλά και η Κοινωνική Εργασία έχει να εμπνευστεί από την Οικολογία αφού αποτελεί πλέον κοινή διαπίστωση ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα και η οικολογική κρίση επιδρούν αρνητικά στην ψυχή, στις σχέσεις, στην υγεία και τη λειτουργικότητα του ανθρώπου.

Προϋποτίθεται, τέλος, η στροφή της Κοινωνικής Εργασίας από την επαγγελματική αποκλειστικότητα με προβλήματα κοινωνικής πρόνοιας στη γενικότερη συνεργασία με άλλες επιστήμες για την εξέταση των αιτιών των κοινωνικών προβλημάτων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

**Α. ΝΟΜΟΣ - ΠΛΑΙΣΙΟ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ**

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ
ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1966

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΑΚΟΥ
160

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1650

Για την προστασία του περιβάλλοντος.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκθέτει τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Άρθρο 1.

Σκοπός.

1. Σκοπός του παρόντος νόμου είναι η θέσπιση θεμελιωδών κανόνων και η καθιέρωση κριτηρίων και μηχανισμών για την προστασία του περιβάλλοντος, έτσι ώστε ο άνθρωπος, ως άτομο και ως μέλος του κοινωνικού συνόλου, να ζει σε υγιεινή ποιότητα περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο να προστατεύεται η υγεία του και να ευνοείται η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Η προστασία του περιβάλλοντος, θεμελιώδης και αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής και αναπτυξιακής διαδικασίας και πολιτικής, υλοποιείται κύρια μέσα από δημοκρατικό προγραμματισμό.

2. Βασικότερα, βασικοί στόχοι του νόμου αυτού είναι οι ακόλουθοι:

- α) Η αποτροπή της ρύπανσης και γενικότερα της υποβάθμισης του περιβάλλοντος και η λήψη όλων των αναγκαίων, για το σκοπό αυτό, προληπτικών μέτρων.
- β) Η διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας από τις διάφορες μορφές υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ειδικότερα από τη ρύπανση και τις οχλήσεις.
- γ) Η προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης του εθνικού συνολικά και των επί μέρους γεωγραφικών και οικονομικών ενότητων του και μέσα από την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος.
- δ) Η διασφάλιση της δυνατότητας ανανέωσης φυσικών πόρων και η ορθολογική αξιοποίηση των μη ανανεώσιμων ή των σε σχέση με τις τωρινές και τις μελλοντικές ανάγκες με κριτήρια την προστασία του περιβάλλοντος.
- ε) Η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των φυσικών οικοσυστημάτων και η διασφάλιση της αναπαραγωγικής τους ικανότητας.
- ς) Η αποκατάσταση του περιβάλλοντος.

Αναλυτικότερα, με τις διατάξεις του παρόντος νόμου επιδιώκεται:

- α) Η προστασία του εδάφους και η λήψη των αναγκαίων μέτρων, οι χρήσεις του να γίνονται σύμφωνα με τις φυσικές δυνατότητές του και την παραγωγική του ικανότητα.
- β) Η προστασία των επιφανειακών και υπόγειων νερών και των ως φυσικών πόρων και ως οικοσυστημάτων.

γ) Η προστασία της ατμόσφαιρας.

δ) Η προστασία και διατήρηση της φύσης και του τοπίου και ιδιαίτερα περιοχών με μεγάλη βιολογική, οικολογική, αισθητική ή γεωμορφολογική αξία.

ε) Η προστασία των ακτών των θαλασσών, των οχθών των ποταμών, των λιμένων, του θηλασμού των και των υδατινών ως φυσικών πόρων, ως στοιχείων οικοσυστημάτων και ως στοιχείων του τοπίου.

στ) Ο καθορισμός της εκδομητής και της επιτρεπόμενης ποιότητας των φυσικών αποδεκτών καθώς και των κάθε είδους επιτρεπόμενων εκπομπών αποβλήτων, με την καθιέρωση και χρησιμοποίηση κατάλληλων παραμέτρων και οριζών τιμών, ώστε να μην προκαλείται υποβάθμιση του περιβάλλοντος, με κριτήρια:

- την επιστημονική γνώση και εμπειρία
- την καλύτερη διαθέσιμη και οικονομικά εφικτή τεχνολογία
- τις τοπικές συνθήκες και ιδιομορφίες του περιβάλλοντος και του πληθυσμού καθώς επίσης και τις ανάγκες ανάπτυξης
- την προϋπάρχουσα διαμόρφωση συλλογικής χρήσης μιας περιοχής
- τα υφιστάμενα χωροταξικά και αναπτυξιακά σχέδια.

ζ) Η ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των πολιτών στα θέματα προστασίας του περιβάλλοντος μέσα από τη σωστή πληροφόρηση και εκπαίδευση.

Άρθρο 2.

Ορισμοί.

Κατά την έννοια του νόμου αυτού νοούνται ως:

1. Περιβάλλον: το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες.
2. Ρύπανση: η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή κάθε είδους ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας, σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους ζωικούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιδιωκόμενες χρήσεις του.
3. Μόλυνση: η μορφή ρύπανσης που χαρακτηρίζεται από την παρουσία παθογόνων μικροοργανισμών στο περιβάλλον ή δεικτών που υποδηλώνουν την πιθανότητα παρουσίας τέτοιων μικροοργανισμών.
4. Υποβάθμιση: η προώθηση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρύπανσης ή οποιαδήποτε άλλη μεταβολή στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία.

των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αυθεντικές αξίες.

5. Προστασία του περιβάλλοντος: το σύνολο των ενεργειών, μέτρων και έργων που έχουν στόχο την πρόληψη της υποβάθμισης του περιβάλλοντος ή την αποκατάσταση, διατήρηση ή βελτίωσή του.

6. Οικιστικά: κάθε σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος που έχουν σε ορισμένο χώρο και βρίσκονται σε αλληλεπίδραση, μεταξύ τους.

7. Φυσικός αποδέκτης: κάθε στοιχείο του περιβάλλοντος που χρησιμοποιείται για την τελική διάθεση των αποβλήτων.

8. Υγεία: η κατάσταση πλήρους φυσικής, διανοητικής και κοινωνικής ευεξίας του ατόμου ή του συνόλου του πληθυσμού.

9. Οικολογική ισορροπία: η σχετικά σταθερή σχέση που διακορφώνεται με την πάροδο του χρόνου ανάμεσα στους παράγοντες και τα στοιχεία του περιβάλλοντος ενός οικοσυστήματος.

10. Φυσικοί πόροι: κάθε στοιχείο του περιβάλλοντος που χρησιμοποιείται ή μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον άνθρωπο για την ικανοποίηση των αναγκών του και αποτελεί αξία για το κοινωνικό σύνολο.

11. Απόβλητα: κάθε ποσότητα ρύπων (ωσίων, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενέργειας) σε οποιαδήποτε φυσική κατάσταση ή αντικείμενο από τα οποία ο κάτοχός τους θέλει ή πρέπει ή υποχρεούται να απαλλαγεί, εφόσον είναι δυνατό να προκαλέσουν ρύπανση.

12. Διαχειρίσιμη αποβλήτων: το σύνολο των δραστηριοτήτων συλλογής, διαλογής, μεταφοράς, επεξεργασίας, επαναχρησιμοποίησης ή τελικής διάθεσης αποβλήτων σε φυσικούς αποδέκτες, με στόχο την προστασία του περιβάλλοντος.

13. Ουσίες: χημικά στοιχεία και οι ενώσεις τους όπως παρουσιάζονται στη φυσική τους κατάσταση ή όπως παράγονται δευτερογενώς.

14. Παρασκευάσματα: μείγματα ή διαλύματα που αποτελούνται από δύο ή περισσότερες ουσίες.

15. Επιβλαβείς ουσίες ή παρασκευάσματα: οι ουσίες ή τα παρασκευάσματα που είναι τοξικές, διαβρωτικές, ερεθιστικές, εκρηκτικές, εύφλεκτες, καρκινογόνες, μεταλλαξιογόνες, ραδιενεργές ή άλλες ουσίες που έχουν την ιδιότητα να επιταχύνουν την καύση, να αλλοιώνουν τη φυσική κατάσταση του νερού, του αέρα ή του αέρα και να προβάλλουν άσχημους τον άνθρωπο και όλα τα άλλα έμβια όντα καθώς και το φυσικό περιβάλλον.

16. Τοπίο: κάθε συνολικό σύνολο βιοτικών και μη βιοτικών παραγόντων και στοιχείων του περιβάλλοντος που μεμονωμένα ή αλληλοεπιδρώντας σε συγκεκριμένο χώρο συνδέονται με οπτική εμπειρία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΑΠΟ ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Άρθρο 3.

Κατηγορίες έργων και δραστηριοτήτων.

1. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, τα δημόσια ή ιδιωτικά έργα και οι δραστηριότητες κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες, ανάλογα με τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον. Ως κοινότερα για την κατάταξη αυτή λαμβάνονται:

- α) το είδος και το μέγεθος του έργου ή της δραστηριότητας.
- β) το είδος και η ποσότητα των ρύπων που εκπέμπονται καθώς και κάθε άλλη επίδραση στο περιβάλλον.
- γ) η δυνατότητα να προληφθεί η παραγωγή ρύπων από την εφαρμοζόμενη παραγωγική διαδικασία.
- δ) ο κίνδυνος σοβαρού ατυχήματος και η ανάγκη επιβολής περιορισμών για την προστασία του περιβάλλοντος.

2. Η πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τα έργα και τις δραστηριότητες που λόγω της φύσης, του μεγέθους ή της έκτασής τους είναι πιθανό να προκαλέσουν σοβαρούς κινδύ-

νους για το περιβάλλον. Στα έργα και τις δραστηριότητες της κατηγορίας αυτής επιβάλλονται κατά περίπτωση, και από τους γενικούς όρους και τις προδιαγραφές, ειδικοί όροι και περιορισμοί για την προστασία του περιβάλλοντος.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει έργα και δραστηριότητες που, χωρίς να προκαλούν σοβαρούς κινδύνους ή σχληση, πρέπει να υποβάλλονται για την προστασία του περιβάλλοντος σε γενικές προδιαγραφές, όρους και περιορισμούς που προβλέπονται από κλινοτυπικές διατάξεις.

Η τρίτη κατηγορία περιλαμβάνει έργα και δραστηριότητες που προκαλούν ιδιαίτερα μικρό κίνδυνο ή σχληση ή υποβάθμιση στο περιβάλλον.

3. Προκειμένου να προστατευθεί (ιδιαίτερα το περιβάλλον) η κατάσταση των έργων και δραστηριοτήτων μπορεί να διαφοροποιηθεί κατά περιοχή ή ανάλογα με το φυσικό αποδέκτη, σύμφωνα με συγκεκριμένα χωροταξικά ή ρυθμιστικά σχέδια και προγράμματα και γενικά πολεοδομικά σχέδια ή σύμφωνα με τις ζώνες χρήσεων γης ή με τομεακές μελέτες προστασίας του περιβάλλοντος. Η κατάσταση των έργων και δραστηριοτήτων μέσα στα όρια των ρυθμιστικών σχεδίων της Αθήνας γίνεται ύστερα από εισήγηση του Οργανισμού Αθήνας ν. 1515/1985 (ΦΕΚ 18) και μέσα στα όρια του ρυθμιστικού σχεδίου της Θεσσαλονίκης ύστερα από εισήγηση του Οργανισμού Θεσσαλονίκης (ν. 1561/1985, ΦΕΚ 148).

Άρθρο 4.

Έγκριση περιβαλλοντικών όρων.

1. Για την πραγματοποίηση νέων ή την επέκταση, τον συγχρονισμό ή τη μεταρρυθμίση υφιστάμενων έργων, δραστηριοτήτων που περιλαμβάνονται στις κατηγορίες του προηγούμενου άρθρου, απαιτείται η έγκριση όρων για την προστασία του περιβάλλοντος, η οποία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη χορήγηση άδειας εγκατάστασης ή πραγματοποίησης της δραστηριότητας ή του έργου.

2α. Για την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων για τα έργα και τις δραστηριότητες της πρώτης κατηγορίας απαιτείται υποβολή μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

2β. Η έγκριση περιβαλλοντικών όρων για τα έργα και δραστηριότητες της κατηγορίας αυτής χορηγείται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και των κατά περίπτωση συναρμοδίων υπουργών. Με όμοια απόφαση είναι δυνατό η έγκριση περιβαλλοντικών όρων για ορισμένα έργα ή δραστηριότητες της κατηγορίας αυτής να ανατίθεται στο νομάρχη. Ο νομάρχης προηγείται την έγκριση ύστερα από εισήγηση της αρμόδιας νομαρχικής υπηρεσίας του Υπουργείου Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. και της κατά περίπτωση άλλης συναρμοδίας νομαρχιακής υπηρεσίας ή γνώμη του νομαρχιακού συμβουλίου.

Για την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων στα έργα και τις δραστηριότητες της περιοχής των ρυθμιστικών σχεδίων Αθήνας και Θεσσαλονίκης εφαρμόζονται οι διατάξεις άρθρου 11 του ν. 1515/1985 και του άρθρου 11 του ν. 1561/1985.

3. Για τα έργα και τις δραστηριότητες της δεύτερης κατηγορίας αρκεί η υποβολή δικαιολογητικών που τεκμησιώνουν τη συμβατότητα με τις διατάξεις που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος. Η έγκριση των περιβαλλοντικών όρων στις περιπτώσεις αυτές γίνεται με απόφαση του νομάρχη. Για τα έργα και τις δραστηριότητες της κατηγορίας αυτής είναι δυνατό να επιβάλλονται κατά την παραπάνω διαδικασία πρόσθετοι, κατά περίπτωση, ειδικοί όροι για την προστασία του περιβάλλοντος, εφόσον πριν από την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων είναι πιθανό ή διαπιστώνεται μετά την λειτουργία του έργου ή της δραστηριότητας κίνδυνοι και σχλησεις που δεν καλύπτονται από τις γενικές διατάξεις που αφορούν την κατηγορία αυτή.

4. Για τα έργα και τις δραστηριότητες της τρίτης κατηγορίας αρκεί η υποβολή δικαιολογητικών που τεκμησιώνουν τη συμβατότητα με τις διατάξεις που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος. Ο κίνδυνος των δικαιολογητικών είναι η έγκριση των περιβαλλοντικών όρων γίνεται απόφαση του οικείου δημάρχου ή προέδρου κοινότητας.

από την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων είναι η διακατάσταση μετά τη λειτουργία του οικισμού ή της δραστηριότητας κίνδυνο και σχλήσεις που καθίστανται από τις γενικές διατάξεις που αφορούν την προστασία αυτή, ο δήμαρχος ή ο πρόεδρος της κοινότητας κοιτάει το θέμα στον οικείο νομάρχη με απόφαση του άρθρου 3 ή η δραστηριότητα υπάγεται στη διαδικασία έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων της δεύτερης κατηγορίας.

Τα έργα και τις δραστηριότητες των οποίων η ίδρυση, λειτουργία ή πραγματοποίηση σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία εγκρίνεται από κεντρικές, διευμαρχιακές ή περιφερειακές υπηρεσίες και οι οποίες αυτά δεν εγκαθίστανται στην περιοχή προστασίας έργων και δραστηριοτήτων του άρθρου 3 της παρούσας εγκρίνεται από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

Παρά νέα έργα και δραστηριότητες της πρώτης κατηγορίας απαιτείται προέγκριση που αφορά τη χωροθέτηση. Για την πρώτη της δεύτερης κατηγορίας η προέγκριση αυτή είναι υποχρεωτική. Η διαδικασία για την προέγκριση τα απαιτούμενα δικαιολογητικά και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια καθορίζονται με την απόφαση της παρ. 10.

Προέγκριση δεν απαιτείται στις βιομηχανικές περιοχές (ν. 4458/1965. ΦΕΚ 33, όπως τροποποιήθηκε με το νόμο 742/1977. ΦΕΚ 319) και στις περιπτώσεις που η χωροθέτηση προβλέπεται από εγκατερισμένο χωροταξικό ή πολεοδομικό ή αρθμοστικό σχέδιο ή από τις ζώνες που καθορίζονται στο άρθρο 24 καθώς και στις βιομηχανικές μεταλλευτικές και βιοτεχνικές περιοχές που έχουν καθορισθεί σύμφωνα με την ισχύουσα σχετική νομοθεσία.

Η έγκριση των περιβαλλοντικών όρων μπορεί να δοθεί ως προαπαιτούμενο διατάχεται στην εγκριτική πράξη μετά την πάροδο του οποίου υπόκειται σε αναθεώρηση.

Όταν διαπιστώνεται σοβαρά πρόβλήματα υποβάθμισης του περιβάλλοντος ή αν παρατηρηθούν επιπτώσεις στο περιβάλλον που δεν έχουν προβλεφθεί από τη μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων από κοινού με τον κατά περίπτωση συναρμόδιο υπουργό μπορεί να επιβάλλει πρόσθετους περιβαλλοντικούς όρους ή να μεταβάλει τους αρχικά καθορισμένους.

Η έγκριση των περιβαλλοντικών όρων για τα έργα και τις δραστηριότητες πρώτης κατηγορίας του άρθρου 3 γίνεται μέσα σε εξήντα (60) ημέρες από την υποβολή των απαιτούμενων δικαιολογητικών. Η προθεσμία αυτή μπορεί να παραταθεί για ίσο χρόνο με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση συναρμόδιου υπουργού, αν λόγω της σοβαρότητας ή της δυσχέρειας του έργου δικαιολογείται η παράταση.

Η έγκριση των περιβαλλοντικών όρων για τα έργα και τις δραστηριότητες της δεύτερης και της τρίτης κατηγορίας του άρθρου 3 γίνεται μέσα σε σαράντα (40) ημέρες από την υποβολή των απαιτούμενων δικαιολογητικών.

Αν οι αρμόδιοι φορείς δεν απαντήσουν μέσα στις προθεσμίες αυτές, θεωρείται ότι οι όροι που προβλέπονται από τη σχετική μελέτη ή τα σχετικά δικαιολογητικά έχουν εγκριθεί.

10. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού καθορίζονται η διαδικασία έγκρισης των περιβαλλοντικών όρων, τα απαιτούμενα δικαιολογητικά και οι προθεσμίες υποβολής τους και ο συνδυασμός της έγκρισης αυτής με τις διαδικασίες χορήγησης άλλων αδειών που απαιτούνται για τα έργα και τις δραστηριότητες του άρθρου 3 της παρούσας.

11. Οι διατάξεις του άρθρου αυτού εφαρμόζονται αναλόγως στα έργα και τις δραστηριότητες που υφίστανται ή υφίσταντο στο στάδιο της κατασκευής κατά την έναρξη ισχύος της παρούσας. Με κοινές αποφάσεις που εκδίδονται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και τον κατά περίπτωση αρμόδιο υπουργό, καθορί-

ζονται ο κυριότερος χρόνος προτεραιότητας των παραπάνω έργων και δραστηριοτήτων στις διατάξεις του νόμου αυτού και στις διατάξεις που θα εκδοθούν κατ'εξουσιοδότησή του, οι σχετικοί όροι και η διαδικασία.

Άρθρο 5.

Περιεχόμενο και δημοσιότητα μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

1. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού καθορίζεται το περιεχόμενο της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων που μπορεί να διαφοροποιείται κατά κλάδους ή ομάδες έργων και δραστηριοτήτων. Με έγκριση απόφαση ορίζεται το περιεχόμενο της μελέτης ανάλογα με τα στάδια έγκρισης του έργου σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 6.

Η μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων περιλαμβάνει τουλάχιστον:

- α) περιγραφή του έργου ή της δραστηριότητας με πληροφορίες για το χώρο εγκατάστασης, τα σχέδιασμο και το μέγεθος του,
- β) εντοπισμό και αξιολόγηση των βασικών επιπτώσεων στο περιβάλλον,
- γ) περιγραφή των μέτρων για την πρόληψη, μείωση ή αποκατάσταση των αρνητικών επιπτώσεων στο περιβάλλον,
- δ) εξέταση εναλλακτικών λύσεων και υπόδειξη των κύριων λόγων της επιλογής της προτεινόμενης λύσης,
- ε) απλή περίληψη του συνόλου της μελέτης.

2. Το οικείο νομαρχιακό συμβούλιο λαμβάνει γνώση της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και πριν από την έγκριση της ενυμερώνει κάθε πολίτη και τους φορείς εκπροσώπους του για να εκφράσουν τη γνώμη τους. Ο τρόπος ενημέρωσης καθορίζεται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

Άρθρο 6.

Έλεγχος τήρησης περιβαλλοντικών όρων. Αντιπροσθητικά τέλη.

1. Ο έλεγχος για την τήρηση των περιβαλλοντικών όρων ανήκει στα όργανα της υπηρεσίας που είναι αρμόδια, κατά τις οικείες διατάξεις, να εγκρίνουν την ίδρυση, λειτουργία ή πραγματοποίηση έργου ή δραστηριότητας. Όπου, κατά την κείμενη νομοθεσία, ο έλεγχος για την τήρηση των περιβαλλοντικών όρων γίνεται από διευμαρχιακές ή περιφερειακές υπηρεσίες, ανεξάρτητα από το αν έχουν ή όχι και την αρμοδιότητα για την έγκριση της ίδρυσης, λειτουργίας ή πραγματοποίησης του αντιστοιχού έργου ή της δραστηριότητας, οι υπηρεσίες αυτές διατηρούν την παραπάνω αρμοδιότητα ελέγχου.

2. Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων μπορεί αυτοτελώς να διενεργεί έλεγχο για την παρακολούθηση της τήρησης των περιβαλλοντικών όρων σε ολόκληρη τη χώρα.

3. Έλεγχος για την τήρηση των περιβαλλοντικών όρων διενεργούν και τα κατά το άρθρο 26 Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος.

4. Με απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και άλλου κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, ύστερ από εισήγηση του οικείου νομάρχη, είναι δυνατό να επιβάλλονται τέλη σε βάρος των επιχειρημάτων που ασκούν δραστηριότητες ή εκτελούν έργα που υπάγονται στις δύο πρώτες κατηγορίες του άρθρου 3, προκειμένου να καλυφθούν τα έξοδα κατασκευής και λειτουργίας συγκεκριμένων έργων και προγραμμάτων προστασίας του περιβάλλοντος που προβλέπονται από τους περιβαλλοντικούς όρους σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 5.4 και 5. Τα πιο πάνω έργα ή προγράμματα προστασίας του περιβάλλοντος εκτελούνται από τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.) ή άλλους φορείς.

Τα τέλη αυτά καθορίζονται ανάλογα με το μέγεθος, το ρυπαντικό φορτίο και την ποσότητα των αποβλήτων

του έργου ή της δραστηριότητας και δεν μπορούν να υπερβαίνουν τα πιο πάνω έξοδα. Με την ίδια απόφαση καθορίζονται ο τρόπος και ο χρόνος είσπραξης των τελών και απόδοσής τους στον Ο.Τ.Α. ή φορέα που κατασκευάζει ή έχει την ευθύνη λειτουργίας του έργου και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΑΠΟ ΤΗ ΡΥΠΑΝΣΗ

Άρθρο 7.

Ποιότητα ατμόσφαιρας και δίκτυο παρακολούθησης.

1. Με πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου ύστερα από εισήγηση των Υπουργών Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων καθορίζονται οι κατασκευηθείσες ή και ορισμένες τιμές παραμέτρων ποιότητας της ατμόσφαιρας, οι μέθοδοι δειγματοληψίας και ανάλυσης τους, η συχνότητα δειγματοληψίας, χρονοδιάγραμμα για την επίτευξη των στόχων αυτών και οποιαδήποτε άλλη λεπτομέρεια σχετική με τον καθορισμό της ποιότητας του αέρα.

2. Με όμοια πράξη μπορεί να καθορίζονται ορισμένες τιμές παραμέτρων ποιότητας της ατμόσφαιρας σε μια περιοχή ευρύτερη από εκείνες που ορίζονται στην πράξη της προηγούμενης παραγράφου, ανάλογα με την ευαισθησία των οικοσυστημάτων της περιοχής ή την ύπαρξη πολιτιστικών στοιχείων. Η παραπάνω πράξη είναι δυνατό να εκδίδεται σε εφαρμογή περιφερειακού ή νομαρχιακού χωροταξικού σχεδίου ή γενικού πολεοδομικού σχεδίου ή ζώνης οικιστικού ελέγχου βάσει του ν. 1337/1983 (ΦΕΚ 33) ή τομεακών μελετών προστασίας του περιβάλλοντος.

3. Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων εγκαθιστά σε αντιπροσωπευτικές θέσεις εθνικό δίκτυο σταθμών για την παρακολούθηση της ποιότητας της ατμόσφαιρας, σύμφωνα με όσα καθορίζονται στην πράξη της παραγράφου 1 και παρακολουθεί τη λειτουργία τους.

4. Υφιστάμενοι σταθμοί παρακολούθησης της ποιότητας της ατμόσφαιρας είτε του δημόσιου τομέα είτε άλλου φορέα που ελέγχεται από το Δημόσιο εντάσσονται στο εθνικό δίκτυο του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, εφ' όσον έχουν τις προϋποθέσεις που καθορίζονται στην πράξη της παραγράφου 1.

Οι φορείς αυτοί έχουν υποχρέωση να ενημερώνουν το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων για τις μετρήσεις τους καθώς και να συμμορφώνονται προς τις υποδείξεις του που αφορούν τη λειτουργία του δικτύου.

Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων μπορεί να παρέχει επιχορήγηση στους πιο πάνω φορείς για τη λειτουργία τους.

5. Νέοι σταθμοί για την παρακολούθηση της ποιότητας της ατμόσφαιρας τους οποίους εγκαθιστούν φορείς του δημόσιου τομέα αναρμονίζονται ως προς τις προδιαγραφές λειτουργίας με το εθνικό δίκτυο του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και εντάσσονται σ' αυτό με τις υποχρεώσεις της παρ. 4.

6. Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ενεργεί διαβαθμονομήσεις (ενιαίο συντονισμό οργάνων) του εθνικού δικτύου και αποφασίζει για την καταλληλότητα, τις ανάγκες των σταθμών του εθνικού δικτύου και τις υποχρεώσεις των φορέων λειτουργίας του.

Άρθρο 8.

Μέτρα για την προστασία της ατμόσφαιρας.

1. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και των κατά περίπτωση αρμόδιων Υπουργών επιβάλλονται σε υφιστάμενα και σε νέα έργα και δραστηριότητες, όπως ορίζονται στο άρθρο 3, καθώς και σε κάθε άλλη δραστηριότητα που είναι πιθανό να υποβαθμίζει την ατμόσφαιρα, περιορισμοί και μέτρα κατά

κατηγορία και περιοχή για την προστασία της. Οι περιορισμοί και τα μέτρα αυτά μπορεί να διαφοροποιούνται ανάλογα με το είδος και το μέγεθος των έργων ή δραστηριοτήτων, τη σημασία τους για την εθνική οικονομία και την υγεία των ατόμων ή υφιστάμενα έργα και δραστηριότητες.

2. Οι περιορισμοί και τα μέτρα της προηγούμενης παραγράφου περιλαμβάνουν ιδίως :

α) Όταν πρόκειται για βιομηχανικές, βιοτεχνικές, λατομικές, μεταλλευτικές, γεωργοκτηνοτροφικές, εμπορικές, αεροπορικές δραστηριότητες, εγκαταστάσεις παραγωγής ενέργειας, κάθε είδους κίνηση ή ανοιχτή φωτιά, αποθήκευση και διακίνηση υλικών χυτών ή γενικά δραστηριότητες που προκαλούν σπυρές : αποστάσεις ασφαλείας, εφαρμογή τεχνολογίας αντιρρύπανσης, χρήση συγκεκριμένων πρώτων και βοηθητικών υλών και καυσίμων, ορισμένες τιμές αέριων αποβλήτων, ωράρια λειτουργίας, εγκατάσταση οργάνων ελέγχου της ποιότητας και ποσότητας των αέριων αποβλήτων, καυσίμων, πρώτων και βοηθητικών υλών, οργάνων ελέγχου της καύσης, καθορισμό μεθόδων συντήρησης και συχνότητας δειγματοληψιών και αναλύσεων παραμέτρων που σχετίζονται με την ποιότητα των χρησιμοποιούμενων καυσίμων, πρώτων και βοηθητικών υλών, και αέριων αποβλήτων, μεθόδους απολύμανσης οσίων, καθορισμό ύψους καπνιάδων και πλάτους παραγωγικών διαδικασιών.

β) Όταν πρόκειται για οχήματα ή μηχανήματα : ορισμένες τιμές αέριων αποβλήτων, τεχνικές προδιαγραφές κατασκευής των οχημάτων ή μηχανημάτων που χρησιμοποιούνται ή κατασκευάζονται στην ημεδαπή, ώστε να λαμβάνουν συστήματα για τη μείωση των εκπομπών καυσίων, υποχρεώσεις εισαγωγέων και εμπόρων ανταλλακτικών και εξοπλισμού, υποχρεώσεις συνεργείων επισκευής και συντήρησης σχετικές με τον εξοπλισμό που χρησιμοποιούνται προσόντα του προσωπικού που απασχολείται σε αυτά, χρονοπαραρίου ή βελτιωμένων καυσίμων και περιορισμούς κυκλοφορίας.

γ) Όταν πρόκειται για εγκαταστάσεις και μέσα διανομής, αποθήκευσης, διανομής και εμπορίας καυσίμων ή αερίων υλών, εφαρμογή συστημάτων για τη μείωση των αέριων αποβλήτων, αποστάσεις και μέσα ασφαλείας.

δ) Όταν πρόκειται για κεντρικές θέρμανσεις : ορισμένες τιμές αέριων αποβλήτων, συντήρηση-ρύθμιση των συστημάτων κεντρικής θέρμανσης, χρήση συγκεκριμένων καυσίμων μόνωσης λαβήτων και σωληνώσεων, εφαρμογή συστημάτων συστημάτων ρύθμισης της λειτουργίας, καθορισμό ύψους κατασκευαστικών λεπτομερειών καπνοδόχων, χρήση ή απαγόρευση καπνοσυλλεκτών και υποχρεώσεις και προσόντα εγκαταστατών για τη συντήρηση-ρύθμιση των συστημάτων κεντρικής θέρμανσης.

3. Οι ορισμένες τιμές αέριων αποβλήτων της παραγράφου 2 καθορίζονται με κριτήριο την εφαρμογή της κατά το δυνατό καλύτερης και οικονομικότερης τεχνολογίας και είναι δυνατό να αφορούν οποιοδήποτε ρύπο, είτε έχουν καθορισμένες είτε όχι ορισμένες τιμές ποιότητας της ατμόσφαιρας γι' αυτές.

Άρθρο 9.

Ποιότητα νερών και δίκτυο παρακολούθησης.

1. Με πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου ύστερα από εισήγηση των Υπουργών Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τηλελογίας καθορίζονται οι κατασκευηθείσες ή και ορισμένες τιμές παραμέτρων φυσικών, χημικών, μικροβιολογικών, βιολογικών ή άλλων χαρακτηριστικών παραμέτρων ποιότητας νερών ή και στοιχείων υδατικού οικοσυστήματος, οι μέθοδοι δειγματοληψίας και ανάλυσης των παραμέτρων, η συχνότητα δειγματοληψίας, χρονοδιάγραμμα για την επίτευξη των στόχων, καθώς και οποιαδήποτε άλλη λεπτομέρεια σχετική με τον καθορισμό της ποιότητας των νερών.

2. Η ρύθμιση των θεμάτων της παραγράφου 1 μπορεί να διαφοροποιείται ανάλογα με το είδος του φυσικού από

... να προστατευθεί, τις επιθυμητές χρήσεις του, ... της γης της περιοχής όπου βρίσκεται, το είδος και ... δυνατότητα της ρύπανσης.

Μια πράξη είναι δυνατό να καθορίζονται ορισμένες ... νερών αυστηρότερες από εκείνες που ορί- ... πράξη της παραγράφου 1 με κριτήριο την ευαι- ... των οικιστημάτων της περιοχής.

Μια πράξη είναι δυνατό να εκδίδεται σε ισχύ ... περιφερειακού ή νομαρχιακού χωροταξικού σχεδίου ... πολιτιστικού σχεδίου ή ζώνης οικιστικού ελεγχ- ... του ν. 1337/1983, είτε τέλος σε εφαρμογή τομαχ- ... των προστασίας του περιβάλλοντος.

Οι Υπουργοί Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δη- ... και εγκαθιστά σε αντιπροσωπευτι- ... εθνικό δίκτυο σταθμών μέτρησης των παραμέ- ... ποιότητας των νερών, όπως καθορίζεται στην πρά- ... παραγράφου 1 και παρακολουθεί τη λειτουργία τους ... με άλλους σταθμούς μέτρησης άλλων παραμέ- ... νερού.

Οι διατάξεις των παρ. 4, 5 και 6 του άρθρου 7 εφαρ- ... αναλόγως και για την παρακολούθηση της ποιό- ... των νερών.

Άρθρο 10.

Μέτρα για την προστασία των νερών.

Μια κοινή απόφαση των Υπουργών Υγείας, Πρόνοιας ... Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας ... Εργων και των κατά περίπτωση αρμόδιων ... περιβάλλοντος σε υφιστάμενα ή σε νέα έργα και ... όπως ορίζονται στο άρθρο 3, καθώς και ... άλλη δραστηριότητα, που είναι πιθανό να υποβαθ- ... κατά κατηγορία και περιοχή, περιορισμοί και ... για την προστασία τους.

Οι περιορισμοί και τα μέτρα της προηγούμενης παρα- ... μπορεί να περιλαμβάνουν ιδίως: ποσότητες περ- ... εφαρμογή τεχνολογίας αντιρρύπανσης, χρήση συγκε- ... πρώτων και βοηθητικών υλών ή και κυρίων, ... υγρών αποβλήτων, χρησιμοποιούμενων νερών, ... λειτουργίας, εγκατάσταση οργάνων ελέγχου της ποιό- ... υγρών αποβλήτων, κυρίων, νερών, πρώτων και ... υλών, καθορισμό μεθόδων, συνθηκών και συγχο- ... δειγματοληψιών και αναλύσεων παραμέτρων που σχε- ... με την ποιότητα και ποσότητα των χρησιμοποιούμε- ... κυρίων, νερών, πρώτων και βοηθητικών υλών, υγρών ... αποβλήτων, όρους και προϋποθέσεις συλλογής, μεταφοράς ... διάθεσης υλών, μεθόδους τελικής διάθεσης υγρών απο- ... μήνες υποβρύχιων αγωγών και πρότυπα παραγωγι- ... διατάξεων.

Η παράγραφος 3 του άρθρου 8 εφαρμόζεται αναλόγως ... και για την προστασία της ποιότητας των νερών.

Άρθρο 11.

Μέτρα για την προστασία του εδάφους.

Μια κοινή απόφαση των Υπουργών Γεωργίας, Υγείας, ... Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας ... Εργων και Βιομηχανίας, Ενέρ- ... και Τεχνολογίας καθορίζονται τα μέτρα και οι προ- ... προστασίας των εδαφών από τις φυσικές ζημιές και ιδίως ... διάβρωση, έλλειψη περιμού, αποξήρανση, υπερχέρση, ... καταστροφή δομής, αλάτωση, αποκάλυψη δυσμενών οριζό- ... χημική εξάντληση, υπερλίπανση ή ακατάλληλη λί- ... προσθήκη τοξικών ουσιών από τη χρήση λιπασμάτων ... φαρμάκων, για τη διατήρηση και αύξηση της πα- ... τήτάς τους.

Μια κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Υγείας ... Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας ... Εργων και Βιομηχανίας, Ενέρ- ... και Τεχνολογίας, ύστερα από εισήγηση του Υπουρ- ... Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων

και γνώμη των Ο.Τ.Α., καθορίζονται κατά περίπτωση οι χώ- ... που επιτρέπεται η τελική διάθεση τοξικών και επικί- ... των αποβλήτων και υλός. Με απόφαση του οικείου νο- ... ύστερα από γνώμη των Ο.Τ.Α., καθορίζονται κατά ... περίπτωση οι χώροι όπου επιτρέπεται η τελική διάθεση στα- ... των αποβλήτων. Ειδικά, η διάθεση στερεών αποβλήτων από ... μεταλλευτικές ή λατομικές δραστηριότητες μέσα στους γε- ... λαστικούς ή λατομικούς χώρους γίνεται σύμφωνα με την ... νομοθεσία.

Μια κοινή απόφαση των Υπουργών Γεωργίας και Περι- ... Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων μπορεί να ... λένονται, κατά περίπτωση, η χρήση φυσικών λιπαντι- ... ουσιών ή μέσων για την προστασία ζώων και φυτών ... από ασθενείες και περιορισμοί ή απαγορεύσεις στην παρα- ... γωγή, εισαγωγή και εμπορία φυτοφαρμάκων και λιπασμά- ... των που δημιουργούν κίνδυνο ρύπανσης. Με όμοια απόφαση ... είναι δυνατό να καθορίζονται μέθοδοι, όροι και περιορισμοί ... για τη διάθεση στη γεωργία της υλός που προέρχεται από ... αποβλήτων.

Άρθρο 12.

Στερεά απόβλητα.

Η διαχείριση των στερεών αποβλήτων γίνεται με τρό- ... που ώστε:

- α) να μη δημιουργούνται κίνδυνοι για την υγεία και το περιβάλλον και ενσχυλίσες από θόρυβο ή δυσοσμίες·
- β) να μην προκαλείται υποβάθμιση στο φυσικό περιβάλλον και σε χώρους που παρουσιάζουν ιδιαίτερο οικολογικό, πολιτιστικό και αισθητικό ενδιαφέρον·
- γ) να εξοικονομούνται πρώτες ύλες και να μπορεί να γίνει η μεγαλύτερη δυνατή επαναχρησιμοποίησή τους.

Οι υποχρεώσεις φορείς για τη διαχείριση των στερεών απο- ... βλήτων είναι οι Ο.Τ.Α που μπορούν όμως να μη δέχονται τη δια- ... χείριση στερεών αποβλήτων που λόγω της σύνθεσής, του ... είδους ή της ποσότητας και ποσότητας τους δεν είναι δυνατό ... να διατεθούν μαζί με τα οικιακά. Στην περίπτωση αυτή υπό- ... χρεοί για τη διαχείριση των στερεών αποβλήτων είναι τα ... φυσικά ή νομικά πρόσωπα από τις δραστηριότητες των οποίων ... προέρχονται τα απόβλητα ή τρίτα πρόσωπα στα οποία μπο- ... ρούν να αναθέτουν την εκτέλεση των σχετικών εργασιών, με ... από άδεια που χορηγείται, και στις δύο περιπτώσεις, από ... του οικείου νομάρχη.

Με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωρο- ... ταξίας και Δημόσιων Έργων και των συναρμόδιων Υπουρ- ... γών Εθνικής Οικονομίας, Εσωτερικών, Υγείας, Πρόνοιας ... Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Γεωργίας καθορίζονται οι ... όροι οι προϋποθέσεις και η διαδικασία χορήγησης της ά- ... δειας αυτής. Προκειμένου για μεταλλευτικούς ή λατομικούς ... χάρους, ύστερα από διαχείριση είναι αυτοί που έχουν το δι- ... καίωμα εκμετάλλευσης του ορυκτού στους χώρους αυτούς, ... σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία.

Η διαχείριση των στερεών αποβλήτων σε εθνικό ή περι- ... φερειακό επίπεδο γίνεται βάσει σχεδιασμού που αποσκοπεί ... στη μελέτη και τον καθορισμό των μεθόδων διαχείρισης κα- ... θώς και στη χωροθέτηση των εγκαταστάσεων διάθεσης των ... στερεών αποβλήτων. Κατά το σχεδιασμό λαμβάνονται υπόψη ... οι κοινωνικές, οικονομικές, τεχνικές, περιβαλλοντικές και ... οι ειδικές συνθήκες της περιοχής.

Με την ίδια απόφαση της παρ. 2 καθορίζονται οι αρμό- ... διοι φορείς για την εκπόνηση του σχεδιασμού διαχείρισης ... των στερεών αποβλήτων, οι όροι και η διαδικασία εκπόνη- ... σης και εφαρμογής του σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Οι υποχρεώσεις για τη διαχείριση των στερεών αποβλή- ... των φορείς σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παρ. 2 συντά- ... ρουν σχέδιο για τον τρόπο λήψης κατάλληλων μέτρων για ... τον περιορισμό των στερεών αποβλήτων, την εφαρμογή με- ... θόδων για την ανακύκλωση και την επεξεργασία τους, τη ... λήψη από αυτά πρώτων υλών και ενέργειας και για κάθε ... άλλη μέθοδο επαναχρησιμοποίησής τους.

Με την ίδια απόφαση της παρ. 2 καθορίζεται και το εισερχόμενο του εν λόγω σχεδίου.

5. Απαγορεύεται η αναξέλεγκτη απόρριψη στερεών αποβλήτων εντός ή εκτός αστικών περιοχών και σε οποιαδήποτε φυσικό προϊόν. Ο κάτοχος στερεών αποβλήτων τα παραδίδει στον υπόχρεο διαχειριστή σύμφωνα με την παρ. 2.

6. Σε οποιονδήποτε παράγει ή κατέχει ή και διαχειρίζεται στερεά απόβλητα που λόγω του είδους, της ποσότητας ή της ποιότητας και ποσότητας τους είναι ιδιαίτερα επικίνδυνα για την υγεία και το περιβάλλον επιβάλλεται η τήρηση σχετικού βιβλίου.

7. Παλαιά μέσα μεταφοράς και μηχανήματα ή τμήματά τους που έχουν εγκαταλειφθεί, θεωρούνται στερεά απόβλητα και περιέχονται στην κυριότητα του οικείου δήμου ή κοινότητας. Η διαδικασία και οι προϋποθέσεις χαρακτηρισμού τους ως στερεών αποβλήτων καθορίζεται με απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων. Με την επιφύλαξη των άρθρων 146 και 197—201 του Κώδικα Δημόσιου Νομικού Δικαίου (ΝΔ 187/1973, ΦΕΚ 26), πλοία, πλοίαρχα και πλωτά γενικά ναυπηγήματα ως και τμήματά τους που έχουν εγκαταλειφθεί, θεωρούνται στερεά απόβλητα και υπόκεινται στη ρύθμιση του παραπάνω εδαφίου της παραγράφου αυτής είτε βρίσκονται στην Ήρα ή είτε στη θάλασσα.

8. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού μπορεί να απαγορευθεί ή εισαχθεί και εμπορία ουσιασμού λειτουργημάτων στερεών αποβλήτων (πυροκροτήριων) για την αποτροπή της διατάραξης της λειτουργίας του αποχετευτικού συστήματος ή της μηχανικής φέρτιλης των εγκαταστάσεων επεξεργασίας υγρών αποβλήτων ή της ρύπανσης των νερών.

Άρθρο 13.

Συσκευασία προϊόντων — Επιδόνηση προϊόντων.
Απόβλητα από μέσα μεταφοράς.

1. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, μπορεί να απαγορευθεί ή να περιοριστεί η χρήση ορισμένων τύπων συσκευασίας προϊόντων, εφόσον λόγω του υλικού κατασκευής, του όγκου ή της ποσότητας τους είναι κβύνητη ή ιδιαίτερα δυσχερής ή επικίνδυνη ή εφραμένη ή των γενικών αρχών και περιορισμών της παραγράφου 1 του άρθρου 12 και ιδίως η ανακύκλωσή τους.

Με όμοια απόφαση μπορεί να επιβάλλεται απαγόρευση της διαρρήξεως τέτοιων προϊόντων ή να τίθενται περιορισμοί για το υλικό και τα λοιπά χαρακτηριστικά της συσκευασίας καθώς επίσης και προδιατάξεις συμμόρφωσης.

2. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, είναι δυνατό να επιβαρυνθούν με ειδικό τέλος επιχειρήσεις που παράγουν και εισάγουν προϊόντα που προκαλούν ιδιαίτερα προβλήματα διαχείρισης των στερεών αποβλήτων τους και ιδίως ανακύκλωσης, προκειμένου να κλυθθούν τα έθνη κατασκευής και λειτουργίας συγκεκριμένων έργων ή προγραμμάτων προστασίας του περιβάλλοντος που εκτελούνται από τους Ο.Τ.Α.. Το τέλος αυτό καθορίζεται ανάλογα με το μέγεθος, το ρυπαντικό φορτίο και την ποσότητα των αποβλήτων του έργου ή της δραστηριότητας και περιέχεται στους Ο.Τ.Α. για μελέτες και έργα διάθεσης ειδικών στερεών αποβλήτων. Η διαδικασία εισπραχίας του τέλους αυτού και απόδοσή τους στον Ο.Τ.Α. καθορίζεται με το πιο πάνω προεδρικό διάταγμα.

3. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού ρυθίζονται οι τρόποι διαχείρισης στερεών αποβλήτων από τα μέσα συγκοινωνιών και μεταφοράς.

Άρθρο 14.

Προστασία από το θόρυβο.

1. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση των Υπουργών Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, καθορίζονται οι οριακές τιμές στάθμης θορύβου και θοηύσεων στους χώρους κατοικίας ή ανάδραστης κοινού και τα όρια εφρατου θορύβου σε αντιθροδικές ζώνες με κριτήριο τον περιορισμό της εφρατης και κατ' επέκταση την προστασία της υγείας, καθώς και οι τρόποι μέτρησής τους.

2. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού καθορίζονται περιορισμοί στην παραγωγή, εισαγωγή, εμπορία και χρήση κάθε είδους οχημάτων, μηχανημάτων ή οργάνων που κατά τη λειτουργία τους προκαλούν ηχητική εφρατη ή που έχουν προορισμό την παραγωγή του ήχου. Με τις αποφάσεις αυτές μπορεί να ορίζονται ιδίως οι οριακές τιμές στάθμης θορύβου και θοηύσεων, οι τρόποι μέτρησής τους, η διαδικασία εφρατης, οι όροι ή και η πλήρης απαγόρευση παραγωγής, εισαγωγής, εμπορίας και χρήσης ή λειτουργίας.

Με όμοια απόφαση μπορεί να εφραούνται από τις ρυθμίσεις της απόφασης του προηγούμενου εδαφίου οχήματα, μηχανήματα ή όργανα για την εκτέλεση μεγάλων ή ειδικών έργων.

Τέλος, με όμοια απόφαση λαμβάνονται μέτρα καταπολέμησης του θορύβου ή των θοηύσεων και από τα οχήματα και μηχανήματα που έχουν ήδη εισαχθεί ή κατασκευασθεί στη Ελλάδα και λειτουργούν κατά το χρόνο επιβολής των περιορισμών.

3. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του Υπουργού Εμπορίου μπορεί να επιβάλλονται προδιαγραφές ποιότητας για την παραγωγή, εισαγωγή και εμπορία υλικών και εξαρτημάτων που προορίζονται για την κατασκευή του θορύβου και θοηύσεων και να απαγορευθεί ή κλυθφοριστεί ταις, κλυθθούνται οι παραπάνω προδιαγραφές.

4. Έργα και δραστηριότητες που προκαλούν θόρυβο εφρατη ιδίως: διομηχανικές και βιοτεχνικές, λατομικές ή μεταλλευτικές δραστηριότητες, εργοστάσια, εργαστήρια, κάθε είδους μηχανολογικές εγκαταστάσεις, αθλητικοί χώροι, κέντρα διασκεψής, θέατρα, κινηματογράφοι και χώροι ψυχαγωγίας. Τα υφιστάμενα ή νέα έργα και οι δραστηριότητες της παραγράφου αυτής κατατάσσονται σε κατηγορίες σύμφωνα με το άρθρο 3.

5. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού μπορεί να επιβάλλονται περιορισμοί για μέτρα προστασίας στα έργα και στις δραστηριότητες της προηγούμενης παραγράφου, που προλαμβάνουν ιδίως: οριακή τιμή στάθμης θορύβου στο περιβάλλον που επιβάλλεται από τα έργα ή τις δραστηριότητες, τρόπο μέτρησής τους, τεχνικά μέτρα μείωσης ήχου και θοηύσεων, μέθοδοι μέτρησής της απόδοσής τους, ωσφραξη λειτουργίας, εγκατάσταση οργάνων παρακολούθησης της στάθμης θορύβου σε ελάχιστες αποστάσεις από κατοικίες ή χώρους ανάδραστης κοινού.

6. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, ύστερα από εισήγηση της τοπικής αυτοδιοίκησης ή της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και γνώμη του νομαρχιακού συμβουλίου, είναι δυνατό να ορίζονται αντιθροδικές ζώνες γύρω από υφιστάμενα ή νέα κτιριακά συγκροτήματα, γύρω ή κατά μήκος χώρων ή κινούνται μέσα μεταφοράς ιδίως δρόμων, λιμανιών, σιδηροδρόμων, γύρω από αρχαιολογικούς χώρους ή ιστορικούς χώρους και τείχη ή γύρω από χώρους κατοικίας, ανάπαυσης, υγείας, εκπαίδευσης και πολιτιστικών ενδιαφερόσεων.

απορροπών πόσωση καθορίζεται επίσης τα γεωγραφικά της ζώνης, τα αντιθρομβικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν, ώστε να τηρούνται οι επιτρεπόμενοι φθαρτοί όροι, καθορίζονται με τα προεδρικά διατάγματα της παρ. 2 της απόφασης εφαρμογής των μέτρων, κριτήρια χωροθεσίας των εγκαταστάσεων ή δραστηριοτήτων, όρους και προϋποθέσεις περαιτέρω ανάπτυξης άλλων δραστηριοτήτων στην αντιθρομβική ζώνη και κάθε άλλη λεπτομέρεια που σχετίζεται με τον προορισμό της ζώνης.

Απόφαση αυτή εξετάζεται με ειδική μελέτη, της οποίας η διαδικασία καθορίζεται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων. Η εκπόνηση της μελέτης γίνεται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ή άλλο φορέα του κράτους, κομής ή από τον οικείο οργανισμό τοπικής αυτοδιοίκησης.

Άρθρο 15.

Επικίνδυνες ουσίες και παρασκευάσματα.

1. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Οικονομικών, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού καθορίζονται οι επικίνδυνες ουσίες ή τα παρασκευάσματα καθώς και η ελάχιστη ποσότητα ή κάθε άλλο κριτήριο που μπορεί να προκαλέσει υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

2. Με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού καθορίζονται οι όροι και η διαδικασία προστασίας του περιβάλλοντος από τη χρήση, μεταφορά, αποθήκευση, εισαγωγή, παραγωγή, συσκευασία, επισήμανση και εμπορία των επικίνδυνων ουσιών και παρασκευασμάτων. Με αυτήν απόφαση μπορεί να απαγορευθεί η παραγωγή, εισαγωγή, εμπορία, διακίνηση και χρήση επικίνδυνων ουσιών, από τη χρήση της διαπιστωθεί σύμβαση των φυσικών αερίων.

3. Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού καθορίζονται οι βιομηχανικές, βιοτεχνικές ή άλλες δραστηριότητες, κατά την άσκηση των οποίων μεταλαβούν ή μπορεί να μεταλαβήσουν επικίνδυνες ουσίες και παρασκευάσματα, τα οποία είναι δυνατό να προκαλέσουν ατυχήματα μεγάλης έκτασης. Με τις ίδιες ή άλλες αποφάσεις καθορίζονται:

- α) οι επικίνδυνες ουσίες και τα παρασκευάσματα.
- β) οι επικίνδυνες δραστηριότητες.
- γ) τα απαραίτητα στοιχεία και μελέτες, ο τρόπος υποβολής, η διαδικασία και τα όργανα έγκρισής τους. Η υποβολή των στοιχείων και η έγκριση των μελετών κατόπιν αποτελούν απαραίτητα προϋποθέσεις για τη χορήγηση κίνησης εγκαταστάσεως ή πραγματοποίησής του έργου ή της δραστηριότητας.
- δ) το περιεχόμενο των σχεδίων για την ασφαλιστική επάρκειά των μεγάλων έκτασης, η διαδικασία συγκατάθεσής τους με τυχόν σχεδία έκτακτης ανάγκης κρατικών φορέων, περιφερειακών και της κατάλληλης πληροφόρησης των ενδιαφερομένων, καθώς και οι υπέχοντες για τη σύνταξη, το σύστημα και την εφαρμογή τους. Τα σχέδια κατά αποτίμηση επίσης απαραίτητη προϋπόθεση για τη χορήγηση άδειας εγκαταστάσεως ή πραγματοποίησής του έργου ή της δραστηριότητας.
- ε) ο αναγκαίος χρόνος προσαρμογής των ορισμένων ή επισημασμένων στο στάδιο κατασκευής βιομηχανικών, βιοτεχνικών ή άλλων δραστηριοτήτων στις διατάξεις του παρόντος άρθρου.

4. Η πραγματοποίηση ελέγχων για την τήρηση των όρων που ορίζονται με την παρούσα νομοθεσία.

5. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Οικονομικών, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού καθορίζονται οι όροι και η διαδικασία προστασίας του περιβάλλοντος από τη χρήση, μεταφορά, αποθήκευση, εισαγωγή, παραγωγή, συσκευασία, επισήμανση και εμπορία των επικίνδυνων ουσιών και παρασκευασμάτων. Με αυτήν απόφαση μπορεί να απαγορευθεί η παραγωγή, εισαγωγή, εμπορία, διακίνηση και χρήση επικίνδυνων ουσιών, από τη χρήση της διαπιστωθεί σύμβαση των φυσικών αερίων.

6. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Οικονομικών, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού καθορίζονται οι όροι και η διαδικασία προστασίας του περιβάλλοντος από τη χρήση, μεταφορά, αποθήκευση, εισαγωγή, παραγωγή, συσκευασία, επισήμανση και εμπορία των επικίνδυνων ουσιών και παρασκευασμάτων. Με αυτήν απόφαση μπορεί να απαγορευθεί η παραγωγή, εισαγωγή, εμπορία, διακίνηση και χρήση επικίνδυνων ουσιών, από τη χρήση της διαπιστωθεί σύμβαση των φυσικών αερίων.

Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού μπορεί να καθορίζονται ειδικά προληπτικά ή καταστατικά μέτρα προστασίας της υγείας και του περιβάλλοντος από τις δραστηριότητες της παραγράφου 3.

Άρθρο 16.

Παρακολούθηση των φυσικών αποδεκτών. Λειτουργία και συντήρηση εγκαταστάσεων επεξεργασίας αποβλήτων.

1. Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων συντονίζει τη λειτουργία δικτύου εργαστηρίων που αναλύουν δείγματα των φυσικών αποδεκτών και των αποβλήτων. Στο δίκτυο των εργαστηρίων αυτών περιλαμβάνονται το Γενικό Χημείο του Κράτους και τα σχετικά εργαστήρια του Υπουργείου Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, της Υγειονομικής Σχολής, των λοιπών υπουργείων και των δημοτικών φορέων.

Με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού ορίζονται ο τρόπος, οι προϋποθέσεις και η διαδικασία αναμείωσης των χρησιμοποιούμενων εργαστηριακών μεθόδων, ώστε να εξασφαλίζεται η αποτελεσματική λειτουργία των εργαστηρίων στον τομέα των περιβαλλοντικών αναλύσεων και η δυνατότητα σύγκρισής των αναλύσεων και ερμηνείας κάθε σχετική λεπτομέρεια.

Το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων φέρνει για τη δημοσίευση των αποτελεσμάτων της παρακολούθησης των φυσικών αποδεκτών.

2. Έργα και δραστηριότητες που εντάσσονται στην πρώτη κατηγορία του άρθρου 3 και διαθέτουν κάθε είδους απόβλητα ύστερα από επεξεργασία υποχρεούνται να απασχολούν κατάλληλο και επαρκές τεχνικό προσωπικό για τη λειτουργία και συντήρηση των εγκαταστάσεων.

Έργα και δραστηριότητες που εντάσσονται στη δεύτερη κατηγορία του άρθρου 3 και διαθέτουν κάθε είδους απόβλητα ύστερα από επεξεργασία, μπορούν, κατά την κρίση της αρμόδιας για την έγκριση των περιβαλλοντικών όρων αρχής, να υποχρεούνται να απασχολούν κατάλληλο και επαρκές τεχνικό προσωπικό για τη λειτουργία και συντήρηση των εγκαταστάσεων.

Η έγκριση περιβαλλοντικών όρων για την πρώτη και δεύτερη κατηγορία έργων και δραστηριοτήτων σύμφωνα με τη παρούσα νομοθεσία στο άρθρο 4, περιλαμβάνει τον καθορισμό του κατάλληλου και επαρκούς, κατά περίπτωση, τεχνικού προσωπικού για τη λειτουργία και συντήρηση των εγκαταστάσεων.

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού καθορίζονται τα απαιτούμενα συστατικά και τοπικά πρότυπα του προσωπικού αυτού, ανάλογα με τις κατηγορίες εγκαταστάσεων.

Άρθρο 17.

Μέτρα προστασίας από τη ραδιενέργεια.

1. Ραδιενεργές ουσίες ή απορριμματα και συσκευές που εκπέμπουν ραδιενεργό ακτινοβολία μπορούν να χρησιμοποιούνται, εφόσον προκύπτει ειδική όροι και μέτρα που καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, ύστερα από γνώμη του Εθνικού Κέντρου Έρευνας Φυσικών Επιστημών (Δημοκρίτειο).

2. Κατά τη τήρησή τους, στα οποία εκτελείται δραστηριότητα ή οποία συνδέεται με τη χρήση ραδιενεργών ουσιών ή συσκευών που εκπέμπουν ραδιενεργό ακτινοβολία, σχεδιάζονται, γίνονται και χρησιμοποιούνται σύμφωνα με ειδικές προδιαγραφές που καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ύπερα από εισήγηση του Εθνικού Κέντρου Έρευνας Φυσικών Επιστημών «Δημόκριτος».

Με όμοια απόφαση μπορεί να διακόπτεται η λειτουργία των παραπάνω δραστηριοτήτων, αν το κτίριο δεν ανταποκρίνεται στις προδιαγραφές αυτές.

3. Στα κτίρια ή τις εγκαταστάσεις από τις οποίες είναι δυνατή η εκπομπή ραδιοεναργού ακτινοβολίας στο περιβάλλον, επιβάλλεται συνεχής παρακολούθηση και μέτρηση της ακτινοβολίας, που εκπέμπεται από αυτές, σύμφωνα με τις προδιαγραφές που καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Υγείας, Πρωτοβάθμιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, ύπερα από εισήγηση του Εθνικού Κέντρου Έρευνας Φυσικών Επιστημών «Δημόκριτος».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

Άρθρο 18.

Αντικείμενα προστασίας και διατήρησης.

1. Η φύση και το τοπίο προστατεύονται και διατηρούνται, ώστε να διατηρούνται οι φυσικές διεργασίες, η αποδοτικότητα των φυσικών πόρων, η υφοροπία και η εξέλιξη των οικοσυστημάτων καθώς και η ποικιλομορφία, η ιδιαιτερότητα ή η μοναδικότητά τους.

2. Χερσαίες, υδάτινες ή μικτού χαρακτήρα περιοχές, μεμονωμένα στοιχεία ή σύνολα της φύσης και του τοπίου, μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενα προστασίας και διατήρησης λόγω της οικολογικής γεωμορφολογικής, βιολογικής επιστημονικής ή αισθητικής σημασίας τους.

3. Οι περιοχές, τα στοιχεία ή τα σύνολα της προηγούμενης παραγράφου μπορούν να χαρακτηρίζονται σύμφωνα με τα κριτήρια του άρθρου 19, ως:

- Περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης.
- Περιοχές προστασίας της φύσης.
- Εθνικά πάρκα.
- Προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί, προστατευόμενα τοπία και στοιχεία του τοπίου.
- Περιοχές οικολογικού ενδιαφέροντος.

4. Αν, για την προστασία και διατήρηση των περιοχών, των στοιχείων ή των συνόλων της προηγούμενης παραγράφου, επιβάλλεται παράλληλα η εφαρμογή ορισμένων μέτρων σε γεωτονικές εκτάσεις, οι παραπάνω περιοχές, τα στοιχεία ή τα σύνολα αποτελούν κεντρικό τμήμα μίας ευρύτερης περιοχής, στην οποία τα αναγκαία μέτρα προστασίας κλιμακώνονται κατά ζώνες.

5. Τα αντικείμενα προστασίας και διατήρησης της παραγράφου 3 με τις τυχόν ζώνες τους διέπονται από εκδιδόμενους κατά το άρθρο 21 παρ. 2 κανονισμούς λειτουργίας ή κανονισμούς λειτουργίας και διαχείρισης ή ειδικά σχέδια ανάπτυξης και διαχείρισης, όπου εξειδικεύονται τα αναγκαία μέτρα προστασίας, οργάνωσης και λειτουργίας και οι όροι και οι περιορισμοί άσκησης δραστηριοτήτων και εκτέλεσης έργων.

6. Αντικείμενα προστασίας και διατήρησης, κατά την έννοια της παρ. 1, αποτελούν επίσης τα είδη της αυτοφυούς χλωρίδας και της άγριας πανίδας.

Άρθρο 19.

Κριτήρια χαρακτηρισμού και αρχές προστασίας.

Για την εφαρμογή του παρόντος νόμου:

1. Ως περιοχές απόλυτης προστασίας της φύσης χαρακτηρίζονται εκτάσεις με εξαιρετικά ευαίσθητα οικοσυστήματα, διότιποι ή οικοτόποι σπάνιων ή απειλούμενων με εξαφάνιση ειδών της αυτοφυούς χλωρίδας ή άγριας πανίδας, μεμονωμένα ή σύνολα επιστημονική, θέση στον κύκλο

ζωικής πανίδας. Στις περιοχές απόλυτης προστασίας ή φυσικής απειροφύεται κάθε δραστηριότητα. Κατ' εξαίρεση, μπορεί να εκτρέπονται, σύμφωνα με τις ειδικότερες ρυθμίσεις του οικείου κανονισμού, η διεξαγωγή επιστημονικών ερευνών και η εκτέλεση εργασιών που αποσκοπούν στη διατήρηση των χαρακτηριστικών τους, εφόσον εξασφαλίζεται υψηλός βαθμός προστασίας.

2. Ως περιοχές προστασίας της φύσης χαρακτηρίζονται εκτάσεις μεγάλης οικολογικής ή βιολογικής αξίας. Στις περιοχές αυτές προστατεύεται το φυσικό περιβάλλον από κάθε δραστηριότητα ή επέμβαση, που είναι δυνατό να μεταβάλει ή να αλλοιώσει τη φυσική κατάσταση, σύνθεση ή εξέλιξη του. Κατ' εξαίρεση, μπορούν να εκτρέπονται, σύμφωνα με τις ειδικότερες ρυθμίσεις του οικείου κανονισμού, η εκτέλεση εργασιών, ερευνών και η άσκηση ασχολιών και δραστηριοτήτων, κυρίως παραδοσιακών, εφόσον δεν έρχονται σε αντίθεση με τους σκοπούς προστασίας. Στις περιοχές της κατηγορίας αυτής μπορεί να δίνονται ειδικότερες ονομασίες ανάλογα με το συγκεκριμένο αντικείμενο και το σκοπό προστασίας.

3. Ως εθνικά πάρκα χαρακτηρίζονται εκτεταμένες χωρικές, υδάτινες ή μικτού χαρακτήρα περιοχές, οι οποίες παράκτισουν αναπερατικές ή έχουν ελάχιστη επηρεαστεί από τις ανθρώπινες δραστηριότητες και στις οποίες διατηρείται μεγάλος αριθμός και ποικιλία κβιόλογων βιολογικών, οικολογικών, γεωμορφολογικών και αισθητικών στοιχείων.

Όταν το εθνικό πάρκο ή μεγάλο τμήμα του καταλαμβάνει θαλάσσια περιοχή ή εκτάσεις βασικού χαρακτήρα μπορεί να χαρακτηρίζεται ειδικότερα ως θαλάσσιο πάρκο εθνικού θημύς, αντίστοιχα. Ο χαρακτηρισμός περιοχών εθνικών πάρκων αποσκοπεί στη διαφύλαξη της φυσικής κληρονομιάς και στη διατήρηση της οικολογικής υφοροπίας ευρύτερων περιοχών της χώρας με παράλληλη παροχή στο κοινό δυνατότητων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και φυσολατρικών δραστηριοτήτων. Για την εκπλήρωση των σκοπών αυτών λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα, ώστε οι περιοχές αυτές να προστατεύονται επαρκώς τόσο από φυσικές αιτίες, ποδάθμισης όσο και από ανθρώπινες ενέργειες, επεμβάσεις και δραστηριότητες.

Στα εθνικά πάρκα επιτρέπεται να εκτελούνται έργα, γίνονται έρευνες και να ασκούνται δραστηριότητες, κυρίως παραδοσιακού χαρακτήρα, με τους όρους και περιορισμούς που καθορίζονται ειδικότερα από τον οικείο κανονισμό λειτουργίας και διαχείρισης.

Τα εθνικά πάρκα είναι δυνατά να περιλαμβάνουν περιοχές των παρ. 1 και 2.

4. Ως προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί χαρακτηρίζονται λειτουργικά τμήματα της φύσης ή μεμονωμένα δημοσφραγικά της, που έχουν ιδιαίτερη επιστημονική, οικολογική ή αισθητική αξία ή συνβάλλουν στη διατήρηση των φυσικών διεργασιών και στην προστασία φυσικών πόρων, όπως δέντρα, συστάδες δέντρων και θάμνων, προστατευτική ελαστική, παροχθία και παράκτια ελαστική, φυσικοί φράκτες, καταρράκτες, πηγές, φαράγγια, βίνας, ύφαλοι, σπηλιές, έραγοι, απολιθωμένα δάση, δέντρα ή τμήματά τους, παλαιολογικά ευρήματα, κοραλλιογενείς και γεωμορφολογικοί σχηματισμοί. Προστατευόμενοι φυσικοί σχηματισμοί έχουν μονιματικό χαρακτήρα χαρακτηρίζονται ειδικότερα διατηρητέα αντικείμενα της φύσης. Ως προστατευόμενα πια χαρακτηρίζονται περιοχές μεγάλης αισθητικής ή πολιτιστικής αξίας και εκτάσεις που είναι ιδιαίτερα πρόσφορα για αψφύγη του κοινού ή συνβάλλουν στην προστασία ή ποδοτικότητα φυσικών πόρων λόγω των ιδιαίτερων φυσικών ή ανθρωπογενών χαρακτηριστικών τους. Στα προστατευόμενα τοπία μπορεί να δίνονται, με βάση τα κριτήρια χαρακτηρισμού τους, ειδικότερες ονομασίες, όπως αισθητικό δασοτοπίο άγριας φύσης, τοπίο αγροτικό, αστικό ή βιομηχανικό. Ως προστατευόμενα στοιχεία του τοπίου χαρακτηρίζονται τμήματα ή συστατικά στοιχεία του τοπίου που έχουν

αποδοτικότητα φυσικών πόρων λόγω των ιδιαίτερων ή ανδρωπογενών χαρακτηριστικών τους, όπως παραδοσιακές καλλιέργειες, γροικίες, μονοκλήρινοι φράγτες και αναβαθμίδες, προστατευτικές κρήνες. Ενέργειες ή δραστηριότητες που μπορούν να καταστrophή, φθορά ή αλλοίωση των προστατευτικών σχηματισμών, των προστατευόμενων τοπογραφικών του τοπίου απαγορεύονται, σύμφωνα με τις ρυθμίσεις των οικείων κανονισμών.

Οι περιοχές οικονομικής ανάπτυξης χαρακτηρίζονται εκτεταμένες περιοχές που μπορούν να περιλαμβάνουν χωριά ή οικισμούς που παρουσιάζουν ιδιαίτερη αξία και ενδιαφέρον ποιότητας των φυσικών και πολιτιστικών τους χαρακτηριστικών και παράλληλα προσφέρουν σημαντικές δυνατότητες για ανάπτυξη δραστηριοτήτων που εναρμονίζονται με τη προστασία της φύσης και του τοπίου. Στις περιοχές αυτές επιβάλλονται οι ακόλουθες ρυθμίσεις:

α) Η προστασία και η βελτίωση των ιδιαίτερων φυσικών και πολιτιστικών χαρακτηριστικών τους.

β) Η ενίσχυση των παραδοσιακών ασχολιών και δραστηριοτήτων που μπορεί να επιτευχθεί και με την ανανέωση και την σύγχρονη μεθοδολογία των μεθόδων και των συνθηκών της τοπικής οικονομίας. Στις περιοχές οικονομικής ανάπτυξης μπορούν να επιδιωκούνται μικρές κλίμακας παραγωγικές δραστηριότητες, οι οποίες προσαρμόζονται στο φυσικό περιβάλλον και στην τοπική αρχιτεκτονική. Ιδιαίτερα ενθαρρύνεται η ανάπτυξη του αγροτουρισμού με χρησιμοποίηση αγροτικών κατασκευών, κήπων, κάμπιγκ και άλλων κατασκευών. Βιομηχανικές δραστηριότητες είναι δυνατό να εκτιμούνται, εφ' όσον έχουν την οικονομική αναζωογόνηση των αγροτικών περιοχών και δεν προκαλούν υποβάθμιση του περιβάλλοντος σύμφωνα με το χαρακτήρα των περιοχών αυτών.

γ) Η εκπαίδευση και η μύηση του κοινού στους τρόπους και στις μεθόδους αρμονικής συνύπαρξης ανθρώπινων δραστηριοτήτων και φυσικών διεργασιών.

δ) Η ανάπαυση και η αναψυχή του κοινού.

Οι παραπάνω σκοποί πραγματοποιούνται με βάση ειδικά σχέδια ανάπτυξης και διαχείρισης.

Οι περιοχές οικονομικής ανάπτυξης είναι δυνατό να περιλαμβάνουν περιοχές των παραγράφων 1 και 2.

Άρθρο 20.

Προστασία και διατήρηση των ειδών της αυτοφυούς χλωρίδας και της άγριας πανίδας.

1. Τα είδη της αυτοφυούς χλωρίδας και της άγριας πανίδας προστατεύονται και διατηρούνται μαζί με τη βιοκοινωνία και το βιότοπο ή οικότοπό τους, ως βιογενετικά αποθέματα και ως συστατικά στοιχεία των οικοσυστημάτων. Ιδιαίτερα προστατεύονται και διατηρούνται είδη που είναι σπάνια ή απειλούνται με εξαφάνιση, είδη των οποίων ο πληθυσμός, χωρίς να διατρέχει άμεσο κίνδυνο εξαφάνισης, εμφανίζει τάση μείωσης λόγω υποβάθμισης των βιοτόπων του είδους ή υπερεκμετάλλευσής του, καθώς και είδη που έχουν ιδιαίτερη οικολογική, επιστημονική, γενετική, παραδοσιακή ή οικονομική αξία.

2. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Γεωργίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, η οποία εκδίδεται μέσα σε δύο μήνες από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου, καταρτίζεται κατάλογος των ιδιαίτερα προστατευόμενων ειδών και κατηγορία προστασίας και καθορίζονται περιορισμοί, απαγορεύσεις, όροι και μέτρα για την προστασία τους καθώς και οι όροι διεξαγωγής επιστημονικών εργασιών πάνω στα είδη αυτά και ρυθμίζονται τα σχετικά με τη συνεργασία των υπηρεσιών και των ενδιαφερόμενων φορέων και η αναγκαία λεπτομέρεια. Με όμοια απόφαση μπορούν να αποκοιούνται ή να συμπληρώνονται οι παραπάνω περιορισμοί, απαγορεύσεις και όροι.

3. Η προστασία της γεωργίας, της βιοποικιλότητας, της θήρας και αλιείας καθώς επίσης η φυτοπροστασία και η υγιεινή

οικολογική προστασία των ζώων εναρμονίζονται με τις ανάγκες προστασίας της αυτοφυούς χλωρίδας και της άγριας πανίδας.

Με κοινή απόφαση των Υπουργών Γεωργίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού καθορίζονται οι αναγκαίοι προς τούτο όροι και προϋποθέσεις και κάθε άλλη συναφής με τα θέματα αυτά λεπτομέρεια.

Άρθρο 21.

Χαρακτηρισμός περιοχών, στοιχείων ή συνόλων της φύσης και του τοπίου.

1. Ο χαρακτηρισμός περιοχών, στοιχείων ή συνόλων της φύσης και του τοπίου, σύμφωνα με τα άρθρα 18 και 19 και ο καθορισμός των ορίων τους και των τυχόν ζωνών προστασίας τους γίνονται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση των Υπουργών Γεωργίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού ύστερα από γνώμη του νομαρχιακού συμβουλίου, σε εφαρμογή περιφερειακού ή νομαρχιακού ή ειδικού χωροταξικού σχεδίου ή γενικού πολεοδομικού σχεδίου ή ειδικής περιβαλλοντικής μελέτης. Σε κάθε περίπτωση η σύνταξη ειδικής περιβαλλοντικής μελέτης είναι απαραίτητη για την τεκμηρίωση της σημασίας του προστατευόμενου αντικείμενου και τη σκοπιμότητα των προτεινόμενων μέτρων προστασίας. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού καθορίζεται η διαδικασία κατάρτισης και έγκρισης των ειδικών αυτών περιβαλλοντικών μελετών και το περιεχόμενό τους.

Ειδικά ο χαρακτηρισμός και ο καθορισμός των ορίων και των τυχόν ζωνών προστασίας, περιοχών, στοιχείων ή συνόλων της φύσης και του τοπίου, που περιλαμβάνονται σε Ζώνη Οικιστικού Ελέγχου (Ζ.Ο.Ε.), γίνεται με την πράξη καθορισμού της Ζ.Ο.Ε. και με τη διαδικασία του άρθρου 29 του ν. 1337/1983, όπως ισχύει.

2. Με το παραπάνω προεδρικό διάταγμα καθορίζονται οι αναγκαίοι για την προστασία του συγκεκριμένου αντικείμενου γενικοί όροι, απαγορεύσεις και περιορισμοί, ρυθμίζονται τα σχετικά με την αρμοδιότητα και τη διαδικασία έκδοσης και το περιεχόμενο των κατά το άρθρο 18 παράγρ. 5 κανονισμών ή ειδικών σχεδίων ανάπτυξης και διαχείρισης και καθορίζονται οι κατά περίπτωση αρμόδιες για την εφαρμογή τους υπηρεσίες. Με το ίδιο ή όμοιο προεδρικό διάταγμα μπορούν να συνιστώνται ειδικές υπηρεσίες που έχουν την έδρα τους κοντά στα προστατευόμενα αντικείμενα με σκοπό την αποτελεσματικότερη προστασία και διατήρησή τους και να προβλέπεται η υποχρέωση σύνταξης μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και για έργα ή δραστηριότητες που δεν περιλαμβάνονται στην πρώτη κατηγορία έργων και δραστηριοτήτων του άρθρου 3.

3. Τα σχέδια των προεδρικών διαταγμάτων που προβλέπονται στις παρ. 1 και 2 ανακοινώνονται πριν από την οριστική διατύπωσή τους στους ενδιαφερομένους. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων καθορίζονται οι όροι και η διαδικασία της ανακοίνωσης των σχεδίων και της υποβολής των προτάσεων ή αντιρρήσεων των ενδιαφερομένων και ρυθμίζεται κάθε αναγκαία λεπτομέρεια.

4. Οι αρμόδιες υπηρεσίες καταρτίζουν κάθε πενταετία μελέτη αξιολόγησης του αντικείμενου που χαρακτηρίστηκε κατά την παράγρ. 1 σε συνδυασμό με τα μέτρα προστασίας που εφαρμόστηκαν. Με βάση την αξιολόγηση αυτή και εφ' όσον υπάρχει επαρκής αιτιολόγηση, ο χαρακτηρισμός ή τα όρια του συγκεκριμένου αντικείμενου προστασίας, οι αναγκαίοι για την προστασία του γενικοί όροι, απαγορεύσεις και περιορισμοί και οι διατάξεις του οικείου κανονισμού είναι δυνατό να μεταβάλλονται.

5. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση των Υπουργών Εσωτερικών, Γεωργίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, μπορεί να μεταβιβάζεται στον οικείο νομόρχη η αρμοδιότητα χαρακτηρισμού, σύμφωνα με την παράγρ. 1, συγκεκριμένου αντικείμενου και καθορισμού των ορίων και των τυχόν ζωνών προστασίας του, καθώς και η αρμοδιότητα καθορισμού, για το αντικείμενο αυτό, των ζωνών που αναφέρονται στην παράγρ. 2.

6. Για περιοχές, στοιχεία ή σύνολα της φύσης και του τοπίου, για τα οποία έχει αρχίσει η διαδικασία χαρακτηρισμού τους και εωστού εκδοθεί το προεδρικό διάταγμα, που προβλέπεται στην παράγρ. 1, μπορεί να καθορίζονται, με κοινή απόφαση των Υπουργών Γεωργίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, απαγορεύσεις, όροι και περιορισμοί για επεμβάσεις και δραστηριότητες που είναι δυνατό να έχουν βλαπτικά αποτελέσματα για τις παραπάνω περιοχές, στοιχεία ή σύνολα. Η ισχύς της υπουργικής αυτής απόφασης δεν μπορεί να υπερβαίνει τα δύο έτη. Αν συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι, η προεδρεία αυτή μπορεί να παρατείνεται, με όμοια υπουργική απόφαση, για ένα ακόμη έτος.

Άρθρο 22.

Οικονομικές ρυθμίσεις.

1. Αν οι επιβαλλόμενοι κατά τα προηγούμενα άρθρα του παρόντος κεφαλαίου όροι, περιορισμοί και απαγορεύσεις είναι εξαιρετικά επαχθείς, με αποτέλεσμα να παρακωλύεται υπέρμετρα η άσκηση των εξουσιών που απορρέουν από την κυριότητα, ενόψει του χαρακτήρα και του περιορισμού της ιδιοκτησίας, το Δημόσιο, ύστερα από αίτηση των διγγομένων, μπορεί, κατά το μέτρο του δυνατού, να αποσχεθεί είτε την ανταλλαγή των ιδιωτικών εκτάσεων με εκτάσεις του Δημοσίου είτε την παραχώρηση κατά χρήση στις διγγομένους δημοσίων εκτάσεων σε παραλήψεις περιοχές για ανάλογη χρήση ή εκμετάλλευση είτε την καταβολή εφάπαξ ή περιοδικής αποζημίωσης, για τον προσδιορισμό της οποίας λαμβάνεται υπόψη η υιοσταμένη χρήση της ιδιωτικής έκτασης, είτε τη μεταφορά συντελεστή δόμησης σε άλλη ιδιοκτησία, κατ' ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του ν. 880/1979 (ΦΕΚ 58).

2. Επιτρέπεται η αναγκαστική απαλλοτρίωση ιδιωτικών εκτάσεων υπέρ του Δημοσίου, εφ' όσον είναι απόλυτως αναγκαία για την επίτευξη του σκοπού των άρθρων 18, 19 και 20, ο οποίος αναγνωρίζεται ως σκοπός δημοσίας ωφέλειας. Η απαλλοτρίωση κηρύσσεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών, Γεωργίας και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, ύστερα από εισήγηση των αρμόδιων υπηρεσιών των Υπουργείων Γεωργίας και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, η οποία συνοδεύεται από μελέτη αναγκαιότητας της απαλλοτρίωσης. Η απαλλοτρίωση συντελείται με την επιμέλεια της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου Γεωργίας, η οποία βαρύνεται με την καταβολή της αποζημίωσης και των άλλων δαπανών.

3. Για υλικές ζημιές που προκαλούνται σε γεωργικές, κτηνοτροφικές ή άλλες αγροτικές εκμεταλλεύσεις ή εγκαταστάσεις ή σε αλιευτικά εργαλεία από είδη της άγριας πανίδας που έχουν χαρακτηριστεί, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 20, ως σκάνια ή απειλούμενα με εξαφάνιση, μπορούν να χορηγούνται, με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας, αποζημιώσεις, επιδοτήσεις ή άλλες κατά περίπτωση παροχές. Η εκτίμηση των ζημιών γίνεται από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Γεωργίας και η καταβολή των αποζημιώσεων από το Κεντρικό Ταμείο Γεωργίας, Κτηνοτροφίας και Δασών του ίδιου υπουργείου ή από άλλες κατά περίπτωση αρμόδιες υπηρεσίες.

4. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Οικονομικών, Γεωργίας και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, ορίζονται: ο προϋποθέσεις, τα απαιτούμενα δικαιολογητικά, η διαδικασία και οι λοιποί

των αποζημιώσεων ή εκδοτήσεων που προβλέπονται στα παραγράφους 1 και 3.

5. Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, που εκδίδεται ύστερα από αιτιολογημένη έκθεση της αρμόδιας κεντρικής υπηρεσίας του Υπουργείου, μπορεί να ορίζονται, λόγω του ιδιαίτερου χαρακτήρα τους, περιοχές της Χώρας, οικισμοί ή τμήματα οικισμών στα οποία σε περίπτωση χρήσεων των ακινήτων διαφορετικών από εκείνες που προβλέπονται από τις ισχύουσες στην περιοχή πολεοδομικές διατάξεις, επιβάλλεται η σφράγιση τους μέχρι ένα χρόνο και σε περίπτωση υποτροπής οριστικά πέραν από την επιβολή άλλων κυρώσεων που προβλέπουν οι εκάστοτε ισχύουσες πολεοδομικές διατάξεις. Στις πιο πάνω περιοχές για κάθε χρήση ή αλλαγή χρήσεως ακινήτου απαιτείται η βεβαίωση της οικείας πολεοδομικής υπηρεσίας ότι η συγκεκριμένη χρήση είναι σύμφωνη με τις προβλεπόμενες από τις ισχύουσες για την περιοχή χρήσεις. Η βεβαίωση αυτή είναι πέραν από τα τυχόν απαιτούμενα από άλλες διατάξεις σχετικά δικαιολογητικά.

6. Η σφράγιση επιβάλλεται με απόφαση της αρμόδιας πολεοδομικής υπηρεσίας και εκτελείται με μέριμνα της οικείας αστυνομικής αρχής.

7. Αυτοί που από πρόθεση ή αυτογνωμόνως καταστρέφουν ή ελάττουν σφραγίδα που τοποθετείται από την αστυνομική αρχή σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο, με σκοπό τη συνέχιση της λειτουργίας του ακινήτου ή όσοι με οποιοδήποτε τρόπο ματαιώνουν τη σφράγιση ή θέτουν σε λειτουργία το ακίνητο μετά τη σφράγιση τιμωρούνται με τις ποινές του άρθρου 178 του ποινικού κώδικα.

8. Με απόφαση των Υπουργών Δημόσιας Τάξης και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, καθορίζονται ο τρόπος και η διαδικασία διαπίστωσης της παράβασης, ο τρόπος και η διαδικασία σφράγισης του κτίσματος, η τυχόν υποβολή ενστάσεων κατά της απόφασης σφράγισης, η επίκλησή τους, τα όργανα κρίσεως και κάθε σχετική λεπτομέρεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄.

ΖΩΝΕΣ ΕΙΔΙΚΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΩΝ ΕΝΙΣΧΥΣΕΩΝ ΚΑΙ ΖΩΝΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Άρθρο 23.

Ζώνες ειδικών περιβαλλοντικών ενισχύσεων.

1. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας, Οικονομικών και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, είναι δυνατό να χαρακτηρίζονται ως ζώνες ειδικών περιβαλλοντικών ενισχύσεων περιοχές με φυσικούς αποθέτες που παρουσιάζουν κρίσιμα περιβαλλοντικά προβλήματα και δεν πληρούν τις κατευθυντήριες ή και οικικές τιμές των παραπάνω ποιότητας των άρθρων 7 παράγρ. 1 και 9 παράγρ. 1. Με το ίδιο προεδρικό διάταγμα γίνεται η οριοθέτηση των περιοχών αυτών και καθορίζονται ειδικοί περιορισμοί ζωνών της και συντονισμένο πρόγραμμα μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος και πέρα από τους υπάρχοντες γενικούς περιορισμούς. Ο χαρακτηρισμός μιας περιοχής ως ζώνης ειδικών περιβαλλοντικών ενισχύσεων γίνεται με βάση ειδική μελέτη που εκπονείται είτε από τη νομαρχία είτε από τους οικείους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, είτε από τις υπηρεσίες του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων είτε, τέλος, προκειμένου για την περιοχή των ρυθμιστικών σχεδίων Αθήνας και Θεσσαλονίκης, από τον Οργανισμό Αθήνας και τον Οργανισμό Θεσσαλονίκης αντίστοιχα. Η μελέτη αυτή τηρείται ρηθηνί την κρίσιμότητα του προβλήματος με μετρήσιμα στοιχεία συγκριμένα με εκείνα του εθνικού δικτύου παρακολούθησης της ποιότητας της ατμόσφαιρας ή των νερών και

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'.

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Άρθρο 25.

Ενιαίος Φορέας Περιβάλλοντος.

1. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης, Οικονομικών και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, ιδρύεται νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου με την επωνυμία «Ενιαίος Φορέας Περιβάλλοντος» (Ε.Φ.Ο.Π.).

2. Ο Ε.Φ.Ο.Π. εδρεύει στην Αθήνα, έχει πλήρη διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια και εποπτεύεται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

3. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης, Εσωτερικών, Οικονομικών και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, μπορούν να συσταθούν περιφερειακά παραρτήματα του Ε.Φ.Ο.Π., διανομαρχιακού ή νομαρχιακού επιπέδου. Με το ίδιο προεδρικό διάταγμα ρυθμίζονται για το συνιστάμενο περιφερειακό παράρτημα τα θέματα που αναφέρονται στην παράγραφο 15.

4. Συστοί του Ε.Φ.Ο.Π. είναι ιδίως:

α) Ο καθορισμός, σε εθνικό επίπεδο, ορισκών τιμών παραμέτρων ποιότητας περιβάλλοντος, ορισκών τιμών αποβλήτων, προτύπων για παραγωγικές διαδικασίες και κανονισμών, καθώς και η παρακολούθηση της εφαρμογής τους.

β) Η εγκατάσταση εθνικών δικτύων μέτρησης και ανάλυσης των περιβαλλοντικών παραμέτρων.

γ) Ο συντονισμός, η συλλογή και η διανομή σε εθνικό και διεθνές επίπεδο πληροφοριών, σχετικών με το περιβάλλον.

δ) Η προώθηση της έρευνας για το περιβάλλον.

Ειδικότερα ο Ε.Φ.Ο.Π. :

α) Εισηγείται στο Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων την έκδοση και το περιεχόμενο νομοθετημάτων και κανονιστικών πράξεων γενικού περιεχομένου που αφορούν θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και γνωμοδοτεί για το περιεχόμενο νομοθετημάτων και κανονιστικών πράξεων ειδικού περιεχομένου, για την πρόταση ή την έκδοση των οποίων είναι αρμόδιος ή συναρμόδιος ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

β) Εκπονεί μελέτες, σχέδια και προγράμματα προστασίας του περιβάλλοντος σε εθνικό, περιφερειακό και νομαρχιακό επίπεδο, ετήσιας ή πενταετούς ισχύος, καθώς και μελέτες, σχέδια και προγράμματα για την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών.

γ) Συντονίζει τη δραστηριότητα των άλλων αρμόδιων φορέων στον τομέα της εφαρμογής σχεδίων και προγραμμάτων προστασίας περιβάλλοντος και παρέχει τη συνδρομή του, όταν απαιτείται.

δ) Ιδρύει, οργανώνει και εξοπλίζει εθνικά δίκτυα παρακολούθησης της ποιότητας του περιβάλλοντος και μεριμνά για τη λειτουργία τους.

ε) Εισηγείται στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων προγράμματα επενδύσεων για την προστασία του περιβάλλοντος, προκειμένου να γίνει η σχετική χρηματοδότηση από το Δημόσιο ή διεθνείς οργανισμούς.

στ) Συντάσσει ετήσια έκθεση για την κατάσταση του περιβάλλοντος της Χώρας, τους στόχους, τις κατευθύνσεις και τα μέτρα της περιβαλλοντικής πολιτικής.

ζ) Γυροβάλλει στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ετήσια έκθεση πεπραγμένων και αξιολόγησης της πολιτικής προστασίας του περιβάλλοντος σε εθνικό, περιφερειακό ή νομαρχιακό επίπεδο.

η) Οργανώνει μηχανισμό ελέγχου τήρησης των όρων και προϋποθέσεων άσκησης των δραστηριοτήτων, οι οποίοι προβλέπονται από την υφιστάμενη νομοθεσία.

Άρθρο 24.

Ζώνες ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων.

1. Οι ζώνες ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων απαγορεύονται περιοχές ή εκτάσεις πρόσφορες για την ανάπτυξη βιομηχανικών, μεταλλευτικών, λατομικών ή τουριστικών δραστηριοτήτων ή για αγροτική εκμετάλλευση. Οι ζώνες αυτές είναι δυνατό να εξειδικεύονται κατά κλάδο βιομηχανικής ή μεταλλευτικής ή λατομικής ή τουριστικής δραστηριότητας και γεωργικής εκμετάλλευσης και να διακρίνονται σε ζώνες αποκλειστικής χρήσης στις οποίες απαγορεύεται κάθε άλλη δραστηριότητα, εκτός από εκείνη στην οποία προβλέπεται ο χαρακτηρισμός τους και σε ζώνες κύριας χρήσης όπου επιτρέπονται και άλλες δραστηριότητες υπό όρους.

2. Οι ζώνες ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων οριοθετούνται για τουριστικές ή βιομηχανικές δραστηριότητες και βρίσκονται εκτός των ορίων γενικού πολεοδομικού σχεδίου, δύναται να παλεοδομούνται. Ο συντελεστής δόσης για τις βιομηχανικές δραστηριότητες δεν μπορεί να υπερβεί το 1,2 και για τις τουριστικές δραστηριότητες το 0,6.

3. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, ορίζονται οι εισφορές σε γη και σε χρήμα που μπορεί να επιβληθούν διαφορετικές από τις προβλεπόμενες στα άρθρα 8 και 9 του ν. 1337/1983, οι λοιπές σχετικές υποχρεώσεις των ιδιοκτητών καθώς και οι όροι, οι προϋποθέσεις και η διαδικασία προμήθειας των ζωνών αυτών και να ρυθμίζεται κάθε αναγκαία λεπτομέρεια για την εφαρμογή της παραγράφου αυτής.

4. Στις ζώνες ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων μπορούν να καθορίζονται ειδικοί όροι και περιορισμοί για εγκατάσταση και την άσκηση δραστηριοτήτων και να επιβάλλονται ειδικοί κανονισμοί διαχείρισης και λειτουργίας.

5. Ο χαρακτηρισμός περιοχών ή εκτάσεων ως ζωνών ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων και η οριοθέτησή τους γίνονται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού. Η εφαρμογή περιφερειακού ή νομαρχιακού χωροταξικού σχεδίου ή τομασικής χωροταξικής και αναπτυξιακής μελέτης, ή από γνώμη του οικείου νομαρχιακού συμβουλίου. Με το προεδρικό διάταγμα θεσπίζονται οι παραπάνω ειδικοί όροι και περιορισμοί, καθορίζεται το περιεχόμενο και η διαδικασία έκδοσης του ειδικού κανονισμού διαχείρισης και λειτουργίας και η αρμύδα για την εφαρμογή του υπηρετικά και ρυθμίζονται κάθε σχετική λεπτομέρεια.

6. Στις περιοχές που περιλαμβάνονται σε Ζώνη Οικιστικής Περιοχής (Ζ.Ο.Ε.) ο χαρακτηρισμός και η οριοθέτησή τους για ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων γίνεται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού. Με το άρθρο 20 του ν. 1337/1983, όπως ισχύει.

θ) Γνωμοδοτεί σχετικά με την έγκριση από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων γενικών προγραμμάτων, σχεδίων και μέτρων που προτείνονται από άλλους φορείς για την προστασία του περιβάλλοντος.

ι) Γνωμοδοτεί σχετικά με την έγκριση από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ή το νομάρχη κατά περίπτωση, περιβαλλοντικών όρων για την άσκηση δραστηριοτήτων με σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον ή για οποιοδήποτε άλλο θέμα προστασίας του περιβάλλοντος, που παραπέμπεται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ή το νομάρχη.

ια) Συνεργάζεται με ξένες χώρες και διεθνείς οργανισμούς για την εφαρμογή κοινών προγραμμάτων προστασίας του περιβάλλοντος.

ιβ) Μεριμνά για την έκδοση προδιαγραφών και πρακτικών οδηγιών σχετικά με την έγκριση περιβαλλοντικών όρων και γενικά για τη διάδοση των ειδικών τεχνικών γνώσεων και της τεχνολογίας στα θέματα της προστασίας του περιβάλλοντος και παρέχει τεχνικές υποδείξεις στις δημόσιες υπηρεσίες και στους οργανισμούς του δημόσιου τομέα.

ιγ) Μεριμνά, σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης, για την εκπαίδευση στελεχών της διοίκησης σε τομείς σχετικούς με την προστασία του περιβάλλοντος.

ιδ) Μεριμνά για την εκπόνηση προγραμμάτων περιβαλλοντικής ενημέρωσης των πολιτών και ιδιαίτερα των μαθητών και σπουδαστών όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης.

ιε) Χρηματοδοτεί εφαρμοστέμες έρευνες και μελέτες που εξυπηρετούν τους σκοπούς του, καθώς και έργα και προγράμματα περιβαλλοντικής προστασίας.

ιστ) Εισηγείται τις σχετικές με την περιβαλλοντική προστασία προδιαγραφές χωροταξικών και ρυθμιστικών σχεδίων και γενικών προγραμμάτων διαχείρισης φυσικών πόρων.

5. Τα περιφερειακά παραρτήματα του Ε.Φ.Ο.Π. ασκούν το έργο της παρ. 4, κατά τα οριζόμενα σύμφωνα με την παρ. 15, με την εποπτεία του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ή του οικείου νομάρχη, όταν πρόκειται για παράρτημα νομαρχιακού επιπέδου.

6. Ενώσπου θρωθεί ο Ε.Φ.Ο.Π. οι αρμοδιότητες της παρ. 4 ασκούνται από τον Οργανισμό Αθήνας για την περιοχή Αττικής, από τον Οργανισμό Θεσσαλονίκης για την περιοχή Θεσσαλονίκης και από τις κεντρικές, περιφερειακές ή νομαρχιακές υπηρεσίες του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων για την υπόλοιπη Ελλάδα.

7. Με το προεδρικό διάταγμα της παρ. 1 καθορίζονται τα κεντρικά και περιφερειακά όργανα διοίκησης του Ε.Φ.Ο.Π. στα οποία εκπροσωπούνται κρατικοί και μη κρατικοί φορείς, καθώς και οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης. Στα όργανα αυτά ανατίθεται αφ' ενός η ευθύνη οργάνωσης της περιβαλλοντικής πολιτικής στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και αφ' ετέρου η ευθύνη για την εφαρμογή των στόχων του Ε.Φ.Ο.Π. Με το ίδιο ή όμοιο π. δ/γμα καθορίζονται οι αρμοδιότητες των οργάνων διοίκησης του Ε.Φ.Ο.Π., ο αριθμός και οι ιδιότητες, οι γνώσεις και η εμπειρία των μελών των οργάνων αυτών, η διάρκειά της θητείας τους καθώς και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια.

8. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων καθορίζονται οι αποζημιώσεις των μελών των οργάνων διοίκησης του Ε.Φ.Ο.Π. σύμφωνα με το άρθρο 18 του ν. 1505/1984 (ΦΕΚ 194).

9. Με απόφαση των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ρυθμίζονται τα θέματα που αναφέρονται στη συγκρότηση και λειτουργία των οργάνων διοίκησης του Ε.Φ.Ο.Π. και ιδίως τα σχετικά με την απαρτία, την απαιτούμενη πλειοψηφία για τη λήψη των αποφάσεων που αφορούν στην

και την αναπλήρωση των μελών, τον τρόπο τήρησης πρακτικών, την ημερήσια διάταξη, τη γραμματειακή εξυπηρέτηση και κάθε σχετική λεπτομέρεια.

10. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, μπορούν να μεταφέρονται στον Ε.Φ.Ο.Π. αρμοδιότητες που ασκούνται από τις υπηρεσίες του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

11. Πόροι του Ε.Φ.Ο.Π. είναι :

α) Τακτική ετήσια κρατική επιχορήγηση που εγγράφεται στον προϋπολογισμό του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και αποδίδεται στο φορέα με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, όπως ειδικότερα ορίζεται σε αυτή.

β) Έκτακτη ετήσια κρατική επιχορήγηση από τον προϋπολογισμό δημοσίων επενδύσεων.

γ) Πρόσοδοι από την εκμετάλλευση περιουσιακών στοιχείων, από επιχορηγήσεις ελληνικών και ξένων οργανισμών και από δωρεές ή κληρονομίες.

δ) Επιχορηγήσεις από το Ειδικό Ταμείο Εφαρμογής Ρυθμιστικών και Πολυεδαμικών Σχεδίων (Ε.Τ.Ε.Ρ.Π.Σ.).

ε) Κάθε άλλο έσοδο από οποιαδήποτε αιτία.

12. Οι πόροι του φορέα διατίθενται για τις δαπάνες λειτουργίας του και για τη μερική ή ολική χρηματοδότηση μελετών, προγραμμάτων, έργων και δραστηριοτήτων δημόσιων ή ιδιωτικών φορέων, ή των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης με αποκλειστικό σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος.

13. Οι δαπάνες για την εκπλήρωση του σκοπού του Ε.Φ.Ο.Π. πραγματοποιούνται σύμφωνα με τον οικονομικό κανονισμό του, ο οποίος καταρτίζεται από τον Ε.Φ.Ο.Π. και εγκρίνεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Οικονομίας και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων. Κατά την έγκριση αυτή επιτρέπονται τροποποιήσεις και συμπληρώσεις ύστερα από γνώμη του Ε.Φ.Ο.Π.

14. Ο Ε.Φ.Ο.Π. έχει στα δικαστήρια και στις διοικητικές αρχές τα διονομικά προνόμια του Δημοσίου. Τα προνόμια του Δημοσίου έχει και στην αναγκαστική εκτέλεση και όλες εκείνες που αφορούν την κατάταξη σε πλειστηριασμό ή πώληση.

15. Ο οργανισμός του Ε.Φ.Ο.Π. εγείρεται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης, Οικονομικών και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

Με τον οργανισμό ρυθμίζονται ιδίως :

α) Η οργάνωση των υπηρεσιών και οι αρμοδιότητές τους.

β) Οι κλάδοι του μόνιμου προσωπικού και ο αριθμός των οργανικών θέσεων κάθε κλάδου.

γ) Οι θέσεις του προσωπικού με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου, η κατανομή του σε ειδικότητες καθώς και τα απαιτούμενα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα για την λήψη.

16. Οι θέσεις του μόνιμου και με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου προσωπικού του Ε.Φ.Ο.Π. καλύπτονται με μεταφορά προσωπικού και υπηρεσιών από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και άλλες υπουργεία ή νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου.

17. Στον Ε.Φ.Ο.Π. συνιστάται μία θέση υπαλλήλου με ειδικών θέσεων με 2ο βαθμό. Ο διοριζόμενος στη θέση αυτή έχει τον τίτλο του προϊστάμενου του οργανισμού και κατατάσσεται σε όλες τις υπηρεσίες του. Ως προϊστάμενος διατάσσεται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων πρόσωπο που έχει τουλάχιστον πείρα και εξειδικευμένες γνώσεις για τα θέματα που αφορούν τους σκοπούς και στις αρμοδιότητες του Ε.Φ.Ο.Π. και οι γνώσεις αποδεικνύονται από τους τίτλους

16. Τα καθήκοντα προϊσταμένου του Ε.Φ.Π. μπορούν να ανατεθούν με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και σε υπάλληλο του δημόσιου τομέα που έχει τα κατάλληλα προσόντα. Ο χρόνος άσκησης καθήκοντων προϊσταμένου θεωρείται για κάθε συνέπεια ο χρόνος υπηρεσίας στην τακτική θέση του υπαλλήλου. Στην περίπτωση αυτήν καταβάλλεται οι αποδοχές της μιας έτη θέσης, κατ' επιλογή του υπαλλήλου.

119. Η μεταφορά υπηρεσιών και προσωπικού, που προβλέπεται στην παράγραφο 16, γίνεται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Προεδρίας της Κυβέρνησης, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού. Με τη μεταφορά του προσωπικού γίνεται και μεταφορά των θέσεων που κατέχουν. Αν πρόκειται για μόνιμο προσωπικό, απαιτείται για τη μεταφορά απόφαση των υπηρεσιακών συμβουλίων των οικείων υπουργείων, ύστερα από άτηση των ενδιαφερόμενων υπαλλήλων. Με τη μεταφορά του προσωπικού μεταφέρονται και οι σχετικές πιστώσεις του προϋπολογισμού. Για τα επόμενα έτη οι πιστώσεις αυτές περιλαμβάνονται στην ετήσια τακτική επιχορήγηση. Οι μεταφερόμενοι υπάλληλοι διατηρούν το ασφαλιστικό καθεστώς για επικουρική σύνταξη και εφάπαξ βοήθημα που είχαν πριν από τη μεταφορά και παρέχεται σε αυτούς και τα μέλη της οικογένειάς τους η υγειονομική περίθαλψη των μόνιμων υπαλλήλων.

Άρθρο 26.

Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος.

1. Με απόφαση του νομάρχη συγκροτούνται Κλιμάκια Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος (Κ.Ε.Π.Π.Ε.) από το προσωπικό της νομαρχίας. Στη σύνθεση των κλιμακίων αυτών περιλαμβάνονται πάντοτε υπάλληλοι της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων. Τα κλιμάκια ελέγχουν την τήρηση των περιβαλλοντικών όρων και γενικά την εφαρμογή της νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος. Στα κλιμάκια μπορούν να μετέχουν και εκπρόσωποι του οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης, στην περιοχή των οποίων γίνεται ο έλεγχος. Για την περιοχή των ρυθμιστικών σχεδίων Αθήνας και Θεσσαλονίκης εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 11 παρ. 12 του ν. 1515/1985 και του άρθρου 11 παράρ. 12 του ν. 1561/1985.

2. Τα κλιμάκια διενεργούν αυτοψία σε εγκαταστάσεις ή δραστηριότητες, ιδίως όταν πιθανολογείται ότι η λειτουργία τους υποβαθμίζει το περιβάλλον, κάνουν τις απαραίτητες συστάσεις και υποδείξεις για τα κατάλληλα να ληφθούν μέτρα, συντάσσουν σχετική έκθεση και εισηγούνται τις επίβλητες κυρώσεις.

3. Για τη διενέργεια των ελέγχων που προβλέπονται στις παραγράφους 1 και 2 τα κλιμάκια έχουν το δικαίωμα να εισέρχονται σε κάθε είδους εγκαταστάσεις οποτεδήποτε, τρώοντας τους όρους ασφάλειας, που ισχύουν για κάθε εγκατάσταση, είτε αυτές βρίσκονται σε λειτουργία είτε όχι, ανάμα και αν δεν παρευρίσκεται ο ιδιοκτήτης ή ο υπεύθυνος λειτουργός και συνοδεύονται, εφ' όσον είναι δυνατό, από εντεταλμένο εκπρόσωπό τους. Οι υπεύθυνοι λειτουργίας των εγκαταστάσεων έχουν υποχρέωση να παρέχουν όλα τα απαιτούμενα στοιχεία και πληροφορίες και γενικά να διευκολύνουν τον έλεγχο.

4. Οι αρμόδιες αρχές ελέγχου τήρησης των περιβαλλοντικών διατάξεων δημοσιεύουν κατά περιόδους πληροφορίες και στοιχεία σχετικά με τους διενεργούμενους ελέγχους και τις επιβαλλόμενες κυρώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος.

Άρθρο 27.

Μεταβίβαση αρμοδιοτήτων στο νομάρχη.

Οι αρμοδιότητες, που σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος ασκούνται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων αποκλειστικά ή σε συνεργασία

σας με τον κατά περίπτωση αρμόδιο υπουργό, είναι δικαίωμα να μεταβιβάζονται με αντίστοιχη υποφωκική απόφαση στους νομάρχες ή, προκειμένου για τις περιφέρειες των ρυθμιστικών σχεδίων Αθήνας και Θεσσαλονίκης, στην Εκτελεστική Επιτροπή του Οργανισμού Αθήνας και του Οργανισμού Θεσσαλονίκης αντίστοιχα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'.

ΚΥΡΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ

Άρθρο 28.

Ποινικές κυρώσεις.

1. Με φυλάκιση τριών μηνών έως δύο έτη και χρηματική ποινή τιμωρείται όποιος:

α) προσαλεί ρύπανση ή υποβαθμίζει το περιβάλλον με πράξη ή παράλειψη που αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κατ' εξουσιοδότησή του εκδιδόμενων διαταγμάτων και υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων ή

β) ασκεί δραστηριότητα ή επιχείρηση χωρίς την απαιτούμενη, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κατ' εξουσιοδότησή του εκδιδόμενων διαταγμάτων και υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων, άδεια ή έγκριση, ή υπερβαίνει τα όρια της άδειας ή έγκρισης που του έχει χορηγηθεί και υποβαθμίζει το περιβάλλον.

2. Σε περίπτωση τέλεσης των εγκλημάτων της παρ. 1 από αμέλεια επιβάλλεται φυλάκιση μέχρι ένα έτος.

3. Βιδικότερα όσον αφορά στα εγκλήματα της παραγράφου 1, αν από το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή από την έκταση και τη σημασία της υποβαθμίστης του περιβάλλοντος δημιουργήθηκε κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή. Αν επήλθε βαριά σωματική βλάβη ή θάνατος ανθρώπου, επιβάλλεται κάθειρξη έως δύο έτη. Αν η βαριά σωματική βλάβη ή ο θάνατος αφορά έμβryo, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών και χρηματική ποινή.

4. Αν η ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος προέρχεται από τη δραστηριότητα νομικού προσώπου, το δικαστήριο κηρύσσει αστικώς υπεύθυνο εις ολόκληρον για την καταβολή της χρηματικής ποινής και το νομικό πρόσωπο.

5. Οι πρόεδροι διοικητικών συμβουλίων, οι εντεταλμένοι ή διευθύνοντες σύμβουλοι ανώνυμων εταιρειών, οι διαχειριστές εταιρειών περιορισμένης ευθύνης, ο πρόεδρος του διοικητικού και του εποπτικού συμβουλίου συνεταιρισμών, καθώς και τα πρόσωπα που ασκούν τη διοίκηση ή τη διαχείριση άλλων νομικών προσώπων του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα έχουν ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να μεριμνούν για την τήρηση των διατάξεων που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος. Για κάθε πράξη ή παράλειψη του νομικού προσώπου, που ευπίπτει στην παράγραφο 1 του άρθρου αυτού, τα πρόσωπα αυτά τιμωρούνται ως αυτουργόι, ανεξάρτητα από την τυχόν ποινική ευθύνη άλλου φυσικού προσώπου και την αστική ευθύνη του νομικού προσώπου, εφόσον από πρόθεση ή από αμέλεια δεν τήρησαν την ιδιαίτερη νομική τους υποχρέωση να μεριμνούν για την εφαρμογή των διατάξεων αυτού του νόμου.

6. Αν ο δράστης των παραβάσεων που προβλέπονται στην παράγραφο 1 του άρθρου αυτού οικειοθελώς και πριν εξεταστεί για την πράξη του από την αρχή περιορίσει ουσιαστικώς τη ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος, ή με έγγραφη αναγγελία του προς την αρχή συντελέσει αποτελεσματικά στην ουσιαστική μείωση των συνεπειών, το δικαστήριο μπορεί να του επιβάλει ποινή μειωμένη, σύμφωνα με το άρθρο 83 του ποινικού κώδικα ή να τον απαλλάξει από κάθε ποινή.

7. Στις περιπτώσεις εγκλημάτων του κεφαλαίου αυτού ως πολιτικώς ενάγων μπορεί να καρίσσεται και το Δημόσιο, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης στην περίπτωση που ασκούν

ελεύσθηκε το έγκλημα και το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, αυξήθηκαν να έχουν υποστεί περιουσιακή ζημιά, με αίτημα την αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που είναι δυνατό. Έγγραφο προδικασία δεν απαιτείται.

8. Όποιος παράβιαζε τα μέτρα της απαγόρευσης, τους όρους και τους περιορισμούς που επιβάλλονται, σύμφωνα με το άρθρο 18 έως 21 ή των διαταγμάτων ή υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων, που εκδίδονται, κατ' εξουσιοδότησή τους, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός μήνα. Αν ο δράστης ενήργησε από αμέλεια, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι τρεις μήνες ή με χρηματική ποινή.

9. Τα κατά παράβαση των προστατευτικών μέτρων, απαγορεύσεων, όρων και περιορισμών, στους οποίους αναφέρονται οι παρ. 2 και 3 του άρθρου 20, συλλαμβάνόμενα, φανερούμενα, εξακριβωμένα ή συλληφθέντα είδη της άγριας πανίδας και χλωρίδας κατασχονται είτε βρίσκονται στην κατοχή του παραβάτη είτε τρίτου. Επίσης κατασχονται τα εργαλεία ή μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την παράνομη σύλληψη. Θανάσιωσι, τραυματισμό ή συλλογή των προστατευόμενων ειδών. Τα κατασχόμενα δημεύονται σύμφωνα με το άρθρο 76 παρ. 1 του ποινικού κώδικα και παραδίδονται, με μουσεία φυτικής ιστορίας ή σε άλλα κατά περίπτωση ιδρύματα ή νομικά πρόσωπα δημόσιου δικαίου για σκοπούς εκπαιδευτικούς ή άλλους. Διατάσσεται επίσης η αφαίρεση της άδειας κυνηγιού ή αλιείας του παραβάτη για χρονικό διάστημα από τρεις μήνες έως τρία έτη. Σε περίπτωση υποτροπής η αφαίρεση της άδειας επιβάλλεται οριστικά.

10. Οι κυρώσεις και οι λοιπές ρυθμίσεις των παραγράφων 1, 2, 3, 4, 5 και 6 εφαρμόζονται και στις περιπτώσεις παραβάσεων των όρων και των μέτρων που καθορίζονται με τις διοικητικές πράξεις που προβλέπονται στα άρθρα 11 και 12 του ν. 1515/1985 και στα άρθρα επίσης 11 και 12 του ν. 1561/1985.

Άρθρο 29.

Αστική ευθύνη.

Όποιοσδήποτε, φυσικό ή νομικό πρόσωπο, προκαλεί ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος ευθύνεται σε απόλυτη μίωση, εκτός αν αποδείξει ότι η ζημιά οφείλεται σε ανώτερη βία ή ότι προήλθε από υπαίτια ενέργεια τρίτου που ενήργησε βολίως.

Άρθρο 30.

Διοικητικές κυρώσεις.

1. Σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα που προκαλούν οποιδήποτε ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος ή παραβαίνουν τις διατάξεις του νόμου αυτού ή των κατ' εξουσιοδότησή του εκδιδόμενων διαταγμάτων ή υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων, ανεξάρτητα από την αστική ή ποινική ευθύνη, επιβάλλεται ως διοικητική κύρωση με απόφαση του νομάρχη πρόστιμο μέχρι δέκα εκατομμύρια (10.000.000) δραχμές, ύστερα από εισήγηση είτε της κατά το άρθρο 6 παράγρ. 1 υπηρεσίας, είτε της κατά την παράγρ. 2 του ίδιου άρθρου αρχής είτε, τέλος, των κατά το άρθρο 26 Κλιμακίων Ελέγχου Ποιότητας Περιβάλλοντος. Στις δύο τελευταίες περιπτώσεις ο νομάρχης επιβάλλει το πρόστιμο ύστερα από γνώμη της κατά το άρθρο 6 παράγρ. 1 υπηρεσίας.

Σε περίπτωση εξαιρετικά σοβαρής ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ιδίως σε περίπτωση που από το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή από την έκταση και τη σημασία της υποβάθμισης του περιβάλλοντος υπάρχει κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή ευρείας οικολογικής διατάραξης ή καταστροφής, ο νομάρχης παραπέμπει την υπόθεση στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, ο οποίος από κοινού με τον τυχόν συναρμόδιο υπουργό επιβάλλει πρόστιμο μέχρι εκτό εκατομμύρια (100.000.000) δραχμές.

2. Αν μια επιχείρηση ή δραστηριότητα προκαλεί ρύπανση ή άλλη υποβάθμιση του περιβάλλοντος, επιβάλλεται προσωρι-

νή απαγόρευση της λειτουργίας της μέχρις ότου ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα ώστε να αποτρέπεται η ρύπανση ή η υποβάθμιση. Μπορεί επίσης να επιβληθεί η οριστική διακοπή της λειτουργίας της, αν η επιχείρηση ή η δραστηριότητα παραλείπει να συμμορφωθεί προς τα υποδεικνυόμενα μέτρα ή αν η λήψη αποτελεσματικών μέτρων είναι ανέφικτη. Η διακοπή επιβάλλεται με απόφαση του οικείου νομάρχη. Αν συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι, και ιδίως σε περίπτωση που από το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή από την έκταση και τη σημασία της υποβάθμισης του περιβάλλοντος υπάρχει κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή ευρείας οικολογικής διατάραξης ή καταστροφής, ενόψει και της σπουδαιότητας της επιχείρησης ή δραστηριότητας, ο Υπουργός Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων από κοινού με τον τυχόν συναρμόδιο υπουργό δικαιούται να επιβάλλει τις παραπάνω κυρώσεις. Με την πράξη επιβολής της απαγόρευσης λειτουργίας μπορεί να προσλάβεται και πρόστιμο από δέκα χιλιάδες (10.000) έως ένα εκατομμύριο (1.000.000) δραχμές για κάθε ημέρα παράβασης της απαγόρευσης.

Η παράβαση διαπιστώνεται με πράξη του οργάνου που επέβαλε την απαγόρευση με την οποία και καταλογίζεται το πρόστιμο.

Με απόφαση του οργάνου που επέβαλε την απαγόρευση λειτουργίας της επιχείρησης ή δραστηριότητας μπορεί, σε κάθε περίπτωση, να αίρεται η απαγόρευση αυτή, αν η επιχείρηση ή η δραστηριότητα λάβει αποτελεσματικά μέτρα, ώστε να κάσει οριστικά η ρύπανση ή υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

3. Τα πρόστιμα που επιβάλλονται κατά την προηγούμενη παράγραφο εισπράττονται σύμφωνα με το νόμο για την είσπραξη των δημοσίων εσόδων και αποδίδονται στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης της περιοχής όπου προκλήθηκε η παράβαση. Ο τρόπος, τα όργανα και η διαδικασία εισπράτη, καθορίζονται με κοινή απόφαση των Υπουργών Βιομηχανίας, Οικονομικών, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και κάθε συναρμόδιου υπουργού.

4. Η διαδικασία επιβολής των διοικητικών κυρώσεων των προηγούμενων παραγράφων αρχίζει με τη θεαίωση της παράβασης από το όργανο που τη διαπιστώνει, το οποίο συντάσσει σχετική έκθεση, η οποία κοινοποιείται μαζί με έγγραφη κλήτευση προς τον παραβάτη να υποβάλει τις απόψεις του μέσα σε 5 ημέρες από την κοινοποίηση της κλήτευσης. Προθεσμία αυτή μπορεί να παραταθεί, ύστερα από αίτηση ενδιαφεραμένου, για 5 ημέρες.

5. Όπου, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, επιβάλλεται διοικητικό πρόστιμο από διανομαρχιακές ή περιφερειακές υπηρεσίες, οι υπηρεσίες αυτές εξακολουθούν να έχουν την αρμοδιότητα αυτή για ποσό μέχρι δέκα εκατομμύρια (10.000.000) δραχμές είτε ύστερα από αυτεπάγγελτο έλεγχο είτε ύστερα από εισήγηση μιας από τις υπηρεσίες που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο της παραγράφου 1. Για την επιβολή διοικητικού προστίμου πάνω από δέκα εκατομμύρια (10.000.000) και μέχρι εκτό εκατομμύρια (100.000.000) δραχμές οι παραπάνω διανομαρχιακές ή περιφερειακές υπηρεσίες παραπέμπουν την υπόθεση στον ιεραρχικά προϊστάμενό τους υπουργό, ο οποίος, από κοινού με τον Υπουργό Π.Ε.Χ.Ω.Δ.Ε. και τον τυχόν άλλο συναρμόδιο υπουργό, επιβάλλει το παραπάνω πρόστιμο.

Όπου, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία, επιβάλλεται ως διοικητική κύρωση η διακοπή λειτουργίας δραστηριότητας, έργου ή επιχείρησης από διανομαρχιακές ή περιφερειακές υπηρεσίες, οι υπηρεσίες αυτές διατηρούν την αρμοδιότητα αυτή.

Οι σχετικές αποφάσεις τους λαμβάνονται ομοίως είτε ύστερα από αυτεπάγγελτο έλεγχο είτε ύστερα από εισήγηση μιας από τις προαναφερόμενες στο πρώτο εδάφιο της παραγράφου αυτής υπηρεσίες.

6. Προκειμένου για εγκαταστάσεις, κατά την έννοια του άρθρου 1 περίπτωση στ' του ν. 743/1977, που ρυθμίζονται τη θάλασσα, η εκβαλή προστίμου που υπερβαίνει τα απο-

δρα του άρθρου 13 παρ. 1, κατηγορία 5', περίπτωση 1 του ίδιου παραπάνω νόμου και μέχρι δέκα εκατομμύρια (10.000.000) δρχ. γίνεται από τον οικείο νομάρχη. Σε περίπτωση επιβολής προστίμου μεγαλύτερου από δέκα εκατομμύρια (10.000.000) δρχ. εφαρμόζεται η διαδικασία του άρθρου 1 του παρόντος άρθρου.

Με τις υπουργικές αποφάσεις που εκδίδονται σύμφωνα με τις εξουσιοδοτήσεις του νόμου αυτού, από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων ή και κατά περίπτωση συναρμόδιο υπουργό, είναι δυνατό να λαμβάνεται κάθε αναγκαία πρόσθετη λεπτομέρεια σχετικά με τα όργανα και τη διαδικασία επιβολής των διοικητικών προστίμων.

Άρθρο 31.

Τροποποίηση άλλων διατάξεων.

Το κείμενο (β) της παρ. 1 του άρθρου 2 του ν. 1032/80 (ΦΕΚ 57) τροποποιείται ως εξής:

β) για τη χάραξη και έκφραση της γενικής πολιτικής κατά με τη χωροταξία και την προστασία του περιβάλλοντος, την κατάρτιση σχεδίων και προγραμμάτων για τον χώρο της εφαρμογής και το συντονισμό των ειδικών προγραμμάτων προστασίας του περιβάλλοντος των επί μέρους κωμών, καθώς και την κάλυψη θεμάτων περιβάλλοντος που περιλαμβάνονται στις αρμοδιότητες άλλου φορέα.

Η παρ. 1 του άρθρου 2 του α.ν. 2520/1940 (ΦΕΚ 7) τροποποιείται ως εξής:

Τις υγειονομικές διατάξεις που προβλέπονται στο ανωτέρω άρθρο εκδίδει ο Υπουργός Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Στις περιπτώσεις που οι διατάξεις αυτές αφορούν και την προστασία του περιβάλλοντος, καθορίζονται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

Οι παράγραφοι 1α, β και γ του άρθρου 1 του προεδρικού διατάγματος 1180/1981 (ΦΕΚ 293) καταργούνται.

Η παρ. 9 του άρθρου 11 του ν. 1515/1985 (ΦΕΚ 48) τροποποιείται ως εξής:

Για την πραγματοποίηση νέων, τροποποιητή, επέκτασης και αναδιοργάνωσης υφιστάμενων έργων και δραστηριοτήτων, σύμφωνα με την υφιστάμενη νομοθεσία, με σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, επιβάλλεται η υποβολή μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και η έγκριση περιβαλλοντικών όρων. Τα έργα και οι δραστηριότητες για τα οποία επιβάλλεται υποβολή μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, ύστερα από πρόταση της εκτελεστικής επιτροπής του οργανισμού.

Η παρ. 9 του άρθρου 11 του ν. 1561/1985 (ΦΕΚ 48) τροποποιείται ως εξής:

Για την πραγματοποίηση, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις, νέων και τροποποίηση, επέκταση ή αναδιοργάνωση υφιστάμενων έργων και δραστηριοτήτων με σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, επιβάλλεται η υποβολή μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων και η έγκριση περιβαλλοντικών όρων. Τα έργα και οι δραστηριότητες για τα οποία επιβάλλεται υποβολή μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, ύστερα από πρόταση της εκτελεστικής επιτροπής του οργανισμού.

Οι πιο πάνω κοινές υπουργικές αποφάσεις καθορίζονται με την έναρξη ισχύος της παραγράφου αυτής.

Η παρ. 1 του άρθρου 13 του ν. 1515/1985 (ΦΕΚ 48) τροποποιείται ως εξής:

Στους παραπάνω των όρων και των μέτρων που καθορίζονται με τις διοικητικές πράξεις που προβλέπονται στα άρθρα 11 και 12 επιβάλλεται ως διοικητική κύρωση με

Αθήνας πρόστιμο μέχρι δέκα εκατομμύρια (10.000.000) δραχμές.

Σε περίπτωση εξαιρετικά σοβαρής ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ιδίως σε περίπτωση που από το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή από την έκταση και τη σημασία της υποβάθμισης του περιβάλλοντος υπάρχει κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή ευρείας οικολογικής διατάραξης ή καταστροφής, η εκτελεστική επιτροπή παραπέμπει την υπόθεση στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, ο οποίος από κοινού με τον τυχόν συναρμόδιο υπουργό επιβάλλει πρόστιμο μέχρι εκατό εκατομμύρια (100.000.000) δραχμές.

Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων καθορίζεται η διαδικασία επιβολής των κυρώσεων αυτών και κάθε σχετική λεπτομέρεια. Ειδικά για τη βιομηχανία, η διαδικασία επιβολής των κυρώσεων αυτών και οι σχετικές λεπτομέρειες καθορίζονται με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

7. Η παρ. 1 του άρθρου 13 του ν. 1561/1985 (ΦΕΚ 48) τροποποιείται ως εξής:

α1. Στους παραπάνω των όρων και των μέτρων που καθορίζονται με τις διοικητικές πράξεις που προβλέπονται στα άρθρα 11 και 12 επιβάλλεται ως διοικητική κύρωση με απόφαση της Εκτελεστικής Επιτροπής του Οργανισμού Θεσ/νίκης πρόστιμο μέχρι δέκα εκατομμύρια (10.000.000) δραχμές.

Σε περίπτωση εξαιρετικά σοβαρής ρύπανσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος και ιδίως σε περίπτωση που από το είδος ή την ποσότητα των ρύπων ή από την έκταση και τη σημασία της υποβάθμισης του περιβάλλοντος υπάρχει κίνδυνος θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης ή ευρείας οικολογικής διατάραξης ή καταστροφής, η εκτελεστική επιτροπή παραπέμπει την υπόθεση στον Υπουργό Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων, ο οποίος από κοινού με τον τυχόν συναρμόδιο υπουργό επιβάλλει πρόστιμο μέχρι εκατό εκατομμύρια (100.000.000) δραχμές.

Με απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων καθορίζεται η διαδικασία επιβολής των κυρώσεων αυτών και κάθε σχετική λεπτομέρεια. Ειδικά για τη βιομηχανία, η διαδικασία επιβολής των κυρώσεων αυτών και οι σχετικές λεπτομέρειες καθορίζονται με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

8. Η παρ. 2 του άρθρου 14 του ν. 1515/1985 (ΦΕΚ 48) τροποποιείται ως εξής:

α2. Η έναρξη ισχύος της παραγράφου 9 του άρθρου 11 του παρόντος νόμου καθορίζεται με τις προβλεπόμενες υπουργικές αποφάσεις του ίδιου άρθρου.

9. Από την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού, ό,τι έχει κηρυχθεί και προστατεύεται ως «εθνικός θρυμώδης», «ιστορικό μνημείο» και ως «δικηγητέο μνημείο της φύσης» σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του ν.δ. 86/1969 «Διατάξεις Κώδικα» (ΦΕΚ 7), όπως αντικαταστάθηκε από τις διατάξεις του άρθρου 3 του ν.δ. 996/1971, ή ως «ιστορικό μνημείο φυσικού κάλλους» σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 1469/1950 (από προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830), αντιστοιχεί με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση των Υπουργών Γεωργίας, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, στις κατηγορίες του άρθρου 18 παράγρ. 3 σύμφωνα με τα κριτήρια του άρθρου 19. Με το ίδιο ή με όμοιο προεδρικό διάταγμα καθορίζονται ή υιοθετούνται οι αναγκαίοι για την προστασία του γενικού όρου, περιορισμοί και απαγορεύσεις καθώς και οι λοιπές ρυθμίσεις που προβλέπονται στο άρθρο

10. Εωσότου εκδοθεί το προεδρικό διάταγμα της προηγούμενης παραγράφου 9 και οι οικείοι κανονισμοί λειτουργίας ή κανονισμοί λειτουργίας και διαχείρισης που προβλέπονται στο άρθρο 18 παρ. 5, τα αντικείμενα προστασίας της παραγράφου 9 εξακολουθούν να διέπονται από τις προστατευτικές διατάξεις του άρθρου 6 του ν.δ. 996/1971 ή του ν. 1469/1950 κατά περίπτωση.

11. Η περ. 6' της παρ. 1 του άρθρου 4 του ν. 743/1977 «περί προστασίας του θαλάσσιου περιβάλλοντος και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων» (ΦΕΚ 319) αντικαθίσταται ως εξής :

«(6) Παραδίδουν τα κατάλοιπα μεταφερόμενων τοξικών ουσιών σύμφωνα με τις υποδείξεις της αρχής. Πίνακας των ουσιών των οποίων απαγορεύεται η απόρριψη στη θάλασσα καθορίζεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και Εμπορικής Ναυτιλίας λαμβάνοντας υπόψη τις ισχύουσες διεθνείς συμβάσεις και συστάσεις».

12. Το άρθρο 8 του ν. 743/1977 αντικαθίσταται ως εξής :

«Άρθρο 8.

1. Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και Εμπορικής Ναυτιλίας είναι δυνατό να επιβάλλονται οι ελάχιστες αποστάσεις διέλευσης εφόρτων ή εφόρτων δεξαμενόπλοιων από την πλησιέστερη ακτή, οι υποχρεωτικές πορείες αυτών και γενικά μέτρα αναφερόμενα στη θαλάσσια κυκλοφορία τους, με σκοπό την πρόληψη ρύπανσης περιοχών σημαντικού ενδιαφέροντος για την Εθνική Οικονομία.

2. Με αποφάσεις του υπουργού είναι δυνατό να επιβάλλονται :

α) Η απαγόρευση προσέγγισης για εφόρτων ή εκφόρτων σε ελληνικό λιμάνι ή όρμο δεξαμενόπλοιου του οποίου η υποδιαίρεση ή η κατασκευή του τμήφους δεν είναι σύμφωνη προς τις διατάξεις της «Σύμβασης» ή άλλων διεθνών κανονισμών που έχουν κυρωθεί από την Ελλάδα.

β) Η απαγόρευση προσέγγισης μεγάλων δεξαμενόπλοιων σε περίκλειστες περιοχές, εάν λόγω του όγκου τους είναι δυσχερής η ενέργεια ελιγμών ή αυξάνονται σημαντικά οι κίνδυνοι πρόκλησης ρύπανσης από ατύχημα, καθώς και η υποχρεωτική πλοήγηση των δεξαμενόπλοιων κατά τον πλου προς και από τις παραπάνω περιοχές, για μεγαλύτερη απόφασή τους».

13. Το άρθρο 19 του ν. 743/1977 αντικαθίσταται ως εξής :

«Άρθρο 19.

Έλεγχος καταλληλότητας ουσιών απορρόπτησης.

Με κοινές αποφάσεις των Υπουργών Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και Εμπορικής Ναυτιλίας, ύστερα από γνωμοδότηση του Εθνικού Κέντρου Θαλάσσιων Ερευνών και του Κρατικού Εργαστηρίου Ελέγχου Φαρμάκων (Κ.Ε.Ε.Φ.) ή άλλου κρατικού εργαστηρίου καθορίζονται οι προδιαγραφές και ο έλεγχος της από άποψη δημόσιας υγείας και περιβάλλοντος καταλληλότητας των κάθε είδους ουσιών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εξουδετέρωση της ρύπανσης της θάλασσας».

Άρθρο 32.

Μεταβατικές διατάξεις.

1. Κάθε διάταξη που αντιβαίνει στις διατάξεις του νόμου αυτού ή ανήκει σε θέματα που ρυθμίζονται ειδικά από το νόμο αυτόν καταργείται από την έναρξη της ισχύος του με

εξαιρέτη τις διατάξεις των ν. 1515/1985, 1561/1985 και 743/1977, όπως τροποποιούνται με το άρθρο 31 παρ. 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12 και 13 του παρόντος νόμου. Όπου για την εφαρμογή των διατάξεων του νόμου αυτού ή για τη θέσπιση των ειδικότερων ρυθμίσεων είναι αναγκαία η έκδοση προεδρικών διαταγμάτων, πράξεων του Υπουργικού Συμβουλίου ή υπουργικών ή νομαρχιακών αποφάσεων για την εξειδίκευση ορισμένων θεμάτων, η κατάργηση των υφιστάμενων διατάξεων επέρχεται από την έναρξη ισχύος των κανονιστικών αυτών πράξεων.

2. Οι υποχρεώσεις που επιβάλλονται στην εκτέλεση έργων και στην άσκηση δραστηριοτήτων, σύμφωνα με την υφιστάμενη νομοθεσία για την προστασία του περιβάλλοντος, εξακολουθούν να ισχύουν εωσότου αρχίσουν να ισχύουν τα προεδρικά διατάγματα, οι πράξεις του Υπουργικού Συμβουλίου και οι υπουργικές ή νομαρχιακές αποφάσεις που προβλέπονται από το νόμο αυτόν και ρυθμίζουν το ίδιο αντικείμενο.

3. Για θέματα που ρυθμίζονται από το νόμο αυτόν και δεν υπάρχει σχετική ρύθμιση ειδικά για τις περιοχές των ρυθμιστικών σχεδίων Αθήνας και Θεσσαλονίκης από τους νόμους 1515/1985 και 1561/1985 αντίστοιχα και εφ' όσον για τα παραπάνω θέματα προβλέπεται από τον παρόντα νόμο αρμοδιότητα του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων να προτείνει την έκδοση προεδρικού διατάγματος ή να εκδώσει απόφαση, η προηγούμενη εισήγηση του Οργανισμού Αθήνας για την περιοχή του ρυθμιστικού σχεδίου της Αθήνας και η εισήγηση του Οργανισμού Θεσσαλονίκης για την περιοχή Θεσσαλονίκης αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την εκάστοτε ενέργεια του Υπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων.

4. Από τις διατάξεις των παρ. 1 και 2 εξαιρούνται οι πράξεις κανονιστικού περιεχομένου που έχουν εκδοθεί για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στο κοινοτικό δίκαιο.

Άρθρο 33.

Έναρξη ισχύος.

Ο νόμος αυτός αρχίζει να ισχύει την πρώτη του μεθεπόμενου από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνητικής Έκδοσης μήνα.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 10 Οκτωβρίου 1986

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΝΤ. ΣΑΡΤΖΕΤΑΚΗΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ
ΑΠ. - ΑΘ. ΤΣΟΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΚΩΣΤΑΣ ΣΗΜΙΤΗΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΚΑΜΑΝΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΑΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΟΤΤΑΚΗΣ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ, ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΜΑΡΚΟΣ ΜΑΤΣΙΝΑΣ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΑΓ. ΚΟΥΤΣΟΓΙΩΡΓΑΣ

ΥΓΕΙΑΣ, ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΚΑΙ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΣΟΒΟΛΑΣ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ

ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΚΟΥΛΟΥΜΠΗΣ

ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ

ΣΤΑΘΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Αθήνα, 15 Οκτωβρίου 1986

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΑΚΑΜΑΝΗΣ

ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Στις 2 Φεβρουαρίου 1971, υπογράφηκε, υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε., στη πόλη Ραμσάρ της Περσίας, η Διεθνής Συμφωνία, με περιεχόμενο τη προστασία των " διεθνούς ενδιαφέροντος υγροτόπων και ιδίως σαν υγροβιοτόπων". Η Συμφωνία αυτή κυρώθηκε από την Ελλάδα και απέκτησε ισχύ εγχώριου δικαίου, με το υπ' αριθ. 191/74 Ν.Δ.

Σύμφωνα με το προοίμιο της Συμφωνίας τα συμβαλλόμενα μέρη, υπέγραψαν το τελικό κείμενο

" Πεισισμένα ότι οι υγρότοποι συνιστώσι μεγάλης σημασίας οικονομική, μορφωτική και επιστημονική πηγήν ως και τολαύτην αναψυχής, η απώλεια της οποίας θα ήτο ανεπανόρθωτος" και

Επιθυμούντα όπως παρεμποδίσωσι, το γε νυν έχον και εις το μέλλον, την προοδευτικήν καταπάτησιν των υγροτόπων και την απώλειάν των".-

Με την υπογραφή και στη συνέχεια με τη κύρωση της Συμφωνίας, η χώρα μας ανέλαβε τις εξής υποχρεώσεις:

α) Να υποδείξει προς το αρμόδιο Γραφείο του Ο.Η.Ε., τους κατάλληλους υγροτόπους που βρίσκονται στο έδαφος της (άρθρο 2 παρ.1). Οι υγρότοποι που θα επιδεικνύονταν δεν θα μπορούσαν πλέον ν' αποσύρονται ή περιορίζονται, εκτός μόνο και αποκλειστικά για ειρίγοντες λόγους εθνικού συμφέροντος (Άρθρο 2 παρ.5). Η χώρα μας επιδεικνύοντας μία πρωτοφανή, για τα ελληνικά δεδομένα, σπουδή, έσπευσε και πρότεινε και περιλήφθηκαν στο σχετικό Πίνακα, II υγροβιότοποι, μεταξύ των οποίων και αυτός του Κοτυχίου - Στροφυλιάς.

β) Κάθε συμβαλλόμενο μέρος, όφειλε να λαμβάνει υπόψη του τις διεθνούς επιπέδου ευθύνες του, όσον αφορά τη συντήρη-

ση, διαχείριση, επιμέλεια και ορθολογική εκμετάλλευση των υδροβίων απολήψεων πτηνών, πουσταθμεύουν ή διαβιώνουν στους υδροτόπους που έχουν υποδειχθεί (άρθρο 2 παρ.6).-

Επίσης οφείλει να καταρτίζει κι εφαρμόζει τα εθνικά σχέδια διαχείρισης με τρόπο που θα ευνοεί τη συντήρηση αυτών. Είναι δε υποχρεωμένο να ανακοινώνει προς το Γραφείο, που εποπτεύει για την εφαρμογή της Συμφωνίας, κάθε οικολογική μεταβολή, ανθρώπινη παράβαση ή υποβάθμιση των υδροτόπων (άρθρο 3 παρ.1), υποχρέωση που μέχρι σήμερα παραμελεί προκλητικά.-

Θεματοφύλακας της Συμφωνίας αυτής (γνωστής πλέον σαν Συνθήκη RAMSAR), ορίστηκε και αποτελεί μέχρι σήμερα η UNE-SCO (Άρθρο 9 παρ.3).-

Από το 1975, οπότε η χώρα μας υπέδειξε τους II διεθνούς ενδιαφέροντος, υδροβιοτόπους που βρίσκονταν στο έδαφός της, παραμελεί ύποπτα τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από τη κιά πάνω Συμφωνία, και ειδικότερα αυτής που της επιβάλλει να προχωρήσει στη σαφή οριοθέτηση των υδροτόπων, να τους αποτυπώσει σε χάρτες και να προσδιορίσει επακριβώς τους όρους συντήρησης, διαχείρισης και ορθολογικής αξιοποίησης αυτών, με αποτέλεσμα να έχουν υποστεί τεράστια υποβάθμιση και να κινδυνεύουν να καταστραφούν από τις αλόγιστες ανθρώπινες παρεμβάσεις, τις οποίες ευνοεί το νομοθετικό κενό που υπάρχει μέχρι και σήμερα.-

Επιτέλους τον Νοέμβριο του 1990, παρουσιάζεται σε σύσκεψη που έγινε στο κτίριο της Περιφέρειας, σχέδιο Υπουργικής Απόφασης και ο σχετικός Χάρτης οριοθέτησης του Συστήματος οτύχι - Στοφυλιά - Μαύρα Βουνά, με τα οποία συμφώνησαν, με ΓΕΓΗΚΕΣ γραμμές, όσοι συμμετείχαν. Εκτοτε καθυστερεί ανεξήγητα (;;;;) η υπογραφή της Απόφασης, με αποτέλεσμα να εμφανίζεται από τους συμπολίτες της Ομάδας Πρωτοβουλίας ότι υπάρχει, δήθεν, πρόβλημα ερμηνείας της Συνθήκης RAMSAR.

Το ερώτημα που τίθεται, όμως εύλογα, αφορά την επιλεκτική δυνατότητα της χώρας μας, να θεσπίζει όρους διαχείρισης και παρέμβασης στη Ζώνη προστασίας του υδροτόπου, (στη συγκεκριμένη περίπτωση των Μαύρων Βουνών).

Είναι προφανές ότι σύμφωνα ^{ως} όσα προαναφέρθηκαν, η διεθνής ευθύνη της χώρας μας, όπως αυτή προσδιορίζεται στο άρθρο 2 παρ.6 της Συνθήκης, επιβάλλει όπως, κατά το προσδιορισμό και τη θέσπιση των πιό πάνω όρων, να λαμβάνονται υποχρεωτικά υπόψη τα κοινώς παραδεκτά πορίσματα της Επιστήμης, αφού πρώτα καταρτισθούν ολοκληρωμένες μελέτες καθώς επίσης να συνεκτιμάται η πολύτιμη διεθνής εμπειρία, όσον αφορά αντίστοιχους υδροβιοτόπους (Ντονιάννα κ.λ.π.).- Τυχόν παρέκλιση της Πολιτείας από τις πιό πάνω προϋποθέσεις προκειμένου να συγκερασθούν τα μικρά ή μεγάλα συμφέροντα ιδιωτών ή να εξυπηρετηθούν κάποια γενικά εθνικά ή οικονομικά συμφέροντα, που οδηγούν, στην επιστημονικά τεκμηριωμένα υποβάθμιση του υδροτόπου, συνιστά Ε Υ Θ Ε Ι - Α παραβίαση της Συνθήκης RAMSAR και ειδικώτερα του άρθρου I παρ.6 αυτής.-

Το γενικό θεσμικό πλαίσιο για τη προστασία των σπάνιων οικοσυστημάτων και ειδικώτερα το Ν.Δ.191/74 και η 79/409 Οδηγία της Ε.Ο.Κ. για τα μέτρα διαχείρισης της άγριας πτηνοπανίδας, που έχουν μάλιστα αυξημένη τυπική ισχύ, σε σχέση με κάθε αντίθετη διάταξη εγχώριου νόμου (άρθρο 28 παρ.Ι Συντάγματος), καθώς και ο Ν.1650/86, συναποτελούν ένα απολύτως δεσφευτικό σύστημα, το οποίο δεν έχει δικαίωμα να το διαταράξει, η παραμικρή βούληση της εκτελεστικής εξουσίας ή η εκδήλωση οποιουδήποτε συμφέροντος. Το Συμβούλιο της Επικράτειας, σύμφωνα με τη πάγια νομολογία του, έχει τοποθετηθεί ρητά επί του θέ-

ματος(ΣτΕ 2343/87). Οι δυνατότητες που παρέχονται δεν θα
μείνουν αναξιοποίητες προκειμένου η περιοχή των Μαύρων Βου-
νών ενταχθεί τελικά στην Α' Ζώνη προστασίας της Συνθήκης RA-
MSAR.-

**B. ΔΙΑΚΥΡΞΗ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ*

1.

Η συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το ανθρώπινο περιβάλλον, που πραγματοποιήθηκε στη Στοκχόλμη από τις 5 ως τις 16 Ιουνίου 1972, αναγνωρίζοντας την ανάγκη για κοινή επαγρύπνηση και κοινές αρχές που να εμπνέουν και να καταυθύνουν τους λαούς του κόσμου για τη διατήρηση και βελτίωση του ανθρώπινου περιβάλλοντος διακηρύσσει:

1. Ο άνθρωπος είναι και δημιουργήτρια και δημιουργός του περιβάλλοντός του που δίνει σ' αυτόν φυσική υπόσταση και του παρέχει την ευκαιρία ν' αναπτύσσεται διανοητικά, ηθικά, κοινωνικά και πνευματικά. Στη μακρὰ και επίπονη πορεία της εξέλιξης της ανθρώπινης φυλής στον πλανήτη μας, φτάσαμε σ' ένα στάδιο που με την ταχεία πρόοδο της επιστήμης και της τεχνολογίας, ο άνθρωπος έχει αποκτήσει την δύναμη να μεταβάλλει το περιβάλλον με άπειρους τρόπους και σε μια, χωρίς προηγούμενο, κλίμακα. Και οι δύο μορφές του περιβάλλοντος, η φυσική και η δημιουργημένη από τον άνθρωπο, είναι απαραίτητες

* Προσθδικό «Finalum» 196. Δεκέμβριος 1972

για την ευημερία του και την απόλαυση των φυσικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων – ακόμη και του δικαιώματος στην ίδια του τη ζωή.

2. Η προστασία και η βελτίωση του ανθρώπινου περιβάλλοντος είναι βασικός παράγοντας που επηρεάζει την ευημερία των ανθρώπων και την οικονομική ανάπτυξη σ' όλο τον κόσμο, και αποτελεί επείγουσα επιθυμία των λαών της γης καθώς και καθήκον όλων των κυβερνήσεων.

3. Ο άνθρωπος πρέπει να αποκτήσει συνεχώς πέρα και να προχωρεί σε ανακαλύψεις, εφευρέσεις, δημιουργία και πρόοδο. Στην εποχή μας, αν η ικανότητα του ανθρώπου να μεταβάλλει το περιβάλλον, χρησιμοποιείται με περίσκεψη, μπορεί να φέρει στους λαούς τ' αγαθά της προόδου και την ευκαιρία να βελτιώσουν την ποιότητα της ζωής τους. Αν χρησιμοποιείται εσφαλμένα ή απρόσεκτα, μπορεί να προκαλέσει ανυπολόγιστη ζημιά στις ανθρώπινες υπάρξεις και στο ανθρώπινο περιβάλλον. Βλέπουμε γύρω μας αυξανόμενες αρδείξεις, ζήμιων που προκαλούν οι άνθρωποι σε πολλές περιοχές της γης: επικίνδυνος θαμνίσκος ρύπανσης των υδάτων, της ατιμόσφαιρας, του εδάφους και ζώντων οργανισμών· μεγάλες και ανεπιθύμητες αναταραχές στην οικολογική ισορροπία της θιόσφαιρας· καταστροφή και αφαιμάξη αναπτυκτάστατων πηγών πλούτου· μεγάλες ελλείψεις επίζημιες για την φυσική, πνευματική και κοινωνική υγεία του ανθρώπου, στο δημιουργούμενο από τον άνθρωπο περιβάλλον, ειδικότερα στο περιβάλλον όπου ζούμε και εργαζόμαστε.

4. Στις αναπτυσσόμενες χώρες, τα περισσότερα προβλήματα περιβάλλοντος προκαλούνται από το χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης. Εκτακμύτρια άνθρωποι εξακολουθούν να διάγουν μια ζωή χαμηλότερη από το ελάχιστο επίπεδο μιας αξιοπρεπούς ανθρώπινης ζωής, στερούμενοι επαρκή τροφή, ρουχισμό, κατοικία και εκπαίδευση, υγεία και υγιεινή. Επομένως, οι αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει να κατευθύνουν τις προσπάθειές τους προς μίαν ανάπτυξη λαβαίνοντας υπ' όψη τις προτεραιότητές τους και την

ανάγκη να προστατεύεται και να βελτιώνεται το περιβάλλον. Για τον ίδιο λόγο οι βιομηχανικές χώρες πρέπει να προσταθίσουν να μειώσουν το άνοιγμα μεταξύ αυτών και των αναπτυσσόμενων χωρών. Στις βιομηχανικές χώρες τα προβλήματα περιβάλλοντος αναφέρονται γενικά στην εκβιομηχάνιση και στην τεχνολογική πρόοδο.

5. Η φυσική αύξηση του πληθυσμού παρουσιάζει συνεχή προβλήματα στη διατήρηση του περιβάλλοντος. Είναι αναγκαίο να υποθετηθούν πολιτική και πρόσφορα μέτρα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών. Απ' όλα τα πράγματα στον κόσμο, το πιο πολύτιμο είναι ο άνθρωπος. Είναι ο άνθρωπος που προσβεί την κοινωνική πρόοδο, δημιουργεί τον κοινωνικό πλούτο, αναπτύσσει τις επιστήμες και την τεχνολογία, και με τη σκληρή του εργασία μεταμορφώνει συνέχεια το ανθρώπινο περιβάλλον. Παράλληλα με την κοινωνική πρόοδο, την αύξηση της παραγωγής και την ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας αυξάνει, με κάθε μέρα που περνάει, και η ικανότητα του ανθρώπου να βελτιώσει το περιβάλλον.

6. Φτιάσαμε σ' ένα σημείο της ιστορίας που είναι απρασίτητο να κατευθύνουμε τις ενέργειές μας σ' όλο τον κόσμο με περισσότερη προσοχή και φροντίδα για τις συνέπειες που αυτές προκαλούν στο περιβάλλον. Η άγνοια και η αδιαφορία μπορούν να επιφέρουν εκτεταμένες και ανεπανόρθωτες ζημιές στο γήινο περιβάλλον από το οποίο εξαρτάται η ζωή μας και η ευημερία μας. Αντίθετα, με καλύτερη γνώση και πιο σάφηνες ενέργειες, μπορούμε να επιτύχουμε για τους εαυτούς μας και την ευημερία μας μια καλύτερη ζωή μέσα σ' ένα περιβάλλον που ν' ανταποκρίνεται πιο καλά στις ανθρώπινες ανάγκες και ελπίδες. Υπάρχουν μεγάλες δυνατότητες για την βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος και τη δημιουργία μιας καλύτερης ζωής. Αυτό που χρειάζεται είναι ενθουσιώδης αλλά ψύχραιμη, και εντατική αλλά πειθαρχημένη εργασία. Για να επιτευχθεί ελευθερία στον κόσμο της φύσης, ο άνθρωπος οφείλει να χρησιμοποιεί τις γνώ-

σεις του για να κτίσει, σε συνεργασία με τη φύση, ένα καλύτερο περιβάλλον. Η προστασία και η βελτίωση του περιβάλλοντος, για τις παρούσες και τις μελλοντικές γενές, έχει γίνει επιτακτικός στόχος όλης της ανθρωπότητας, ένας στόχος που πρέπει να επιδιώκεται παράλληλα και σε αρμονία με τους καθορισμένους και θεμελιώδεις στόχους για ειρήνη και παγκόσμια οικονομική και κοινωνική πρόοδο.

7. Για να επιτευχθεί ο περιβαλλοντικός αυτός στόχος χρειάζεται να δεχτούν ν' αναλάβουν τις ευθύνες τους σε κάθε επίπεδο οι πολίτες και οι κοινότητες, οι επιχειρήσεις και τα ιδρύματα και όλοι να συμμετέχουν εξ ίσου στις κοινές προσπάθειες. Τα άτομα με κάθε εκδήλωση της ζωής και οι οργανώσεις κάθε τόμα, κατά το μέτρο της αξίας τους και την έκταση της δραστηριότητάς τους, θα διαμορφώσουν το παγκόσμιο περιβάλλον του μέλλοντος. Τοπικές και εθνικές κυβερνήσεις θα φέρουν το μεγαλύτερο βάρος, μέσα στα πλαίσια της δικαιοδοσίας τους, για μια μακρόπνοη πολιτική περιβάλλοντος και δράση. Απαιτείται επίσης η διεθνής συνεργασία για την εξασφάλιση των αναγκαίων πόρων για την υποστήριξη των αναπτυσσόμενων χωρών να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους στον τομέα αυτό. Μια αυξανόμενη τάξη προβλεπόμενων περιβάλλοντος, είτε είναι περιφερειακά είτε επηρεάζουν την διεθνή επικράτεια, θα απαιτήσει, για το καλό όλων, εκτεταμένη συνεργασία μεταξύ των κρατών και δράση από μέρους των διεθνών οργανισμών. Η Συνδιάσκεψη καλεί κυβερνήσεις και λαούς να εντείνουν τις κοινές προσπάθειες για τη διατήρηση και βελτίωση του ανθρώπινου περιβάλλοντος προς όφελος όλων λαών και προς όφελος των επιγενόμενων τους.

II. ΑΡΧΕΣ

Η Συνδιάσκεψη διακηρύττει την κοινή πεποίθηση ότι:

Αρχή 1

Ο άνθρωπος έχει το θεμελιώδες δικαίωμα για ελευθερία, ισότητα και επαρκείς συνθήκες ζωής μέσα σ' ένα περιβάλλον ποιότητας που να επιτρέπει μία αξιοπρεπή και ευημερούσα ζωή και φέρει, ο άνθρωπος, την ιερή υποχρέωση να προστατεύει και να βελτιώνει το περιβάλλον για τις σημερινές και μελλοντικές γενές. Σχετικά με αυτό, κάθε πολιτική που προάγει και διαωλύει τις φυλετικές διακρίσεις, τον φυλετικό διαχωρισμό, την αποκριακή ή κάθε άλλης μορφής καταπίεση και την κυριαρχία, είναι καταδικαστέα και πρέπει να εξάλειφθεί.

Αρχή 2

Ο φυσικός πλούτος της γης μαζί με τον αέρα, το νερό, το έδαφος, την χλωρίδα και την πανίδα, και ειδικότερα τα αντιπροσωπευτικά δείγματα φυσικών οικοσυστημάτων πρέπει να προστατεύονται, για το καλό της σημερινής και της μέλλουσας γενέας, με έναν προστακτικό και κατάλληλο σχεδιασμό ή διαχείριση.

Αρχή 3

Η ικανότητα της γης να παράγει ζωτική, αναπαραγόμενη αγαθά, πρέπει να διατηρείται και όπου είναι κατορθωτό να αποκαθίσταται ή να βελτιώνεται.

Αρχή 4

Ο άνθρωπος έχει ιδιαίτερη ευθύνη να προστατεύει και να διαχειρίζεται με άνεση την κληρονομιά της άγριας ζωής και τους δρυμούς της που τώρα θρικόονται σε σοβαρούς κινδύνους εξαιτίας συρροής εχθρικών παραγόντων. Η διατήρηση της φύσης, συμπεριλαμβανομένης και της άγριας ζωής, πρέπει επομένως να γίνεται με μεγάλη προσοχή στον σχεδιασμό της οικονομικής

ανάπτυξης.

Αρχή 5

Τα μη αναπαρνούμενα αγαθά της γης πρέπει να χρησιμοποιούνται με τρόπο που να προστατεύονται από τον κίνδυνο εξάντλησής τους, στο μέλλον, και να διασφαλίζονται τα οφέλη από την χρήση αυτή, για το καλό όλης της ανθρωπότητας.

Αρχή 6

Η απόρριψη τοξικών ή άλλων ουσιών και η αποδέσμευση θερμότητας σε τόσες ποσότητες που να ξεπερνούν την ικανότητα του περιβάλλοντος να τις απορροφή ακίνδυνα, πρέπει να σταματήσει για να μην προκαλείται σοβαρή και ανεπανόρθωτη ζημιά στα οικοσυστήματα. Ο δίκαιος αγώνας των λαών όλων των χωρών κατά της ρύπανσης πρέπει να υποστηριχθεί.

Αρχή 7

Οι χώρες θα παίρνουν όλα τα ενδεικνυόμενα μέτρα για να εμποδίσουν την ρύπανση των θαλάσσιων μεσοτείς που μπορεί να προκαλούν κινδύνους στην ανθρώπινη υγεία, να θιάπτουν τους ζωικούς πόρους και τη θαλάσσια ζωή, να καταστρέφουν την οφελιμότητα ή να εμποδίζουν άλλες νόμιμες χρήσεις της θαλάσσης.

Αρχή 8

Η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη είναι αναγκαία για την εξασφάλιση ευνοϊκών συνθηκών ζωής και εργασίας για τον άνθρωπο και για την δημιουργία συνθηκών πάνω στη γη απαραίτητων για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής.

Αρχή 9

Οι ελλείψεις του περιβάλλοντος που προκαλούνται από συνθήκες χαμηλού βαθμού ανάπτυξης και από φυσικές καταστροφές, δημιουργούν σοβαρά προβλήματα και ο καλύτερος τρόπος

θεραπείας τους είναι η γοργή ανάπτυξη με την μεταφορά, έγκαιρα και όταν αυτή χρειάζεται, σημαντικής οικονομικής και τεχνολογικής βοήθειας που να συμπληρώνει την εγχώρια προσπάθεια των αναπτυσσόμενων χωρών.

Αρχή 10

Στις αναπτυσσόμενες χώρες η σταθερότητα τιμών και η επάρκεια εισοδήματος για πρωτογενή αγριά και πρώτη ύλη είναι απαραίτητα, δεδομένου ότι οικονομικοί και οικολογικοί παράγοντες πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψη στην διαχείριση του περιβάλλοντος.

Αρχή 11

Η πολιτική περιβάλλοντος όλων των κρατών πρέπει να αποβάλλει στην βελτίωση και όχι, αντίστροφα στο σημεινόν ή μεγαλύτερο αναπτυξιακό δυναμικό των αναπτυσσόμενων χωρών, ούτε πρέπει να παρεμποδίζει την επίτευξη καλύτερων συνθηκών ζωής για όλους. Πρέπει να λαμβάνονται πρόσφορα μέτρα απ' όλης τις χώρες και τους Διεθνείς Οργανισμούς με σκοπό να επιτυγχάνεται συμφωνία για την αντιμετώπιση των πιθανών οικονομικών συνεπειών, εθνικών και διεθνών, που θα προκύπτουν από την κακή χρήση του περιβάλλοντος.

Αρχή 12

Οι απαραίτητοι πόροι πρέπει να διατίθενται για τη διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος, αφού ληφθούν υπ' όψη: Οι συνθήκες και ιδιαίτερα οι ανάγκες των αναπτυσσόμενων χωρών, το κόστος από την ενσωμάτωση των μέτρων περιβάλλοντος στο αναπτυξιακό τους πρόγραμμα και η ανάγκη να διατίθεται για το σκοπό αυτό πρόσθετη διεθνής τεχνική και οικονομική βοήθεια.

Αρχή 13

Για να εκτυπωθεί μια ορθολογικότερη διαχείριση των πό-

ρων και η θελίωση με τον τρόπο αυτό του περιβάλλοντος, οι χώρες πρέπει να υιοθετήσουν ένα ολοκληρωμένο και συντονισμένο αναπτυξιακό πρόγραμμα ώστε να διασφαλίζεται παράλληλα με την ανάπτυξη, η προστασία και η θελίωση του περιβάλλοντος για το καλό του πληθυσμού τους.

Αρχή 14

Ο ορθολογικός σχεδιασμός αποτρέπει ένα αναγκαίο εργαλείο για την διμβλωση των αντιθέσεων ανάμεσα στην ανάπτυξη ανάπτυξης και την ανάγκη προστασίας και θελίωσης του περιβάλλοντος.

Αρχή 15

Ο σχεδιασμός πρέπει να εφραμίζεται σε ανθρώπινους οικισμούς και αστικά κέντρα με επίδωξη ν' αποφεύγονται δυσμενείς επιδράσεις στο περιβάλλον και να επιτυγχάνονται τα καλύτερα δυνατά κοινωνικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη για όλους. Κάθε σχέδιο που αποβάλλει στην απαικιοποίηση και στη φυσική κυριαρχία πρέπει να εγκαταλείφεται.

Αρχή 16

Σε περιοχές όπου ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού ή υπέρμετρη συγκέντρωση πληθυσμού είναι πιθανό να προκαλούν δυσμενείς επιδράσεις στο ανθρώπινο περιβάλλον και να εμπόδίζουν την ανάπτυξη, πρέπει να εφραμίζεται από τις ενδιαφερόμενες κυβερνήσεις η πιο πρόσφορη δημογραφική πολιτική, απαλλαγμένη από προκαταλήψεις πάνω στα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα.

Αρχή 17

Κατάλληλοι εθνικοί οργανισμοί πρέπει ν' αναλαμβάνουν τον σχεδιασμό, την διαχείριση και τον έλεγχο των πόρων των κρατών για το περιβάλλον με στόχο τη θελίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος.

Αρχή 18

Η επιστήμη και η τεχνολογία, ως μέρος της συνεισφοράς τους στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, πρέπει να χρησιμοποιούνται για τον εντοπισμό, την αποφυγή και τον έλεγχο των κινδύνων του περιβάλλοντος καθώς και για την λύση των προβλημάτων περιβάλλοντος για το καλό της ανθρωπότητας.

Αρχή 19

Η εκπαίδευση σε θέματα περιβάλλοντος των νέων αλλά και των ενηλίκων, με ιδιαίτερη έμφαση στους λιγότερο προνομιούχους, είναι αναγκαία για να διευρωθεί η βίωση, να φωτιστεί η κοινή γνώμη και να αποκτηθεί αίσθημα υπεύθυνης συμπεριφοράς από τα άτομα, τις επιχειρήσεις, και τις κοινότητες για την προστασία και τη θελίωση του περιβάλλοντος σ' όλη την ανθρώπινη έκταση. Επίσης, είναι αναγκαίο τα μέσα μαζικής ενημέρωσης ν' αποφεύγουν να συντείνουν στην χειροτέρευση του περιβάλλοντος αλλά αντίθετα να μεταδώουν πληροφορίες εκπαιδευτικής φύσης πάνω στην ανάγκη προστασίας και θελίωσης του περιβάλλοντος, για να μπορεί ο άνθρωπος να αναπτύσσεται από κάθε άκρη.

Αρχή 20

Η επιστημονική έρευνα και πρόσδος γίνρω από τα προβλήματα περιβάλλοντος τόσο σε εθνικά όσο και σε πολυεθνικά πλαίσια, πρέπει να προάγεται σ' όλες τις χώρες και ειδικότερα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Για τον σκοπό αυτό πρέπει να ενισχεται και να διευκολύνεται η ελεύθερη ροή των νεότερων επιστημονικών πληροφοριών και η μετάδοση της πείρας για να διευκολύνεται η λύση των προβλημάτων περιβάλλοντος. Η τεχνολογία περιβάλλοντος πρέπει να τίθεται στη διάθεση των αναπτυσσόμενων χωρών με όρους που να ενθαρρύνουν την ευρεία διάδοση της και να μην αποτελούν οικονομικό θόρος γι' αυτές.

Αρχή 21

Οι χώρες έχουν σύμφωνα με τον καταστατικό χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και τις Αρχές του Διεθνούς Δικαίου, το κυριαρχικό δικαίωμα να εκμεταλλεύονται τους δικούς τους πόρους σύμφωνα με τη δική τους πολιτική περιβάλλοντος, και έχουν την ευθύνη να διασφαλίζουν ώστε οι δραστηριότητες μέσα στα όρια της δικαιοδοσίας και του ελέγχου τους, να μην προκαλούν ζημιές στο περιβάλλον άλλων χωρών ή σε περιοχές έξω από τα όρια εθνικής δικαιοδοσίας.

Αρχή 22

Οι χώρες θα συνεργάζονται για την παρακέρα ανάπτυξη του διεθνούς Δικαίου σχετικά με την ευθύνη για την κατάβολή αποζημίωσης στα θύματα της ρύπανσης ή άλλων ζημιών στο περιβάλλον, που προκλήθηκαν από δραστηριότητες μέσα στα όρια δικαιοδοσίας ή ελέγχου μιας χώρας, σε περιοχές έξω από τα όρια δικαιοδοσίας της.

Αρχή 23

Χωρίς καμία προκατάληψη ως προς τα κριτήρια που μπορούν να συμφωνηθούν από την διεθνή κοινότητα ή ως προς τα κριτήρια που θα πρέπει να καθορισθούν από τις εθνικές Αρχές, είναι απαραίτητο, σ' όλες τις περιπτώσεις να εξετάζεται το σύστημα αξιών που επικρατεί σε κάθε χώρα και η δυνατότητα εφαρμογής των κριτηρίων που ισχύουν στις περισσότερες προηγμένες χώρες αλλά που μπορεί να είναι πρόσφορα και με αβέβαιο κοινωνικό κόστος, για τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Αρχή 24

Τα διεθνή θέματα που αφορούν την προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος πρέπει να αντιμετωπίζονται με πνεύμα συνεργασίας απ' όλες τις χώρες, μικρές ή μεγάλες, με σχέση ισότητας. Η συνεργασία μέσω διμερών και πολυμερών ρυθμίσεων ή

άλλων πρόσφορων μέσων είναι απαραίτητη για τον αποτελεσματικό έλεγχο, την παρεμπόδιση, τον περιορισμό και την εξουδετέρωση των δυσμενών επιδράσεων που προκαλούνται από ενέργειες πραγματοποιούμενες σ' όλο της τους τομέας, με τρόπο όμως που να λαμβάνονται σοβαρά υπ' όψη το κυριαρχικό δικαίωμα και τα συμφέροντα όλων των χωρών.

Αρχή 25

Οι χώρες θα βεβαιώνονται ότι οι Διεθνείς Οργανισμοί παίζουν ένα συντονιστικό, αποτελεσματικό και δυναμικό ρόλο στην προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος.

Αρχή 26

Ο άνθρωπος και το περιβάλλον του πρέπει να προστατεύονται από τις επιδράσεις των ατομικών όπλων και όλων των άλλων μέσων μαζικής καταστροφής. Οι χώρες πρέπει να μοχθούν ώστε να επιτύχουν έγκαιρη συμφωνία μέσω των αρμοδίων Διεθνών οργάνων για τον περιορισμό και την πλήρη καταστροφή των όπλων αυτών.

21η Συνεδρίαση, 16 Ιουνίου 1972

**Γ. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ**

**ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ**

Γ'ΕΝΙΚΑ

1. Συμφωνία των αντιπροσώπων των Κυβερνήσεων των κρατών-μελών για την πληροφόρηση της Επιτροπής και των κρατών-μελών προς τη δυνατή εναρμόνιση στην Κοινότητα των ελεγχόμενων μέτρων που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος C 9, 15.3.1973.
2. Απόφαση περί θεσπίσεως κοινής διαδικασίας για τη σύνταξη και διαρκούς ενημέρωση καταλόγου πηγών πληροφορήσεως σχετικά με το περιβάλλον στην Κοινότητα 76/161/ΕΟΚ, L 31, 5.2.1976.
3. Κανονισμός για την δράση της Κοινότητας σχετικά με το περιβάλλον 1872/84, L 176, 3.7.1984.
4. Απόφαση για την υιοθέτηση του προγράμματος εργασίας της Επιτροπής για ένα πειραματικό πρόγραμμα για τη συλλογή, συντονισμό και τη συναρμογή πληροφοριών που αφορούν την κατάσταση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων στην Κοινότητα 85/338/ΕΟΚ, L 176, 6.7.1985 (CORINE).
5. Οδηγία για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον 85/337/ΕΟΚ, L 175, 5.7.1985.
6. Απόφαση για την υιοθέτηση πολυετούς προγράμματος έρευνας και ανάπτυξης στον τομέα του περιβάλλοντος (1986-1990) 86/234/ΕΟΚ, L 159, 14.6.86.

ΝΕΡΑ

1. Οδηγία για την απαιτούμενη ποιότητα των υδάτων επιφανείας που προορίζονται για την παραγωγή ποσίου ύδατος στα κράτη-μέλη, 75/440/ΕΟΚ, L 194, 25.7.1975.
- 1α. Οδηγία περί των μεθόδων μετρήσεως και περί της συχνότητας των δειγματοληψιών και τις αναλύσεις των επιφανειακών υδάτων, τα οποία προορίζονται για την παραγωγή ποσίου ύδατος στα κράτη - μέλη, 79/869/ΕΟΚ, L 271, 29.10.1979. Προσαρμογή: 81/855/ΕΟΚ, L 319, 7.11.1981.
- 1β. Οδηγία περί της ποιότητας του ποσίου ύδατος 80/778/ΕΟΚ, L 229, 30.8.1980. Προσαρμογή: 81/858/ΕΟΚ, L 319, 7.11.1981.
2. Οδηγία περί της ρυπάνσεως προκαλείται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες που εκχέονται στο υδατικό περιβάλλον της Κοινότητας 76/464/ΕΟΚ, L 129, 18.5.1986.
- 2α. Οδηγία περί των οριακών τιμών και των στόχων ποιότητας για τις απορρίψεις ορισμένων επικίνδυνων ουσιών οι οποίες περιλαμβάνονται στη λίστα I του Παραρτήματος της Οδηγίας 76/464/ΕΟΚ, 86/280/ΕΟΚ L 181, 4.7.1986.
- 2β. Οδηγία περί προστασίας των υπογείων υδάτων από τη ρύπανση που προέρχεται από ορισμένες επικίνδυνες ουσίες 80/68/ΕΟΚ, L 20, 26.1.1980.
- 2γ. Οδηγία περί των οριακών τιμών και των στόχων ποιότητας για τις απορρίψεις υδραργύρου από βιομηχανίες χλωροαλκαλικής ηλεκτρόλυσης 82/176/ΕΟΚ, L 81, 27.3.1983.
- 2δ. Οδηγία περί των οριακών τιμών και των στόχων ποιότητας για απορρίψεις καδμίου 83/513/ΕΟΚ, L 291, 24.10.1983.
- 2ε. Οδηγία περί των οριακών τιμών και των στόχων ποιότητας για απορρίψεις υδραργύρου από τομείς άλλους, εκτός από τη βιομηχανία χλωρο-αλκαλικής ηλεκτρόλυσης 84/156/ΕΟΚ, L 74, 17.3.1984.
- 2στ. Οδηγία περί των οριακών τιμών και στόχων ποιότητας για απορρίψεις εξαχλωρο-κυκλο εξανίου 84/491/ΕΟΚ, L 274, 17.10.1984.
3. Οδηγία περί των αποβλήτων που προέρχονται από την βιομηχανία διοξειδίου του τιτανίου 78/176/ΕΟΚ, L 54, 25.2.1978. Τροποποίηση: 83/29/ΕΟΚ, L 32, 3.2.1984.
- 3α. Οδηγία για τους τρόπους επιτήρησης και ελέγχου των χώρων οι οποίοι σχετίζονται με τα απόβλητα της βιομηχανίας του διοξειδίου του τιτανίου. 82/883/ΕΟΚ, L 378, 31.12.1982.

4. Η Οδηγία περί της ποιότητας των γλυκών υδάτων που έχουν ανάγκη προστασίας ή βελτίωσης για τη διατήρηση της ζωής των ψαριών 78/659/ΕΟΚ, L 222, 14.8.1978.
5. Οδηγία περί της απαιτούμενης ποιότητας των υδάτων για τα οστρακοειδή 79/923/ΕΟΚ, L 281, 10.11.1979.
6. Οδηγία περί της ποιότητας των υδάτων κολυμβήσεως 76/160/ΕΟΚ, L 31, 5.2.1976.
7. Απόφαση για την κύρωση της Σύμβασης για την πρόληψη της θαλάσσιας ρύπανσης από χερσαίες πηγές. 75/437/ΕΟΚ, L 194, 25.7.1975. Τροποποίηση: 87/57/ΕΟΚ, L 24, 27.1.1987.
- 7α. Απόφαση για τη συμμετοχή της Κοινότητας στην προσωρινή Επιτροπή που συστάθηκε με βάση τη Διακήρυξη αριθ. 3 της Σύμβασης για την πρόληψη της θαλάσσιας ρύπανσης από χερσαίες πηγές 75/438/ΕΟΚ, L 194, 25.7.1975.
- 7β. Απόφαση για την έγκριση προγραμμάτων και μέτρων για τις απορρίψεις υδραργύρου και καδμίου, στα πλαίσια της Σύμβασης για την πρόληψη της θαλάσσιας ρύπανσης από χερσαίες πηγές 85/613/ΕΟΚ, L 375, 31.12.1985.
8. Απόφαση για τη σύναψη της Σύμβασης για την προστασία της Μεσογείου θαλάσσης από τη ρύπανση και του πρωτοκόλλου για τη ρύπανση της Μεσογείου θαλάσσης από απορρίψεις από πλοία και αεροσκάφη 77/585/ΕΟΚ, L 240, 19.9.1977.
- 8α. Απόφαση για τη σύναψη του πρωτοκόλλου για τη συνεργασία στην καταπολέμηση της ρύπανσης της Μεσογείου θαλάσσης από υδρογονάνθρακες και άλλες επιβλαβείς ουσίες σε κρίσιμες καταστάσεις 81/420/ΕΟΚ, L 162, 19.6.1981.
- 8β. Απόφαση για τη σύναψη του πρωτοκόλλου για την προστασία της Μεσογείου θαλάσσης από τη ρύπανση που προκαλείται από χερσαίες πηγές 83/101/ΕΟΚ, L 67, 12.3.1983.
- 8γ. Απόφαση για σύναψη του πρωτοκόλλου το οποίο αφορά ειδικά προστατευτές περιοχές της Μεσογείου Θαλάσσης 84/132/ΕΟΚ, L 68, 10.3.1984.
9. Απόφαση για τη σύναψη της Σύμβασης για την προστασία του Ρήνου από τη χημική ρύπανση και την πρόσθετη Συμφωνία στη Συμφωνία που υπογράφηκε στη Βέρνη στις 29.4.63, η οποία αφορά τη Διεθνή Επιτροπή για την προστασία του Ρήνου από τη ρύπανση: 77/586/ΕΟΚ, L 240, 19.9.1977.

- 9α. Απόφαση για τη συμπλήρωση του Παραρτήματος IV της Σύμβασης για την προστασία του Ρήνου από τη χημική ρύπανση 82/460/ΕΟΚ, L 210, 19.7.1982.
- 9β. Απόφαση για τη συμπλήρωση του καδμίου στο Παράρτημα IV της Σύμβασης για την προστασία του Ρήνου από τη χημική ρύπανση 85/336/ΕΟΚ, L 175, 5.7.1985.
10. Απόφαση περί καθιερώσεως κοινής διαδικασίας ανταλλαγής πληροφοριών για την ποιότητα των γλυκών επιφανειακών νερών της Κοινότητας 77/795/ΕΟΚ, L 334, 24.12.1977. Προσαρμογή: 81/856/ΕΟΚ, L 319, 7.11.1981. Τροποποιήσεις: 84/422/ΕΟΚ, L 237, 5.9.84, 86/574/ΕΟΚ, L 335, 28.11.1986.
11. Απόφαση για τη σύναψη Συμφωνίας για συνεργασία για τη ρύπανση της Βόρειας Θάλασσας από πετρέλαιο και άλλες επιβλαβείς ουσίες 84/358/ΕΟΚ, L 188, 16.7.1984.
12. Απόφαση για τη δημιουργία στην Κοινότητα ενός συστήματος πληροφορήσης για τον έλεγχο και τη μείωση της ρύπανσης που προκαλείται από εκχύσεις υδρογονανθράκων και άλλων επιβλαβών ουσιών στη θάλασσα 86/85/ΕΟΚ, L 77, 22.3.1986.
- 12α. Απόφαση για τη σύσταση συμβουλευτικής επιτροπής για τον έλεγχο και τον περιορισμό της ρύπανσης που προκαλείται από απορρίψεις υδρογονανθράκων στη θάλασσα 80/686/ΕΟΚ, L 188, 22.7.1980. Τροποποίηση: 87/144/ΕΟΚ, L 57, 27.2.1987.

ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ

1. Οδηγία για την ατμοσφαιρική ρύπανση που προκαλείται από τα αέρια μηχανών αυτοκινήτων 70/220/ΕΟΚ, L 76, 6.4.1970. Τροποποιήσεις: 74/290/ΕΟΚ, L 159, 15.6.1974, 77/102/ΕΟΚ, L 32, 3.2.1977, 78/665/ΕΟΚ, L 223, 14.8.1978, 83/351/ΕΟΚ, L 197, 20.7.1983.
2. Οδηγία για τις εκπομπές ρύπων από μηχανές ντήζελ των αυτοκινήτων 72/306/ΕΟΚ, L 190, 20.8.1972.
3. Οδηγία για τις εκπομπές ρύπων από μηχανές ντήζελ των αγροτικών τρακτέρ 77/537/ΕΟΚ, L 220, 29.8.1977.
4. Οδηγία περί της περιεκτικότητας σε θείο ορισμένων υγρών καυσίμων 75/716/ΕΟΚ, L 307, 27.11.1975. Τροποποίηση: 87/219/ΕΟΚ, L 91, 3.4.1987.
5. Οδηγία για τις οριακές και κατευθυντήριες τιμές της ποιότητας της ατμόσφαιρας για το διοξείδιο του θείου και τα αιωρούμενα σωματίδια

80/779/ΕΟΚ, L 229, 30.8.1980. Τροποποίηση: 81/857/ΕΟΚ, L 319, 7.11.1981.

6. Οδηγία περί της οριακής τιμής του μολύβδου στην ατμόσφαιρα 82/884/ΕΟΚ, L 378, 31.12.1982.
- 6α. Οδηγία περί της περιεκτικότητας της βενζίνης σε μολύβδο 85/210/ΕΟΚ, L 96, 3.4.1985. Προσαρμογή: 85/581/ΕΟΚ, L 372, 31.12.1985.
7. Οδηγία για τους στόχους ποιότητας της ατμόσφαιρας για το διοξείδιο του αζώτου 85/203/ΕΟΚ, L 87, 27.3.1985. Προσαρμογή: 85/580/ΕΟΚ, L 372, 31.12.1985.
8. Οδηγία για την καταπολέμηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης που προέρχεται από βιομηχανικές εγκαταστάσεις 84/360/ΕΟΚ, L 188 16.7.1984.
9. Απόφαση περί των χλωροφθοροϋδρογονανθράκων στο περιβάλλον 80/372/ΕΟΚ, L 90, 3.4.1980.
- 9α. Απόφαση για τη λήψη μέτρων για τους χλωροφθοροϋδρογονανθράκες στο περιβάλλον 82/795/ΕΟΚ, L 339, 25.11.1982.
10. Απόφαση για τη σύναψη Συμβάσεως για τη διασυνοριακή ατμοσφαιρική ρύπανση που μεταφέρεται σε μεγάλες αποστάσεις 81/462/ΕΟΚ, L 171, 27.6.1981.
- 10α. Απόφαση για τη σύναψη πρωτοκόλλου στη Σύμβαση της Γενεύης 1979, για τη διαμεθοριακή ρύπανση της ατμόσφαιρας σε μεγάλη απόσταση, το οποίο αναφέρεται στη χρηματοδότηση του προγράμματος συνεργασίας για τη συνεχή παρακολούθηση και εκτίμηση της μεταφοράς σε μεγάλη απόσταση των ατμοσφαιρικών ρύπων στην Ευρώπη (EMEP) 86/277/ΕΟΚ, L 181, 4.7.1986.
11. Απόφαση για την αμοιβαία ανταλλαγή πληροφοριών και στοιχείων προερχομένων από δίκτυα και μεμονωμένους σταθμούς μετρήσεως της ρυπάνσεως της ατμόσφαιρας στα κράτη-μέλη 82/459/ΕΟΚ, L 210, 19.7.1982.

ΘΩΡΥΒΟΣ

1. Οδηγία για το αποδεκτό ηχητικό επίπεδο και τη διάταξη εξατμίσεως των οχημάτων με κινητήρα 70/157/ΕΟΚ, L 42, 23.2.1970. Τροποποίηση: 77/212/ΕΟΚ, L 66, 12.3.1977. Προσαρμογές: 73/350/ΕΟΚ, L 321, 22.11.1973. 81/334/ΕΟΚ, L 131, 18.5.1981, 84/372/ΕΟΚ, L 196, 26.7.1984, 84/424/ΕΟΚ, L 238, 6.9.1984.
2. Οδηγία για τα αγροτικά και δασικά τρακτέρ 74/151/ΕΟΚ, L 84, 28.3.1974.

- 2α. Οδηγία για το επίπεδο θορύβου από αγροτικά ή δασικά τρακτέρ 77/311/ΕΟΚ, L 105, 28.4.1977.
3. Οδηγία περί του αποδεδειγμένου ηχητικού επιπέδου και περί του συστήματος εξαεμίσεως των μοτοσυκλετών. 78/1015/ΕΟΚ, L 349, 13.12.1978. Τροποποίηση: 87/56/ΕΟΚ, L 24, 27.1.1987.
4. Οδηγία περί περιορισμού του θορύβου από υποχημικά αεροσκάφη 80/51/ΕΟΚ, L 18, 24.1.1980. Τροποποίηση: 83/206/ΕΟΚ, L 117, 4.5.1983.
5. Οδηγία για τον προσδιορισμό των ηχητικών εκπομπών των μηχανημάτων και των συσκευών εργαταξίου 79/113/ΕΟΚ, L 33, 8.2.1979. Τροποποίηση: 81/1051/ΕΟΚ, L 376, 30.12.1981. Προσαρμογή: 85/405/ΕΟΚ, L 233, 30.8.1985.
- 5α. Οδηγία για το υλικό των μηχανημάτων εργαταξίου 84/532/ΕΟΚ, L 300, 19.11.1984.
6. Οδηγία για την επιτρεπτή στάθμη ακουστικής ισχύος των μηχανοκίνητων αεροσυμπιεστών. 84/533/ΕΟΚ, L 300, 19.11.1984. Προσαρμογή: 85/406/ΕΟΚ, L 233, 3.8.1985.
7. Οδηγία για την επιτρεπτή στάθμη ακουστικής ισχύος των πυργωγερών 84/534/ΕΟΚ, L 300, 19.11.1984.
8. Οδηγία για το επιτρεπτό επίπεδο ηχητικής στάθμης των ηλεκτροπαραγωγών ζευγών συγκολλητήσεων. 84/535/ΕΟΚ, L 300, 19.11.1984. Προσαρμογή: 85/407/ΕΟΚ, L 233, 3.8.1985.
9. Οδηγία για το επιτρεπτό επίπεδο ηχητικής στάθμης των ηλεκτροπαραγωγών ζευγών ισχύος 84/536/ΕΟΚ, L 300, 19.11.1984. Προσαρμογή: 85/408/ΕΟΚ, L 233, 3.8.1985.
10. Οδηγία για το επιτρεπτό επίπεδο ηχητικής στάθμης των φορητών συσκευών θραύσεως σκυροδέματος και αεροσφινών 84/537/ΕΟΚ, L 300, 19.11.1984. Προσαρμογή: 85/409/ΕΟΚ, L 233, 3.8.1985.
11. Οδηγία για την επιτρεπτή στάθμη ηχητικής ισχύος των χορτοκοπικών μηχανών 84/538/ΕΟΚ, L 300, 19.11.1984.
12. Οδηγία που αφορά τον αερόεργο θόρυβο που εκπέμπουν οι οικιακές συσκευές 86/594/ΕΟΚ, L 344, 1.12.1986.
13. Οδηγία για τον περιορισμό του θορύβου των υδραυλικών πτύων, των πτύων με καλώδια, των προωθητών γαιών, των φορτωτών, και των φορτωτών εκσκαφέων, 86/662/ΕΟΚ, L 384, 31.12.1986.

ΧΗΜΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ

1. Οδηγία για την κατάταξη, συσκευασία και επισήμανση των επικίνδυνων ουσιών 67/548/ΕΟΚ, L 196, 16.8.1967. Τροποποιήσεις: 69/81/ΕΟΚ, L 68, 19.3.1969, 70/189/ΕΟΚ, L 59, 14.3.1970, 71/144/ΕΟΚ, L 74, 29.3.1971, 73/146/ΕΟΚ, L 167, 25.6.1973, 75/409/ΕΟΚ, L 183, 14.7.1975, 79/831/ΕΟΚ, L 259, 15.10.1979, 85/71/ΕΟΚ, L 30, 2.2.1985. Προσαρμογές: 76/907/ΕΟΚ, L 360, 30.12.1976, 79/307/ΕΟΚ, L 88, 7.4.1979, 80/1189/ΕΟΚ, L 366, 31.12.1980, 81/957/ΕΟΚ, L 351, 7.12.1981, 82/232/ΕΟΚ, L 106, 21.4.1982, 83/467/ΕΟΚ, L 257, 16.9.1983, 84/449/ΕΟΚ, L 251, 19.9.1984, 86/431/ΕΟΚ, L 247, 1.9.1986.
2. Οδηγία περί απορρυπαντικών 73/404/ΕΟΚ, L 347, 17.12.1973. Τροποποιήσεις: 82/242/ΕΟΚ, L 109, 22.4.1982, 86/94/ΕΟΚ, L 80, 25.3.1986.
- 2α. Οδηγία περί των μεθόδων ελέγχου της βιοδιασπασιμότητας των ανιονικών τασιενεργών ουσιών 73/405/ΕΟΚ, L 347, 17.12.1973. Τροποποίηση: 82/243/ΕΟΚ, L 109, 22.4.1982.
3. Οδηγία περί του κινδύνου ατυχημάτων μεγάλης εκτάσεως τον οποίο περιλαμβάνουν ορισμένες βιομηχανικές δραστηριότητες 82/501/ΕΟΚ, L 230, 5.8.1982 (Οδηγία Σεβέζο). Τροποποίηση: 87/216/ΕΟΚ, L 85, 28.3.1987.
4. Οδηγία για την εφαρμογή αρχών καλής εργαστηριακής πρακτικής και την πιστοποίηση της εφαρμογής τους σε ελέγχους χημικών ουσιών 87/18/ΕΟΚ, L 15, 17.1.1987.
5. Οδηγία για την πρόληψη της ρυπάνσεως του περιβάλλοντος από αμίαντο 87/217/ΕΟΚ, L 85, 28.3.1987.
6. Οδηγία περί περιορισμών στην εμπορία και χρήση ορισμένων επικίνδυνων ουσιών και παρασκευασμάτων. 76/769/ΕΟΚ, L 262, 27.9.1976. Τροποποιήσεις: 79/663/ΕΟΚ, L 197, 3.8.1979, 82/806/ΕΟΚ, L 339, 1.12.1982, 82/828/ΕΟΚ, L 350, 10.12.1982, 83/264/ΕΟΚ, L 147, 6.6.1983, 83/478/ΕΟΚ, L 263, 24.9.1983, 85/467/ΕΟΚ, L 296, 11.10.1985, 85/610/ΕΟΚ, L 375, 31.12.1985.
7. Οδηγία για την κατάταξη, συσκευασία και σήμανση επικίνδυνων παρασκευασμάτων (απορρυπαντικά) 78/631/ΕΟΚ, L 206, 29.7.1978. Τροποποίηση: 81/187/ΕΟΚ, L 77, 2.4.1981. Προσαρμογή: 84/291/ΕΟΚ, L 144, 30.5.1984.
8. Οδηγία περί απαγορεύσεως της εμπορίας και χρήσης παρασκευασμά-

των για την προστασία των φυτών που περιέχουν ορισμένες ενεργές ουσίες. 79/117/ΕΟΚ, L 33, 8.2.1979. Τροποποίηση: 83/131/ΕΟΚ, L 91, 9.4.1983.

9. Οδηγία για την ταξινόμηση, συσκευασία και επισήμανση των χρωμάτων, βερνικιών, τυπογραφικών μελανιών, κολλών και συναφών προϊόντων. 77/28/ΕΟΚ, L 303, 28.11.1977. Τροποποιήσεις: 79/831/ΕΟΚ, L 259, 15.10.1979, 81/916/ΕΟΚ, L 342, 28.11.1981, 83/265/ΕΟΚ, L 147, 6.6.1983. Προσαρμογή: 86/508/ΕΟΚ, L 295, 18.10.1986.

ΑΠΟΒΛΗΤΑ

1. Οδηγία περί στερεών αποβλήτων 75/442/ΕΟΚ, L 194, 25.7.1975.
2. Οδηγία περί διαθέσιμων των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων 75/439/ΕΟΚ, L 194, 25.7.1975. Τροποποίηση: 87/101/ΕΟΚ, L 42, 12.12.1986.
3. Οδηγία περί της εξάλειψης των πολυχλωροφαιαινυλίων και των πολυχλωροτριφαιαινυλίων 76/403/ΕΟΚ, L 108, 26.4.1976.
4. Οδηγία περί των τοξικών και επικινδύνων αποβλήτων 78/319/ΕΟΚ, L 84, 31.3.1978.
5. Οδηγία για την επιτήρηση και τον έλεγχο των διασυνοριακών μεταφορών επικινδύνων αποβλήτων μέσα στην Κοινότητα 84/631/ΕΟΚ, L 326, 13.12.1984. Προσαρμογές: 85/469/ΕΟΚ, L 272, 12.10.1985, 86/121/ΕΟΚ, L 100, 16.4.1986, 87/112/ΕΟΚ, L 48, 17.2.1987. Τροποποίηση: 86/279/ΕΟΚ, L 4.7.1986.
6. Οδηγία για την προστασία του περιβάλλοντος και ιδίως του εδάφους κατά τη χρησιμοποίηση της ιλύος καθαρισμού λυμάτων στη γεωργία 86/278/ΕΟΚ, L 181, 4.7.1986.
7. Απόφαση για την σύσταση επιτροπής για τη διαχείριση των αποβλήτων 76/431/ΕΟΚ, L 115, 1.5.1976.

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

1. Οδηγία περί της διατήρησης των αγρίων πτηνών 79/409/ΕΟΚ, L 103, 25.4.1979. Τροποποιήσεις: 81/754/ΕΟΚ, L 319, 7.11.1981, 85/411/ΕΟΚ, L 233, 30.8.1985, 86/122/ΕΟΚ, L 106, 8.4.1986.
2. Κανονισμός για την εφαρμογή στην Κοινότητα της Σύμβασης για το διεθνές εμπόριο ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας που απειλούνται με εξαφάνιση 3626/82, L 384, 31.12.1982. Τροποποιήσεις: 3645/83, L 367, 28.12.1983, 3646/83, L 367, 28.12.1983, 1451/84 L 140, 26.5.1984, 1452/84 L 140, 26.5.1984, 577/84, L 64, 6.3.1984, 1831/85, L 173,

3. 7.1985, 2384/85, L 231, 29.8.1985, 2295/86, L 201, 14.7.1986, 1422/87, L 136, 26.5.1987.

3. Κανονισμός για τη θέσπιση των διατάξεων σχετικά με την ομοίωση έκδοσης και χρήση των εγγράφων που απαιτούνται για την εφαρμογή στην Κοινότητα της σύμβασης για το διεθνές εμπόριο των ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας που απειλούνται με εξαφάνιση 3418/83, L 344, 7.12.1983.

4. Κανονισμός για την εισαγωγή φώκιας και άλλων προϊόντων από κτηοειδή 348/81, L 39, 12.2.1981.

5. Οδηγία για την εισαγωγή στα κράτη-μέλη δερμάτων ορισμένων νεογνών φώκιας και προϊόντων που προέρχονται από αυτά 83/129/ΕΟΚ, L 91, 9.4.1983. Τροποποίηση: 85/444/ΕΟΚ, L 259, 1.10.1985.

6. Απόφαση για τη σύναψη της Σύμβασης για τη διατήρηση της θαλάσσιας χλωρίδας και πανίδας της Ανταρκτικής 81/691/ΕΟΚ, L 252, 5.9.1981.

7. Απόφαση για τη σύναψη Σύμβασης περί διατήρησης της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης 82/72/ΕΟΚ, L 38, 10.2.1982.

8. Απόφαση για τη σύναψη Σύμβασης για τη διατήρηση των αποδημιτικών ειδών που ανήκουν στην άγρια πανίδα 82/461/ΕΟΚ, L 210, 19.7.1982.

9. Κανονισμός για την προστασία των δασών της Κοινότητας από την ατμοσφαιρική ρύπανση 3528/86, L 326, 21.11.1986.

9α. Κανονισμός για την εφαρμογή του Κανονισμού 3528/86 για την προστασία των δασών της Κοινότητας από την ατμοσφαιρική ρύπανση 526/87, L 53, 21.2.1987.

10. Κανονισμός για την προστασία των δασών της Κοινότητας από τις πυρκαγιές 3529/86, L 326, 21.11.1986.

10α. Κανονισμός για την εφαρμογή του κανονισμού 3529/86 για την προστασία των δασών της Κοινότητας από τις πυρκαγιές 525/87, L 53, 21.2.1987.

11. Οδηγία για την προστασία των ζώων που χρησιμοποιούνται για πειραματικούς και άλλους επιστημονικούς σκοπούς 86/609/ΕΟΚ, L 358, 18.12.1986.

Εγυπιο καταγγελίας

ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

λόγω μη τήρησης του Κοινοτικού Δικαίου

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΤΟΥ ΚΑΤΑΓΓΕΛΟΝΤΟΣ: (*),

Υπηκοότητα:

Διεύθυνση ή εταιρική έδρα:

Τομέας δραστηριότητας:

Κράτος-μέλος, οργανισμός ή επιχείρηση που παρέβη το κοινοτικό δίκαιο:

Πράξη που αποτελεί το αντικείμενο της καταγγελίας και ενδεχόμενη ζημία:

Διαβήματα ενώπιον εθνικών ή κοινοτικών αρχών

—Διοικητικά διαβήματα:

—Προσφυγές στα δικαστήρια (εφόσον έχουν υποβληθεί)

Δικαιολογητικά τυχόν αποδεικτικά και οιαδήποτε συμπληρωματικά στοιχεία που είναι δυνατό να προσκομισθούν προς υποστήριξη της καταγγε-

λίας:

* Ο καταγγέλων εφόσον το επιθυμεί, μπορεί να μη δώσει τα στοιχεία του. Η ανώνυμη πάντως αναφορά γεγονότων δεν συνεπάγεται τις διαδικαστικές εγγυήσεις και τις εγγυήσεις παρακολούθησης της υπόθεσης που είναι συμφυείς με την έννοια της καταγγελίας.

Η ρύπανση δεν γνωρίζει σύνορα. Το πρόσφατο στύχλιο του Τσερνομπιλ έδειξε με τραγικό τρόπο τη σοβαρότητα της «διασυνοριακής ρύπανσης» και την αλληλεξάρτηση των οικοσυστημάτων του πλανήτη μας. Τα δικαιώματα που έχουμε ως πολίτες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας προς τα κοινοτικά όργανα έχουν «κοινωνικό χαρακτήρα» και μπορούμε να τα ασκήσουμε όταν προσβληθεί το περιβάλλον σε οποιοδήποτε κράτος-μέλος. Η διεθνής συνεργασία είναι απαραίτητη για την αντιμετώπισή της.

Ας συνεργαστούμε με τους συμπατριώτες μας στα άλλα κράτη της Κοινότητας για να προστατέψουμε το περιβάλλον από την καταστροφή.

(Σημείωση στην οπίσθια όψη του εντύπου καταγγελίας)

Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων είναι επιφορτισμένη από τις συνθήκες περί ίδρυσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων με το έργο της επίβλεψης της ορθής εφαρμογής των διατάξεων των συνθηκών, καθώς και των πράξεων που θεσπίζονται από τα κοινοτικά όργανα.

Κάθε πολίτης μπορεί να υποβάλει καταγγελία στην Επιτροπή σχετικά με πρακτική ή μέτρο που θεωρεί ότι αντιτίθεται σε κοινοτική διάταξη.

Η καταγγελία μπορεί να υποβάλεται μέσω του παρόντος εντύπου, και μπορεί είτε να αποστέλλεται απευθείας στις Βρυξέλλες (Commission des Communautés européennes - 200, rue de la Loi - B, 1049 Bruxelles), είτε να κατατίθεται σε ένα από τα Γραφεία Τύπου και Πληροφοριών της Επιτροπής.

Για τον καταγγέλοντα προβλέπονται οι ακόλουθες διαδικαστικές εγγυήσεις:

— από τις καταχωρήσεως της καταγγελίας αποστέλλεται στον καταγγέλοντα αποδεικτικό παραλαβής.

— Ο καταγγέλων τηρείται ενημερος για τη συνέχεια που δίδεται στην υπόθεσή και ιδίως για τα διαβήματα που γίνονται προς τις εθνικές αρχές και τις σχετικές επιχειρήσεις.

— Ο καταγγέλων τηρείται ενημερος σχετικά με κάθε διαδικασία επί παραβάσει που κινεί η Επιτροπή, κατόπιν της καταγγελίας, κατά κράτους-μέλους, καθώς και σχετικά με τα μέτρα που λαμβάνει κατά μιας επιχείρησης. Ανάλογα με την περίπτωση, ο καταγγέλων ενημερώνεται για τις διαδικασίες που έχουν ήδη κινηθεί και αφορούν το αντικείμενο της καταγγελίας.

**Δ. ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ**

ΥΠ.ΑΠ. 7275/3054/1985
ΕΤΚ 665/Β
ΥΠΕΣΔΤ, ΥΠΕΘΘ,
ΥΠΥΚΑ, ΥΠΟ, ΥΠΓ,
ΥΠΕΧΩΔΕ, ΥΠΕΝ

ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ

—ΥΠΑΠ Α2στ/1539/1985
ΕΤΚ 280/Β
ΥΠΕΘΘ—ΥΠΥΓ—ΥΠΕΦΠ
ΥΠΕΤ—ΥΠΕΡ

—Π.Δ. 600/1985
ΕΤΚ 214/Α

—ΥΠΑΠ 12651/1984
ΕΤΚ 679/Β

—ΥΠΑΠ 13736/1985
ΕΤΚ 304/Β/20.5.85
ΥΠΕΘΘ—ΥΠΥΓ—
Υπ.Συγκ.

ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΚΟΙΝΩΤΙΚΟ

ΡΥΠΑΝΣΗ ΝΕΡΩΝ (ΘΑΛΑΣΣΑ-ΓΛΥΚΑ ΝΕΡΑ)

ΥΠΑΠ 20.2.1986
ΕΤΚ* 53/Β

Ποιότητα του πόσιμου νερού, σε συμμόρφωση προς την Οδηγία του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 80/778, 15.7.1980.

ΥΠΑΠ 46399/1352/1986
ΕΤΚ 438/Β/3.7.86

Απαιτούμενη ποιότητα των επιφανειακών νερών που προορίζονται για «πόσιμα», «κολύμβηση», «διαβίωση ψαριών σε γλυκά νερά» και «καλλιέργεια και αλιεία οστρακοειδών», μέθοδοι μέτρησης, συχνότητα δειγματοληψίας και ανάλυση των επιφανειακών νερών που προορίζονται για πόσιμα, σε συμμόρφωση με τις οδηγίες του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων 75/440/ΕΟΚ, 76/160/ΕΟΚ, 78/659/ΕΟΚ, 79/923/ΕΟΚ και 79/869/ΕΟΚ.

ΥΠΑΠ 511/1980
ΥΠΓ—ΥΠΚΥ—ΥΠΔΕ

Καθορισμός διαδικασίας πληροφόρησης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, περί της ποιότητας επιφανειακών γλυκών υδάτων στην Ελλάδα.

ΑΠΟΒΛΗΤΑ

ΥΠΑΠ.71560/3053/1985
ΕΤΚ 665/Β

Διάθεση των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 75/439/ΕΟΚ.

* Εφημερίδα της Κυβερνήσεως

Τοξικά και επικίνδυνα απόβλητα και εξάλειψη πολυχλωροφαινυλίων και πολυχλωροτριφαινυλίων σε συμμόρφωση προς τις Οδηγίες 78/317/ΕΟΚ και 76/403/ΕΟΚ.

Βασικοί κανόνες προστασίας της υγείας του πληθυσμού και των εργαζομένων από τους κινδύνους που προκύπτουν από ιονίζουσες ακτινοβολίες σε συμμόρφωση με τις οδηγίες 80/836/Ευρατομ της 15.7.1980 και 84/467/Ευρατομ της 3.9.1984.

Συμμόρφωση της νομοθεσίας στις διατάξεις της Οδηγίας 77/312/29.3.1977 του Συμβουλίου των Ε.Κ. «Περί επιβλέψεως μεβιολογικά μέσα του πληθυσμού σχετικά με τον κίνδυνο από τον μόλυβδο».

Συμμόρφωση προς τις διατάξεις της Οδηγίας 70/220/ΕΟΚ του Συμβουλίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 20.3.1970 «για την προαγωγή των νομοθεσιών των κρατών - μελών που αφορούν τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν κατά της μόλυνσης του αέρα από τα αέρια που προέρχονται από κινητήρες με τους οποίους είναι εφοδιασμένα τα οχήματα με κινητήρα», όπως τροποποιήθηκε από τις Οδηγίες 74/290/ΕΟΚ, 77/102/ΕΟΚ, 78/655/ΕΟΚ και 83/35/ΕΟΚ.

Προσαρμογή της νομοθεσίας στις διατάξεις της 72/306/ΕΟΚ οδηγίας του Συμβουλίου των Ε.Κ. της 2.8.72 «Περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών - μελών των αναφερόμενων στα μέτρα που πρέπει να ληφθούν κατά των εκπομπών μολύνοντων αερίων που προέρχονται από πετρελαιοκινητήρες προοριζόμενους για την προώθηση των οχημάτων».

ΘΟΥΡΥΒΟΣ

Π.Δ. 457/1984
ΕΤΚ 165/Α
Υπ. Συγκ.

Περιορισμός του θορύβου που προκαλείται από υποχητικά αεροσκάφη σε συμμόρφωση προς τις διατάξεις της Οδηγίας αριθ. 80/51/ΕΟΚ του Συμβουλίου των Ε.Κ. που δημοσιεύτηκε στην επίσημη εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 24ης Ιανουαρίου 1980.

ΥΠΑΠ 56206/1613/1980
ΕΤΚ 570/Β

Προσδιορισμός της ηχητικής εκπομπής των μηχανημάτων και συσκευών εργοταξίου σε συμμόρφωση προς τις Οδηγίες 79/113/ΕΟΚ, 81/1051/ΕΟΚ και 85/405/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 19.12.1978, της 7.12.1981 και της 11.7.1985.

ΧΗΜΙΚΕΣ ΟΥΣΙΕΣ

Π.Δ. 329/1983
ΕΤΚ 118/Α

Ταξινόμηση, συσκευασία και επισήμανση των επικίνδυνων ουσιών σε συμμόρφωση με τις οδηγίες του Συμβουλίου των Ε.Κ. 67/548/ΕΟΚ, 69/81/ΕΟΚ, 71/141/ΕΟΚ, 73/146/ΕΟΚ, 75/409/ΕΟΚ, 79/831/ΕΟΚ και της Επιτροπής των Ε.Κ. 76/907/ΕΟΚ, 79/370/ΕΟΚ.

Π.Δ. 445/1983
ΕΤΚ 166/Α

Περιορισμοί θέσης σε κυκλοφορία και χρήσης μερικών επικίνδυνων ουσιών και παρασκευασμάτων σε συμμόρφωση με τις Οδηγίες του Συμβουλίου των Ε.Κ. 76/769/ΕΟΚ και 79/663/ΕΟΚ (τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με την ΥΠΑΠ 2592/84/85 ΕΤΚ 230/Β/85 που εναρμονίζει το Ελληνικό Δίκαιο με τις οδηγίες 82/806//ΕΟΚ, 82/828/ΕΟΚ, 83/264/ΕΟΚ, 83/478/ΕΟΚ και με την ΥΠΑΠ 1310/1986, ΕΤΚ 605/Β/23.9.86).

{24}

Π.Δ. 454/1983
ΕΤΚ 171/Α

Ταξινόμηση, συσκευασία και επισήμανση επικίνδυνων παρασκευασμάτων (διαλυτών) σε συμμόρφωση με την οδηγία του Συμβουλίου των Ε.Κ. 73/173/ΕΟΚ όπως τροποποιήθηκε από τις οδηγίες 80/781/ΕΟΚ και 80/1271/ΕΟΚ (τροποποιήθηκε το παράρτημα του Π.Δ./τος με την ΥΠΑΠ 1782/85, ΕΤΚ 760/Β, σε συμμόρφωση με την Οδηγία 82/473 ΕΟΚ Ν. 213, 21.7.82).

Απ. Γεν. Χημ. Κρ.
ΕΤΚ 37/Β/1986

Αντικατάσταση του Π.Δ. 522/83 και των παραρτημάτων του από το κείμενο της παρούσας απόφασης και από τα παραρτήματα της σε συμμόρφωση με τις οδηγίες 83/265/ΕΟΚ, 81/916/ΕΟΚ.

ΥΔΑΠ 370/1986
ΕΤΚ 422/Β/24.6.86
Γ.Χ.Κ.

Κατάρτιση του Π.Δ. 446/83 σε συμμόρφωση προς τις οδηγίες 82/242/ΕΟΚ, 82/243/ΕΟΚ και 86/96/ΕΟΚ, οι οποίες τροποποιούν τις οδηγίες του Συμβουλίου 73/404/ΕΟΚ και 73/405/ΕΟΚ.

ΥΠΑΠ 2432/85/1986
ΕΤΚ 663/Β

Καθορισμός επίσημης μεθόδου ελέγχου της περιεκτικότητας, σε μονομερές βινυλοχλωρίδιο των υλικών και αντικειμένων από πολυμερή ή συμπολυμερή βινυλοχλωρίδιο, που έρχονται σε επαφή με τρόφιμα, σε συμμόρφωση προς την Οδηγία 80/766/ΕΟΚ.

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ

ΥΠΑΠ. 96551/1985
ΕΤΚ 757/Β

Μέτρα διαχείρισης της άγριας πτηνοπανίδας. Εναρμόνιση με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ.

ΥΠΑΠ 261554/1985
ΕΤΚ 112/Β
ΥΠΕΘΟ—ΥΠΓ

Καθορισμός των ελληνικών διαχειριστικών αρχών για την εφαρμογή του κανονισμού 3626/1982 του Συμβουλίου των Ε.Κ. (Αφορά το διεθνές εμπόριο των ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας που απειλούνται με εξαφάνιση).

{25}

**Ε. ΦΟΡΕΙΣ ΠΟΥ ΑΣΧΟΛΟΥΝΤΑΙ
ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ**

Β. ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ - ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΠΟΥ ΑΣΧΟΛΟΥΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

1. ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ ΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Α. ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ - ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΚΟΙΝΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ - ΤΡΑΠΕΖΕΣ

**ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ,
ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ: 1. 3η Δ/ση Εκμεταλλεύσε-
ως Ασφαλείας και Κανονισμών Μεταλά-
σεων και Λειτουργιών, Μιχαλακοπούλου
80, 10692 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 7708615 - 7793711.**

**2. Επιθεώρηση Μεταλλείων Νοτίου Ελλά-
δος (Ε.Μ.Ν.Ε.), Λυκούργου 9, 10551 ΑΘΗ-
ΝΑ τηλ.: 3241345 - 3242868.**

**3. Επιθεώρηση Μεταλλείων Βορείου Ελλά-
δος (Ε.Μ.Β.Ε.), Διοικητήριο, 54123 ΘΕΣΣ/
ΝΙΚΗ τηλ.: (031) 225115.**

**4. Δ/ση Υδατικού Δυναμικού και Φυσι-
κών Πόρων Μιχαλακοπούλου 80, 10691 Α-
ΘΗΝΑ τηλ.: 7708615 - 7793711.**

**ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: - Εκτίμηση, αξιολόγη-
ση, και διαχείριση των υδατικών, εδαφικών
και των ευρισκόμενων σε ανεπάρκεια φυσι-
κών πόρων.**

**- Υπόδειξη μέτρων για τη σωστή διαχείριση
των φυσικών πόρων - διατήρηση χαρακτη-
ριστικών του περιβάλλοντος, μη εξάντλη-**

**ση του υπάρχοντος δυναμικού, μεταστοι-
χηση της εκμετάλλευσής.**

**- Εξέταση - μελέτη περιβαλλοντικών επι-
πτώσεων από τη διαχείριση των φυσικών
πόρων.**

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

**ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/ση Προστασίας Περιβάλ-
λοντος Αχαρνών 2, 10176 ΑΘΗΝΑ τηλ.:
5241475 - 5241480.**

**ΤΜΗΜΑΤΑ: - «Καθαρισμού Ξανών Γεωρ-
γικής γης και αγροτικών οικισμών».**

**- «Προστασίας Περιβάλλοντος από Γεωρ-
γικές Δραστηριότητες».**

**- «Προστασία Περιβάλλοντος από εξωγε-
ωργικές δραστηριότητες».**

**ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: Αριμόδια για θέματα
που αναφέρονται:**

**- στη γεωργική γη (κατανομή και χρήσεις
της γης).**

- στην προστασία του περιβάλλοντος από

γεωργικές και εξωγεωργικές δραστηριότητες.
- στον καθορισμό προτύπων για το γεωργικό περιβάλλον κ.ά.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Προστασίας Δασών και Δασικού Περιβάλλοντος, Ιπποκράτους 3-5, 10679 ΛΘΙΝΑ τηλ: 3607209 - 3618289.

ΤΜΗΜΑΤΑ: - «Προστασίας Δασών και Δασικών Εκτάσεων» τηλ: 3601210.

- Αντιπυρρικής Προστασίας τηλ: 3607209 - 3609237.

- Συντονιστικό Κέντρο Πυρκαγιών τηλ: 3622847.

- Εθνικών Δρυμών και Αισθητικών Δασών τηλ: 3608017 - 3609225.

- Αλλαγής χρήσεως Δημ. Δασών και Δασικών Εκτάσεων τηλ: 3642220.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: Αρμοδίοι σε θέματα που αναφέρονται:

- στην προστασία των Δασών και των Δασικών Εκτάσεων από ανθρωπογενή και φυσικά αίτια.

- στην προστασία και τη νομοθετική κατοχύρωση των Εθνικών Δρυμών, Αισθητικών Δασών, Περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

Παρέχουν συμβουλές σε οποιοδήποτε σχετικό με τις αρμοδιότητές τους θέμα.

Διαθέτουν στατιστικά στοιχεία για την κατάσταση δασικών, γεωργικών και άλλων περιοχών από πυρκαγιές.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Προγραμματισμού και Γεωργοτεχνικοοικονομικών Μελετών, Χαλκοκονδύλη 46, 10432 ΛΘΙΝΑ τηλ: 5242472.

ΤΜΗΜΑΤΑ: Ανάπτυξης και Προστασίας Εδαφικών και Υδατικών Γεωργικών Πόρων, τηλ: 5244983 - 5244972 - 5245487.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Μελέτες - εισηγήσεις σε θέματα που αναφέρονται:

- στη διαχείριση και την προστασία των υδατικών πόρων.

- στη διαχείριση και την προστασία των εδαφικών γεωργικών πόρων.

- στην ποιότητα και τον καθορισμό τιμών των βασικών παραμέτρων των υδατικών πόρων που προορίζονται για αγροτικές χρήσεις.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Διοικήσεως Έργων και Πηλών Εγγειοβελτιωτικών Έργων και Αρδευτικών Υδάτων, Χαλκοκονδύλη 46, 10432 ΛΘΙΝΑ τηλ: 5244983.

ΤΜΗΜΑΤΑ: Ανάπτυξης και Προστασίας Υδατικών και Εδαφικών Γεωργικών Πόρων, τηλ: 5230071.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Έλεγχος ποιότητας αρδευτικών υδάτων. Μελέτη και εκτέλεση εγγειοβελτιωτικών έργων. Γενικά μέτρα προστασίας περιβάλλοντος.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Αλιείας, Αχαρνών 381, 11143 ΛΘΙΝΑ τηλ: 2020519.

ΤΜΗΜΑΤΑ: - Αλιευτικού Προγραμματισμού και Μελετών τηλ: 2028415.

- Εσωτερικών Υδάτων και Υδατοκαλλιεργιών τηλ: 2020122.

- Διαχείρισης και Προστασίας Ιχθυοφόρων Υδάτων τηλ: 2020123

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Αρμοδιότητα για θέματα αλιευτικού πλοίου.

- Έλεγχος ποιότητας ιχθυοτρόφων υδάτων και προστασία αυτών.

- Μελέτες διαχείρισης και προστασίας εσωτερικών υδάτων.

- Έλεγχος καταλληλότητας υδάτων για υδατοκαλλιέργειες.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Ελληνική Αστυνομία, Κατεχάκη 1, 10177 ΛΘΙΝΑ τηλ: 6920343.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Ασυνόμοση της εφορμογής των διατάξεων και της νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος.

Προστασία νομοθετικών και διοικητικών πράξεων για θέματα σχετικά με την

προστασία του περιβάλλοντος και τη δημόσια υγεία.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία, Χολαργός Λιτικής, τηλ: 8949316 - 8942319.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Μετεωρολογική υποστήριξη για θέματα αεροπορικής ρύπανσης.

- Κλιματολογικά στοιχεία κατά περιόδους για μακρά σειρά ετών.

- Συλλογή δειγμάτων βροχής - αναλύσεις.

- Στοιχεία υδατικού δυναμικού προερχόμενου από ατμοσφαιρικές κατακρίμνισεις.

- Συνεργασία με Παγκόσμιο Μετεωρολογικό Οργανισμό.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού Δ/νση Μελετών, Πεδίον Άρεως, Αθήνα τηλ: 8842811, εσωτ. 115, 116.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Αεροφωτογραφίες και Χαρτογραφήσεις σε διάφορες κλίμακες.

- Χάρτες της Ελλάδος σε κλίμακες 1:5000 ή 1:2000.

- Συνεργασία με άλλες Γεωγραφικές Υπηρεσίες ξένων Κρατών και με τη Διεθνή Γεωδατική και Γεωφυσική Ένωση.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Γενικό Επιτελείο Ενόπλων Δυνάμεων 4η Μικτή Επιτελική Ομάδα /ΥΔΣ, Χολαργός Λιτικής, τηλ: 6465476.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Γνωμοδότηση για εγκατάσταση νέων βιομηχανικών μονάδων.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ: - Τομές Περιφερειακής Ανάπτυξης Δ/νση Α' Πολιτικής και Γραμμάτων Περιφερειακής Ανάπτυξης τηλ: 3249288.

- Τομές Δημοσίων Επενδύσεων Δ/νση Β'

Ποιότητας, Βιομηχανίας και Υδατικής Οικονομίας, Τμήμα Εγγείων Βελτιώσεων - Υδρούσεων και Αποχετεύσεων τηλ: 3228582.

- Τομές Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων Δ/νση Α' Διεθνών Οικονομικών Χρηματοδοτικών Οργανισμών, Τμήμα Ενέργειας, Περιβάλλοντος, Τεχνολογίας και Κοινων. Υποθέσεων τηλ: 3249105. Πλατεία Συντάγματος, 10563 ΛΘΙΝΑ.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: Αρμόδιο για:

- τη χρηματοδότηση έργων και μελετών σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος, μέσα των αντίστοιχων φορέων (ΥΠΕΧΩΔΕ, Νομαρχίες)

- την αξιολόγηση έργων και μελετών για την τελική διαμόρφωση του περιβάλλοντος

- την υποβολή προγραμμάτων σχετικών με την προστασία του περιβάλλοντος, την περιφερειακή ανάπτυξη, τις αναεξώσιμες μορφές ενέργειας, στα εφίδια όργανα των Ευρωπαϊκών Κανονισμών για χρηματοδότηση. (Εκδοτήρας από Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, δάνεια από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων).

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: 1. Δ/νση Εφορμογής Προγραμμάτων Σχολών Εκπαιδευτικής Διαδικασίας Πρωτοβάθμιας

- Τμήμα Εφορμογής Προγραμμάτων

- Τμήμα Διδακτικών Βιβλίων, Μητροπόλεως 15, 10557 ΛΘΙΝΑ τηλ: 3230332.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Προγράμματα Εκπαιδευτικής Καθηγητών σε θέματα περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Κέντρο Εκπαιδευτικών Με-

λετών και Επιμόρφωσης (ΚΕΛΕΠ), Μεσογείων 396, 15341 ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ τηλ: 6567372.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Μελέτη θεμάτων που αφορούν την περιβαλλοντική εκπαίδευση στα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Προβλήματα εφαρμογής της. Συντονισμός των περασματικά εφαρμόζομενων προγραμμάτων.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Προστασίας Θαλάσσιου Περιβάλλοντος, Νοταρά 106, 18535 ΠΕΙΡΑΙΑΣ τηλ: 4510036 - 4121211.

ΤΜΗΜΑΤΑ: - «Αντιμετώπισης Θαλάσσιας Ρύπανσης» τηλ: 4121211 - 4511437 - 4182148.
- «Μελετών και Προγραμματισμού» τηλ: 4121211.

- «Διεθνών Σχέσεων» τηλ: 4121211.
ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: - Προώθηση - εισήγηση νομοθετικών και διοικητικών μέτρων σχετικών με τη θαλάσσια ρύπανση από εμπορικά πλοία.

- Πρόληψη και αντιμετώπιση θαλάσσιας ρύπανσης προκαλούμενης κυρίως από πλοία. Συντονισμός ενεργειών των κατά τόπους λιμενικών Αρχών.

- Επιβολή κυρώσεων.

- Διαφήμιση - ενημέρωση ναυτικών και κοινού.

- Συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς για αντίστοιχα θέματα και παρακολούθηση των δραστηριοτήτων αυτών.

ΦΟΡΕΩΝ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ: Α6 Δ/νση ΝΑΤΟ & Ευρωπαϊκών Διασκέψεων Ασφαλείας, Ζαλοκώστα 2, 10671 ΑΘΗΝΑ τηλ. 3611277.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: Η υπηρεσία μέσα στα γενικότερα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της εκτελεί και χρέη κυρίως διαβιβαστικού οργανισμού μεταξύ αφ' ενός της Επιτροπής Κοινωνικών Προβλημάτων του ΝΑΤΟ (COMS) και των αρμοδίων Ελληνικών κρατικών φορέων, αφ'ετέρου συντονίζει την εκπροσώπηση της Ελλάδας στα διάφορα επιστημο-

νικά συνέδρια στο εξωτερικό που γίνονται στα πλαίσια του COMS, σε συνεργασία με τα αρμόδια Υπουργεία.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Α7 Δ/νση Διεθνών Οργανισμών & Διασκέψεων, Ακαδημίας 3, 10671 ΑΘΗΝΑ.

ΤΜΗΜΑΤΑ: - UNESCO - UNEP τηλ: 3635081
- Συμβούλιο Ευρώπης τηλ: 3624214.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: Παρακολούθηση και διεκπεραίωση υποθέσεων προστασίας περιβάλλοντος σε συνεργασία με άλλες συναρμόδιες Υπηρεσίες του Κράτους, και Διεθνείς Οργανισμούς.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Β3 Δ/νση Διεθνών Οικονομικών και Πολιμ. Συμβάσεων & Συμμετοχών, Ακαδημίας 3, 10671 ΑΘΗΝΑ τηλ: 3639747.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: Στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της υπηρεσίας περιλαμβάνεται η παρακολούθηση του συνόλου των οικονομικών συναλλαγών της Χώρας με τους διάφορους Διεθνείς Οργανισμούς. Επίσης η υπηρεσία ασχολείται με την ανάπτυξη κάθε είδους επαφών με τους Διεθνείς Οικονομικούς Οργανισμούς και Οργανώσεις και με την υποβολή προτάσεων και εισηγήσεων με σκοπό την τόνωση της εν γένει οικονομικής συνεργασίας της Ελλάδας με την αλλοδαπή. Μερικά επί θεμάτων περιβάλλοντος, επιστημονικής έρευνας και ανάπτυξης σε συνεργασία με άλλους συναρμόδιους φορείς της χώρας και Διεθνείς Οικονομικούς Οργανισμούς.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Συνθηκών Εργασίας, Περαίας 40, 10182 ΑΘΗΝΑ τηλ: 5230377.

ΤΜΗΜΑΤΑ: - Κανονισμών Υγιεινής και Ασφαλείας τηλ: 5226520.

- Πρόληψης Εργατικών Ατυχημάτων τηλ: 5233111.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Προώθηση - εισήγηση - εφαρμογή κανονισμών, νομοθεσίας, εγκυ-

πορίας Ι ραφείο Προστασίας Περιβάλλοντος Ταχ. Θυρίδα Υ.Π.Α., Ανατολικός Αερολιμένας - Ελληνικό τηλ: 8947121/353

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Μελέτη και εισήγηση μέτρων που πρέπει να ληφθούν για την αντιμετώπιση του θορύβου από τα αεροσκάφη και τη ρύπανση της ατμόσφαιρας από τα καυσάεργια.

- Συγκέντρωση και επεξεργασία αντίστοιχων στοιχείων που αφορούν τα λαμβανόμενα μέτρα στο εξωτερικό.

- Συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς και συντονισμός δράσης.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Γενικό Χημείο του Κράτους
Δ/νση Ελέγχου Ρύπανσης Περιβάλλοντος
Τσόχα 16, 11521 ΑΘΗΝΑ τηλ: 6428211.
ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Έλεγχος ρύπανσης θαλάσσιου περιβάλλοντος.

- Καθορισμός ορίων και μεθόδων προσδιορισμού διαφόρων ρυπαντικών στοιχείων, ιχνοστοιχείων στο πόσιμο νερό, στα τρόφιμα και τα κατά.

- Έλεγχος βιοχημικών αποβλήτων.

- Έλεγχος αέρα χώρων εργασίας.

- Έλεγχος τροφίμων, ποτών, πόσιμου νερού.

- Επισήμανση επικίνδυνων για την υγεία ουσιών και παρασκευασμάτων. Ακαθόριση ή περιορισμός στη χρήση τέτοιων ουσιών.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ (Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.).

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/ση Περιβάλλοντος, Πολίου 8, 11523 ΑΘΗΝΑ τηλ: 6436888.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Προώθηση πολιτικής προστασίας περιβάλλοντος.

- Έλεγχος και συντονισμός των ειδικών προγραμμάτων προστασίας του περιβάλλοντος.

- Κάλυψη θεμάτων περιβάλλοντος που δεν περιλαμβάνονται στις αρμοδιότητες άλλου φορέα. Άσκηση των αρμοδιοτήτων του Π.Δ. 574/82.

- Εκπόνηση μελετών και ερευνών με σκοπό

κλίαν που αφορούν τις συνθήκες εργασίας και την υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Προγραμματισμού και Μελετών, Σταδίου 29, 10183 ΑΘΗΝΑ τηλ: 3236284.

ΤΜΗΜΑΤΑ: - «Προγραμματισμού και Μελετών» τηλ: 3228507.

- «Προστασίας Περιβάλλοντος» τηλ: 3226507.
ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: - Αριόδιο για τα προγράμματα ύδρευσης και αποχέτευσης των Δήμων Κοινοτήτων και Δημοτικών Επιχειρήσεων. Μέσω των νομαρχιακών προγραμμάτων παρακολουθεί την εκτέλεση μεγάλου αριθμού έργων του τομέα, ενώ μέσω του εθνικού προγράμματος διαχειρίζεται τα έργα του τομέα που έχουν διεθνή χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

- Επιστημονικά προβλήματα ρύπανσης και εισπνοούνται τα αναγκαία μέτρα για πρόληψη και έγκαιρη αντιμετώπιση τέτοιων προβλημάτων.

- Συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Μεταφορών, Υπερ-οδική Μονάδα Οδικής Κυκλοφορίας, Ξενοφώντος 13, 10191 ΑΘΗΝΑ τηλ: 3243914 - 3231370.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: - Μελέτη και εισήγηση μέτρων που πρέπει να ληφθούν σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος από τα καυσάεργια, θορύβους και άλλες οχλήσεις που προκαλούνται από την κυκλοφορία οδικών οχημάτων.

- Κανονισμοί χρήσεως οργάνων μέτρησης θορύβου οχημάτων, ελέγχου της σύστασης των καυσαερίων των αυτοκινήτων.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Υπηρεσία Πολιτικής Αερο-

την προστασία του περιβάλλοντος.
- Παρακολούθηση δραστηριοτήτων διεθνών οργανισμών σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος.
- Συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος.

ΦΟΡΕΑΣ: Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Περιβάλλοντος - Πρόγραμμα Ελέγχου Ρύπανσης Περιβάλλοντος (ΠΕΡΠΛΑ), Πατησίων 147, 11251 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 8650334 - 8650476.
ΤΟΜΕΙΣ: Λέρας, Ακρορριμματα, Θόρυβος, Νερά, Εργαστήρια, Γενικά Θέματα Περιφερειακού Συντονισμού.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: - Εκτίμηση της υφιστάμενης κατάστασης ρύπανσης του περιβάλλοντος στην ευρύτερη περιοχή της ΑΘΗΝΑΣ και παρακολούθηση των μεταβολών της.
- Υπόδειξη ενδιαμέσως, ορισμένων προκαταρκτικών μέτρων, για να υποβληθούν οι αριθμικές κατά περιπτώσεων υπεραξίες στη λήψη μέτρων κατά της ρύπανσης.

- Κατάρτιση γενικού προγράμματος εξυγίανσης της περιοχής Αθηνών.
- Συμβολή στην κατάρτιση νομοθεσίας και στη μελέτη του κατάλληλου μηχανισμού παρακολούθησης και ελέγχου εφαρμογής των μέτρων περιορισμού της ρύπανσης.
- Παροχή συμβουλών για θέματα ελέγχου ρύπανσης.

ΦΟΡΕΑΣ: Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Προστασίας Περιβάλλοντος Πατησίων 147, 11251 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 8646939.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Εκπόνηση μελετών και ερευνών με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος.
- Ελέγχος τήρησης των μέτρων για τη βιομηχανία, αυτοκίνητα, θέρμανση, αποχέτευση.

- Συμβουλές σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος.

ΦΟΡΕΑΣ: Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Βιβλιοθήκη Τημ. Βάσσου 11-13, τηλ.: 6461189.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Διαθέτει Βιβλιοθήκη επί θεμάτων Περιβάλλοντος και αρχείο τύπου επί θεμάτων Περιβάλλοντος.

ΦΟΡΕΑΣ: Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. - ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Μελετών Υδραυλικών Έργων, Βιολογικοί Καθαρισμοί, Φαναριωτών 9, 11471 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 6449790.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Πραγματοποίηση πρότυπων μελετών μονάδων βιολογικού καθαρισμού αστικών λυμάτων.

- Εγκατάσταση μονάδων - και παρακολούθηση λειτουργίας αυτών σε συνεργασία με τις κατά τόπους Τ.Υ.Δ.Χ.

ΦΟΡΕΑΣ: Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. - ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Κατασκευών Έργων Υδρευσης και αποχετεύσεων, Φαναριωτών 9, 11471 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 6443341.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Αριόδια υπηρεσία για έργα αποχέτευσης και ύδρευσης σε όλη την Ελλάδα.

ΦΟΡΕΑΣ: Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. - ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Μελετών Συγκοινωνικών Έργων Γραφείο Περιβαλλοντικών Μελετών, Φαναριωτών 9, 11471 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 6431258.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Μελέτη βασικού οδικού δικτύου χώρας. Καταβάλλεται προσπάθεια καλύτερης χάραξης των οδών - κατασκευής γεφυρών - δειροφύτευσης πρανών ώστε να αποφεύγεται ο τραυματισμός του φυσικού τοπίου.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ: 1. Δ/νση Συντήρησης Αρχαιοτήτων Διοσκουράων 4, τηλ.: 3218475.

2. Δ/νση Μελετών Μουσείων, Τμήμα Αρχιτεκτονικού Ελέγχου Οικοδομικών Λεωδίων, Πλ. Καρύστη 10, 10561 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 3232837

3. Δ/νση Αναστήλωσης Αρχαίων Μνημείων, Αριστέιδου 14, 10186 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 3233237.

4. Δ/νση Πολιτιστικής Ανάπτυξης και Αποστήλωσης Νεώτερων Μνημείων, Ερμού 17, 10563 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 3226549.

5. Δ/νση Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Πλ. Καρύστη 10, 10561 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 3243055.

6. Δ/νση Ίδρυματικών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, Πλ. Καρύστη 10, 10561 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 3230491.

7. Τμήμα Απαλλοτριώσεων, Πλ. Καρύστη 10, 10561 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 3233155.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: Αριόδια για θέματα: - προστασίας, συντήρησης και διαμόρφωσης αρχαιολογικών χώρων

- απαλλοτριώσεων περιοχών που βρίσκονται κοντά σε αρχαιολογικούς χώρους

- διαμόρφωσης και αναδείξεως του χώρου γύρω από αρχαία μνημεία.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ, ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝ. ΑΣΦΑΛΙΣΜΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Υγειονομικής Προστασίας Περιβάλλοντος, Τμήμα Ελέγχου Ρύπανσης Περιβάλλοντος, Αριστοτέλους 17, 10433 ΑΘΗΝΑ, τηλ.: 5236046, 5228262.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Μελέτη, κατάρτιση και παρακολούθηση της εφαρμογής προγραμμάτων, υγειονομικών διατάξεων και κανονισμών που αφορούν:

- την υγειονομική προστασία και εξυγίανση των επιφανειακών, υπογείων και θαλάσσιων νερών
- την προαγωγή της καθαρότητας της ατιμόσφαιρας και έλεγχο των πηγών ρύπανσης αυτής

- την υγιεινή συλλογή, αποκομιδή και διάθεση των στερεών απορριμμάτων

- τον έλεγχο των θορύβων και περιορισμό των σχληρώσεων που προκαλούνται από αυτούς. Παροχή τεχνικών οδηγιών για τη διεκτέλεση μετρήσεων και υγειονομικών ερευνών. Παρακολούθηση των συνθηκών υγιεινής του περιβάλλοντος και εξυγίανσης αυτού

- την προστασία του εδάφους από τη ρύπανση.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ, ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝ. ΑΣΦΑΛΙΣΜΩΝ.

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Υγειονομικής Προστασίας Περιβάλλοντος, Τμήμα Υδρευσεων και Αποχετεύσεων, Αριστοτέλους 17, 10433 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 5236046 - 5228262.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Μελέτη, κατάρτιση και παρακολούθηση της εφαρμογής προγραμμάτων, υγειονομικών διατάξεων και κανονισμών που αφορούν την οργάνωση, εξυγίανση και προαγωγή των συστημάτων ύδρευσης και αποχέτευσης καθώς και την απολύμανση και τον έλεγχο της ποιότητας του πόσιμου νερού. Παροχή τεχνικών οδηγιών για τη διεκτέλεση μετρήσεων, υγειονομικών ερευνών και εργαστηριακή παρακολούθηση της ποιότητας του πόσιμου νερού, καθώς και για την υγιεινή διάθεση λυμάτων και βιομηχανικών αποβλήτων.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠ. ΥΓΕΙΑΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΜΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/νση Υγειονομικής Προστασίας Περιβάλλοντος, Τμήμα Υγιεινής Οικισμών, Αριστοτέλους 17, 10433 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 5236046 - 5228262.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Μελέτη, κατάρτιση και παρακολούθηση της εφαρμογής προγραμμάτων, υγειονομικών διατάξεων και κανονισμών που αφορούν τη βελτίωση και εξυγίανση των συστημάτων ύδρευσης και αποχέτευσης οικισμών καθώς και την υγιεινή της κατοικίας, οικισμών, κοινοτήτων χώρων κλπ.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΙΚΥΡΕΙΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Συμβούλιο Προστασίας Περιβάλλοντος Διοικητήριο 54123 ΘΕΣΣ/ΝΙΚΗ τηλ.: 031/260423.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Συμβουλευτικό όργανο για θέματα περιβάλλοντος.

- Έρευνα επί θεμάτων προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος.

βιάζεται και θέσι ειδικού για θέματα περιβάλλοντος και ενέργειας.

ΦΟΡΕΑΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (Ε.Τ.Β.Α.)
ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/ση Περιφερειακής Ανάπτυξης και Βιομηχανικής Υποδομής (Π.Α.Β.Υ.), Ελ. Βενιζέλου 18, 10672 ΑΘΗΝΑ τηλ. 3621652.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: Ανάλυση παραγόντων που επέρχουν στο φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον για τον καθαρισμό και επιλογή βιομηχανικών Περιοχών. Διαθέτει κλιμάκια τεχνικών για τη λειτουργία μονάδων βιολογικού καθαρισμού καλώς και για τον έλεγχο του περιβάλλοντος στο χώρο κάθε Β.Π.Ε.

ΦΟΡΕΑΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.
ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/ση Ανάπτυξης, Υποδομής και Αναζητήσεως και Προπαρασκευής Επενδυτικών Σχεδίων, Ελ. Βενιζέλου 18, 10672 ΑΘΗΝΑ τηλ. 3230771 - 3615791.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: Ανάπτυξη και Παρασκευή Επενδυτικών Σχεδίων που μετὰ άλλων αφορούν και θέματα προστασίας περιβάλλοντος - ανακεκωμένων μορφών ενέργειας, όπως:
 - αξιοποίηση απορριμμάτων
 - βιολογικοί καθαρισμοί
 - εκμετάλλευση ηλιακής ενέργειας
 - φωτοβολταϊκά συστήματα
 - εκμετάλλευση αιολικής ενέργειας, κ.ά.

ΦΟΡΕΑΣ: ΑΙΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Α.Τ.Ε.)
ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/ση Γεωργικών Βιοχημικών, Γραφείο Προστασίας Περιβάλλοντος, Συγγρού 173, 17121 Ν. ΣΜΥΡΝΗ τηλ. 9350549.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: - Τεχνική υποστήριξη σε βιοχημικές μετοχικού ενδιαφέροντος της Τράπεζας και σε γεωργοοικονομικούς φορείς σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος.

ΦΟΡΕΑΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗΣ (ΕΛ.Ο.Τ.)
 Διόδου 15, 10680 ΑΘΗΝΑ τηλ. 3609517 - 3636372.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Τυποποίηση για θέματα προδιαγραφών, συμβόλων, μονάδων κλπ. σε διάφορους τομείς σχετικούς με το περιβάλλον όπως:

- ποιότητα αέρα και νερού
- ακουστική
- πυρομόωση και χωροστασία
- επεξεργασία αποβλήτων
- όργανα μέτρησης.

ΦΟΡΕΑΣ: ΕΤΑΙΡΙΑ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΛΙΧΘΟΧΕΤΕΥΣΗΣ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΗΣ (ΕΥΔΑΠ)

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/ση Τεχνικών Υπηρεσιών, Υπηρεσία Μελετών, Λαοδικείας και Ιλίου 29 τηλ. 7778760.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Χημικές φυσικές και μικροβιολογικές αναλύσεις νερού. Έλεγχος νερού επί τόπου βάσει προδιαγραφών, DIN, ISO, ΑΩΑΑ.

ΦΟΡΕΑΣ: ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ (Ο.Υ.Θ.)

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Εργαστήριο Χημικού και Υγιονολογικού Ελέγχου Εγνατίας 127, 54635 ΘΕΣ/ΝΙΚΗ τηλ. 031/ 278861.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Αναλύσεις φυσικών, χημικών και μικροβιολογικών χαρακτηριστικών του πόσιμου νερού με σκοπό τον έλεγχο της ποιότητάς του.

ΦΟΡΕΑΣ: ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ (Ο.Α.Θ.)
 Τσιμισκή 98, 54622 ΘΕΣ/ΝΙΚΗ τηλ. 031/ 230629.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Ποιστικός και Ποσοτικός έλεγχος λυμάτων και βιομηχανικών αποβλήτων.

ΦΟΡΕΑΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (Ε.Τ.Β.Α.)
ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/ση Μελετών, Ελ. Βενιζέλου 18, 10672 ΑΘΗΝΑ τηλ. 3237381.
ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: Μεταξύ άλλων προ-

- Λογολογία στοιχείων επί θεμάτων προστασίας περιβάλλοντος που έχουν σχέση με την εγκατάσταση και λειτουργία των σταθμών της ΔΕΗ.

- Συνεργασία με άλλους φορείς της χώρας για τη συλλογή και επεξεργασία στοιχείων επί θεμάτων Μετεωρολογίας, Ραδιοενέργειας, Σεισμολογίας, Ηλιακής και Αιολικής Ενέργειας.

ΦΟΡΕΑΣ: ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ (Δ.Ε.Η.)

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/ση Εναλλακτικών Μορφών Ενέργειας, Τομέας Στοιχείων και Μελέτης Περιβάλλοντος, Ναυαρίνου 10, 10680 ΑΘΗΝΑ τηλ. 3644812/34.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Προαδιορισμός της ρύπανσης της ατμόσφαιρας από SO₂, NO₂ και αιωρούμενα σωματίδια.

- Επεξεργασία και έκδοση στοιχείων ανά τμήμα.

ΦΟΡΕΑΣ: ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ Α.Ε. (Δ.Ε.Π.)

Κηφισίας 199, 15124 ΜΑΡΟΥΣΙ τηλ. 8069301 - 112

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Προστασία θαλάσσιου και χερσαίου περιβάλλοντος από αλλοιώσεις από τις διατρητικές διαδικασίες. Αποκατάσταση τοπών.

ΦΟΡΕΑΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ (Ε.Ο.Τ.)

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: 1. Δ/ση Εφαρμογής και Χωροταξίας, Τμήμα Τουριστικών Λεξίων και Περιβάλλοντος τηλ. 3238266.

2. Δ/ση Τεχνική, Τμήμα Παραδοσιακών Οικισμών τηλ. 3249084, Αμερικής 2B, 10564 ΑΘΗΝΑ.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Προστασία και επέκταση τουριστικών περιοχών και περιοχών ιδιαίτερης πολιτιστικής αξίας και φυσικού κάλλους με τη συνεργασία με αρμόδιες Αρχές και άλλες οργανώσεις. Εισήγηση αναγκών μέτρων τουριστικής αξιοποίησης, βελτίωσης, και προβολής των εν λόγω α-ξιών.

οικού και ιστορικού περιβάλλοντος της Βόρειας Ελλάδας.

- Καθιέρωση προτύπων (standards) για τα βιομηχανικά απόβλητα και λύματα.

- Καθιέρωση προτύπων (standards) για την χηρύνανση - προστασία υγροτόπων Βόρ. Ελλάδας.

- Έλεγχος βιομηχανικών αποβλήτων και λυμάτων.

- Έλεγχος ρύπανσης θαλάσσιων περιοχών και ποταμών της Βόρ. Ελλάδας.

- Προστασία δασών, λιμνών, λιμνοτόπων, ιστορικών μνημείων.

- Συντονισμός, δραστηριοποίηση και συνεργασία παράλληλων κρατικών φορέων και οργανώσεων και υποβοήθηση του έργου τους για την εν γένει προστασία του περιβάλλοντος.

- Γνωμοδότηση για ίδρυση και εγκατάσταση βιομηχανιών, λατομείων και μεταλλείων.

ΦΟΡΕΑΣ: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΓΛΙΟΥ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/ση Περιφερειακής Ανάπτυξης, Τμήμα Εθνικών και Κοινοτικών Προγραμμάτων, Αγ. Εφραίμ 7, 81110 ΜΥΤΙΛΗΝΗ τηλ. 0251/41175, 29580.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Μελέτη, οργάνωση, συντονισμός της δράσης των αρμόδιων υπηρεσιών για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος.

- Προστασία από την παράνομη αλιεία, βελτίωση και ανάπτυξη της αλιείας και των υδατοκαλλιέργειών.

- Χαρακτηρισμός και εισήγηση για νομοθετική κατοχύρωση περιοχών με ιδιαίτερο φυσικό κάλλος και προστασία τους.

ΦΟΡΕΑΣ: ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ (Δ.Ε.Η.)

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Δ/ση Μελετών - Κατασκευών Υδροηλεκτρικών Έργων, Πατησίων 25-27, 10432 ΑΘΗΝΑ τηλ. 5241911.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Συλλογή υδρολογικών στοιχείων και εκπόνηση υδρολογικών μελετών.

- Υποστήριξη και βοήθεια σε Νομοθετικά θέματα.
- Έλεγχος και αξιολόγηση τεχνοοικονομικών μελετών, μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, και διαχείρισης αποβλήτων, πριν από κάθε δαเนาδόσηση, για ίδρυση ή εκσυγχρονισμό ή επέκταση γεωργικών βιομηχανιών.

B. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΑ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ: ΓΕΩΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΛΛΕΥΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (Ι.Γ.Μ.Ε.)
(Υπουργείο Βιομηχανίας, Ενέργειας και Τεχνολογίας).
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ: 1. Δ/ση Υδρογεωλογίας τηλ.: 7780265 - 7777050.

2. Δ/ση Γεν. Γεωλογίας και Χαρτογραφίας τηλ.: 7709454 - 7707942, Μεσογείων 70, 11527 ΑΘΗΝΑ.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: - Υδρογεωλογικές αναγνωρίσεις και γνωμοδοτήσεις για την αναζήτηση υπόγειων νερών για διάφορες χρήσεις και για την προστασία των υδροφόρων οριζώντων μιας περιοχής από ρυπανση.

- Επιλογή μεθόδων για την εκκρίβωση της ρύπανσης, υπόδειξη κατάλληλων φυσικών αποδεκτών για τη διαστέυση λυμάτων και αποβλήτων.

- Γνωμοδοτήσεις καταλληλότητας των διαφόρων ειδικών νερών για διάφορους σκοπούς όπως ταματικούς, γεωργικούς, εμφιάλωσης κτλ.

- Ειδικές γεωλογικές χαρτογραφήσεις για την εκτέλεση διαφόρων τεχνικών έργων.
- Υλοποίηση του Γεωχημικού Άτλαντα της χώρας.

ΕΡΕΥΝ. ΚΕΝΤΡΟ: ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΘΑΛΑΣΣΙΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (Ε.Κ.Θ.Ε.) (Υπουργείο Βιομηχ. Ενέργειας και Τεχνολογίας).
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ: 1 «Βιολογικής Ωκεανογραφίας» τηλ.: 982923.

2. «Γεωλογικής Ωκεανογραφίας» τηλ.: 9821300

3. «Φυσικής Δοκιμογραφίας» τηλ.: 9815703
 4. «Χημικής Ωκεανογραφίας» τηλ.: 9821300
 5. «Αλλοπατικών Ερευνών» τηλ.: 9821354
 6. «Εξωτερικών Υδάτων» τηλ.: 9821354
 7. «Υδατοκαλλιεργειών» τηλ.: 9822557
- ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:** Άγιος Κοσμάς 16604 Ελληνικό.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: - Έρευνα στους τομείς της οκεανογραφίας, αλιείας, υδατοκαλλιεργειών και εσωτερικών υδάτων (ποτάμια, λίμνες).

- Μελέτες ρύπανσης θαλασσίων και γλυκών υδάτων.

- Χημικές και μικροβιολογικές αναλύσεις.

ΕΡΕΥΝ. ΚΕΝΤΡΟ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ (Ε.Ε.Α.Ε.)
- Κ.Π.Ε. ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ - (Υπουργείο Βιομηχανίας Ενέργειας και Τεχνολογίας).

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ: Αναλυτικό Εργαστήριο Δ/νσιος Χημείας Τηλ.: 6511766, 15310 Αγ. Παρασκευή.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Μελέτη πετρελαιοειδών στη θάλασσα.

ΕΡΕΥΝ. ΚΕΝΤΡΟ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ (Ε.Ε.Α.Ε.)
- Κ.Π.Ε. ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ - (Υπουργείο Βιομηχανίας Ενέργειας και Τεχνολογίας).

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ: Έλεγχου Ραδιενέργειας Περιβάλλοντος, 15310 Αγ. Παρασκευή, τηλ.: 6517306

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Έλεγχος και προστασία του πληθυσμού και του περιβάλλοντος από ραδιενεργό μόλυβδο.

ΕΡΕΥΝ. ΚΕΝΤΡΟ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ (Ε.Ε.Α.Ε.)
- Κ.Π.Ε. ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ - (Υπουργείο Βιομηχανίας Ενέργειας και Τεχνολογίας)

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ: Ραδιοχημικών και Πυρηνικών Αναλύσεων, 15310 Αγ. Παρασκευή τηλ.: 6513111.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Μελέτη ρύπανσης θαλάσσης.

- Συνεργασία με Διεθνείς Οργανισμούς.

ΦΟΡΕΑΣ: ΕΘΝΙΚΟ ΛΥΤΕΡΟΣΚΟΠΙΟ ΑΘΗΝΩΝ (Υπουργείο Βιομηχανίας Ενέργειας και Τεχνολογίας).

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Μεταβολογικό Ινστιτούτο Θησείο, ΑΘΗΝΑ, τηλ.: 3456257.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: - Διάθεση κλιματολογικών και μεταβολογικών στοιχείων.

- Έρευνες σε προβλήματα εκμετάλλευσης των ήπιων μορφών ενέργειας, της ρύπανσης του αέρα, των μοντέλων της ατμόσφαιρας κ.ά.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ: ΜΠΕΝΑΚΕΙΟ ΦΥΤΟΠΑΘΟΛΟΓΙΚΟ (Υπουργείο Γεωργίας), Δελάτι 8, 14561 Κηφισιά τηλ.: 8012176 - 8019861.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Μελέτη - Πρακτική ρυτών από ασθένειες, εχθρούς και ζιζάνια. Διάγνωση, επιδημιολογία, καταπολέμηση.

- Μελέτη, έλεγχος γεωργικών φαρμάκων από πλευράς αποτελεσματικότητας, τοξικολογίας, υπολειμμάτων και ρύπανσης σύμφωνα με το Νόμο 721/77.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ: ΔΑΣΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (Υπουργείο Γεωργίας) Τέρμα Αλκμάνος, 11528 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 7782125 - 7784763

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Μελέτη και έρευνα των δασικών εδαφών της χώρας.

- Μελέτη της ρύπανσης του εδάφους και της βλάστησης κυρίως με βραδεία μετάλλα.

ΕΡΕΥΝ. ΚΕΝΤΡΟ: ΚΕΝΤΡΟ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΑΘΗΝΩΝ (Υπουργείο Γεωργίας)

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Ινστιτούτο Εδαφολογίας, Δημοκρατίας 61, 13561 Αγ. Ανάργυροι.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Αναλύσεις εδαφών για το χαρακτηρισμό τους.

- Αναλύσεις υδάτων προοριζόμενων για άρδευση.

ΕΡΕΥΝ. ΚΕΝΤΡΟ: ΣΤΑΘΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ (Υπουργείο Γεωργίας).

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Εργαστήριο Εδαφολογίας, 45110 Ιωάννα τηλ.: (0651) 26478.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: - Φυσικές - Χημικές - Βιοχημικές αναλύσεις εδαφών.

- Χημικές αναλύσεις νερών άρδευσης.

ΦΟΡΕΑΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ (Ε.Λ.Κ.Ε.Π.Α.) (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας).

ΥΠΗΡΕΣΙΑ: Ινστιτούτο Τεχνολογικών Εφαρμογών Καποδιστριαίου 28, 10682 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 3600411.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ: Οργανώνει Σεμινάρια με θέματα:

- διαχείριση περιβάλλοντος
- διαχείριση αποβλήτων
- ρύπανση περιβάλλοντος και κεντρικές θερμάνσεις

- απλές εφαρμογές βιοτεχνολογίας στη γεωργία, κτηνοτροφία και προστασία περιβάλλοντος. Παρέχει πληροφορίες επιστημονικές και τεχνολογικές για τα παραπάνω θέματα. Πραγματοποιεί πρώτες μελέτες σε θέματα διαχείρισης περιβάλλοντος. Οργανώνει ενημερωτικές ημερίδες και επιστημονικές συναντήσεις. Εκδίδει επιστημονικά βιβλία σε θέματα προστασίας περιβάλλοντος.

ΦΟΡΕΑΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΚΕ.Π.Ε.) (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας) Ιπποκράτους 22, 10680 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 3627321, - 5.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Μεταξύ των άλλων γίνεται μελέτες σε θέματα περιβάλλοντος μέσα στα πλαίσια της γενικής αρμοδιότητας για την εκπόνηση προγραμμάτων ανάπτυξης.

Γ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ

Ι. ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΩΦΕΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ ΤΜΗΜΑ: ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ: Ηχοτεχνίας, Πιπτησίων 42, 10682 ΑΘΗΝΑ τηλ.: 3613942.

ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΑ: Δοκιμές, έλεγχος, μελέτες ηχομόνωσης, μηχανογράφησης, ακουστικής ισχύος ηχών.

ΣΤ. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

ΣΤ/ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ - ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ :

1. **Αρβανιτίδη Γεώργιο**, Βιολόγο - Διευθυντή Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού Υπουργείου Χωροταξίας και Περιβάλλοντος.
2. **Βασιλακόπουλο Γεώργιο**, Καθηγητής Βιολογίας, Μέλος της Οικολογικής Κίνησης Πάτρας.
3. **Καλοδήμου Ρίτα**, Καθηγήτρια του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας, ΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ.
4. **Κουτρούμπα Θωμά**, Καθηγητής Βιολογίας.
5. **Πολυζώη Θεόδωρο**, Καθηγητής Βιολόγος, Υπεύθυνος Περιβαλλοντικής και Δασικής Εκπαίδευσης της Δ/σης Β/μιας Ν. ΑΧΑΪΑΣ.
6. **Τσούκαλη Νικόλαο**, Νομικό Σύμβουλο της Οικολογικής Κίνησης Πάτρας.
7. **Χείρα Γεώργιο**, Μέλος των συλλόγων της προστασίας της θαλάσσιας χελώνας και της ορνιθολογικής Εταιρίας.

Z. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ζ / ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A / ΒΙΒΛΙΑ

1. **Αθανασάκης Α.-Κουσούρης Θ.**, "Οικολογική παιδεία και περιβαλλοντική αγωγή", Αθήνα 1987.
2. **Αιτωλός Κοσμάς**, "Διδαχαί και Προφητείες" Εκδόσεις Λυδία, Αθήνα 1991
3. **ΑΚΟ Πασκάλ**, "Ιστορία της Οικολογίας", Αθήνα 1991
4. **Αλεξοπούλου Ιωάννα**, "Μια μεθοδολογική πρόταση", Αθήνα 1986
5. **Ανοικτό Πανεπιστήμιο**, "Ανθρωπος και Περιβάλλον", Αθήνα 1987
6. **Αποκάλυψη Ιωάννου**, Εκδόσεις Σωτήρ, Αθήνα 1974
7. **Αρχείο παιδαγωγικού ινστιτούτου**, (Δεν υπάρχουν άλλα στοιχεία)
8. **Βακαλιός Θανάσης**, "Ποιότητα Ζωής-Προβληματισμοί-Κατευθύνσεις", Αθήνα 1984.
9. **Βαλαώρας Βασίλειος**, "Περιβάλλον και Υγεία" Αθήνα 1982
10. **Βότσης Πέτρος**, "Οικολογία: Μόλυνση και Ρύπανση του Περιβάλλοντος" Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα 1981
11. **Bosquet Michel**, "Οικολογία και Πολιτική", Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 1984
12. **Γουβάλη Δανιήλ**, Ερμηνεία της Αποκάλυψης, Εκδόσεις Πουρνάρα
13. **Γαρδέλη Σοφία**, "Πράγματα περιβαλλοντικής κοινωνικής εκπαίδευσης" Εισήγηση σε σεμινάριο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, Θεσσαλονίκη 1984

14. **Γρηγορογιάννης Αχιλλέας,** “Το οικολογικό κίνημα στην Ελλάδα”, Αθήνα 1987
15. **Δερμιτζάκης Μπάμης,** “Περιβάλλον Διατροφή και Ποιότητα Ζωής”, Εκδόσεις θυμάρι, Αθήνα 1988
16. **Δημόπουλος Γ. Γεώργιος,** Δεύτερη Παρουσία και ο Αντίχριστος, Εκδόσεις Σωτήρ.
17. **Εβδομαδιαία εφημερίδα,** “Ορθόδοξος Τύπος”, 23ης Μαΐου, Αθήνα 1986
18. **Ευαγγελία Ματθαίου,** Μάρκου, Λουκά Ιωάννη Μετάφραση Π. Τρέμπελα, Εκδόσεις Σωτήρ.
19. **Εγκυκλοπαίδεια Υδρία,** Τόμοι 7-9-12-41. Εκδόσεις Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων
20. **Εκθεση Ομάδας Εργασίας,** Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξίας και Περιβάλλοντος, Υπουργείο Συντονισμού, “Περιβαλλοντική Εκπαίδευση”, Αθήνα, Ιούλιος 1977.
21. **Επισκοπούλου Ντίνα,** “Αποτυχία του σχολείου να παρακολουθήσει τις εξελίξεις” Εκπαιδευτικοί Προβληματισμοί.
22. **Ιατρίδης Δημήτριος,** “Κοινωνικός σχεδιασμός για την οργάνωση και την ανάπτυξη του ανθρώπινου περιβάλλοντος”, Εκδόσεις δεν αναφέρονται, Αθήνα 1973
23. **Ιατρίδης Δημήτριος,** “Σχεδιασμός κοινωνικής πολιτικής”, Εκδόσεις butenberg, Αθήνα 1990
24. **Ιλλιτς Ιβάν,** “Ιατρική Νέμμεση”, Εκδόσεις εκδοτική ομάδα, Θεσσαλονίκη 1988
25. **Κοπανάς Γιάννης,** “Περιβαλλοντική Εκπαίδευση” Αθήνα 1985, Δελτίο 2, εκδόσεις δεν

26. Κόντι Λάουρα, αναφέρονται
"Τι είναι οικολογία", εκδόσεις ΑΣΤΕΡΙ
Αθήνα 1979
27. ΚΩΤΤΗΣ Γεώργιος, "Οικονομική της προστασίας του
περιβάλλοντος", εκδόσεις Παπαζήση,
Αθήνα 1975
28. Καστοριάδης Κορνήλιος, "Από την οικολογία στην αυτονομία"
εκδόσεις Ράππα, Αθήνα 1981
29. Λεξικό Τεγόπουλος - Φυτράκης, Αθήνα 1983
30. Λόρεντς Κονραντ, "Τα 8 θανάσιμα αμαρτήματα του
πολιτισμού μας", εκδόσεις Θυμάρι,
Αθήνα 1979
31. Λουλούδης Λεωνίδας, "πολιτοικολογία", Εκδόσεις Στοχαστής
Αθήνα 1986
32. Λυκάκης Ιωσήφ, "Οικολογία" Πάτρα 1989
33. Λυκάκης Σήφης, "Οικολογία : Αυτοοικολογία και
συνοικολογία" Πάτρα 1992
34. Martz beorg, "Προστασία του περιβάλλοντος" Αθήνα
1977
35. Μάργαρης Νίκα, "Οικολογία" εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα
1986
36. Μέσσαρος Ι., "Η θεωρία του Μαρξ για την αλλοτρίω-
ση" εκδόσεις Ράππα, Αθήνα 1981
37. Μπούσπιν - Ρόμπερτς, "Η οικολογία και η επαναστατική σκέψη",
εκδόσεις ελεύθερος τύπος, Αθήνα 1986
38. Μπουροδήμος Ε.Λ. "Περιβάλλον και Ανάπτυξη" Αθήνα 1990
39. Μπρούσαλης Πέτρος, "Η φύση γύρω μας", Αθήνα 1987

40. **Ντίξον Ντ.** “Εναλλακτική Τεχνολογία και η πολιτική της” Εκδόσεις Κάλβος, Αθήνα 1985
41. **Ντυμόν Ρενέ,** “Μόνο μια σοσιαλιστική οικολογία”, Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα 1978
42. **Νοστράδαμος.** Μεγάλες Προφητείες.
43. **Οικολογικές μελέτες** “Περιβάλλον και Ποιότητα Ζωής” Αθήνα 1975
44. **Οικολογική Εγκυκλοπαίδεια,** “Η οικολογία και το έργο της”, Επιστημονική Επιμέλεια Χαρίλαος Ι. Παπαιωάννου Επιμελητής της ανώτατης Γεωπονικής σχολής Αθηνών.
45. **Οικολογική Εγκυκλοπαίδεια,** “Η προστασία του περιβάλλοντος”, Επιστημονική Επιμέλεια Χαρίλαος Ι. Παπαιωάννου
46. **Ορφανίδης Χριστόφορος,** “Καλημέρα Οικολογία” εκδόσεις ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΒΡΟΧΗ, Αθήνα 1986
47. **Πολυλεξικό της ελληνικής γλώσσας** “Επιστήμη και Ζωή”
48. **Πρακτικά Συνεδρίου,** “Η θαλάσσια ρύπανση, Αθήνα 1986
49. **Σάμουελ Πιερ,** “Το οικολογικό μανιφέστο”, Αθήνα 1990
50. **Σαχτούρη Ε.** “Γαία. Το ανθρώπινο ταξίδι από το χάος στο κόσμο”, Αθήνα 1989
51. **Σιγάλας Χρήστος,** “Φιλοσοφία και στόχοι της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης”, Αθήνα 1987
52. **Simonnet Dominique,** “Τι είναι οικολογία”, εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα 1985
53. **Skolimowski H.,** “Οικοφιλοσοφία : καινούργια τακτική για την ζωή”, Αθήνα 1984

54. **Σκούρτη Β. - Τάχος Α.,** “Η προστασία του περιβάλλοντος στη νομολογία του συμβουλίου της επικρατείας”, Θεσσαλονίκη 1988
55. **Σπρέτνακ Κάπρα,** “Η πράσινη πολιτική”, Αθήνα 1986
56. **Σπυρόπουλος Ηλίας,** “Για την περιβαλλοντική εκπαίδευση στην Ελλάδα, μέσα στα πλαίσια της προσπάθειας για την προστασία του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων”, Αθήνα 1978
57. **Σραμ Ε.,** “Αλφαβητάριο της Οικολογίας”, Αθήνα 1986
58. **Τσαλτάς Γρηγόρης,** “Διεθνής προστασίας του περιβάλλοντος”, Αθήνα 1987
59. **Το οικολογικό κίνημα στην Ελλάδα, εκδόσεις ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΒΡΟΧΗ,** Αθήνα 1987

Β / ΑΡΘΡΑ

1. **Αθανασίου Κυριάκος,** “Οι γενετικές επιπτώσεις του νέφους της ραδιενέργειας στον ελληνικό πληθυσμό”,
Περιοδικό Νέα Οικολογία τ.21-22, 7-8/86
2. **Βαλαβανίδης Αθανάσιος,** “Τοξικά και επικίνδυνα απόβλητα”,
Περιοδικό Νέα Οικολογία τ.57-58, 7-8/89
3. **Κάτσιου - Ζαφρανά,** “Αυταρχική εκπαίδευση - επιπτώσεις στην εξέλιξη του ανθρώπου”
Περιοδικό Σύγχρονη Εκπαίδευση, Δίμηνη Επιθεώρηση εκπαιδευτικών θεμάτων, αρ.τεύχους 11, 3-4/83
4. **Κωστόπουλος Δημήτριος,** “Περιβαλλοντική Εκπαίδευση”,
Περιοδικό Φυσικός κόσμος Απρίλιος 1982

5. **Μιχαλακόπουλος Γ.**, “Τάσεις στην ελληνική εκπαίδευση, μια κριτική προσέγγιση”,
Περιοδικό . Σύγχρονη Εκπαίδευση, Δίμηνη Επιθεώρηση
εκπαιδευτικών θεμάτων, αρ.τεύχους 62, 11-12/84
6. **Νικηφοράκη Αλεξία**, “Η περιβαλλοντική εκπαίδευση βασικό στοιχείο
της περιβαλλοντικής πολιτικής”,
Περιοδικό Εκλογή, αρ.τεύχους 62, 12/83
7. **Παναγιωτίδης Παναγιώτης**, “Αντιρύπανση στα λύκεια”,
Περιοδικό Νέα Οικολογία αρ. τεύχους 19, Αθήνα 1986
8. **Σπυρόπουλος Ηλίας**, “Η περιβαλλοντική εκπαίδευση στην Ελλάδα”,
Περιοδικό Νέα Οικολογία αρ. τεύχους 7, Αθήνα 1989